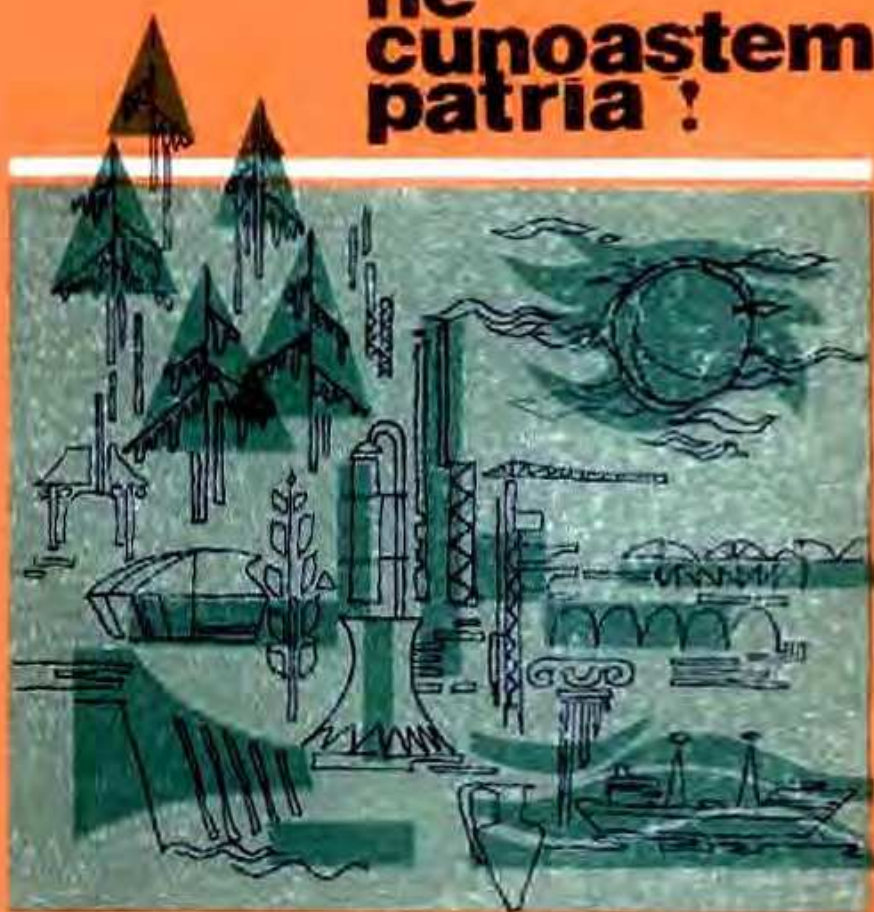

MIHAI IANCU

ELEVI

sa
ne
cunoastem
patria !

*Scumpă, scumpă țară!
Ce frumoasă ești!
Cîte daruri prețioase nu ascunzi
În fiecare colț tănuț!
(Ion Simionescu — De-a lungul Oltului)*

PĂMÎNTUL ȘI POPORUL ROMÂNESC

Tu, și apoi colegul tău, v-ați gîndit vreodată și ați putea să spuneți, cum sînt locurile și oamenii acolo unde ați văzut lumina zilei? De cîte ori v-ați umplut sufletul de farmecul unor frumuseți ale naturii patriei noastre împărtășind și altora cele văzute? Ați înțeles pe deplin ce înseamnă sentimentul sublim, viu, al iubirii de țară?

Este recunoscut faptul că pămîntul și poporul nostru au anumite caractere proprii, întruchipate în unitatea și individualitatea sa. Cum să nu se aprindă flacăra dragostei de tot ceea ce este românesc? Încărcat de istorie, cultură și civilizație, de legendă, artă și poezie, de un peisaj natural romantic, evocator și de o rară măreție, îmbinat într-o perfectă armonie, cu chipurile înnoirilor moderne, diversificate, pline de rafinament, toate te întîmpină, le poți vedea oriunde pe întinsul pămîntului românesc.

Țării noastre nu-i poți găsi asemănare; este un „colț al lumii dintre Europa Peninsulară și Europa Continentală, un ținut aparte, un bloc unitar perfect delimitat, fundamental diferit de regiunile naturale vecine prin individualitate proprie, unitate, simetrie, armonie aproape perfectă ... Este vorba de cetatea carpatică, pămînt destinat, se poate spune, patrimoniului unui singur popor căruia i-a servit de leagăn, teritoriu de formare”¹ și domeniu de sălășluire permanentă.

Cum ai putea să nu iubești o asemenea bijuterie?

Nu se poate contesta sub nici o formă că este o datorie a fiecăruia dintre noi față de „țara care ne hrănește și pe care trebuie să o cunoaștem ca să o iubim cu adevărat” (I. Simionescu, Pitorescul României). Numai o contemplare seacă a frumuseților naturale și antropice ale patriei noastre nu este de ajuns, ci se impune o explicare și înțelegere adîncă a conținutului, ca în fața unui tablou celebru pe care îl admiri, dar apoi cauți să-i vezi expresivitatea, semnificația, concepția artistică a acestuia etc.

Frumosul în natură îți dă mari satisfacții, îți umple sufletul de bucurie, creează emoții, însă trebuie să ținem seama că nu este „un joc simplu de elemente formale, ci manifestarea legilor tainice ale naturii, care în lipsa lui ne-ar rămîne de-a pururi ascunse”, cum spunea unul din marii poeți ai lumii — J. W. Goethe.

Pe pămîntul străvechi al patriei noastre, martor al multor evenimente istorice de seamă, mîinile harnice ale omului societății socialiste și mintea lui ascuțită, ingenioasă, talentul lui creator, i-au făurit țării altă înfățișare; scormonind adîncurile investite de natură cu diferite bogății, le-a scos la suprafață, generînd noi arcuri de lumină, dînd un alt destin apelor curgătoare în suita lor de melodii, alt contur așezărilor omenești — urbane și rurale — și alte preocupări necunoscute, sau puțin cunoscute în trecut; înnoiri esențiale pe toate planurile, cu alte cuvinte salt în timp, fără precedent.

Poeții din toate timpurile i-au cîntat în versuri nemuritoare harurile pămîntului, mînuitorii penelului i-au imortalizat chipul, oamenii de știință i-au cercetat solul și subsolul, vestigiile arheologice, istoria, geografia și etnologia au arătat de cînd sînt stăpînite de poporul nostru plaiurile peste care au trecut milenii în fuga lor neconținută, și încă multe, multe altele, exprimînd în diferite feluri și cu pregnanță, imaginea fermecătoare a tabloului spațial al scumpei noastre patrii.

Țara noastră, unde natura și omul au creații rare, cu amprenta de unicate, cu valoare nepieritoare, prezintă multă varietate și pitoresc; ea oferă ochiului priveliști de o încîntare desăvîrșită, din crestele dantelate ale Carpaților, pînă în valurile neastîmpărate ale Mării Negre. Varietatea și complexitatea sînt dimensionate în primul rînd de succesiunea și proporționalitatea treptelor majore de relief: munți, dealuri, cîmpii și lunci, în asociație cu elementele climatice; relieful fixează în linii mari „tiparul”, adică cadrul general în care se înscriu ceilalți factori geografici, cu însușirile lor zonale și în legătură organică unii cu alții: clima, apele, vegetația, fauna, solurile. Nici una din formele principale de relief nu se desfășoară în detrimentul alteia și apoi ca o semnificație aparte, fiecărei forme de relief îi corespunde, în mod firesc, un anumit peisaj, o anumită categorie de resurse naturale și chiar în repartizarea geografică a populației se schițează o astfel de zonalitate. Cu alte cuvinte, chipul țării noastre reflectă măreție și armonie în dispoziția treptelor de relief, curînd o zonalitate concentrică caracteristică; centrul este ocupat de Podișul Transilvaniei, mărginit de cununa carpatică, după care se

¹ C. Brătescu, Unitatea și individualitatea fizică a pămîntului românesc, în lucrarea „Unitatea și funcțiile pămîntului și poporului românesc”, Editura Cartea Românească, București, 1943, pag. 19 și 33.

dispun podișurile și dealurile externe, cîmpiile și luncile. Pentru a avea o imagine completă a reliefului trebuie să arătăm că din acest tot se desprinde o singură excepție, reprezentată prin asociațiile de forme de relief dobrogene; în nord o masă de cratogen, urmată, la sud, de una de platformă, iar pe margini petice joase de cîmpii litorale ori fluviate, bătute neconținut într-o parte de apele Mării, de alta de cele ale Fluviului Dunărea.

Diversitatea și alcătuirea reliefului teritoriului românesc au fost generate de condițiile în care s-a dezvoltat acesta, antrenat fiind în intensele procese de prefaceri tectonice, hercinice și alpine, la care s-au adăugat eruptivul terțiar, concomitent cu activitatea agenților externi. Variațiile climatice au determinat, direct ori indirect, ritmul modelării, sistemele hidrografice au intervenit în gradul de fragmentare, adîncimea fragmentării exercitîndu-se într-un faciēs litologic foarte diferențiat.

Astfel, România poartă efigie carpatică prin arhitectura formelor de relief, dunăreană prin păienjenishul apelor care o brăzdează și o îmbrățișează și pontică prin accesul la Marea Neagră și Oceanul Planetar. În același timp, România este un spațiu larg de încrucișare a unor frecventate drumuri europene pe uscat și a celor fără pulbere, pe apă și aer.

Nu este nici o exagerare cînd se recunoaște că țara noastră este un „veritabil muzeu natural”. Al. Russo o caracteriza astfel: „Care e mai mîndră decît tine între toate țările de pre pămînt? care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate? Verzi sînt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spînzurate pe coastele dealurilor, limpede și senin e cerul tău; munții se înalță trufași în văzduh; rîurile ca brîie pestrițe ocolesc cîmpurile; nopțile tale încîntă auzul, ziua farmecă văzul”¹ ...

Între-adevăr, pitorescul strălucitor al cadrului natural, marile realizări din anii construcției socialiste, impresionantele vestigii ale trecutului — suprapuneri de culturi, cetăți vechi și castele medievale, mănăstiri unice sub raport pictural și arhitectural, originalitatea artei populare, folclorul străbun care sfidează timpul, și cel nou care poartă ecoul muncii insistente, a spiritului creator, sînt invitații stăruitoare la cunoaștere, la permanentă încîntare și bucurie. Acestora li se adaugă rețeaua de șosele modernizate și de căi ferate — unele duble și electrificate — mijloace de transport variate, o bază de cazare modernă, răspîndită pe tot cuprinsul țării — cabane, campinguri, hoteluri turistice — poteci marcate în munți, transport pe cablu ș.a., asigurînd călătorului oriunde merge condițiile cele mai favorabile.

Munților, măreților,
Cu veșmînt de brazi și fagi,
Spuneți voi ce taină-ascundeți
De-mi sunteți așa de dragi?
(G. Vâlsan — Revederea)²

CARPAȚII

PITORESCUL PLAIURILOR ȘI FARMECUL VĂILOR

Mărețul și puternicul edificiu carpatic, cu minunata să alcătuire, constituie temeiul pămîntului românesc și leagănul străvechi al poporului nostru. Orizontul le este vast, oprindu-se tocmai în „Marea cea mare” unde rîurile care pleacă învolburate din înfundăturile lor ascunse, trecînd liniștite prin dealuri și cîmpii, își duc prisosul apelor.

Numele este istoric, răsunător, de circulație și de importanță generală, de origine autohtonă — geto-dacică —, deși se întind și spre nord de izvoarele Tisei și Prutului, dar circa 80% se află în cuprinsul țării noastre, ceea ce a făcut să fie denumiți Carpații Românești, sau după o expresie pusă în circulație de Emm. de Martonne și intrată în uz, Carpații sud-estici³. Toponimicul de Carpați este legat de numele carpilor care i-au locuit. Geografia istorică ne relatează frecvente cazuri cînd denumirile unor teritorii de locuire permanentă au fost date de popoarele respective. Cine erau carpii de la care se trage numele munților noștri?; după cum menționează izvoarele istorice, erau o mare putere militară, un trib numeros, liber, războinic, chiar conducători ai unei „uniuni de triburi” prin secolul al III-lea e.n.,

¹ Al. Russo, Cîntarea României, în volumul „Cîntarea României”, antologie. Editura pentru literatură, 1967, București, pag. 173—174.

² G. Vâlsan, Revederea, Revista „Semănătorul”, 20 aprilie 1907.

³ Emmanuel de Martonne, geograf francez, care a făcut mai multe lucrări despre țara noastră, două din ele fiind cele mai importante: „La Valachie” (Valahia) și „Recherches sur levolution morphologique des Alpes de Transylvanie (Karpates Meridionales)”. (Cercetări asupra evoluției morfologice a Alpilor Transilvaniei — Carpații Meridionali.) în lucrarea „LEurope Centrale” (Europa Centrală) din 1930 a dat Carpaților Românești și titlatura de Carpații sud-estici.

împrăștiati în zona pontică, prin Moldova, pe ambele laturi ale Carpaților și îndeosebi în cuprinsul depresiunilor intramontane ale Carpaților Orientali.

„Marele atac al carpilor în Dacia se produce însă în anul 245, pe vremea lui Filip Arabul, și se prelungește câțiva ani. El a zguduit puternic stăpînirea romană în Dacia. Din știrea transmisă de Zosimos aflăm că împăratul a venit la Dunăre și a condus în persoană lupta împotriva carpilor, pe care nu i-a învins, se pare, decît în anul 247 ... înfrînți, carpii cer pace, după care Filip se întoarce la Roma. Monedele anunță biruința prin emisiunile din anul 247 e.n. cu legenda Victoria Carpica, iar senatul a conferit împăratului titlul de Carpicus maximus ... Cu retragerea stăpînirii romane în 271 se încheie o epocă importantă din istoria Daciei, în care, ca un rezultat de o deosebită însemnătate, s-a pus prima temelie a formării poporului și a limbii române, prin romanizarea populației autohtone a dacilor”¹. Numărul mare al populației carpice și a culturii lor este dovedit de numeroasele descoperiri arheologice.

Astronomul grec Ptolemeu (secolul al II-lea e.n.), în lucrarea lui *Geographia*, amintește că dacii spuneau munților de pe teritoriul lor Karpate, după toate probabilitățile termenul a derivat de la tribul carpilor, ceea ce ne îndreptățește să nu căutăm numele în altă parte. Este explicabil astfel de ce numele carpilor a fost legat de întregul edificiu muntos, fiindcă ei constituiau, în acele timpuri, un factor hotărîtor și dominant tocmai cînd se forma limba poporului român și se atribuiau toponimice diferitelor forme de relief. Atacatorii împotriva stăpînirii romane din Dacia și Moesia Inferior veneau din munți și dinspre munți, deci din ținuturile carpice, cu alte cuvinte din Carpați.

Istoricii au acordat o mare atenție populațiilor carpice și locurilor ocupate de acestea, rezervîndu-le în Istoria României (1960) un capitol aparte — Carpii și dacii liberi în secolul al III—IV-lea (B. Mitrea).

Este deosebit de interesant, atunci cînd amintim de Carpați, să cunoaștem și originea toponimicului, așa cum s-a arătat mai sus; în mod obișnuit aici apare și apelativul, adică numele geografic comun acel de munte — de unde mai tîrziu titulatura de Munții Carpați.

Numele ținuturilor românești intrate demult în istorie, elementele de tradiție din sfera culturii noastre naționale, de-a lungul secolelor au suscitat interesul învățaților cu dragoste de patrie.

Dintre marii cărturari ai țării noastre — Nicolae Iorga — a zugrăvit cu măiestrie luminosul tablou carpatic integrat în totul pămîntului românesc: „întinsa, felurita, bogata, măreața și fericita Țară Românească își are fruntea de stîncă în Munte, pe care străinii și oamenii învățați îl numesc Carpatul, dar care pentru noi n-a avut și n-are nevoie de alt nume, pentru că e singurul munte al nostru. Picioarele i se scaldă în Dunărea largă, spre care curge toată viața rîurilor noastre. Dunărea împăratească ce le duce pe dinsele și ne îndreaptă pe noi spre Marea Neagră, care în seninul tăcut al feței sale albastre din zilele bune, în vîlmășagul de valuri verzi și sure vuind în zilele de furtună, pare că înfățișează sufletul de strașnică mînie, ce se împacă, însă, într-un zîmbet de căință și de iertare al poporului nostru”.²

LEGĂTURA DINTRE OM ȘI MEDIUL CARPATIC

Cînd omul a deschis ochii pe aceste meleaguri, natura carpatică i-a luminat calea năzuințelor, între îngrămădirile de culmi și-a găsit adăpost la un loc cu celelalte animale. Poate că nu s-a dat suficientă atenție pînă acum legăturii omului cu natura carpatică. Atît geologii cît și geografii au văzut mai mult geneza, evoluția sistemului, formele realizate pe variatele structuri, resursele naturale și frumusețea lor, iar pe om într-o postură prea poetică. Cunoașterea geografiei Carpaților nu înseamnă numai cunoașterea munților cu învelirile lor naturale sub regimul unui anumit climat, ci și geografia poporului care i-a locuit permanent și-i locuiește.

Depresiunile și peșterile au păstrat vestigii doveditoare, picturile și obiectele identificate justifică viața omenească. Alibegul din Clisura Dunării, aproape de localitatea Pescari (fost Coronini) și altele încă, cercetat recent, revarsă o lumină nouă asupra istoriei îndepărtate a omului carpatic. Cînd a ieșit din primitivitate și și-a întemeiat organizații de obști sătęști și apoi statale, Carpații i-au fost sprijin neprețuit. În Carpați a fost prima capitală — Sarmizegetusa — a statului dac, cuprins în domeniul montan și extramon-tan; acolo unde munții, cu liniile lor arhitecturale, dantelate, limitînd stîncă tare, cristalină, se împletesc într-o coroană dublă, împăduriți, și greu de străbătut, înțeleptul strateg al dacilor, stejar de neclintit, a apărut cu toată rîvna cetatea centrală care a dăinuit peste veacuri.

Carpații, prin formele naturii lor de o desăvîrșită măiestrie, generată de un complex de factori interni și externi, oferă aspecte inedite, de o rară frumusețe și încîntare, o îmbinare armonioasă a

¹ M. Macrea, Istoria României, cap. Sfirșitul stăpînirii romane în Dacia, Editura Academiei R.P.R., 1960, pag. 456—457.

² N. Iorga, Țara Românilor, Țara Românească, în volumul „Cîntare României”, Antologie, ed. II, Editura pentru literatură, 1967, București, pag. 345.

trecutului cu realizările luminoase ale prezentului. În Carpați, legenda formelor de relief curioase și a unor ape se înfrățește cu istoria, folclorul și poezia.

Trecutul geologic frământat și marea varietate a rocilor componente sub acțiunea agenților modelatori externi au dat aspect diferit masivelor muntoase. Șisturile cristaline prezente în axa sistemului carpatic, mai ales în Carpații Meridionali, au păstrat cele mai mari înălțimi și cea mai mare masivitate. Pe ele se află întinse pajiști alpine, iar versanții acoperiți cu bogate păduri de conifere, prin care serpuiesc drumuri forestiere și poteci turistice marcate sau nemarcate, invită tinerii la drumeție, în regiunile înalte și abrupte.

Rocile vulcanice mai ales, din estul bazinului transilvănean, au dat naștere celui mai lung șir de munți vulcanici din Europa, lăsând din loc în loc cratere mai largi sau mai mici, mai bine păstrate sau roase de agenții externi, adevărate supape prin care și astăzi, în capătul lor sudic, se simte respirația fierbinte a adâncurilor pământului redată prin mofete, izvoare cu ape minerale și termale. În straturile de fliș-gresii, marne, argile etc. care au o largă răspîndire în multe locuri în cadrul Carpaților, factorii externi — apa, vîntul, înghețul, dezghețul ș.a. — mari meșteri naturali, au șlefuit forme deosebit de ciudate de care poporul, în închipuirea lui, a legat multe din basmele de largă circulație: așa sînt „babele”, „sfîncșii”, „ciupercile”, „spinările de berbec”, „turnurile”, „horjurile”, „calderele”, formele de microrelief și altele încă. Pe alocuri, apele curgătoare au izbutit, în munca lor multimilenară, să ferăstruiască munții, să-i taie în curmeziș și să formeze încîntătoare vâi transversale — defilee, chei — legînd astfel regiunile dintr-o parte și alta a Carpaților.

Masivele calcaroase modelate de apele curgătoare său de cele de infiltrație au căpătat cele mai variate forme: creste și vîrfuri cu pereți abrupti, locuri ispititoare pentru alpiniști, apoi peșteri, avenuri, poduri naturale, polii, izbucuri, chei etc. toate de un rar pitoresc. Din bogăția aceasta de forme de relief unele au fost declarate monumente ale naturii și ocrotite de lege.

Ghețari nu mai sînt în Carpați, dar în perioada cuaternară au împodobit unele din culmile cele mai înalte, iar cînd căldura a crescut și ei s-au topit au lăsat tiparele existenței lor pe care le vedem astăzi sub forma unor vâi în chip de „U”, creste crenelate, circuri glaciare ca niște căldări uriașe care adăpostesc lacuri (iezere, tăuri etc.), apoi morene mai mari sau mai mici, roci zgîriate, toate deosebit de pitorești, atractive, fapt ce explică multiplele amenajări turistice din preajma locurilor în care se găsesc.

Plaiurile înalte carpatice au constituit locuri unde se organizau acele târguri periodice numite „nedei”, a căror origine se pierde în negura timpurilor, ele fiind străbunele îndepărtate ale drumeției românești. Astăzi sînt variate formele de manifestare în cadrul Munților Carpați, ca urmare a profundelor schimbări sociale, a progresului neîncetat al științei și tehnicii, a valorificării tradițiilor.

Mai mult decît înălțimile locuite temporar — vara îndeosebi, de către păstori —, formele depresionare au adăpostit din cele mai îndepărtate vremuri o populație densă și permanentă. Ele erau ca niște cetăți în mijlocul Carpaților, bine adăpostite de zidurile lor. Nu s-ar putea înțelege trecutul glorios al poporului nostru fără a lua în considerație aceste locuri ferite ale Carpaților. Omul le-a dat viață și s-a legat de ele, datorită condițiilor climatice favorabile și resurselor variate de hrană. Depresiunile au fost centre de convergență, vitale, forme de umanizare a Carpaților, după cum ne dovedesc elementele geografice, etnografice, folclorice și mai ales cele arheologice. Legătura dintre om și formele depresionare — vatra și arealul lor montan — nu a fost vremelnică, indiferent de preocupările care le-a avut — agricultor, păstor, tăietor de lemne, vînat, pescar, muncitor în subteran etc. — ci permanentă, fiindcă i-a simțit din plin binefacerile, siguranța locului, avînd conștiința că este un bun necesar. Cunoașterea condițiilor montane, experiența dobîndită cu timpul, i-a arătat omului cum să-și construiască locuința — cu acoperișul înalt, ținut spre a nu fi dărîmată de cantitatea mare de zăpadă care cade iarna la munte, cum să păstreze alimentele, hrana vitelor și multe altele. Putem afirma că omul și-a dat silința să cunoască legea muntelui, mijloacele de conviețuire, dar mediul înconjurător nu l-a supus, din contră i-a fortificat caracterul și forțele fizice. Crescător de animale și în special de oi, care găseau hrana abundentă în pășunile alpine, transhumanță — emigrația tradițională temporară — nu l-a îndepărtat pe om de munte, de cetățile naturale carpatice. De exemplu, în Depresiunea Hațegului și în altele încă, ca într-un cazan s-a distilat ființa neamului nostru și a ieșit mai întărită. Capitala Daciei Romane — Ulpia Traiana Sarmizegetusa¹ — dovedește, de-a lungul timpului, puterea colectivităților omenesti din aria depresiunilor montane. Dar acestea nu erau izolate unele de altele; prin trecători, pește culmi ori pe văile apelor comunicau unele cu altele și cu exteriorul Carpaților. Astfel și-au menținut permanent unitatea, chiar în timpul migrației popoarelor. Bunăoară, depresiunile Gheorgheni, Ciuc, Brașov ca depresiuni interne, erau în legătură permanentă între ele, ori cu cele externe Carpaților. După epoca migrației popoarelor, în cadrul depresiunilor, pe lângă așezările rurale permanente, apare și caracterul urban al unor așezări omenesti, concomitent cetăți în locuri strategice, cum era cetatea

¹ Oraș fondat de împăratul Traian după cucerirea Daciei, numit „Ulpia Traiana”, numele Sarmizegetusa i-a fost adăugat în timpul împăratului Adrian.

Brașovului, a Feldioarei și altele.

Cu geneză, forme și mărimi diferite, cu altitudini mai mari ori mai mici, depresiunile au suferit în timp numeroase prefaceri nu numai de ordin fizic, dar și antropic. Imagini din arhiva naturii ori a omului ne arată funcțiile îndeplinite de-a lungul mileniilor. Atît a lucrat omul în cadrul lor, asanînd mlaștini, rectificînd cursuri de ape, construind căi de comunicație, scoțînd din adîncuri resursele minerale, încît unele apar ca adevărate opere de artă, cum sînt depresiunile Petroșani, Hunedoara, Comănești, Onești, Brașov, Dornelor etc.

Unora din depresiunile carpatice ori subcarpatice li s-a atribuit, de-a lungul secolelor, apelativul de „țară”, așa cum se constată din scrierile cronicarilor ori ale istoricilor, cu o viață oarecum independentă, cu funcții administrative proprii cum au fost Țara Bîrsei, Țara Hațegului, Țara Maramureșului, Țara Loviștei, Țara Oltului și altele, bine fortificate și continuu populate. Noțiunea de „țară” este o formă foarte veche, dată de cei care locuiau depresiunile, de oamenii de la munte. Prin asemănare au fost și alte depresiuni denumite țări în timpurile noastre de diferiți cercetători, ca Țara Lăpușului, Țara Praidului ș.a.

PE PLAIIURILE CARPAȚILOR MARAMUREȘENI

De acolo de unde Tisa își adună unii afluenți, scăpînd apoi repede din încheștarea stîncilor, și pînă spre izvoarele Tîbăului — afluentul Bistriței Aurii — se desfășoară, ca o ghirlandă decorativă plină de măreție, Munții Maramureșului care domină spre vest largă Depresiune a Maramureșului.

O privești de ansamblu și de neuitat asupra lor o ai din pragul trecătorii Șetref (Telciu) de la Romuli înainte de a coborî spre Săcel în Maramureș. Văzîndu-i, te întrebi, pe drept cuvînt, de ce oare li se spune și „păduroși” fiindcă îți apare, pe linia orizontului, o broderie montană nu cumplit împădurită? Justificare au, fiindcă numele le este dat din vechi timpuri istorice și nu de azi de ieri, ci de cînd pădurile aveau limita superioară mult mai ridicată, cînd poienile erau mai rare, îmbrăcînd cu codri deși de conifere cea mai mare parte din culmi; zona pășunilor cu caracter alpin, de pe masivele proeminente ca Pop Ivan (1937 m), Stogu (1 651 m), Farcău (1 957 m), Pietrosu (1 850 m) și Toroiaga (1 930 m), era mai restrînsă, așa după cum ne arată hărțile mai vechi, iar pe teren dacă avem curiozitatea să cercetăm, putem constata acest lucru după felul solului. Solul de pădure, prin caracteristicile lui, confirmă pînă unde se întindeau pădurile pe munte, care au fost cu timpul înlăturate prin tăiere ori prin ardere pentru a face loc pășunatului¹. Poienile erau puține altădată pe versantele Munților Maramureșului. În bazinele de recepție ale unor ape, ca pe valea Ruscovei ori a Vaserului, s-au înfiripat, de timpuriu, unele așezări omenești. Toponimicul localității „Poienile de Sub Munte” arată regiunea unde s-a constituit o așezare omenească de tip montan. Defrișările făcute altădată necugetat, au avut și alte consecințe. Șiroirile, degradările de teren s-au înmulțit și nu au putut fi oprite decît datorită măsurilor care s-au luat în anii construcției socialiste cînd s-au efectuat intense replantări, împăduriri cu anumite specii de arbori rezistente la condițiile climatice de aici.

Pătrunderea în interiorul acestor munți se poate face îndeosebi pe văile apelor mai mari cum sînt Frumușeaua, Ruscova, Vaserul, Țișla etc. Urcînd de la poale pînă la Vîrful Farcăul, cel mai înalt din acest grup montan, treci prin localitățile Ruscova, Repedea și Poienile de Sub Munte — cu case răspîndite mai ales în lungul văii Ruscova, dar și prin diferite zone de vegetație forestieră întîlnită doar în masivele înalte ale Carpaților Orientali.

În părțile mai joase, pe formațiunile geologice de fliș gresos-marnos (paleogen), s-au dezvoltat pădurile de fag în amestec cu cele de gorun pe terasele superioare ale rîului Vișeu.

Mai sus, de la 800—1 200 m, întîlnești o zonă de amestec de rășinoase cu fag, cu mare extindere, după care apare, pe masa rocilor cristaline ori eruptive zona pădurilor de molid.

Molizii nu mai pot crește, pe cele mai mari înălțimi. Condițiile climatice de aici sînt aspre iar vînturile au mari intensități. Jnepenii și ienuperii sînt singurii reprezentanți ai vegetației lemnoase care pot rezista. Aceștia s-au adaptat la mediu ca să poată trăi. Mai încolo pe plaiurile largi se desfășoară pășunea alpină cu tot felul de ierburi, iar din loc în loc întîlnești stîncării măcinate de timp.

Multe lucruri se pot cunoaște urcînd spre vîrfurile Farcău-Mihailecu. De aici de sus, surprinzi cu privirea într-o zi senină de vară, întreaga vatră a Maramureșului pe deasupra căreia aleargă ușor norii, și noianul de culmi, bogat împădurite, întinse pînă spre curmătura Prislopului. Ai impresia, în liniștea profundă a spațiului înălțimilor, că asîști la un strălucit spectacol de umbre și lumini greu de imitat. Multitudinea aspectelor îți umple sufletul de bucurie și-ți sporește mîndria și încrederea în frumusețile și farmecul acestui colț scump de natură al patriei noastre.

¹ Înlăturarea jnepenișurilor din „golurile alpine” de pe munții de aici ca și din alte părți a constituit o gravă eroare ecologică; jnepenișurile au un rol hotărîtor în prevenirea eroziunii solurilor și menținerea echilibrului hidrologic al apelor curgătoare.

Pădurile au o faună bogată și variată: ursul brun, lupul, mistrețul, cerbul, râsul, jderul de piatră și de câmp, cocoșul de mesteacăn, cocosul de munte, iar apele numeroși pești. Multe din animalele de aici sînt de o deosebită importanță cinegetică, atrăgînd mulți vînători și pescari pasionați.

În cuprinsul acestor munți sînt și elemente rare, de interes științific și pentru decor, care trebuie ocrotite, puse sub protecția legii: exemplu rezervația faunistică Cornedei — Ciungii — Bălăsinii, cu o suprafață de 800 ha, este creată în acest scop. Cocoșul de mesteacăn este un alt element ce se impune a fi protejat.

În cuprinsul munților, pe partea lor nordică mai ales, ca adăugiri în timp s-au statornicit ici și colo urmele ghețarilor cuaternari, circuri, morene, roci zgîriate etc. ca pe Farcău, Mihailecu, Pietrosu, care-ți apar ca o noutate. Lacul Vinderelul, situat în apropiere de Farcău, în tăcerea adîncă îngînată în spațiul montan doar de clinchetul grav și melodios al clopoțelilor de la oile de pe coaste, pare ca un poem lesne de înțeles.

Dar ochii cuprind și alte imagini din valurile împietrite ale munților. Munții aceștia nu au respins pe om, ci l-au atras fiind locuiți din îndepărtate timpuri. Acolo unde râul Ruscova își adună o serie de afluenți ca Repedea, Socolăul, Lutoasa, Covasînța, Chirva și alții, se află un spațiu depresionar cunoscut sub numele de Poienile de Sub Munte, unde se poate ajunge de la Leordina, din valea Vișeuului, pe un drum paralel cu valea Ruscovei. Este un loc frumos, plin de pitoresc, bun pentru popas și bază de excursii în munți. Ceea ce-ți atrage atenția este răspîndirea unor gospodării pe versantele munților, casele, multe construite în principal din lemn, atestînd vechea arhitectură maramureșeană tradițională: bisericuța de lemn, cu turnul ei svelt și înalt, exprimă deosebită grație în arta construcției. Portul popular de aici plin de armonie și acuratețe, fără influențe orășenești, este cunoscut în tot ținutul maramureșean. Dealtfel bazinul Ruscovei este un veritabil centru de creație populară.

Pe axa râului Vișeu, tot în cadrul munților, acolo unde este denumit Borșa și primește contribuția afluentului său mai mare Tișla, se desfășoară Depresiunea Borșa,¹ sector al Țării Maramureșului. În linii mari este încadrată între poalele Munților Rodnei și ale To-roiaș din Munții Maramureșului. Este o regiune mult populată. Prin cuprinsul ei trece șoseaua care leagă Sighetu Marmăției cu Vatra Dornei, calea ferată care vine de la Sighetu Marmăției ajunge pînă la localitatea Borșa și încă, ceva mai mult, aici sînt două orașe noi: Vișeu de Sus și Borșa. Cercetările geologice de dată recentă au identificat în adîncul pămîntului importante rezerve de substanțe minerale utile, ceea ce a necesitat apariția de mine noi în perimetrul Băile Borșa, cum sînt la Toroiaga, Gura Băii, Burloaia, Măgura II, cu minereuri complexe. De pe culmea largă a Măguri-ței (1 601 m) privirile se pot plimba îndelung pe valea Vișeuului, pînă dîncolo de Borșa, spre localitatea Moisei² — înscrisă în istoria celui de-al doilea război mondial prin lupta țăranilor, în toamna anului 1944, contra hoardelor hitleriste — iar spre sud se lovesc de peretele Munților Rodnei, la picioarele cărora se află stațiunea climaterică Borșa-Fîntîna (850 m altitudine) vestită și pentru practicarea sporturilor de iarnă. Orașul Borșa ca și Vișeu de Sus care sînt în plină dezvoltare economică sînt însemnate și pe hărțile descoperirilor arheologice recente ca locuri unde s-au identificat elemente de cultură materială tracică — din epoca bronzului — nemaifiind astfel nevoie de demonstrat vechimea locuirii de către om în această depresiune.

Borșa, așezat într-o frumoasă poziție, cu continuitate peste arcu timpului este atestat documentar din anul 1365. A fost declarat oraș în 1968 prin unirea localităților Borșa și Băile Borșa. Numărul locuitorilor se ridică la 25 741, ocupați cu extragerea și prelucrarea minereurilor (Băile Borșa), exploatarea forestieră și creșterea animalelor. Este un loc de plecare pentru drumeții în Munții Maramureșului, mai puțin frecvențați, și mai ales în Munții Rodnei, spre cascada de pe pîrîul Cailor, Vîrful Știol, Cabana Puzdrele, Vîrful Gărgălău și altele.

Unde râul Vaser, cu valea lui strîmtă, își unește apele cu ale Vișeuului, se găsește orașul Vișeu de Sus, un fost sat de munte cu aceeași vechime ca și a Borșei. Funcția principală era exploatarea lemnului care i-a rămas în continuare. În anii construcției socialiste drumurile rupte de ape după ploi, au fost consolidate, s-au dat în funcțiune o fabrică de mobilă, o alta de alcaloizi și una de produse lactate. Toate acestea au făcut ca numărul locuitorilor să crească de la 13 959 de locuitori în 1956, la 20 914 în 1980.

Dar atracția Borșei și Vișeuului de Sus și a împrejurimilor nu constau numai în economia în plină dezvoltare. Frumusețile naturale fac să se impună și sub raport turistic. Borșa este centru coordonator de subzona, fiind popas important turistic ca și Vișeu de Sus.

Prin iscusința lui, omul și-a adaptat viața locurilor. Portul popular, originalitatea locuințelor

¹ Unii cercetători consideră Depresiunea Borșa, împreună cu cea a Vișeuului, ca fiind unități aparte față de Depresiunea Maramureșului propriu-zisă, separîndu-se de aceasta din urma printr-o serie de înălțimi (Vf. Mociru — 807 m, Vf. Dan — 1 042 m, Dealul Beresei — 873 m etc.).

² Sculptorul maramureșan Vida Gheza a creat un monument care amintește de acest eveniment istoric.

vechi cu arhitectura lor originală sînt elemente valoroase; apele mineralizate (pe valea Vaserului și a Vișeului), fondul cinegetic, posibilitățile de pescuit sportiv ș.a. nu lipsesc de aici, dînd depline satisfacții.

MARAMUREȘUL IZVOR DE FARMEC NATURAL ȘI PĂSTRĂTOR DE TRADIȚIE

Multe sînt colțurile pitorești din cuprinsul Carpaților Orientali care te captivează, te atrag cu putere, dar cel din partea lor nordică intersectat de apele Tisei, unde tainele naturii deosebit de pitorești se împletesc cu firea oamenilor, portul popular elegant și sobru, datinile, obiceiurile, preocupările lor de veacuri, nu-și găsesc asemănare. Totul apare ca un măiestrit muzeu în covata dintre împletitura munților și nu rare sînt cazurile cînd poezii și artiștii în avîntul lor spontan, îi spun, pe drept cuvînt, „muzeul nordului”, avînd cea mai deplină justificare în peisajul natural și sporul de frumusețe și armonie adus de om. Maramureșul, denumit și „Fațada de nord a țării”, ori „Țara Maramureșului”, — nu este numai o simplă formă depresionară prin care curg rîurile Iza și Vișeu în paralel spre Tisa, ea este un complex de forme în care se desfășoară parcă, într-o ordine geometrică, munți, dealuri și cîmpii, locuite de om încă din zorii neoliticului, așa cum arată rezultatele săpăturilor arheologice efectuate îndeosebi în ultimul timp. Inventarul arheologic atestă o viață permanentă pe meleagurile maramureșene, o economie întemeiată pe o agricultură la nivelul acelor timpuri, creșterea vitelor, construirea locuințelor, uneltelor etc. În epoca bronzului, existența comunităților tracice este dovedită de vestigiile identificate în multe părți, la Săpînța și Sarasău în vadul Tisei, la Călinești de pe valea Coșeului, Dragomirești și Rozavlea de pe valea Izei, la leud ș.a. Obiectele confecționate din aur descoperite la localitatea Sarasău, dovedesc cu prisosință practicarea meșteșugului prelucrării neferoaselor, ca și cele din fier de la Rozavlea, Cercetările demonstrează că în Maramureș, după secolul al VI-lea î.e.n., exista o populație geto-dacică, care ajunsese la o înfloritoare civilizație prin secolul I e.n. Stăpînirea romană nu i-a atins. Aici se desfășoară aria dacilor liberi, dar diverse legături au avut și cu locuitorii din provincia romană. Vechimea și continuitatea peste milenii a poporului român în această regiune este atestată de multe elemente locale scoase la iveală de curînd.

Cînd tehnica era puțin dezvoltată, cînd viața omului prezenta multă nesiguranță, formele majore de relief aveau o mare însemnătate pentru apărarea ființei lui. Fizionomia zidurilor cetății naturale maramureșene este deosebit de complexă. Culmile montane, cu decorul lor nuanțat, închid suprafața de circa 3 800 kilometri pătrați a cetății naturale a Maramureșului. Este cea mai întinsă din Carpații Orientali, cu variate bogății și frumuseți, fiind astfel bine ferecată din toate părțile, imprimîndu-i caracterul de depresiune și doar, ici și colo, pasuri arcuite peste culmi o leagă cu exteriorul cum sînt Prislop (1 416 m), Șetref (818 m), Gutii (987 m), Huta (587 m). Omul i-a conferit prin intervenția sa un bogat surplus de elemente caracteristice, amplificînd tablourile naturii. De sus, de pe belvederea oferită de înălțimea Pietrosului (2 303 m) într-o zi senină de primăvară, cînd vîlul cenușiu al norilor este îndepărtat de vînt, ai o priveliște cuprinzătoare, natura Maramureșului fascînîdu-te cu farmecul ei deosebit. Contrastul culorilor și al înălțimilor se deapănă ușor pe linia orizontului, scădat în lumină, dînd impresia că nimic nu ți se ascunde.

Relația om-natură își găsește aici reflectarea în caracterul producțiilor folclorice, a culturii tradiționale pornind de la concepții locale, însă cu o forță spirituală de expresie care aproape nu-și găsește echivalent. Meșteșugarii maramureșeni sînt vestiți prin preocupările lor. Ei s-au impus, de multă vreme, ca talentați creatori în arta populară. Așa-numiții „butinari”, lucrători în lemn, tăietori, corhânari, sculptori, și-au manifestat permanent năzuința spre dăruirea de frumos, durînd locuințe, mori, pive, obiecte de uz casnic și alte acareturi, care le-au dus faima departe. Sînt renumiți în prelucrarea artistică a lemnului meșterii din localitățile Vadu Izei, Mara, Săpînța, Ferești și din alte părți. Cartea de vizită este hărnicia și pricepera maramureșanului. Ea îți apare de la un prim contact, mai ales în piesele fin sculptate, care împodobesc ornamentația porților, vestitele porți maramureșene, deschise ca sufletul curat al omului.

Iată ce spun maramureșenii despre creația populară din „țara” lor: „Genurile artei populare românești sînt strălucit reprezentate pe întreg cuprinsul Maramureșului. Larga răspîndire a meșteșugurilor artistice populare a permis dealtfel cercetării de specialitate să studieze și să încadreze istoric fenomenul local în amplul proces al creației artistice populare românești, punînd în lumină vechimea unor elemente de formă, ornament, cromatică și procedee tehnice, preluate și dezvoltate de-a lungul timpurilor. Acestea sînt forme specifice etnice care atestă, așa cum s-a menționat — prin exemplul peren al Maramureșului — unitatea în varietatea artei populare românești, rămînînd peste veacuri o dovadă a continuității și persistenței culturii populare. În ceea ce privește vechimea civilizației și artei populare, a tradițiilor maramureșene, este suficient să menționăm faptul că au fost puse în evidență, în cuprinsul zonelor etnografico-folclorice maramureșene, forme arhitectonice străvechi, elemente de substrat în ornamentica scoarțelor maramureșene, cunoscuta ceramică de tradiție

dacică și altele"¹.

Meșteșugarii maramureșeni și-au adaptat cum nu se poate mai bine meșteșugul lor la exigențele climatice și de relief, formînd o adevărată școală a modelării lemnului, a cărei istorii se leagă de istoria începutului vieții pe aceste meleaguri. Forma caselor, cu acoperișul țuguiat, răspunde condițiilor climatice mai aspre și cu multă zăpadă în timpul iernii. Poziția depresiunii și forma să fac ca în limitele ei clima să prezinte unele particularități față de alte regiuni ale țării noastre, fapt care se imprimă și în regimul apelor ca și al asociațiilor vegetale. Bunăoară, media precipitațiilor atmosferice anuale înregistrează valori maxime pe țară (în bazinul superior al râului Vaser ajung la 1 300 mm). Stratul de zăpadă începe să se depună pe la sfîrșitul lunii octombrie și ține pînă în martie, fapt ce explică și temperatura anuală scăzută de 6 ... 8°C.

Continuitatea tradițiilor locale se oglindește și în practicarea olăritului. Localitatea Săcel, străjuită de masivul rodnean, este un centru de mare faimă pentru ceramica roșie nesmălțuită, unele forme amintind de vasele dacice, ceea ce dovedește păstrarea unei tehnici care pare că se duce în trecut pînă în epoca bronzului.

Experiența milenară se afirmă și în arta țesutului și cusutului în satele maramureșene. Covoarele și ștergarele cu motive antropomorfe, apoi cergile, trăistuțele, cununile de mireasă, zadiile și multe altele sînt opera unor talentate creatoare populare, mai ales ale celor din Valea Coseului, Săpînța și Bîrsana. Creația meșterilor maramureșeni apare și în confecțiunile din piele. Cojocarii din Ocna Șugatag ca și cei din Săliștea de Sus se bucură de un deosebit renume. Specificul maramureșean, în toate preocupările locale, păstrat din negura vremurilor, azi s-a amplificat, legîndu-se tot mai mult utilul de frumos. Starea de afectivitate pentru frumos și tradiție, acel etern uman, se împletește pretutindeni în cuprinsul țării noastre, dar parcă aici, în Maramureș, capătă o semnificație deosebită. Atracțiile turistice sînt multe în munții mărginași ca și în depresiune, în orașe ca și în satele așezate în majoritate în lungul apelor mai mari.

Cea mai mare așezare urbană este municipiul Sighetu Marmăției, situat la o încrucișare de drumuri, important centru industrial-agrar și turistic. Vechimea Sighetului Marmăției se duce mult în trecutul istoric, fiind atestat documentar din 1334. După cum arată izvoarele istorice a purtat, între timp, și numele de Marmăția, avînd diferite funcții, în special centru comercial al lemnului, vitelor, fructelor, al sării de la Coștiui și Ocna Șugatag, apoi funcții administrative, iar din 1968 municipiu.

Viața urbană, cu multiplele ei aspecte, a atins un punct important de complexitate. Tabloul orașului este echilibrat și plăcut. Văzut de pe Dealul Solovan totul arată înnoire. Lesnicioase legături sînt pe oriunde vei intra în oraș, fie pe drumul de pe valea Tisei din amonte ori aval, fie pe cel care urmărește valea Marei și apoi a Izei. După anul 1948 profilul industrial a prins rădăcini adînci, reprezentat îndeosebi prin Combinatul pentru prelucrarea lemnului, întreprinderea de organe de mașini, Fabrica de tricotaje „Unitatea” etc. ceea ce a determinat schimbări în activitățile tradiționale, în caracterul edilitar-gospodăresc, în extinderea stradală, a construcțiilor moderne de locuințe, generînd un peisaj cu totul nou.

Și turismul a luat o mare amploare, mai ales de la construirea căii ferate Salva-Vișeu (1948) și modernizarea drumurilor de legătură cu restul țării. Muzeul etnografic, cu colecțiile de istorie și etnografie atestă tradițiile milenare, Casa de cultură, parcul (Grădina Morii) așezat pe malul Izei, cu felurite specii de arbori dintre care unele rare, Școala populară de artă, atrag numeroși vizitatori.

ÎN PRAGUL PRISLOPULUI

Cunoscut din timpuri învîlurite în negura istoriei, Prislopul, denumit și drumul legendar al „descălecatului”, a funcționat tot timpul ca una din cele mai bătătorite trecători de înălțime, strîmtă, aruncată peste culmea interpusă între Depresiunea Maramureșului și Culoarul Bistriței Aurii. Chiar numele-i de „prislop”, după terminologia locală, înseamnă trecătoare îngustă. În pragul Prislopului istoria și legenda se confundă, nu sînt suficiente elemente care să ne dea măsura exactă, pentru a ști cît este adevăr și cît este legendă, închipuire. Semnele vitejiei de odinioară sînt consemnate de istorie. La punctul denumit Preluca Tătarilor, pe latura trecătorii dinspre Borșa, a avut loc în 1717 o aspră confruntare între tătarii care doreau să pătrundă spre nord-vest, și maramureșenii conduși de Lupu Șandru; tătarii au fost înfrîniți, localnicii dovedind și cu această ocazie o mare vitejie. O placă menționează locul unde s-a dat lupta. Prislopul a fost întotdeauna un punct „cheie” de trecere din Maramureș în Moldova de Nord.

Dacă noțiunea de „prislop” se justifică pentru sectorul de trecătoare cuprins între punctul Gura Fîntîinii și confluența pîrului Tomnatec cu Bistrița Aurie, pentru rest pînă la Vatra Dornei ea s-a

¹ Maramureș, monografie, colecția județele Patriei, Editura sport-turism, București, 1980, pag. 258—259.

generalizat. Poate datorită faptului că valea Bistriței Aurii se continuă aproape în linie dreaptă pe o distanță de peste 80 km spre sud-est, fără alt obstacol, a căpătat tot traseul această denumire de Trecătoarea Prislop. De multe ori i se mai spune și Trecătoarea Cîrlibaba, după numele unui sat din Valea Bistriței.

Ca altitudine, trecătoarea carosabilă a Prislopului se ridică la 1 416 m, cea mai înaltă din Carpații Orientali și a patra din țara noastră după Trecătoarea Urdele din Munții Parîngului care leagă Novaci cu Sebeșul, atingînd înălțimea de 2 125 m, Transfăgărășanul care culminează la 2 034 m și Pasul Vîlcan peste munții cu același nume, de 1 681 m.

În pragul Prislopului panta accentuată silește șoseaua să facă șerpuiți dese după ce trece de lacul de baraj amenajat pentru crescătoria de păștrăvi. Ajuns pe șosea la hanul turistic Prislop, priveliștea este încântătoare, orizontul se deschide, ochii cuprinzînd imagini variate.

Traficul în Trecătoarea Prislop a fost rar, dar continuu în vechime, deși era greu de trecut. Nu văile întunecoase și umbrite erau locurile cele mai căutate și frecventate, ci culmile masivelor de altitudine mijlocie, despădurite în bună parte. Pe aici treceau în transumanță păstorii cu turmele lor. Tot pe aici personajele celebre din istoria „descălecătului” — Dragoș și apoi Bogdan Voievod din Maramureș — au căutat să scape de împilarea feudalilor străini.

Legătura dintre Depresiunea Borșa, compartiment al Maramureșului, și Culoarul Bistriței Aurii, se realizează prin intermediul unei zone de munți scunzi, printre care se strecoară parțial Trecătoarea Prislop, interpusă între Munții Maramureșului — sectorul Cearcăn — și Munții Rodnei, înălțimile munților sînt relativ scăzute, situație concretizată dealtfel și în diverse toponimice. Cele mai multe culmi montane poartă numele generic de „dealuri” sau „măguri”, cum este Măgura Prislopului (1 441 m), Dealul Bradului (1 497 m), Dealul Gamăului (1 461 m), Dealul Brătla (1 492 m) etc.

Aproape în întregime această înșeuare a Prislopului are o vegetație forestieră constituită din molidișuri care rar lasă loc pe versanți „Prelucilor”, denumite local poienele. Complexele faunistice, care sînt comune și masivelor vecine, găsesc aici condiții favorabile de trai. Altădată zimbrii, prezenți dealtfel și în legenda cu Dragoș, stăpîneau codrii. Astăzi frecvente sînt animalele de interes cinegetic: căprioarele, urșii, cerbii, mistreții și numeroase păsări de munte, specifice fiind cocoșul de mesteacăn, care nu și-a extins aria de repartiție în afara arealului rodnean decît puțin, doar în partea sudică a Munților Maramureșului. Frumusețea peisajului intră în concurență cu altele din jur, din Munții Bucovinei, deși are o consacrare aparte, înscriindu-se ca un nou și puternic obiectiv de atracție turistică. Bogatul inventar al formelor de relief, al convergenții unor poteci de munte spre această regiune cu lumea ei de basm, transmise celor care-l vizitează sentimentul unei trăiri optimiste. Cele spuse ne îndeamnă la drumetrie, traseul este pe cît de lesnicios pe atît de încîntător și instructiv.

PUNTE PESTE COLOSUL DE LAVE AL GUTÎIULUI

De la localitatea Mara, care-și trage numele de la apa pe care este așezată, mai departe, spre sud-vest, orizontul începe să se strîmteze: aglomerații de case se înșiră în lungul drumului pe o treaptă piemontană greu de sesizat din cauza fragmentării ei de către afluenții rîului Mara și a covorului vegetal. Deodată, în față, apar crestele muntoase alcătuite din depozite vulcanice. Formele sînt domoale, nu se pot compara cu cele din partea estică a Depresiunii Maramureșului. Panta se accentuează, șoseaua urcă în serpentine largi la început, apoi din ce în ce mai dese, trecînd printre masivele Igniș și Gutîi care-și adună în jurul lor o serie de culmi mai joase, împădurite pînă la vîrf cu molidișuri și făgete, a căror existență se datorează precipitațiilor bogate (circa 1 300 mm anual). Dacă din punct de vedere structural nu sînt diferențe sensibile între Igniș și Gutîi, care domină trecătoarea, din punct de vedere altimetric apar unele particularități. Ignișul — poate prolog din marea epopee a răscolirilor vulcanice — se înalță cu puțin mai mult decît un deal subcarpatic, avînd doar 1 307 m altitudine absolută, dar sub acțiunea agenților modelatori externi s-a decupat în forme care sfidează oarecum legile echilibrului. Blocuri de diferite mărimi cunoscute în știință sub numele de relief rezidual și considerate în prezent monumente ale naturii, par să se prăvale dintr-un momemt în altul. Doar „babele” din Bucegi sau „turnurile” și „ciupercile” din Ciucaș, le pot fi semeni.

Din cumpăna apelor, atinsă de cea mai mare înălțime a trecătorii, se impune atenției Creasta Cocosului — 1 443 m — din Munții Gutîiului — importantă rezervație geologică, dantelată, monumentală, redînd fidel acțiunea agenților externi asupra unui crater. Numele poate să-i fi fost dat de haiducul Pinteza Viteazul — legendarul erou maramureșean — care a trăit pe aceste meleaguri sau de un anonim, înaintea lui.

De la Fîntîna lui Pinteza, aproape de care se află hanul turistic „Pinteza Viteazul”, popas de cale lungă, care îmbină armonios tradițiile meșteșugului popular maramureșean cu elementele de arhitectură modernă, așezat cam la mijlocul distanței dintre Mara și Baia Sprie, cîteva poteci împînzesc muntele, strecurîndu-se prin umbra deasă a fagilor și a brazilor. Dacă apuci spre nord-vest ajungi în clădirea

ruinată a Ignișului pe al cărui versant nordic abundența apelor din izvoare nu-și găsește asemănarea decât în Harghita Ci-ceului. Localitatea Izvoarele își justifică toponimicul și bogăția apelor și prin cantitatea de precipitații căzute aici. Astfel, vechiul drum care străbate Munții Gutâiului, cu natura să fastuoasă, leagă „țara” ce păstrează peste secole valoroasele ei tradiții — Maramureșul — cu regiunea sobră și plină în adâncuri de minereuri complexe — Baia Mare.

BAIA MARE — UN COLȚ ORIGINAL DE ȚARĂ

Cercetînd harta grupei nordice a munților vulcanici nu vei găsi un oraș cu o mai minunată așezare decât Baia Mare. Orașul și-a stabilit vechea vatră pe valea râului Săsarul. Fiind dominat de Vîrful Igniș, la contactul cu muntele, i-au oferit avantaje: adăpost contra exceselor climatice, beneficiul a două medii de viață — munte și cîmpie ș.a.

Depresiunea Baia Mare, brăzdată de râul Lăpuș și o parte din afluenții săi, este largă, asemănătoare unui șes. Peisajul natural este din cele mai pitorești; pe trei laturi, întinsele ziduri muntoase băimărene domoale, completate de covorul vegetal forestier, cu lumină blîndă, pline cu locuri de popas, iar pe cea de a patra latură privirea îți alunecă spre cîmpul cu semănături. Clima de adăpost a depresiunii a favorizat existența castanului comestibil și a liliacului, alături de care s-a acclimatizat și o altă plantă mediteraneană — coacăza neagră. Farmecul acestui colț original de țară se păstrează sub diferite aspecte în toate anotimpurile, care te atrag cu o forță irezistibilă. Arșița verii este domolită, iar frigul iernii nu este așa de tăios.

Din Baia Mare pornesc șapte căi rutiere în direcții diferite și două căi ferate, ceea ce îi conferă și calitatea de nod de comunicații, pe lîngă cea de centru metalurgic și turistic. Baia Mare era, pînă în anii construcției socialiste, doar locul unde se adunau minereurile pentru prelucrare din minele zonei vulcanice. Astăzi, orașul se dezvoltă impetuos, multilateral, asemenea tuturor localităților urbane din patria noastră. Orașul a devenit reședință de județ, sporindu-și substanțial zestrea edilitară. Au apărut noi cartiere (Săsar, Decebal, Bogdan Vodă, Traian) care i-au schimbat înfățișarea de altădată, devenind un oraș nou și modern. Activitatea economică s-a dezvoltat și diversificat, cunoscînd ritmuri nemaiîntîlnite în trecut. Metalurgia neferoasă — extracția și prelucrarea minereurilor cu conținut de aur, argint, plumb, zinc, cupru — activitate tradițională, încă din evul mediu, a generat ramuri noi industriale cum sînt: platforma industrială Baia Mare est și platforma industrială Baia Mare vest, în care se încadrează numeroase întreprinderi (întreprinderea mecanică de mașini și utilaj minier, întreprinderea metalurgică de metale neferoase, Uzina centrală de prepararea minereurilor, apoi ramuri ale industriei ușoare ca întreprinderea textilă „Maratex”, Fabrica de conserve din fructe „Agro-fruct”, produse lactate și multe altele).

Funcțiile complexe ale municipiului Baia Mare se vad în multe aspecte noi, între care și în cea social-culturală, s-au clădit: spitalul județean, casa de cultură, sala sporturilor, teatrul, palatul administrativ etc. Pe lîngă unitățile de învățămînt liceal, profesional etc. Baia Mare a devenit și centru universitar prin înființarea Institutului de învățămînt superior. Toate acestea au făcut ca numărul locuitorilor să sporească continuu (în 1948 avea numai 20 959 locuitori, iar în 1980 numărul acestora ajunsese la 117 763).

Dar lumina prezentului se armonizează în chip măiestrit cu cea a trecutului istoric, care se poate citi din monumentele aflate în diferite părți ale orașului, mai ales în centrul vechi declarat de curînd „rezervație arhitecturală”. Baia Mare este un oraș vechi atestat documentar din anul 1329, cînd se numea „Civitas Rivuli Dominarum” (Rîul Doamnelor) dar ca așezare omenească — dovedită de elementele arheologice — încă din epoca bronzului. În antichitate dar mai ales în evul mediu exploatarea minierei au atras populația și din alte părți. Documentele istorice amintesc — în timpul evului mediu — de existența unei moneterii. Principalele preocupări ale locuitorilor erau mineritul și meșteșugurile dovedite de recente rezultate ale cercetărilor arheologice. Șteampurile de sfărîmat roca în care se afla aur erau mișcate cu ajutorul apei.

Dintre clădirile vechi, de interes turistic — în Piața Cetății — se află Turnul lui Ștefan, zis și Turnul cu ceas, construit în secolul al XV-lea; în Piața Libertății casa Iancu de Hunedoara, din secolul al XV-lea, biserica Sf. Treime în stil baroc și o serie de case particulare considerate monumente de arhitectură; Turnul de muniții din Piața Izvoarele, o rămășiță din fostul zid de apărare al Băii Mari; mai pot fi văzute Muzeul situat în vechea monetărie, construit în prima decadă a secolului al XX-lea și amplificat considerabil în zilele noastre, Turnul măcelarilor — ceea ce arată că localnicii erau organizați în bresle — și altele¹.

Baia Mare este în același timp un punct de plecare în regiunile învecinate vestite prin dotările pentru agrement și turism, ca barajul și lacul de acumulare Firiza, rezervația de castani comestibili,

¹ I. Constantinescu, România de la A la Z, Editura Stadion, București, 1970.

Valea Usturoi, Apa Sărată (stațiune climaterică), stațiunea Mogoșa cu cabană pe malul Lacului Bodi, cunoscută prin pîrtia pentru schi, complexul Șuioara și stațiunea Izvoarele.

DIN PITORESUL ȚĂRII OĂȘULUI

Țara Oășului, sculptată în cadrul munților cu același nume, munți care se încadrează în grupa nordică a Carpaților Orientali, este una din multele „țări” mici, din „țara cea mare”, cum spune cronicarul; este inima fierbinte a Munților Oaș, încărcată de belșug pe sol și în subsol și plină de istorie. Arhivele geologice și paleontologice ale acestor munți aduc mărturii vechi și probe abundente scrise în interiorul pietrei de prefăcerile prin care au trecut, de cînd au luat naștere și pînă în prezent. Cuvertura de formații eruptive neogene din care sînt constituiți munții ramei depresionare amintește mărția fenomenelor de altădată, cînd produsele fierbinți ale adîncurilor pămîntului au ajuns la suprafață. Formele de relief rezultate, în chipul unor clăi de fin uriașe, au pante domoale, îmbrăcate în mantia codrilor seculari, dezvăluie pretutindeni un farmec inedit.

În prag de primăvară nu știi ce să admiri mai mult, izbucnirea verdelui viu al înălțimilor care se înecă în ceața depărtărilor, sau unduirile ritmice ale rîurilor care se concentrează în aria depresiei. De pe Vîrfurile Pietroasa Oășului, cu silueta masivă, impunătoare, care se ridică pînă la 1 200 metri, poți surprinde cu privirea largă panoramă a depresiei, în care se deapănă o eferescență de culori, într-un torent de lumină, diafană, conturînd îngemănarea revelatoare dintre munte și depresiune. Vatra depresiei nu s-ar putea spune că este prea extinsă, ea se întinde doar pe o suprafață „de 614 kilometri pătrați”¹, apărînd ca un cîmp ușor vălurit, în chip de amfiteatru roman, la altitudinea medie de 210 metri, dar adîncă în crustă în masa muntoasă, dispoziția reliefului și așezarea ei, reproduc cu destulă fidelitate înfățișarea unei cetăți bine ferecată în toate părțile.

Către marginile depresiei, din loc în loc, apar forme de relief conice, în chipul unor măguri, cum sînt Belavara, Gruicul, Tufei, Măgurița și altele, de pe care se poate privi peisajul pestriț al întinderilor: petece de păduri alternînd cu livezi, terenuri agricole și așezări omenești.

Din loc în loc se insinuează în masa montană adînci golfuri depresionare, cu clima blîndă, cum este bunăoară, cel în care se află localitatea Cămărzanu,, vestită prin pitorescul său și arta populară. Fiecare colț de depresiune, fiecare vale are farmecul ei, deschizînd locuri noi de interes turistic.

Arhitectura naturală a Țării Oășului, cu elemente străvechi de cultură materială provenite din săpăturile arheologice, noile edificii publice din anii construcției socialiste, toate te rețin îndelung. Aici adevărul istoric se întîlnește cu legenda, poezia cu folclorul, vestigiile trecutului cu arta contemporană. Bogăția etnografică, atractivă și originală a creației populare este pusă în evidență de muzeul din orașul cu act de naștere recent — Negrești-Oaș — unde peste o mie cinci sute de exponate prezintă îndeletnicirile tradiționale ca olăritul, prelucrarea lemnului, cusăturile, țesăturile populare și altele încă. Pentru calitatea exponatelor, creatorii de pe aceste meleaguri au căpătat multe distincții în ultimii ani.

Oriunde-ți rotești privirea, pecetea noului vibrează cu putere; unele rîuri și-au schimbat albia prin regularizare, iar lacul de acumulare de la Călinești, realizare a zilelor noastre, adună neconștient belșugul de ape ale rîului Tur. Și-a făcut loc și urbanismul în Țara Oășului, înlocuind ruralismul cu nuanța să arhaică. Moștenirea tradițiilor valoroase din trecut își găsește loc de cinste printre formele de exprimare ale prezentului.

Dacă de la localitatea Certeze mai departe, cu circa 10 km, escaladezi muntele spre Țara Maramureșului, ajungi la locul unde este amplasat hanul turistic „Sîmbra Oilor”, aproximativ pe cumpăna apelor. Cabana Sălătruc (lîngă Huta-Certeze) ca și Cabana Vrăticel cu restaurant (lîngă Negrești-Oaș), sînt baze turistice importante care înlesnesc cunoașterea regiunii.

De la „Sîmbra Oilor”, de pe culme, împrejurimile îți apar rînduite ca într-un tablou superb, stecurîndu-ți în suflet un sentiment de deosebită satisfacție, rar întîlnit. Ceea ce este însă specific Oășului sînt obiceiurile întîlnite numai aici. Portul deosebit de pitoresc sau dansul și „tipuriturile”, stîrnesc admirația celor ce poposesc în zile de sărbătoare la horele din Bixad, Negrești-Oaș, Certeze, Moiseni, Cămărzana precum și din multe alte localități. Satele pitorești răsfrînte pe coline, cu case și acareturi din birne de lemn, unele cu acoperișuri înalte învelite cu paie, pot fi considerate muzee în aer liber. La Bixad obiectivele turistice principale sînt: stațiunea balneoclimaterică (ape carbogazoase) și mănăstirea Bixad (din 1682), un element de atracție fiind și portul oșănesc. Se mai poate admira rezervația de stejari de 1000 ani „Dumbrava”, o rămășiță a codrului de odinioară. Localitatea Vama este vestită pentru ceramica populară artistică, muzeul sătesc și portul oșănesc. În apropiere este stațiunea balneoclimaterică Valea Măriei. Primăvara, cînd oile sînt urcate la munte pentru pășunat, se țin nedeile populare, numite Sîmbra Oilor, ca cea de la Huta-Certeze. Ele constituie un bun prilej de a admira serbările populare și frumusețea costumelor oșănești. Fără să folosim superlative, putem

¹ I. Velcea, Țara Oășului, Editura Academiei R.P.R., 1964, pag. 25.

afirma, pe drept cuvînt, că Țara Oașului este în orice anotimp frumoasă și primitoare. Pri-măverile aici sînt mai răcoroase, dar cu podoaba florilor ca de basm, în schimb toamnele se prelungesc mult, constituind anotimpul cel mai plăcut, cu tihna lui romantică și zestrea fructelor din livezi. An de an tot mai mulți turiști, din țară și de peste hotare sînt atrași de plaiurile încîntătoare, de lumea harnică și ospitalieră a Țării Oașului.

* * *

De dimensiuni reduse, dar importante și sub aspectul turistic sînt Depresiunea Chiuzbaia care adăpostește o rezervație fosiliferă, apoi Depresiunea Căvnic.

PE VALEA SĂLĂUȚEI

Pline de vrajă și bogate în frumuseți naturale și antropice sînt toate văile sculptate de afluenții Someșului Mare, pe versanții sud-vestici ai munților care străjuiesc largă depresiune a Maramureșului. Dintre toți afluenții, Sălăuța a fost cea mai harnică, mai năvalnică în asaltul munților. Ca volum de ape, însemnătate prea mare nu are; punctele de pornire îi sînt sub Culmea Ștefănița Țibleșului care ajunge pînă la 1 181 metri și Muncelul Rodnei, ceva mai înalt (1 807 metri). Piraiele Telcișorului, Fiadul și Bighigiu, care-și aduc contribuția, primul pe stînga și celelalte două pe dreapta, nu pot să-i mărească mult debitul decît la revărsări. Totuși, în decursul timpurilor geologice, Sălăuța a săpat o vale destul de adîncă în curmezișul crestei muntelui, alcătuit din gresii și marne, dar nu a izbutit să ajungă pînă spre temelia lui. PosuZ Șetref care urmărește cursul apei Sălăuța, este astfel o trecătoare de înălțime, ridicîndu-se în cel mai înalt punct la 818 m. Prin înșeuarea Șetref ului se strecoară o șosea modernizată și o cale ferată, făcînd legătura între ținutul Maramureșului și cel al Năsăudului, ținuturi cu vechi tradiții și însemnătate istorică. Prin Pasul Șetref, unul din grelele și mult încercate drumuri din trecut ale oștilor, căraușilor, păstorilor și vînătorilor, Maramureșul a avut, din negura vremurilor, permanente legături cu Năsăudul. Istoria nouă a acestei zone de trecere a început abia în zilele noastre, prin 1948, odată cu sculptarea muntelui de către tineretul patriei noastre, primul șantier al tineretului din țară, care a construit calea ferată pe distanța Salva-Vișeu, înscriind astfel în istorie o pagină glorioasă. Calea ferată Salva-Vișeu, o adevărată operă de artă, este de altfel singura care leagă Maramureșul, izolat în trecut, de restul țării. Ea dovedește forța omului care se impune cu putere în schimbarea peisajelor naturale.

Pornind din comuna Săcel și urcînd drumul spre culme, se perindă în fața ochilor un peisaj magnific, corespunzător parcă unor variate compoziții structurale. Materia îmbracă aici cele mai heteroclitice forme și culori. Pe albastrul zării se proiectează deoparte spre răsărit, peste stîncile modelate de vreme „coloana rod-nea a infinitului” — construită din roci cristaline — care nu este altceva decît chemătorul Vîrf Pietrosu din Munții Rodnei ce-și avîntă țincurile pînă la 2 303 m, realizînd cea mai mare înălțime din Carpații Orientali; iar de altă parte, spre apus, Culmea Ștefăniței din munții sedimentaro-vulcanici ai Țibleșului apare ca treaptă de relief mai joasă.

Colierul de viaducte al căii ferate din acest sector maramureșean, de o măreție și un rafinament impresionant, se încadrează minunat în peisajul multicolor ca o prețioasă colecție de bijuterii. Cumpăna de ape numită local „prislop”, dintre bazinul Sălăuței și bazinul Izei, reprezintă unul din punctele cele mai pitorești.

Deoparte și de alta a căii ferate, poteci pieptișe, prin păduri umbroase, duc spre Vîrfurile Bran din Munții Țibleș cît și spre plaiurile largi ale Rodnei.

De la localitatea Romuli, care se extinde pe terasele Sălăuței și pe o serie de pinteni montani, valea se lărgeste puțin, versanții acoperiți cu păduri dese de fag și molid se apropie mult, și cu greu își fac loc șoseaua și calea ferată. Lărgime mai mare capătă valea doar acolo unde Sălăuța se întîlnește cu afluentul său Telcișorul, adică în Depresiunea Telciu, depresiune la contactul dintre niște stive enorme de gresii și conglomerate. Telciu este cea mai mare localitate de pe traseul Trecătorii Șetref și un important centru pentru cherestea. Istoria ne duce mult în trecut; este consemnat în documentele vechi ca existînd încă de prin anul 1440. De la Telciu, dacă urmărești traseul rîului Telcișor, drumul te poartă spre complexul carstic Tăușoare-Zalion, un labirint de forme calcaroase născut în curgerea vremii prin acțiunea apelor subterane, care se desfășoară sub întinderile împădurite, domeniul urșilor și al mistreților.

Mai jos, pe culoarul văii Sălăuța, la marile realizări materiale ale tineretului nostru se adaugă și cele spirituale, de un mare prestigiu național. În valea Sălăuței își face loc pe o terasă numită local „Poderei”, satul Coșbuc, unde geniul poetic al celui ce a fost George Coșbuc i-a rezervat o deplină consacrare. Pe o căsuță din marginea drumului se poate citi: „Aici s-a născut poetul George Coșbuc 1866—1918, marele cîntăreț al poporului în lupta pentru libertate”. Un bust, opera sculptorului Corneliu Medrea, îl reprezintă pe cel ce a cîntat cu atîta pasiune viața țaranului român.

În miez de toamnă, cînd frunza codrilor de fag începe să-și schimbe culoarea, iar vîrfurile

îndrăznețe ale munților sfidează parcă cerul, tabloul fermecător al plaiurilor brăzdate de riul Sălăuța este cum nu se poate mai ademenitor.

CHEMAREA ÎNĂLȚIMILOR RODNELE

Un orizont cu rază mare se desfășoară ochiului de pe multe culmi ale Carpaților Orientali, dar Munții Rodnei — care-și avintă crestele peste plafonul obișnuit al norilor — îl oferă pe cel mai întins. Nicăieri nu întâlnești mai clar exprimat decât aici tabloul viu colorat al muntelui înalt: forme conice, greoaie, de peste 2 000 m înălțime, care introduc o etajare evidentă a elementelor climatice, vegetale și chiar pedologice; poduri alpine largi cu marginile prăpăstioase, scrijelate de jgheaburi înguste, culcușul rostogolurilor de valuri învrăjbite care-și țin neîncetat povestea vieții lor pe răbojul vremurilor, iar vestigiile ghețarilor cuaternari împodobesc ca ghirlande de sărbătoare obârșia văilor mari.

În ansamblul ei, măreția cetății rodnene, îți creează ușor ideea de inaccesibilitate, sau, în cel mai bun caz, de eforturi susținute pentru a pătrunde în ea.

Din istoricul și înaltul pas al Prislopului și pînă în cel al Șetrefului — cît își desfășoară culmile Munții Rodnei de la răsărit spre apus — nu găsești o curmătură mai joasă pe creasta despărțitoare a apelor care să înlesnească trecerea de pe un versant pe altul; doar poteci umbrite pe firul unor văi se ridică spre plaiurile înalte de circa 2 000 m ajutînd escaladarea.

Din loc în loc, pe culmea principală, linia domoală a orizontului este întreruptă de apariția unor mărețe chipuri, bine cunoscute de maramureșeni sau de năsăudeni; Ineu (2 279 m) ce străjuiește izvoarele Bistriței Moldovenești, iar mai departe Gărgălău (2 158 m), Galațul (2 048 m) și Puzdrele (2 189 m) se înșiră unul după altul dominînd capătul sudic al Țării Maramureșului. Pe toate însă le întrece silueta masivă a Vîrfului Pietrosu (2 303 m), sculptată fin de mîna timpului, ca un filigran dintr-o operă de înaltă ținută artistică. La frumusețile-i naturale, omul zilelor noastre i-a mai adăugat încă una: observatorul meteorologic, înălțimea Pietrosului, ca și poziția lui în bătaia furtunilor, servește astăzi spre a afla mersul vremii în partea de nord a țării. Nu numai atît, Cabana Puzdrele (1 540 m altitudine), aproape de muntele omonim și Cabana Prislop sînt baze turistice care înlesnesc cunoașterea munților. Un traseu de creastă unește vîrfurile Bătrîna (1 710 m), Repedea, Negoiasa, Ineu și ajunge pînă la Pasul Rotunda (Rodna) și valea Bistriței Aurii.

Multe sînt particularitățile acestui masiv muntos. În urmele ghețarilor de altădată, cele mai multe sculptate pe versantul nordic, lucește unduind ușor oglinda unor lacuri mari — Lala, Buhăiescu, Pietrosu — și a altora mai mici, cu ape limpezi, cristaline, locuri de adăpare pentru numeroasele turme de oi care colindă plaiurile. Pe întinderile alpine, dincolo de 1 700 m înălțime, unde bogăția vegetației forestiere începe să scadă, se întind cît cuprinde ochiul, pajiști smălțuite cu flori grațioase cum rar se pot vedea în alte locuri. Pășunile cu ierburi grase au favorizat dezvoltarea unei intense vieți pastorale, de care se leagă multe obiceiuri vechi la urcatul și coborîtul turmelor de la munte. Pînă toamna tîrziu, cînd negurile încep să căptușească fundul văilor, ecoul tălăngilor de la oi și al fluierului ciobanului răsună prelung peste plaiuri.

Natura a fost darnică și în ce privește fauna. În codrii deși de fagi și mai ales de molizi, care înveșmîntează culmile și văile, urși, jderi, numeroși mistreți se strecoară spre adîncuri puțin umblate, iar cocoșii de mesteacăn — rodneni băștinași — dispar, printr-o aruncătură acrobatică, în desigurile întunecate. Cioporuri de capre negre escaladează crestele alpine.

Valoarea elementelor floristice și faunistice, precum și a unor formațiuni geologice de pe crestele montane din jurul Pietrosului, au determinat constituirea unei rezervații naturale complexe, extinsă pe circa 2 700 ha. Sînt ocrotite lacurile glaciare Zănoaga Mare Zănoaga Mică și iezerele Buhăiescu. De asemenea, sînt ocrotite plantele cu flori, ca gușa porumbelului cu flori albe, alături de floarea de colț, narcisele de munte, trandafirii sălbatici cu floarea galbenă, gențiane, clopoței, arbori cum este tisa; dintre animale capra neagră, acvila de stîncă, iar în păduri cerbul, pisica sălbatică și cocoșul de mesteacăn. O rezervație geologică se află în jurul Lacului Lala, cel mai mare din cele peste 10 lacuri glaciare din Munții Rodnei.

Din cotloanele ascunse ale Munților Rodnei își fac vînt la vale, la început timide și abia șoptind, apoi din ce în ce mai gălăgioase, șuvițe argintii care, unindu-și forțele se transformă în mari sisteme hidrografice. Din castelul de ape al Munților Rodnei, Bistrița Aurie curge spre Moldova, Someșul Mare spre Transilvania, iar spre Maramureș se îndreaptă Vișeu și Iza.

Pe lîngă chei și alte fenomene carstice de suprafață, Munții Rodnei ascund în masa depozitelor calcaroase, mai ales pe latura lor sudică, măreția unor forme de adînc. Peștera Zînelor din Muntele Laptelui, cu draperiile și coloanele ei mărețe, nu-și găsește asemănare decît în unele ramuri ale Carpaților Meridionali. Pe versantul sudic al Munților Rodnei se află peștera „Izvorul Tăușoarelor”, cea mai adîncă peșteră din țară (1 628 m), fiind declarată monument al naturii. Prezența apelor mineralizate, mai ales pe latura sudică a masivului, a dus la dezvoltarea unor stațiuni balneoclimaterice ca Valea

Vinului, Anieș, Rodna, cea mai importantă fiind Sîngeorz-Băi, așezată pe valea Someșului Mare, la poalele ultimelor culmi ce se lasă din Munții Rodnei.

Munții Rodnei atrag deopotrivă pe alpinistul încercat ca și pe turistul începător; acolo, în liniștea înălțimilor, pe farul Carpaților Orientali, varietatea tablourilor naturale ți se întipărește adînc în memorie.

CULOARUL BISTRIȚEI AURII

Amplasat în spațiul dintre Munții Suhard la vest și Lucina-Mestecăniș la est, Culoarul Bistriței Aurii se impune sub raportul peisajului geografic ca o unitate deosebit de atractivă. Acest culoar, instalat într-un lung sinclinal al cristalinelui pe care apele l-au sculptat adînc în mai multe faze, prezintă o serie de particularități. Culoarul nu este uniform, prezintă o suită de bazine și defilee; locurile mai deschise corespunzătoare luncii și teraselor inferioare au oferit posibilități de instalare, din vechi timpuri, a vetrelor unor așezări omenești destul de bine populate. Clima este mai blîndă decît în munții mărginași, dar și cu precipitații mai puține (700— 800 mm anual).

Din cele mai vechi timpuri valea Bistriței Aurii a avut funcția de legătură peste Pasul Prislop între Țara Maramureșului, Țara Dornelor și nordul Moldovei. Expresia de „Bistrița Aurie” amintește timpurile cînd din apa rîului se culegeau firișoare de aur.

Este o regiune cu multe resurse naturale; pe lîngă lemnul pădurilor, în subsolul localităților Cîrlibaba, Valea Stînei, Ciocănești, Iacobeni se află roci purtătoare de mangan, iar în unele locuri izvoare cu ape minerale. În comuna Cîrlibaba se găsește Monumentul descălecării Voievodului Bogdan (1359). Ca localitate de munte ai cărui locuitori se îndeletnicesc din moși strămoși cu tăierea pădurilor, aici se află vestiți plutași, mari meșteri în construirea haiturilor și a transportului lemnului cu plutele. Gustul pentru frumos se constată în multe din preocupările lor, casele, portul și țesăturile au multă originalitate prin ornamentații. În satul Ciocănești, multe case au decorații murale artistice, dîndu-le un farmec aparte.

Pe valea Bistriței Aurii trece drumul național spre Pasul Prislop (D.N. 18). Legătura cu nordul Moldovei se face prin drumul național modernizat (D.N. 17), care trece peste Obcina Mestecănișului în valea Moldovei, prin localitățile Cîmpulung Moldovenesc și Gura Humorului, importante baze de plecare spre operele de artă feudală, ctitoriile marelui Ștefan și ale altor domni ai Moldovei.

Pe cărările de piatră ale Suhardului dornean Munții Călimani la sud și Oușorul la nord sînt cele două forme caracteristice din zidurile care fac paravan spațiului depresionar dornean. Numele — semnificativ fizionomia; este unul din cazurile cele mai tipice. Claritatea liniilor îi dă aspect de simbol: de pe Oușorul „golaș” și rotund îmbraci cu privirea toată „țara” pînă în Călimani și cheile pe unde Bistrița rețese Carpații. Oușorul se încadrează, împreună cu celelalte culmi din rama „Țării Dornelor” în grupa Munților Suhardului, grupă autonomă care gravitează spre „Țara Dornelor”, constituind locul de acțiune al dornenilor. De la Vatra Dornei, Dorna Candrenilor, Coșna, Iacobeni, pleacă numeroase drumuri și poteci de munte spre plaiurile Munților Suhardului.

Iarna, domeniul lucrează în pădure, iar vara turmele lor de vite împînzesc pășunile; specificul dornean este puternic înrădăcinat aici. Suhardul formează un întreg cu depresiunea; în anumite privințe raporturile de coexistență sînt evidente. Faptul că Vîrful Omului întrunește condițiile unui nod montan secundar, ridică o serie de probleme de ordin orientativ și al interacțiunilor diferitelor constante; în părțile lui lătrulnice afluenții Bistriței Aurii — Ru-saia, Gîndacu, Deaca —, ai Someșului și ai Coșnei, au sculptat adînc cristalinelul, dînd culmi prelungi ce cad în trepte. Creațiile sistemelor hidrografice, pe care formele datorate înghețului și dezghețului apar frecvent, la contactul cu vîrful propriu-zis (Omului) poartă diferite numiri: Stănișoara, Scorușul, Roșu etc. Denumirea locală de Suhard este atribuită întregii grupe, deși Omului este cel mai înalt vîrf și nu Suhardul care are numai 1 591 m altitudine¹.

De la Vîrful Omului (1 932 m) din partea nordică, cu altitudinea maximă, linia înălțimilor scade spre sud pînă la 1 639 m în Vîrful Oușorul. Dealtfel, Vîrful Omului este singurul din Suhard care se impune și printr-un climat mai aspru, de munte înalt. Odată cu scăderea înălțimilor, alături de pădurile de conifere își fac loc și pădurile de foioase și îndeosebi pădurile de fag, fapt arătat și de unele toponimice ca, bunăoară Pădurea Făgetele. Pășunile considerate numai după aria de răspîndire a formațiilor ierboase, sînt mult extinse de om pe locul pădurilor de molid. Spre deosebire de Munții Rodnei, cele mai multe pajiști de aici sînt bine înțelenite și întreținute, avînd o apreciazabilă importanță în economia pastorală, care și în această regiune, are o veche și vestită tradiție. Compoziția și talia elementelor floristice reflectă în bună parte expunerea, înălțimea și nuanța climatică; aceasta din urmă

¹ Toponimicul „Suhard”, cu unele diminutive, este frecvent întîlnit în regiune și înseamnă „loc de pășune”, accesibil Vîrful Omului este mai sălbatic, mai departe de drumurile bătătorite, deci mai puțin cunoscut.

se caracterizează prin multă umiditate — circa 1 000—1 200 mm precipitații anuale — prin vânturi de direcție vestică și nord-vestică, înlesnind durata lungă a iernilor însă nu așa de aspre ca în Munții Rodnei. În subsol s-au găsit unele resurse naturale. Munții sînt intens locuiți estival; așezări omenești permanente nu se află decît în părțile periferice.

TRAVERSÎND ȚINUTUL DORNELOR

Prinsă între înălțimile feerice ale Călimanului și Suhardului, Depresiunea Dornelor — numită și „țară” de unii cercetători — este un colțișor de natură care atrage printr-o serie de însușiri pe care nu le au altele: turbă, nămol de turbă cu calități excepționale, ape minerale, cărbuni, priveriști largi și mărețe. Preocupările de bază ale dornenilor sînt păstoritul și mineritul în Munții Călimani. Spațiu larg, cu văi în care scapără argintul apei limpezi și măguri potolite ca înălțime — în medie 800 m — cu poteci fermecătoare în codrii de brad mărginași, fac din Depresiunea Dornelor un loc admirabil pentru vilegiatură.

Așezată cam la mijlocul curmăturii uriașe care separă grupa nordică a Carpaților Orientali de grupa centrală, curmătură urmărită de un drum transversal, mult bătătorit, ce leagă ținutul Bîrgaelor de cel al Moldovei de Nord, cum nu este altul în șirul acestor munți. Dorna își definește profilul prin anumite particularități generate de condițiile fizice în primul rînd, încadrîndu-se în sistemul depresionar subvulcanic intern, cu amprenta proprie de groapă tectonică provenită prin prăbușire; ea a evoluat pe aripa vestică a cristalinului bistrițean, căzut anterior fazelor de erupții vulcanice. Aici, pe fundul depresiunii, a dăinuit multă vreme un lac, drenat prin revărsarea Bistriței spre est, fapt pus în evidență de existența zăcămintelor de cărbuni.

Depresiunea Dornelor dacă este veche ca formă de relief, este nouă în ceea ce privește cunoașterea, neputîndu-se compara cu Țara Maramureșului sub acest raport. Altitudinea absolută, climatul răcoros cu multă umiditate, desimea codrilor de conifere, mlaștinile numeroase, situarea în afara șleaului care mergea pe vremuri pe valea transversală a râului Moldova trecînd peste Culmea Arsenesei, apoi valea Bistriței Aurii și Suhardului ieșind la Rodna Veche, toate acestea au contribuit la apărarea depresiunii, au pro-tejat-o. Trecătoarea Mestecăniș — Vatra Dornei — Tihuța a intrat în circuitul rutier mult mai tîrziu. Resursele naturale ale depresiunii l-au atras treptat pe om. La actul „descălăcării” a participat și ea, fapt explicat de formele vechi de organizare. Ținutul Dornelor adaugă la aspectele naturale calitățile etnografice cum se pot vedea în multe localități — și, mai ales, descoperirea unor noi resurse naturale și unele construcții ale zilelor noastre.

Depresiunea Dornelor nu are decît o singură așezare urbană. Intrînd în depresiune, prin partea estică, prima așezare pe care o întîlnești, la confluența râului Dorna cu Bistrița, este Vatra Dornei, menționată de istorie ca datînd de la finele secolului al XVI-lea. Vatra Dornei este o stațiune balneoclimaterică care a cunoscut mari transformări după eliberare, fiind refăcută total. Procesul de urbanizare crește neconținut. Cum arăta altădată? O urbe fără nici un fel de industrie, afară de o instalație balneară și cîteva vile.

În anii construcției socialiste se produc mutații calitative în economie și în aspectul edilitar-gospodăresc, avînd loc un amplu și continuu proces de urbanizare. Oriunde privești se vede noul: cartiere, vile și hoteluri moderne, magazine impunătoare, școli și multe altele. În continuă dezvoltare este și industria, se remarcă cîteva întreprinderi industriale (Combinatul pentru prelucrarea lemnului, întreprinderea de industrializare a laptelui etc.). Vatra Dornei este recunoscută și ca un oraș al turismului, cu specific balneoclimateric și centru de practicarea sporturilor de iarnă.

Obiectivele turistice sînt numeroase. Dintre acestea remarcăm: parcul orașului așezat la poalele Dealului Negru — declarat rezervație dendrologică, Complexul Lunca Dornei, Complexul turistic Runc, Muzeul Dornelor și altele.

Oriunde vei merge în afară de oraș, la Șaru Dornei, Poiana Negrii, Podu Coșnei, Dorna Candrenilor ș.a. întîlnești izvoare cu ape carbogazoase; în multe locuri apele minerale se îmbuteliază și se trimit în toată țara.

Dacă de la Vatra Dornei te îndrepti spre vest, ori spre sud, îți apar în multe locuri depozite de turbă, numite și „tinoave”, constituind unul din aspectele specifice ale Țării Dornelor. În tinovul de pe valea Teșnei, din apropiere de localitatea Podu Coșnei, s-au păstrat unele relicte glaciare cum sînt: mesteacănul pitic, mușchiul frunzos, apoi pinul roșu de pădure. Nu departe de Podu Coșnei (pe D.N. 17), mai sus, pe teritoriul comunei Poiana Stampei¹, se întinde rezervația Tinovul Mare — cu o suprafață de 675 ha — unul din cele mai importante zăcăminte de turbă din țară, în exploatare pentru necesități industriale și terapeutice. Rezervația de aici prezintă o deosebită însemnătate științifică. Din

¹ Numele semnifică o instalație de măcinat piatră — stampă — care se folosea altădată la minele de mangan.

PRINTRE CRATERELE SFĂRÎMATE ALE CĂLIMANULUI

Tabloul Călimanului, care străjuiește „Țara Dornelor”, este variat și cu o nesfârșită tălăuzire de aspecte policrome în crestele zimțate care sondează albastrul cerului. Poate mai mult decât altă grupă montană, merită numele de „masiv”, deoarece apare ca o cetate bine împrejmuită făcută dintr-o bucată, cu ziduri impozante, susținute de contraforturi puternice care-și înfig temelia în verdele întunecat al pădurilor de conifere. Singuraticul pare de nepătruns, neintegrat efectiv celorlalte sisteme montane. Mai sus, impresia de inospitalitate se șterge; pe la 1 200—1 300 m altitudine se desfășoară plaiuri largi împădurite sau cu rariști, toate cam la același nivel și doar din loc în loc vîrfuri mai înalte, de forme conice, frîng linia aproape dreaptă a orizontului. Toponimicele: Șesul Porcului, Șesuțul, Poiana Cailor, caracterizează de minune aspectul general al reliefului de platou vulcanic provenit prin revărsarea lavelor.

Bunăoară, pe latura lui vestică, din vîrfurile lat al Moldovancăi (1 578 m), cale de circa 20 km, panta este aproape insesizabilă. De altfel, localnicii numesc asemenea culmi, în cele mai multe cazuri, „dealuri”, „bîci” sau „obcine”, cu toate că unele trec de 1 500 m înălțime. Acesta este vestitul platou structural al Munților Călimani, constituit din curgeri de lave și aglomerate vulcanice. În partea estică a acestuia se individualizează corpul propriu-zis al Călimanului, cu valori altimetrice ce depășesc 2 000 m. Raportînd arealul acestor două categorii majore de forme la suprafața totală, se constată că extinderea cea mai mare revine treptei de platou.

Partea centrală a Călimanului apare cu o arhitectură desuetă, un univers al înălțimilor; este partea cu cea mai mare înălțime și cea mai curioasă. Un vechi crater, cu o mare extindere spațială, cu un diametru enorm — circa 10 km — opera unei erupții sau a mai multor erupții succesive, care au produs adînci transformări în ordinea naturii stabilită anterior.

Acțiunea agenților externi, într-un timp îndelungat, prin complicate procese, a sfărîmat marginile acestei căldări uriașe; înfățișarea ei inițială fiind modificată mult. Misterioasa forfotă lăuntrică a clădit și tot ea a distrus înainte de a interveni cu promptitudine legea forțelor din afară. Rîul Neagra și-a împins izvoarele pînă la mijlocul fostului crater, rupîndu-l puternic într-o parte și separînd creste impunătoare; țăncurile rămase: Călimanul Cerbului (2 013 m), Căliman Izvor (2 033 m), Rețițiș (2 021 m), Pietrosu (2 100 m) etc. dau impresia unor ziduri ruinate deasupra valurilor împietrite din jur. Vîrfurile Pietrosu deține primul loc ca înălțime între ceilalți munți vulcanici; oricît de răsărite ar fi alte vîrfuri, ele par mici și pierdute în zări din cauza ceturilor.

Relieful Munților Călimani înregistrează o mare varietate și nu poate fi conceput decît ca un rezultat al intervenției simultane a factorilor geografici în masele de lave și aglomeratele vulcanice, suprapuse în diferite faze de erupție. În Munții Călimani, nu se poate vorbi de un „relief inițial” transformat, ci de relieful transformate. Ghețarii cuaternari și-au făcut și ei culcuș adînc în coasta muntelui; cîteva lacuri în circuri de nivație sau glaciare amintesc de unele timpuri geologice. Stîlpii de piatră, grotle și „duruitoarele”, sculptate de ape în fel și chip, formează tipare caracteristice.

Stabilind raportul dintre extinderea poienilor — arătată de toponimice — și a pădurilor de conifere, acestea din urmă predomină cantitativ, îmbrăcînd atît văile cît și interfluviile. Legată de condițiile optime de dezvoltare a vegetației forestiere, fauna variată ca specii, prezintă mare densitate, atrăgînd tot mai mulți vînători încercați în vînatul de performanță. Altădată aici era patria zimbrilor, astăzi dispăruți, doar numele unor locuri dacă mai amintesc de ei.

Afară de viața pastorală și de munca în pădure, cu aspectele ei mai mult sau mai puțin romantice, în Munții Călimani nu s-au cunoscut în trecut alte preocupări. Frumuseții lor peisagistice li se adaugă clocot de viață nouă, care prinde din ce în ce mai mult muntele. Șoseaua tăiată în coasta priporoasă trece din depresiune, prin comuna Șaru Dornei, la exploatarea miniere de sulf. Aici se conturează o așezare la mare înălțime, la circa 1 700 m.

PRIN CODRII MUNȚILOR GURGHILUI

Din Culoarul Mureșului, de la Lunca Bradului, dacă pătrunzi pe valea Sălardului spre sud către vîrfurile Fîncelu și Lăpușna, pe potecile montane tănuite, ai în față o panoramă puțin obișnuită. Totul îți apare ca un mare parc, o veritabilă rezervație naturală în care omul a intervenit cu multă prudență. Munții Gurghilui nu ajung la înălțimea Munților Călimani deși sînt formați din aceleași roci vulcanice. Păduri dese de fag și mai ales de molid, numai rareori poienite îi îmbracă pînă pe cele mai înalte creste; de aceea par munți întunecați, neprimitori. Din loc în loc poți să vezi cum din mijlocul codrilor seculari apar culmi mai avîntate, conuri și resturi din fostele cratere vulcanice. Cele mai multe se găsesc pe latura estică a munților, de aceea ei apar ca un zid înalt către Depresiunea Giurgeului și se

lașă ușor — după cum arată indicii morfometriei — ca un platou foarte extins spre Depresiunea Transilvaniei, fragmentat adînc de o generație de văi aferente bazinului mureșean.

Din cele patru cratere mari ale foștilor vulcani — „caldeire” — late unele pînă la 4—5 km, nu au mai rămas astăzi ca țăncuri mai răsărite decît Fîncelu (1 684 m), Bătrîna (1 634 m), Saca Mică (1 731 m), Saca Mare (1 776 m), Frățileasa (1 628 m), Găinușa (1 680 m), Șoimus (1 575 m) și Ciumani (1 695 m). Pe înșeuările dintre cratere s-au construit drumuri de trecere dintr-o parte în alta a munților. Curmătura Sicașului (Trecătoarea Sicaș 1 000 m alt.) care urmărește valea Libanului, și din cumpăna de ape valea rîului Sicaș, este drum vechi de legătură între Gheorgheni și Odorheiu Secuiesc. Peste culme, în curmeziș, mergînd cîțva timp pe valea Tîrnavei Mici, trece și un bătătorit, „drum al sării”, prin Trecătoarea Bucin (1 287 m alt.). Pe aici, de la ocele Praidului se făceau în trecut transporturi masive de sare spre Gheorgheni, ori alte localități din Depresiunea Giurgeului. Drumul care merge de la Remetea pe valea Sineului — depășind creasta înaltă de peste 1 300 m pînă la Lăpusna, în valea Gurghiului — nu este prea circulat, ca și cel care vine de la Toplița spre Lăpusna pe valea Măgherușului.

Drum modernizat este numai cel care vine de la Reghin și merge pînă la Lăpusna, situată la umbra unor codri seculari de conifere. Pe valea Gurghiului, în zona de contact a dealurilor transilvănene cu munții, nu rare sînt locurile cu ape mineralizate, ca cele de la Jabenîța, unde s-a dezvoltat o mică stațiune balneoclimatică. În apropierea localității Gurghiu, deosebit de atractiv, este parcul dendrologic Mociar, unde se află o crescătorie de fazani și căprioare. Acest parc natural alcătuit numai din gorun, avînd exemplare unice ca dimensiuni, se întinde pe o suprafață de 50 ha. În fiecare primăvară într-o poiană în apropierea parcului, are loc o frumoasă sărbătoare folclorică cunoscută sub numele de „Tîrgul fetelor” de la Gurghiu. Este o manifestare a frumosului, a cîntecului, a jocului și portului tradițional, adevărat tezaur strămoșesc, la care participă mii de oameni de toate vîrstele și naționalitățile de pe văile Gurghiului, Beicii, Tîrnavelor, Mureșului superior și Cîmpia Transilvaniei.

Dacă mergi de la localitatea Gurghiu în sus, pe valea rîului cu același nume, constăți cum acesta strînge în mănunchi pe Secusul, care a sfărîmat craterul vulcanului Saca, pe Fîncel și Lăpusna care vin din craterul Fîncelului și pe Creanga Albă de sub Vîrful Poiana Prislop (1 190 m). Pe valea Gurghiului sau pe alte văi ca Măgheruș, Sineu, Bacta, Borzont, Sălard, drumurile forestiere sînt mai puțin accesibile dar ajung pînă-n plaiurile înalte. În apele Gurghiului și în afluenții Mureșului populația piscicolă este bogată și valoroasă din punct de vedere economic. Fondul piscicol fiind format mai ales din păstrăv, lipan, clean și mreană. Păstrăvăria de la Lăpusna, ca și aceea de la Gudea din apropiere de Stînceni ori Cîmpu Cetății, confirmă existența unui mediu favorabil dezvoltării acestei faune.

Resursele naturale ale Munților Gurghiului sînt multe și variate, covorul forestier fiind cel mai important din munții vulcanici. Fabricile și combinatele de la Gălăuțaș, Toplița, Lunca Bradului, Reghin, prelucrează masa lemnoasă a Munților Gurghiului, reprezentînd cea mai impunătoare imagine a înnoirilor din această regiune. Instrumentele de rezonanță, de o mare finețe, sau ușoarele ambarcațiuni unice în țara noastră executate la Reghin, sînt din lemnul bătrînelor păduri de pe Tatarca, Saca, Fîncel. Punctele de exploatare sînt numeroase, căile ferate înguste pentru transport pătrund adînc pe văile apelor. Localitatea Lăpusna, situată spre centrul masivului, nu este numai o stațiune climaterică atrăgătoare prin pitorescul ei minunat, dar și un centru către care converg cele mai multe drumuri forestiere. Pe platoul vulcanic, cu o largă dezvoltare mai mult pe partea vestică a masivului, alternează ochiuri de poieni cu pajiști montane secundare multicolore, cu pîlcuri de păduri de fas și alte grupări forestiere. Gospodăria noi, rod al prosperității, mărturisesc intensă umanizare a regiunii.

Codrii seculari adăpostesc o faună abundentă: numeroși urși — cum nu se întîlnesc decît rar în altă parte — apoi rîșii, cerbii, lupii, vulpile, veverițele ș.a. populează în număr mare locurile tănuite. Dintre rarități, cocoșul de munte are o mai largă răspîndire pe Culmea Găinușa. Bogățiile floristice și faunistice se completează cu cele din subsol. Izvoarele de ape minerale și carierele de unde se exploatează andezitul sînt numeroase. Interesul pe care-l prezintă resursele naturale din aceste locuri a făcut ca o mare parte a munților să fie declarată rezervație naturală, bazinul rîului Gurghiu intrînd complet în această categorie.

DEPRESIUNILE DE LA POALELE VESTICE ALE MUNȚILOR GURGHIULUI

La contactul Munților Gurghiului cu bazinul Transilvaniei și-au făcut loc cîteva forme negative, unele cu o vatră destul de largă, care schimbă sensibil peisajul montan și din care pleacă frecventate căi rutiere, spre culme.

BAZINETUL DEPRESIONAR GLĂJĂRIE. DEPRESIUNEA VĂRȘAG

Bazinul depresionar Glăjărie pe care-l găsești într-o înfundătură, plecînd spre nord de la

localitatea Gurghiu pe firul râului omonim, se integrează pe deplin zonei marginale a Munților Gurghiuului, dominat fiind de Vîrful Smida Mare (1 231 m) și de culmi împădurite cu amestecuri de foioase și conifere. Geneza se pune pe seama eroziunii și îndepărtării aglomeratelor vulcanice la contactul acestora cu sedimentarul panonian, după cum se poate vedea din câteva profile din marginea satului. Faptul că este axat pe valea Glăjării, afluentul Gurghiuului, vatra gravitează spre bazinul Transilvaniei. Localitatea Glăjărie ocupă aproape tot spațiul depresionar. Accesul pe aici era dificil altădată. Astăzi o șosea bine întreținută dă posibilitatea unei circulații ușoare.

Spre obîrșia Tîrnavei Mari — Depresiunea Vârșag este o depresiune de eroziune, prin poziție intravulcanică, axată pe pîrîul Vârșag, afluent al Tîrnavei Mari, acolo unde aceasta își adună o serie de alte ape mici. Aici acțiunea de eroziune în aglomeratele vulcanice nu a ajuns la sedimentarul din bază. Despădurirea versanților și existența a numeroase izvoare au favorizat declanșarea unor procese actuale, cu un ritm de evoluție accentuat. Pe versanții periferici, pe locul pădurilor de molid, se află pajiști montane secundare în care predomină păiușul și țepoșica în cadrul altor asociații ierboase. Climatul se pune în evidență printr-o nuanță de adăpost. Localitatea Vârșag, cu case răsfirate, este o așezare tipică de munte.

PRIN CETATEA SĂRII ȘI A SĂNĂTĂȚII DEPRESIUNEA SOVATA

Dacă de la Eremitu, din valea Mirajului, te îndrepti spre sud-est, orizontul începe să se închidă ușor, îți apar în cale frumoasele chei ale Sacadatului. Cheile nu țin mult și valea se lărgeste treptat ajungînd în vestita Depresiune Sovata. În această depresiune se află localitatea Sovata cunoscută din vechi timpuri istorice prin resursele ei naturale, care au favorizat dezvoltarea turismului și a tratamentelor.

În raport cu masa muntoasă, este o depresiune periferică, dar de origine tectono-erozivă. Prin poziție și expunere gravitează mult spre bazinul transilvănean, deși aparține munților prin ansamblul caracterelor geografice. Denumită încă în literatură „Depresiunea Praid-Sovata”, pe scurt „Țara Praidului”, prin analogie cu „țările carpatice”, tipice — ori metaforic „Cetatea sării și a sănătății”; dacă o străbați dintr-o parte în alta, constăți că ea se întinde din apropierea cheilor Sacadatului și pînă în Dealul Silaș de lîngă Păuleni, pe cursul superior al Tîrnavei Mici, subdivizîndu-se în trei compartimente depresionare: Corund, Praid și Sovata.

Regiunea Sovatei, așezată pe „zona cutelor diapire” în care sălășluiesc enormi sîmburi de sare, este cunoscută încă de pe vremea romanilor. Documentele de arhivă ne vorbesc în amănunt de exploatarea sării și de puterea tămăduitoare a izvoarelor sărate. În vechi ocne de sare sau peșteri formate prin dizolvarea sării și cu tavanul prăbușit, au apărut lacuri cu însușiri terapeutice; Lacul Ursu, Lacul Roșu, Lacul Verde, Lacul Aluniș, sînt dintre cele mai mari. Mai mici ca suprafață sînt: Lacul Șarpelui, Lacul Dulce, Lacul Negru, Lacul Mic și Lacul Bivolari.

Lacul Ursu are cea mai întinsă suprafață (40 000 mp) și cea mai mare adîncime — 18 m. Numele-i vine de la forma lui asemănătoare unei piei de urs. Salinitatea variază cu adîncimea, iar fenomenul de helioterapie prezintă o accentuată intensitate, adică acumulează diferențiat pe verticală radiațiile solare. La suprafață căldura este — după anotimp — mai scăzută și crește odată cu concentrația în sare spre adîncimi pînă ajunge la 45°—60°C.

Lacul Negru — format cu aproape trei secole în urmă pe locul unei ocne de sare — are o faimă bine cunoscută prin calitatea nămolului sapropelic și sărătura apei¹.

Condițiile climatice favorabile adăugate la calitățile apelor lacustre fac din Sovata una din cele mai căutate stațiuni permanente ale țării. Băile Sovata, a căror construcție a început în 1884, s-au dezvoltat an de an și mai ales în ultimele decenii și-au schimbat aproape complet fața. Noi vile și hoteluri, sanatorii balneare moderne, posibilități de agrement, de drumeții în munți, fac să fie o podoabă a zonei precarpatice.

Ceva mai la sud de Sovata se află Praid, vestit prin exploatarea sării încă de pe vremea romanilor, stațiune balneoclimaterică cu ape sărate, iodobromurate, termale. Odată ajuns în localitatea Praid nu te poți opri să nu vizitezi și salina, unde la o adîncime de circa 100 m, s-a amenajat un sanatoriu subteran. În zona mărginașă a localității se află o pîrtie, cu o instalație de teleschi, unde în timpul sezonului rece, vin numeroși sportivi.

Corund se remarcă prin obiectele sale de artizanat, ceramica pe care o realizează locuitorii este vestită în toată țara alături de cea de la Vama, Horezu și Dănești. Arta olăritului de la Corund, valoroasă și autentică, are o gamă variată de creații, reevaluînd în același timp și tehnici vechi de

¹ I. Pișota, Noi date hidrologice asupra lacurilor din Depresiunea Sovata, Revista „Probleme de Geografie”, 1960, vol. VII, București.

ornamentație și preparare a culorilor, cum sînt, de exemplu, galbenul și verdele. Fără să se abată de la tradiție, de la experiența de lungă durată, ceramiștii au trecut și la realizarea de „ceramică monumentală”. În Corund se organizează anual „Tîrgul — concurs de ceramică”, manifestare a meșterilor în arta olăritului, cu contribuția și a altor centre reprezentative din țara noastră la care, alături de ceramiști, participă etnologi și diferiți cercetători pentru a stimula preocuparea și a forma gustul estetic al maselor populare. Aragonitul care se exploatează din apropiere de Corund se întrebuințează la fabricarea diferitelor obiecte.

Spre sud-est de această localitate, depresiunea se încheie și începe largul platou vulcanic al Gurghiului, pînă în Depresiunea Vârșagului.

RAID PE PLATOURILE HARGHITEI

Că de mult n-am urcat plaiul
Și m-a prins un dulce dor
Să văd peste sure piscuri
Lunecînd nor după nor ...
(G. Vâlsan, Revederea)¹

Cetatea de rocă vulcanică a Munților Harghita, pe oriunde o vei asalta, nu prezintă sălbăticia Munților Gurghiului, totuși are și ea farmecul și măreția ei; este mai umanizată și mai bine individualizată, constituind ținta drumețiilor pentru amatorii de pitoresc din depresiunile Ciucului și Giurgeului. Două curmături destul de adînci separă Munții Harghita de grupele montane vecine; una urmată de Sicaș la nord și alta la sud, pe la izvoarele Cormoșului, însemnată prin Trecătoarea Vlăhiței (985 m). Produsele vulcanice din craterele Harghitei au înălțat-o ceva mai mult decît crestele Gurghiului; este cea mai înaltă grupă din tot sectorul montan dintre Mureș și Olt. Poate că acest fapt a făcut pe unii autori să atribuie numele Harghitei întregului șir muntos. Asimetria profilului și în cadrul acestor munți, ca și în Munții Călimani și Gurghiului, se menține.

Privind de departe, fie de pe „platou”, fie de pe o înălțime din Depresiunea Ciucului, îți apar la orizont vîrfurile Fertău (1 689 m), Harghita-Mădăraș (1 800 m), Harghita Racului (1 757 m) și Harghita Ciceu (1 761 m), care se înlănțuie pe linia reliefului de creste, nefiind altceva decît resturi din marginea fostelor cratere sfărîmate de acțiunea agenților exogeni. Dacă urci poteca, prin pădure, care pleacă de la Harghita Băi spre vîrf, constai că pe cele mai înalte nivele de cote ale Harghitei se individualizează o a doua treaptă în chip de platou, de data aceasta suspendată la circa 1 700—1 800 m altitudine, dar cu un areal mult mai restrîns. La contactul extern al masei de aglomerate, cu pînză de lave care le susține și coincide cu limita superioară a pădurii, apar numeroase și bogate izvoare cu o apă rece, cristalină, așa cum se întîlnesc numai în Poienile lui Ștefan din Munții Gutiiului.

După altitudine, grupa muntoasă a Harghitei pare a fi greu de străbătut; în realitate pantele nu sînt prea abrupte, iar peisajul este încîntător. Prin întreaga sa fizionomie Masivul Harghita atrage, are pitorescul său deosebit care-i creează o individualitate aparte. Mai tipic ca oriunde se află aici platoul vulcanic. Dacă vii din Depresiunea Odorheiului, după ce treci un povîrniș ușor, ajungi la Băile Homorod, iar mai departe sosești într-un cîmp oblu unde peisajul apare într-o surprinzătoare alternare, cînd împădurit cu foioase, cînd acoperit cu finețe. Netezimea acestui cîmp înalt este impresionantă; ți se pare că te afli undeva în Cîmpia Vlăsiei dacă iarba vîntului și săgețile bogate ale ferigilor n-ar dezminți realitatea. Valoarea altitudinală de 900—1 000 m deasupra nivelului mării impune multe din condițiile specifice muntelui. Denumirea de „pustă” — Pusta Fagilor — utilizată de localnici, spre a indica unele aspecte topografice din cuprinsul platoului, este concludentă.

Platoul este ușor fragmentat de afluenții Oltului — Homorodu Mare, Homorodu Mic, Vîrghișul cu pîrîul Peștelui și pîrîul Bogat, pîrîul Hoților etc. — care în sectorul de platou al Harghitei nu și-au adîncit prea mult văile. Comuna Căpîlnița și orașul Vlăhița, așezate pe întinsul podișului, cu aspect compact, cu străzi largi și multe case noi, nu dau de bănuir prin nimic că ar fi localități tipic de munte. Dealtfel, în ultimul timp Vlăhița și-a schimbat mult înfățișarea. Minereurile de fier extrase de la Lueta sînt prelucrate în întreprinderea siderurgică de aici, specializată în producția de fontă.

Particularitățile morfo-pedo-climatice de pe platoul de jos permit cultivarea și a unor plante agricole (inul, cînepa, ovăzul, secara și mai ales cartoful), în preajma localităților Vlăhița și Căpîlnița. Pe versanții de înălțime mijlocie, dispuși între 1 200 și 1 650 m altitudine, în care modelarea este puțin activă, datorită bogăției covorului de vegetație forestieră, din cauza condițiilor climatice aspre, aici predomină molidul, întreprinderile forestiere din Depresiunea Ciucului prelucrează masa lemnoasă a codrilor Harghita. Numele de „Piața de lemn” de pe versantul estic al Harghitei-Mădărași, este grăitor.

¹ G. Vâlsan, Revederea, Revista „Sămănătorul”, 20 aprilie 1907.

Munții Harghitei sînt bogați în minerale. De sub coasta Harghitei Ciceului se scot zilnic mari cantități de caolin. Mai departe, în umbra deasă a brazilor, din adîncul pămîntului zvînesc spre suprafață ape minerale. Aici se află stațiunea balneoclimaterică Harghita Băi. Așezată într-o largă poiană, cu fața spre răsărit la altitudinea de 1 360 m, este accesibilă pe șoseaua modernizată care traversează Trecătoarea Vlăhița (la 6 km nord din șosea). Apele mineralizate sînt variate (carbogazoase, bicarbonatate, sodice, feruginoase ș.a.). Gazele — mofete — cu efecte terapeutice apar pretutindeni.

Coloritul minunat al poienelor Harghitei în anotimpul călduros și potecile marcate în tot masivul, spre obiectivele principale turistice, atrag mulți iubitori de natură. În timpul iernii terenurile de schi din jurul băilor sînt ispititoare. La dispoziția turiștilor se găsesc cabanele din stațiune și Cabana Mădăraș din apropiere, care oferă condiții optime de cazare și de masă.

ATRĂGĂTOARELE FORME ALE MUNȚILOR CUCU

Peste curmătura Vlăhiței spre sud, pînă-n Cheile Tușnadului, culmea vulcanică a Cucului apare ca o prelungire naturală a Munților Harghitei, după cum în același rînd se aliniază Ciomatul și Murgăul, ultimii munți vulcanici ai Carpaților Orientali. Ciomatul și Cucu prin fizionomie și structura petrografică au mai multă afinitate între ei decît cu Harghita, înălțimile mai mici de formă conică formate pe „andezitul roșu de Cucu”, acoperite pînă la vîrf de covorul verde întunecat al pădurilor de molid, le scoate în evidență personalitatea. Sînt munți cu floră și faună bogată, dar mai puțin colindați deși formele lor, de un pitoresc rar, parcă te cheamă la drumeție. Este adevărat că spre inima muntelui potecile sînt mai rare, iar vizitarea lor necesită mult curaj și experiență în drumeția de munte.

Munții Cucu sînt denumiți după vîrfurile lor cel mai înalt care ajunge la 1 558 m. Celelalte culmi mai reprezentative sînt Mitaci, Căpuș și Pilișca Mare — majoritatea oprindu-se între 1 200 și 1 400 m. Excepție face Vîrful Cuptorului (1 485 m), care apare ca o treaptă mai joasă a culmii principale a Cucului. Spre Depresiunea Ciucului ca și spre Cheile Tușnadului, munții sînt sfîrtecați de pîraie care-și duc prisosul apelor în Olt (Valea Mare, pîrîul Minei, pîrîul Mitaci etc.). Pe latura vestică și aici ca și în Harghita același platou vulcanic, însă mai mic ca suprafață, mult mai fragmentat de afluenții Baraoltului și Cornoșului. Aceștia au sfîrșit cele trei cratere ale Cucului. Din craterul nordic al Talborului nu a mai rămas decît o margine în chipul unui arc, cu cîțiva dinți mai răsăriți care se văd de departe. Din craterul Cucului a rămas ceva mai mult, dar știrbiturile abundă; Mitaci și Pilișca Mare aparțin celui de-al treilea și celui mai degradat crater, trebuie să faci apel la imaginație ca să-ți dai seama cum au fost. Printre culmile acestora din urmă și-au făcut loc pîrîul și Trecătoarea Mitaci.

Poienile mai mari sau mai mici de pe platoul vulcanic ca și cele de pe versanții culmilor înalte, alternează cu asociațiile forestiere de moliduri iar mai jos, îndeosebi pe latura sudică, se află păduri de fag sau în amestec cu molid și brad. Sporadic apare și pinul. Priviți în ansamblu acești munți par a avea o accentuată energie de relief, alcătuiți din numeroase forme conice, care însă nu corespund conurilor vulcanice propriu-zise. Dezvoltarea reliefului s-a făcut în strînsă legătură cu sistemele hidrografice. Ele au fragmentat formele inițiale pe o latură sau pe alta. Excepție fac Murgul Mic și Murgul Mare (1 016 m) care corespund unor neck-uri. Izvoarele cu apă minerală și mofetele constituie o altă caracteristică a acestor munți.

PE CALEA VÎRGHIȘULUI ÎN SUS

Acolo unde întortocheatul curs al Oltului este aproape să intre în încheștarea cu stîncă dură din lațul Munților Perșani, după ce străbate culoarul Feldioara — Augustin, primește apele rîului Vîrghiș, unit ceva mai sus cu Cornoșul, ape domoale, dar care de-a lungul mileniilor și-au săpat văi relativ largi.

Vîrghișul curge aproape de la nord spre sud, dar în comparație cu celelalte ape ale țării nu se poate spune că este o apă mare. De la izvoare și pînă la confluența cu Oltul are o lungime de circa 45 de km, în schimb cu rîurile pe care le adună se întinde pe o suprafață de circa 550 km pătrați.

Bătînd mereu același ritm, sfîdînd parcă timpul, Vîrghișul și-a modelat cea mai mare parte din vale, la contactul dintre rocile de natură vulcanică ale Masivului Harghita din partea estică și cele sedimentare, ale Munților Perșani, din partea vestică.

Curgînd liniștit în mica Depresiune Baraolt, depresiune bogată în cărbuni și ape minerale, nici nu ai crede că el coboară tocmai dintr-o margine de crater vulcanic, așezat în partea centrală mai înaltă a Munților Harghita. Ca dintr-o citadelă fortificată își adună în bazinul superior micii afluenți. La început ies timizi de pe sub frunzișurile pădurilor, ca apoi, gălăgioși și repezi, să se avînte spre colectorul principal, care le poartă apele limpezi mai departe pînă la Olt. Dacă pe versantul vestic al Munților Harghita, Vîrghișul curge repede printr-o vale îngustă și adîncă, însoțită doar de un drum forestier, vale cu malurile împădurite cu conifere și fagi, după ce iese în platoul vulcanic al Harghitei

cursul se potolește ca prin farmec, panta nu mai silește apa să facă salturi, luînd aspectul unei ape de cîmpie, cu meandre.

Străjuită spre est de Vîrful Fagilor Roșii (1 028 m) valea Vîrghișului prezintă un peisaj obișnuit, de vale largă, neatrăgînd atenția în mod deosebit. După ce trece de platoul vulcanic, profilul transversal al văii îmbracă alt aspect, orizontul se strîmtează, malurile se apropie, apa începe să se zbată, să-și caute repede o ieșire într-un loc mai larg. Peisajul se modifică sensibil și riul își găsește liniștea doar la confluența cu Chirului, care vine din nord, tocmai de la Harghita Băi, ca un pîrîiaș neînsemnat la început. Rămii surprins văzînd în cursul său superior o ^pj albă ca laptele sărind din piatră în piatră. Ce este în realitate? Apele de șiroire și cele provenite din ploi spală praful de caolin din jurul unei exploatare și îl amestecă cu apele Chirului. Dar pe parcurs praful de caolin se depune, riul se limpezește, iar atunci cînd ajunge în dreptul stațiunii balneare numită tot Chirul, apa are culoarea obișnuită a celor de munte.

Băile Chirul sînt așezate în mijlocul unui luminiș de codri deși de brad, într-o mică depresiune la o altitudine de 720 m. Este o stațiune balneară de interes local, ferită de zgomotul orașelor și de păienjeniișul căilor de comunicație din depresiunile intracarpătice.

Aici pare a fi o lume aparte, care poartă contururi clare și culori limpezi, ce se impun privirilor. În retortele pămîntului vulcanic s-au zămislit valoroase resurse naturale. Dar ceea ce constituie caracteristica acestui colț încîntător din natură sînt izvoarele cu ape minerale cloruro-sodice concentrate, numeroase de altfel în tot bazinul Vîrghișului. Accesul la ele este ușor venind însă din zona din amont a riului.

În apropierea confluenței cu riul Chirul, valea Vîrghișului se lărgeste din nou. File evidente din curiozitățile naturii apar în perimetrul văii, acolo unde aceasta este prinsă în cheile de la Merești, străjuite de Vîrful Ascuns spre răsărit și Vîrful Tiva spre apus. În lanțul frumuseților din bazinul hidrografic al Vîrghișului, complexul de peșteri de la Merești, impunătoare construcții subterane ale marelui meșter-natura, cu cotloane adînci, ascunse, nu-și găsesc echivalent decît în Munții Apuseni. Peștera Mare, de aici, este a treia ca lungime (1 500 m) din Carpații Orientali, după Peștera Tăușoare (9 530 m) și Ponorul (2 000 m) din Muntele Bătrîna — Munții Rodnei.

Ici și colo, apele Vîrghișului pătrund prin fisurile rocilor și „răsar”, după cum spun localnicii, iarăși la suprafață. Se povestește că în timpul migrației popoarelor, aceste ascunzișuri subterane au servit drept loc de refugiu pentru populația din împrejurimi. Una din peșteri, numită pentru frumusețea ei „Peștera de Opal”, pare o făptură unică în cuprinsul munților noștri, pe cît de minunată pe atît de interesantă prin istoria sa geologică. Amprenta epocilor prin care a trecut regiunea este bine păstrată în multe din peșteri. Totul este interesant și deosebit de atractiv în bazinul Vîrghișului, atît pentru turistul obișnuit cît și pentru omul de știință.

SEMNIFICAȚII GEOGRAFICE DIN „ȚARA FRIGULUI”¹

Străbătînd Culoarul Mureșului de la vest la est pe șoseaua modernizată (D.N. 15), după ce treci de Stînceni constai cu surprindere cum se lărgeste orizontul. Munții, cu versanții lor prăpăstioși, rămîn în urmă și apare o regiune joasă, cu forme de relief potolite, pe care o scaldă apele repezi ale Mureșului. Este Depresiunea Giurgeului, căreia, poziția intramontană, altitudinea mare la care este situată, îi creează un climat aspru, cu precipitații abundente. Localitatea Joseni este luată în prezentările meteorologice ca punct de referință, cu temperaturi minime scăzute. Este cea mai rece depresiune din țara noastră. Caracteristice sînt inversiunile de temperatură, adică înălțimile sînt mai calde ca fundul depresiunii. Ceața abundentă, care se ridică greu primăvara și toamna, determină scăderea temperaturii aerului. Prima localitate urbană care-ți iese în cale, la o întretăiere de drumuri ce vin de peste munți, este Toplița, așezată pe ambele maluri ale Mureșului. Locuită încă din comuna primitivă, are o funcție economică mixtă. Este o stațiune balneoclimaterică, turistică și centru industrial (industria de prelucrare a lemnului, industria textilă și alimentară sînt cele cu cea mai mare pondere).

¹ Depresiunea Giurgeului — metaforic „Țara Frigului” — în literatura de specialitate este cunoscută și sub numele de „Țara Giurgeului” prin analogie cu celelalte „țări” din România, fapt motivat de caracterile economice proprii și istorico-sociale (continuitate de populare din timpurile preistorice pînă astăzi, după cum dovedesc culturile materiale identificate în multe locuri — Gheorgheni, Lăzarea, Remetea etc.). Titlatura de „Depresiunea Gheorgheni”, după numele orașului Gheorgheni, este frecvent utilizată. Depresiunea corespunde planimetric unui șes central, axat pe cursul superior al Mureșului, la altitudinea 750—800 m, pe alocuri fragmentată colinar și extinsă pe o suprafață de circa 1600 km², periferic succedîndu-se o serie de trepte (piemonturi și glacisuri) de vîrstă și origini diferite. În general, este o unitate depresionară, de natură tectonică, care a avut o fază lacustră, constituită din trei compartimente — Izvoru Mureșului, Gheorgheni și Gălăușas.

De la Toplița mai departe, șoseaua se strecoară pe o terasă a Mureșului, străjuită de Dealul Moglăneștilor, spre Gălăuș, devenit un însemnat centru al industriei lemnului, prin Combinatul de industrializare a lemnului. Materialul lemnos este adus din munții mărginași, dar mai ales din pădurile Munților Gurghiului.

De la localitatea Subcetate spre sud-est, unde se termină un șir de coline, se desfășoară un câmp larg pe care Mureșul meandreaază în voie. Vezi cum, în linii mari, relieful se dezvoltă pe două planuri bine definite, cum se întîlnesc pe axa hidrografică a Mureșului. Terenurile cultivate, ori cu pășuni din loc în loc, cu cîte un petic de sălcii, se întind pînă la contactul cu înălțimile. Satele cele mai multe se află la poalele muntelui. Climatul răcoros permite mai ales cultivarea cartofului, a ovăzului și a altor plante adaptate condițiilor locale. Primăvara, florile de un alb imaculat ale cartofului, contrastînd cu verdele ierburilor proaspete dau impresia unui covor minunat care-ți încîntă privirile. Pe o treaptă de relief mai înaltă se află localitatea Ditrău, centru de prelucrare a lemnului.

Spre partea centrală a depresiunii se află localitatea Lăzarea cunoscută prin unele evenimente istorice.

Cel mai mare centru urban din depresiune este Gheorgheni, un oraș înfloritor, așezat la o încrucișare de drumuri modernizate, ceea ce face să fie o bază de plecare spre munții din jur. Este o așezare veche — clădită pe urmele unei așezări feudale. Este atestat documentar din secolul al XIV-lea, existența unor monumente istorice ca cetatea Both, biserica în stil baroc (din 1734) și altele îi dovedesc vechimea. Pînă la Eliberare era un tîrg sărăcăcios, nimic nu-i tulbura liniștea.

Industria a adus și aici un nou suflu de viață, devenind un centru de prelucrare a lemnului (fabrica de cherestea și lăzi, fabrica de mobilă), iar înul cultivat în partea vestică a depresiunii se prelucra într-o modernă fabrică. Dintre noile unități industriale amintim: întreprinderea mecanică, întreprinderea de piese de schimb pentru diferite mașini, întreprinderea de stoffe de mobilă. Datorită așezării, din Gheorgheni pleacă mai multe căi rutiere principale care traversează munții din apropiere. O cale rutieră merge spre Lacul Roșu și Cheile Bicazului, alta spre Peștera Șugău din Munții Ciucului ori în Munții Giurgeului — spre Cabana Aluniș. Este și un oraș al sporturilor de iarnă în care scop s-a construit aici și un patinoar acoperit.

ACOLO UNDE IA FIINȚA MUREȘUL

Plecînd din Gheorgheni spre sudul depresiunii, după ce treci de localitățile Valea Strîmbă și Voșlăbeni, șoseaua începe să urce în serpentine largi, munții se apropie din stînga și din dreapta, Mureșul apare ca un pîrîu. Decorul se schimbă și deodată ai în față pragul muntos de la Izvoru Mureșului, care separă Depresiunea Giurgeului de cea a Ciucului. Priveliștea este încîntătoare. Brazilii și fagii își dispută spațiul și înălțimea. Aici se confruntă munții de natură vulcanică cu cei de natură sedimentară; este hotarul dintre cele două mari depresiuni peste care trec o cale ferată și un drum modernizat; este cumpănă de ape între bazinele superioare ale Mureșului și Oltului. În realitate nu este altceva decît un larg platou — la altitudinea de 890 m — cu un versant mai abrupt spre sud și mai lin spre nord, ocupat de localitatea Izvoru Mureșului.

Spre sud-vest de gara locală, la circa 150 m distanță, în umbra unor tufe iubitoare de umiditate, se află punctul de pornire al unuia din cele mai lungi rîuri din țara noastră. Ca cinstire a locului, omul i-a construit la punctul de ieșire din pămînt un mic lăcaș de piatră. Nimic nu ți-ar da de bănuir că acel firîșor limpede de apă, amplificat pe parcurs de o serie de afluenți, va da viață și energie regiunilor străbătute.

Peisajul platoului este ispititor prin grupajul elementelor naturii și elementelor antropice, făcîndu-și loc din ce în ce mai mult în circuitul turistic. Complexul hotelier și de alimentație publică, complexul turistic B.T.T. cu multe locuri pentru cazare, restaurant, săli de spectacole, terenuri sportive, fac ca Izvoru Mureșului să fie una din cele mai solicitate stațiuni din Depresiunea Giurgeului.

BORSEC — O „ȚARA” A APELOR MINERALE

Datorită căilor și mijloacelor de acces multiple și variate se pot face multe excursii în împrejurimile Depresiunii Giurgeului. De la Toplița, pe drumul național (D.N. 15) pînă la Deda, pentru vizitarea Defileului Mureșului, ori pe același drum spre est pînă la Borsec, oraș și renumită stațiune balneoclimatică (altit. 790—900 m). Depresiunea cu același nume (altit. medie 850 m) în care este încadrat Borsecul se află în bazinul Bistricioarei. Relieful învălurat — cu forme denumite pe alocuri „dealuri” — este dezvoltat pe formații geologice diferite: cristalin, eruptiv și sedimentar.

Rama depresiunii, bine împădurită cu foioase și conifere, o constituie Masivul Ze Făget (1295 m), Arcoza (1292 m), Vîrfurile Rotunde (1291 m), Sărmașul Mare (1399 m), Runculeț (1355 m) și Dealul Șapte Izvoare (1076 m). Este o depresiune de, origine tectono-erozivă, fapt confirmat de existența unor

linii de falii. În dezvoltarea ei se disting două faze: o fază lacustră, dovedită de existența unor depozite de cărbuni plioceni (dacieni) și o fază postlacustră, când depresiunea și-a definitivat forma.

Vatra depresiunii este intens fragmentată, iar acolo unde apar masele de calcar ca în Culmea Scaunul Rotund ori în bazinul pîrului Nadaș, se găsesc variate fenomene carstice (peșteri, doline, lapiezuri etc.). Climatul, în general răcoros, cu bogate precipitații atmosferice (circa 800 mm), alături de calitatea apelor minerale — borvi-zurile — fac din localitatea Borsec una din cele mai căutate stațiuni balneoclimaterice din țară. De aici sînt trimise în toată țara mari cantități de apă minerală „borviz de Borsec”. Cea dintîi instalație de îmbuteliere a apelor datează din anul 1860, fapt semnalat și de poetul Vasile Alecsandri. Borvizurile se găsesc în peste 35 de izvoare. În anii construcției socialiste s-au făcut cercetări de amănunt, localizîndu-se zonele cu mineralizări unde s-au construit vile, cabane (Doina și Făget) și instalații balneare. Pentru agrement stațiunea este dotată cu săli de cinematograf și teatru, cluburi, biblioteci, terenuri de sport. Din stațiunea Borsec se pot face mici plimbări în împrejurimi, pe Culmea Făget, acoperită cu cei mai bătrîni fagi din țară, la cascadă, la Peștera de gheață (cu gheață vara care se topește iarna), la Cetatea Bufnitei, la „7 izvoare”, cariera de travertin, Grota Urșilor etc.

FILE DIN DEPRESIUNEA INTRACARPATICĂ A CIUCULUI

Depresiunea Ciucului denumită și Depresiunea Ciucurilor, fapt justificat de prezența în cuprinsul ei a trei mari arii depresionare bine delimitate de unitățile de relief mărginașe, este amplasată pe cursul superior al văii Oltului. Comunicarea cu alte depresiuni se face prin pasuri de înălțime: Mitaci, Vlăhița, pe la Ghimeș peste Munții Ciucului etc.

Cu o altitudine de circa 650 m și înclinare generală de la nord la sud, indicată de cursul Oltului, contrară înclinării din Depresiunea Giurgeului, Depresiunea Ciucului se împarte prin două praguri — Racu și Jigodin-Băi, ultimul numit și Sîncrăieni — în trei compartimente depresionare — Mădăraș, Miercurea-Ciuc și Tușnad.

În Depresiunea Ciucului poți vedea forme de relief variate, reprezentate prin șesuri, terase, piemonturi, martori de eroziune etc. Linile mari de relief se dezvoltă pe două planuri bine definite care se întîlnesc pe axa hidrografică a Oltului.

Rolul reliefului în interdependența dintre celelalte constante fizico-geografice (altitudinea și amplasarea depresiunii în raport cu orientarea generală a munților din ramă, direcția vestică în circulația maselor de aer și a fronturilor) determină în aria depresiunii un climat răcoros, umed vara și aspru iarna.

Cantitățile anuale de precipitații ajungînd la 600—700 mm și temperatura scăzută se repercutează și asupra sistemelor hidrografice și menținerii unor turbării eutrofe, cum sînt cele de lîngă orașul Miercurea-Ciuc. Mlaștinile și mai ales cele de la Sîncrăieni adăpostesc specii vegetale rare, declarate monumente ale naturii.

S-ar putea spune că Depresiunea Ciucului este locul de zămislire a Oltului, care, încă de la izvoare, are o cantitate apreciabilă de apă, spre deosebire de afluenții săi mici în majoritate cu debite reduse. Caracterul subsident al depresiunii a făcut ca Oltul să meandreză mai ales în bazinul Tușnad (panta medie 2 m/km), unde este frecvent susceptibil de revărsări. Pornind de la nord de localitatea Bălan, din Masivul Fagului (1151 m) numit pe nedrept „deal” (Dealul Fagului), în realitate un munte din grupa Hășmașului, bine împădurit, Oltul își face loc în vale printre stînci, mărindu-și treptat debitul prin contribuția mai multor afluenți. (Lunca Mare, Mădăraș, Racu, Fisag etc.). Este unul din rîurile cele mai cunoscute sub raport hidrologic și cel mai cîntat de poeții și scriitorii din țara noastră. Pînă la confluența cu Dunărea trece prin opt porți care-i stau în cale, una mai spectaculoasă și mai atrăgătoare decît alta. În Depresiunea Ciucului trece doar prin trei, dintre ele (Racu, Jigodin-Băi, Tușnad).

La Bălan, oraș situat într-o înfundătură de la poalele Hășmașului Mare, Oltul are suficientă apă ca să poată fi folosită la exploatarea miniere. Din adîncul pămîntului, minereul de cupru este scos la suprafață de multă vreme, de pe la 1800. Și aici frumosul se îmbină cu utilul, datorită vredniciei omului. Călătorul care cunoaște valea Oltului și cătunul Bălan și nu l-a mai văzut de 20—25 ani, se află astăzi în fața unui peisaj cu totul schimbat. Chiar la intrarea în localitate îți apare în cale afișat simbolul mineritului, un compas și un vagonet, și-ți dai imediat seama că pășești într-o așezare minieră.

Cu trei kilometri în amont de Bălan, Oltul a fost strîns în chingi de beton și fier; un baraj lung de 80 m și înalt de 24 m adună apele spre a fi folosite la exploatarea de la întreprinderea minieră Bălan.

Aici s-au construit noi stații de preparare, s-a mărit considerabil rețeaua de galerii, s-a trecut de la lopată și roabă la mecanizarea încărcării și transportului minereului.

De la declararea sa ca oraș, în 1968, și pînă în prezent el a crescut considerabil fapt arătat și de numărul de blocuri noi — cu peste 3 000 de apartamente — ca și cel al populației, ajungînd la peste 14 000 locuitori. S-au înmulțit obiectivele edilitar-gospodărești, s-au construit creșe, cămin cultural,

strand, școli. Orașul se identifică cu întreprinderea. „Și e firesc deoarece orașul ca și mina cu care respiră, ambele avînd același nume și același destin, reprezintă pagina nou înscrisă în cartea Oltului în anii din urmă, o pagină de cupru, ce-i drept, dar care printr-o miraculoasă alchimie a muncii a devenit cu totul și cu totul de ... aur”¹.

O șosea asfaltată, urmărește valea Oltului, cînd pe o parte cînd pe alta, pînă la Sîndominic. De aici Oltul iese la larg, în cîmpul compartimentului depresionar Mădăraș. La Sîndominic se află întreprinderea de prelucrare a lemnului iar în apropiere o carieră din care se extrage marmora.

La Tomești, clopotul turnat în anul 1495 și Turnul Șchiop de la biserica gotică clădită în secolul al XIV-lea atrag atenția turiștilor prin vechimea lor.

După ce treci de localitățile Dănești și Mădăraș, prima vestită prin ceramica neagră, iar a doua prin ape mezotermale (25°C) și prezența unor minereuri de fier, apare pragul de la Racu și localitatea omonimă cu urmele unei cetăți dacice-fortificate. De la Racu orizontul se deschide iarăși, șoseaua (D.N. 12) și calea ferată se îndepărtează de Olt și nu se mai apropie decît la Miercurea-Ciuc. Pe acest parcurs privirea este atrasă de localitatea Ciceu, la o încrucișare de drumuri, și Siculeni ambele cu vestigii ale trecutului istoric. La Ciceu a existat o cetate dăruită de Matei Corvin lui Ștefan cel Mare.

În partea centrală a depresiunii se află municipiul Miercurea-Ciuc, oraș vechi, de care se leagă multe evenimente istorice, dar și foarte importante realizări ale prezentului. Este așezat în forma unui enorm amfiteatru: o parte pe poalele Masivului Șumuleu, iar alta pe terasele Oltului, pînă la terasa de luncă. În izvoarele istorice este menționat pentru prima dată în anul 1427, ca tîrg și centru administrativ, numit pe acea vreme „scaun”.

Este un oraș frumos, atractiv, cu monumente istorice și arhitecturale, cu cartiere noi de locuințe și spații verzi, cu importante întreprinderi industriale (întreprinderea de tractoare, Fabrica de confecții, Fabrica de tricotaje și filatura de lînă pieptănată, Fabrica de bere).

În aceiași măsură s-a dezvoltat și turismul de tranzit și de sejur, obiectivele de vizitat fiind numeroase atît în oraș cît și în împrejurimi. Așa este Muzeul local (înfîințat în 1952), cu exponate din domeniul științelor naturii, istoriei și etnografiei, mărturisind importanța sub acest raport a Ciucurilor. La poalele Masivului Șumulen se află urme de locuire a omului din epoca bronzului și ruinele „Cetății de sare”.

În Depresiunea Ciucului anotimpul rece apare devreme și se menține mai tîrziu, ceea ce înlesnește practicarea sporturilor de iarnă, pe lîngă cele de vară. Complexul sportiv din oraș este prevăzut cu terenuri de fotbal, volei, atletism și cu patinoar. Pista de schi cu trambulină și cabane de pe Masivul Șuta — la 5 km distanță de oraș — constituie o atracție deosebită pentru amatorii de sport și din alte regiuni ale țării. Miercurea-Ciuc este cunoscută și prin instalațiile de băi, care se află în valea Oltului. Izvoarele cu ape carbogazoase și chiar termale (31°C) sînt numeroase.

Dacă urmărești valea Oltului la sud de Miercurea-Ciuc constăți o îngustare a ei la al doilea prag — cel de la Jigodin-Băl Izvoarele cu apă carbogazoasă alcalină-feroasă, feruginoasă, atermală și instalațiile balneare moderne de la Jigodin-Băi, stau la dispoziția turiștilor. Urmele de așezări umane din locurile numite „Dealul Cetății”, „Piscul cetății”, și „Lacul morții” de aici, aparțin epocii bronzului, lîngă care se găsesc și probe de locuire dacică, scoase la iveală în urma săpăturilor arheologice.

După ce iese din strîmtoarea formată din andezite de la Jigodin-Băi, Oltul își răsfășă apele în Ciucul de Jos (compartimentul Tușnad). Multe din meandrele sale au fost amenajate și revărsările potolite. Afară de izvoarele cu ape minerale, o deosebită atracție este rezervația naturală de la Sîncrăieni, o mlaștină de turbă, extinsă pe o suprafață de 6 000 mp în care se află rarități vegetale.

CHEILE OLTULUI DE LA TUȘNAD

Pe cît de strîmte pe atît de pitorești sînt cheile Oltului la Tușnad, adăugîndu-se la formele naturale existente spre capătul de sud al munților vulcanici. Amplasate între compartimentele depresionare Ciucul de jos și Bixad, evoluția cheilor nu poate fi desprinsă de cea a regiunilor limitrofe. Particularitățile morfogenetice ne conduc la aprecierea că valea Oltului în acest sector este o vale provenită prin revărsarea fostului lac din Depresiunea Ciucului. Blocurile enorme de andezit roșu de Cucu, rostogolite de ape la revărsare, se pot vedea în terasele Oltului, tocmai în dreptul orașului Sfîntu Gheorghe, la distanța de circa 30 km de chei, ceea ce arată forța enormă de transport a apelor, din timpul cuaternarului.

Venind din Depresiunea Ciucului, deodată îți apare înaintea un pripor de culoare verde-întunecată, apoi o sfîrtecătură uriașă, dar așa de îngustă, încît te minunezi cum poate să se strecoare una lîngă alta, apa Oltului, calea ferată și șoseaua modernizată. Toate formează un mănunchi între lolveș (1 257 m) și Piatra Șoimilor (950 m) pe dreapta, Ciomatul pe stînga, forme îndrăznețe andezitice ce par că

¹ N. Stoian, Bălan, orașul, mina și oamenii, România Liberă nr. 11442 din 12 august 1981, București.

ridică o barieră greu de trecut. Șovăielnic în Depresiunea Ciucului, cu despletiri prin brațe moarte, Oltul sculptează aici adînc masa muntelui. Prins în strîmtoare, nu se poate decît către Bixad. Cam pe la mijlocul cheilor pereții de stîncă vulcanică se dau mai într-o parte de firul apei, iar sub cornișa unui versant abrupt își face loc apa albastră a lacului antropic Ciucaș, în care-și oglindesc chipurile bătrînele cetine.

Băile Tușnad sînt situate la picioarele Ciomatlui, într-un desiș de codri seculari, alcătuiți din amestec de molid, brad și fag. În documentele istorice stațiunea este amintită pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, ca avînd faimă bine stabilită prin calitatea apelor sale, unele mezotermale. Treptat, s-a dezvoltat și îmbogățit sub raport edilitar, înnoirile sînt reprezentate prin hoteluri de mare capacitate, clădiri sanatoriale și mijloace de agrement, teren de fotbal, volei, baschet ș.a. Izvoare minerale carbogazoase sau numai apariții de bioxid de carbon sub formă de mofete, se găsesc în multe locuri în această regiune. Ele sînt captate pe partea stîngă a Oltului, dar multe șei găsesc și pe partea dreaptă — ca cele din văile Tisei de Jos, Tisei de Sus, Vîrghișului, Fîntînei, Corbului — care se pierd în apele rîului.

„Farul” Tușnadului și al defileului este Piatra Șoimilor, de pe partea dreaptă a Oltului, un colț de stîncă andezitică, adevărat monument al naturii, prins în masele de roci vulcanice, care pare că răsare ușor din verdele întunecat al pădurilor de molid.

OBCINELE BUCOVINENE, PLAII PLINE DE FARMEC ȘI ISTORIE

Obcinele sînt culmi muntoase paralele ce descresc în înălțime de la vest la est. Mai cunoscute sînt Obcina Mestecănișului, Obcina Feredeului și Obcina Mare, fiind formate din roci sedimentare. În obcine își au izvoarele Suceava, Moldova, Moldovița, Humor și afluenții lor.

Comorile artistice, încadrate în peisaje pitorești, pe pantele împădurite sau în depresiunile Obcinelor Bucovinei, atrag anual mii de vizitatori din țară și de peste hotare. Strălucirea frescelor exterioare, originalitatea tratării subiectelor inspirate în mare parte din folclorul românesc, armonia culorilor și mai ales a celebrului „albastru de Voroneț” au dus departe faima mănăstirilor: Voroneț, Humor, Moldovița, Sucevița, Putna și altele.

Cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la zidirea Mănăstirii Putna, s-au adunat aici studenți și tineri români, printre care entuziaștii patrioți Mihai Eminescu, Ciprian Porumbescu, Ioan Slavici. La Mănăstirea Putna se află o statuie a lui Mihai Eminescu pe al cărei soclu sînt săpate în piatră nemuritoarele versuri ale poetului:

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor.
Brațele nervoase, armă de tărie
La trecutu-ți mare, mare viitor.

Numeroasele ctitorii constituie o zestre prețioasă de arhitectură și pictură, ilustrînd cum nu se poate mai sugestiv fantezia și măiestria artistică a meșterilor anonimi care au creat, în spiritul tradițiilor populare românești, valori inestimabile intrate definitiv în patrimoniul artei universale.

La 26 aprilie 1975, la Moldovița a avut loc festivitatea de decernare a premiului „Mărul de aur” (Pomme dor) pe anul 1975, acordat de Federația internațională a ziariștilor și scriitorilor de turism (F.I.J.E.T.), zonei Bucovina, pentru valorificarea și integrarea în circuitul artistic a comorilor de artă feudală românească, existente pe aceste străvechi și pitorești meleaguri.

La Vatra Moldoviței, în muzeul mănăstirii cu același nume, la loc de cinstire, se află prețiosul trofeu „Mărul de aur”. Aceste monumente de artă ca și alte obiective turistice pot fi vizitate în tot cursul anului, deoarece în preajma lor și în orașele apropiate s-au construit cabane, moteluri și hoteluri confortabile, restaurante, șosele asfaltate sau pietruite.

PE CALEA STRĂBUNĂ A MESTECĂNIȘULUI

Între Iacobenii și Gura Humorului decorul trecătorii este foarte variat. Totul te cheamă, te ademenește. De o parte și de alta a văii, se găsesc forme montane, fără mari diferențe de altitudine. Pito-restul este dat îndeosebi de alternanța unor strîmtori ca Piatra Străjii, Strîmtoarea Roșie ș.a. cu deschizături mai largi, unde se află așezări omenești. La Mestecăniș, în curmătura Obcinei, punctul cel mai înalt de pe trecătoarea omonimă (1 099 m), un loc de popas într-un cadru natural măreț îl oferă cabana, un camping și un restaurant, mai ales pentru automobiliști. În zilele senine de vară vederea ajunge de aici pînă spre Valea Bistriței Aurii, Munții Suhardului, Călimani, apoi pînă la Giurnalău și Obcine. Din loc în loc, de-a lungul trecătorii, calea ferată, șoseaua și rîul formează parcă un mănunchi, fiind una lîngă alta. În locurile mai deschise șoseaua se distanțează, făcînd ondulații prin poieni.

Acolo unde rîul Putna își mărește debitul cu apele Putnișoarei, așezările omenești, înșirate pe

terase ori versanți, alcătuiesc localitatea Valea Putnei. Apele reci de munte de aici întrețin și o păstrăvărie.

Un spațiu mai larg pe parcursul trecătorii se află în zona de confluență a râului Moldova cu Putna care formează Depresiunea Pojorîta. Importanța peisajului este amplificată aici de existența unei rezervații geologice (Stratele de Pojorîta) cu numeroase specii considerate rudele amoniților, din masivele curioase în formă de clăi enorme alcătuite din dolomite — Adam (1 047 m) și Eva (1009 m) — și de faptul că se află la o mare încrucișare de drumuri care merg atît spre Obcinele Bucovinene cît și spre masivele din sud — Giumalău și Rarău. Variate peisaje se află și pe valea Moldovei spre izvoare, pe drumul care duce spre localitățile Fundu Moldovei, Breaza, Moldova-Sulița ș.a.

Rezervația Tinovul Lucina—Găina din apropiere de Moldova-Sulița, prin mesteacănul pitic relict glaciatic, ne amintește de lumea glaciațiunii cuaternare. Tot în bazinul superior al Moldovei, rezervația Răchitișul Mare are un alt relict glaciatic — strugurele ursului. În localitatea Lucina, de pe valea Lucavei, se află vestita herghelie pentru creșterea cailor din rasa huțulă. Valea superioară a Moldovei, cu potecile ei ascunse, oferă priveliști de neuitat. Revenind pe traseul Mestecănișului, după ce treci de Defileul Piatra Străjii, te întâmpină, o altă curiozitate naturală. Aici valea Moldovei se lărgește și apare cel mai tipic „cîmp-lung” bucovinean, unde se află Cîmpulung Moldovenesc, oraș tipic de munte, la o înălțime de 600—650 m. Măgurile care-i formează cadrul, cu pante împădurite, ori ici și colo cu poieni bogate în fînețe, alcătuiesc un ansamblu plin de poezie. Este un oraș intrat de mult în istorie, cu rol important în „descălecăt”; potrivit legendei pe aici au trecut Dragoș și Bogdan. Către finele secolului al XVIII-lea evoluează spre aspectul de tîrg, localnicii continuînd ocupațiile tradiționale (creșterea vitelor, exploatarea și prelucrarea lemnului, vînațoarea, pescuitul, cărăușia ș.a.). În anii construcției socialiste s-au ridicat mari fabrici, cum sînt: Fabrica de mobilă, Filatura de bumbac, Fabrica de încălțăminte „Montana”, întreprinderea de prelucrarea laptelui „Rarăul”. Dezvoltarea economică a orașului a dus la mărirea perimetrului prin ansambluri noi de construcții (Stadion, Runc, Trandafirilor, Ștefan cel Mare) și la creșterea numărului de locuitori (de la 900 în 1920 la peste 20 000 în prezent). Realizările edilitare, economice și social-culturale, îl plasează în categoria orașelor turistice. Muzeul lemnului, parcul dendrologic, casele vechi cu arhitectura lor specifică și alte obiective interesante, ca și festivalul sporturilor de iarnă, parada portului popular, (care au loc în luna ianuarie a fiecărui an) atrag mii și mii de vizitatori.

Cîmpulung Moldovenesc este și o bază de plecare spre alte regiuni de interes turistic. Locurile de popas sînt numeroase în împrejurimile orașului. Complexul turistic „Ștrand” și Cabana Deia se găsesc aproape de marginea orașului. Giumalăul și mai ales Rarăul sînt masivele cu priveliști de o deosebită frumusețe.

Dacă treci de Prisaca Dornei, unde se află o păstrăvărie, la confluența râurilor Moldovița cu Moldova, se găsește localitatea Vama. Toponimicul îi caracterizează funcția din trecut, punct de vamă. Anterior acestuia a purtat numele de „tîrgul Moldovița”. Cadrul natural, portul popular cu motive din cele mai originale, pe lîngă climatul plăcut, invită la popas. În apropiere se află „Stîlul lui Vodă”, un monument lucrat din piatră ridicat de voievodul Mihail Racoviță în amintirea unei victorii obținute în lupta din 1717.

În cotul mare care-l face râul Moldova în cuprinsul trecătorii îți atrage atenția și localitatea Molid cu o fabrică de mucava. Ceva mai departe, localitatea Frasin de la confluența pîrului Suha cu râul Moldova, este vestită prin industria lemnului, dar și prin construcția și vechimea unor case, una din cele mai tipice a fost adusă la Muzeul satului din București.

Într-un mediu montan deosebit de atractiv, pe valea Moldovei, la Bucșoaia se organizează anual o tabără internațională de pionieri.

Depresiunea Gura Humorului la capătul estic al trecătorii, între Obcina Humorului și Obcina Voronețului, ocupată în bună parte de orașul care i-a dat numele, este o depresiune de eroziune. Deoarece se găsește la o încrucișare de căi rutiere face ca orașul Gura Humorului să aibă legături în mai multe direcții. Cadrului natural pitoresc i se asociază și munca omului din zilele noastre care a pus temei industriei prin Filatura de bumbac, Fabrica de cherestea, Fabrica de mobilă, prin construcția de blocuri cu spații comerciale la parter, cu dotări social-culturale ș.a. Favorizat de elementele bioclimatice orașul întrunește în același timp și condițiile unei stațiuni climatice. Obiectivele turistice se află atît în oraș cît și în zona mărginașă. Muzeul etnografic, cu o bogată colecție de piese, înfățișează aspecte din munca și preocupările localnicilor. Un parc dendrologic, cu un motel în cadrul lui, situat în lunca Moldovei, rezervațiile naturale Piatra Șoimului și Piatra Pinului întregesc tabloul.

În partea sudică a orașului, la o distanță de aproximativ 5 km, se înalță Mănăstirea Voroneț, ctitoria lui Ștefan cel Mare; aceasta este o adevărată capodoperă de artă într-un decor nuanțat specific obcinelor. Vestită în lumea întreagă prin pictura exterioară, „albastru de Voroneț”, foarte bine păstrată este o raritate, timpul neizbutind să o șteargă prin agenții externi și mai ales cei climatici.

Din culmile de munți dintre Depresiunea Dornelor și depresiunile Ostra-Stulpicani, multe asemănătoare ca alcătuire geologică și înfățișare cu ale obcinelor, se remarcă două culmi care stăpînesc zările: Giumalău și Rarău, strîns legate una de alta, însă diferite sub aspect peisager.

Masivul Giumalău, cu relief dezvoltat pe șisturi cristaline, se ridică la peste 1 857 m în cel mai înalt vîrf. De pe la 1 650 m în sus se conturează o zonă de tufărișuri alpine inferioare și apoi pajiștile alpine în care predomină gramineele, ceea ce creează condiții favorabile pentru dezvoltarea păstoritului. Cabana Giumalău este situată la 1 600 m altitudine, în punctul de interferență dintre zona împădurită și cea a pășunilor. Pădurile de molid au o largă extindere, care, în partea inferioară trec în codrii de fâgete. Precipitațiile abundente (peste 1 000 mm anual) și solurile justifică bogăția covorului vegetal deosebit de atractiv.

În peisajul acestei regiuni montane se înscrie și rezervația forestieră Valea Putnei, din apropierea Giumalăului, la care te duce drumul de pe valea omonimă, pornind din Trecătoarea Mestecăniș. Este un monument al naturii, important din punct de vedere științific și turistic, în suprafață de 280 ha; este axat pe pîrîul Putna Mare ce-și duce apele în Putna, alcătuit mai ales din molid secular, unii arbori avînd peste 120 ani. Tot în arealul codrului Giumalăului din bazinul Putnei se află rezervația de stejar brumăriu și stejar pufos pentru semințe (44,5 ha). Tot aici este și rezervația cinegetică, în suprafață de 211 ha, pentru protejarea cocoșului de munte. Masivul Rarău se deosebește de Masivul Giumalău prin marea varietate de relief, generată mai ales de litologia foarte împetritată și chiar de structură. Aria de extensiune a Masivului Rarău se suprapune în bună parte formațiilor geologice reprezentate îndeosebi prin: dolomite, dolomite calcaroase, calcare, marno-calcare (triasice) apoi calcare gresoase, breccii, conglomerate (jurasice) și marnocalcare, calcare recifale, argile, marne, gresii etc. (cretacice) care se reflectă cu pregnanță în morfologia de amănunt. Deosebit de interesante sînt aspectele ruinforme generate de insulele și stîlpii calcaroși din care sînt constituite Pietrele Doamnei, Piatra Șoimului, Piatra Zimbrului și însăși Rarăul propriu-zis, ce apar ca forme izolate — „zona marilor Klippe”. Peste covorul verde-întunecat de molizi se ridică, contrastînd prin cenușiul lor, țăncurile prăpăstioase și golașe, rupturile de stînci cu înfățișări stranii, toate sculptate în fel și chip de agenții atmosferici, ce dau impresia unui palat rămas de secole sub forțele naturii. Este unul din masivele cele mai frecventate din bazinul superior al Moldovei. Căile de acces pleacă unele din valea Bistriței de la sud, pe văile afluenților Colbu și Chiril, iar altele, și cele mai bine amenajate, din valea Moldovei, de la nord. Cel mai bătătorit drum — modernizat — este Cîmpulung Est—Izvoru Alb — Poiana Sihăstriei—hotelul alpin Rarău (14 km). Hotelul alpin, construit la 1 636 m altitudine, în locul unei vechi cabane, satisface pretențiile celor dornici de a vedea turnurile și colții Rarăului (Klippele).

CODRII SLĂTIOARA

Aceștia se întind în perimetrul Rarăului, pe partea estică a Culmii Todirescului (1 492). Sînt codri seculari alcătuiți din o rezervație forestieră complexă, unică în țara noastră, la altitudinea de 800—1 320 m, cu deosebită valoare științifică și turistică. Dau impresia unei adevărate păduri din zona caldă a Pămîntului, cu etaje de vegetație. Molizii, brazii, fagii, paltinii și alte arborete de munte, cu trunchiurile lor enorme, din care unele exemplare depășesc vîrsta de 350 de ani, nu au asemănare în cadrul Carpaților prin măreția și sălbăciea lor.

Aici totul te cheamă. Vezi o natură virgină, cu un farmec neprețuit, unde viața se desfășoară în belșug de liniște, neatînsă de secure, creindu-ți un sentiment de adîncă satisfacție, care te îndeamnă să declami din toată inima ca poetul:

Cît de frumoasă te-ai gătit, Natura, tu!
Ca o virgină Cu umbrel drag, cu chip iubit!
Aș vrea să plîng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plămuit!

(George Coșbuc — Vara)¹

Rezervația științifică naturală Slătioara, declarată monument al naturii în anul 1941, își păstrează specificul, nefiind supusă legilor silvice. Ea se compune din codrul secular Slătioara, constituit din 11 parcele de pădure (393,6 ha), din zona dezgolită de vegetația forestieră de pe pantele Culmii Todirescului (44,40 ha) —, destinată studiului plantelor ierbacee — și dintr-un brîu de protecție („zona tampon”) în jurul rezervației propriu-zise (554,4 ha).

La umbra codrului, ori prin poieni, au crescut multe plante declarate monumente ale naturii,

¹ George Coșbuc, Poezii. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, pag. 106. 64

cum sînt: tulichina pitică, iedera cu floare roșie, papucul doamnei, orhidee cu flori frumos colorate, vulturica — plantă endemică, floarea de colț, apoi tisa numit și arborele de fier datorită tăriei lemnului ș.a. Și fauna este abundentă: cerbi, căprioare, mistreți, rîși, jderi, găinușa de alun, cocoșul de munte ș.a. care trăiesc netulburați de nimeni. Dintre animalele ocrotite de lege se află bufnița, ciocănitoarea, rîsul și *carabus raraurens* — insectă endemică.

Un element de interes turistic sînt și cheile „La Toace”, sculptate de Pîrîul lui Ion, cu plante rare (albumița). La rezervație se poate ajunge fie pe drumul județean care pleacă din valea Moldovei de la localitatea Frasin, pe valea Stulpicanilor pînă la localitatea Stulpicani și apoi pe valea Gemenea, fie de la Cîmpulung Moldovenesc. În așa-zisul „Golu Todirescu” stă la dispoziția celor care vizitează rezervația un popas (refugiu de munte).

PE CALEA TRANSVERSALĂ A BISTRİȚEI MOLDOVENEȘTI

Sub această denumire se înțelege ansamblul văii Bistrița de la contactul cu Țara Dornelor — aval de localitatea Rusca — și pînă la Piatra-Neamț. Datorită caracterelor ei complexe, rezultat al modului și funcției de asociere și de interacțiune în timp a factorilor interni și externi, valea transversală a Bistriței capătă astfel pe alocuri aspectul de culoar veritabil. Acest fapt, a atras de timpuriu atenția multor cercetători geologi și geografi, ca și a poezilor și a mînuitorilor penelului, asupra formelor spectaculoase de pe parcurs. Particularitățile reliefului cît și cele hidrografice se impun în mod deosebit. Direcția de dezvoltare a drenajului condiționează evoluția zonelor montane care o încadrează. În consecință, reprezintă unitatea care realizează cea mai vie dinamică din cadrul Munților Bistriței și în același timp cea care a stăpînit drenajul, în cea mai mare parte, în acești munți.

Nu este o altă vale mai pitorească și mai plină de farmec în Carpații Orientali decît valea Bistriței din acest sector. Poezia ei este unică ca și neliniștea pe care o provoacă apele la repezișuri. Măiestritele pagini ale lui Alexandru Vlahuță, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction și alții consacrate Toancelor, acolo unde muntele și vîltoarea apei dădeau spectacolul cel mai măreț, rămîn de domeniul trecutului. Atmosfera unei tulburătoare călătorii cu plutele prin cotul Bistriței s-a păstrat, dar acolo unde malul apei nu era urmărit decît de o potecă ascunsă în umbra brazilor, astăzi trece o șosea modernizată. Dealtfel, în toată valea Bistriței la opera de artă a naturii s-au adăugat rezultatele însoflete munci a omului. Ca fenomen general, culoarul se integrează genezei și evoluției de ansamblu a văii Bistriței, însă în acest sector al văii — și cel mai important — intervin, subordonate, o serie de caractere proprii care-i creează personalitatea.

Călătorind pe valea Bistriței și contemplîndu-i formele îți dai seama că ele precizează o anumită semnificație în cadrul acestui culoar din Munții Bistriței Moldovenești. Culoarul se impune în primul rînd, prin dimensiunile sale. O suită de strîmtori, între care apar bazinele mai mult sau mai puțin pronunțate, unele adevărate depresiuni cu extindere transversală pînă la maximum 4,5 km. Strîmtorile pline de frumuseți de la Zugreni, Holda, Izvoru Muntelui și Tarcău sînt dintre cele mai expresive de care se leagă multe legende, între strîmtori își fac loc o serie de bazinele ca cel de la Crucea. Borca, Largu, Hangu și Vaduri. Aceste aspecte de relief se datoresc naturii rocilor și forței de sculptare a Bistriței. Dacă în cadrul defileelor se remarcă mai multă stabilitate a versanților, în cadrul depresiunilor, unde au avut loc despăduriri, versanții sînt dispuși alunecărilor și eroziunii, iar conurile de dejecție ale afluenților parazitează terasele constituind tăpșane largi acumulative pe care se dezvoltă diferite culturi și chiar așezări omenești.

Valea Bistriței, și în trecut, era una din cele mai umanizate văi carpatice. Așezările omenești s-au îndesit și mai mult în anii din urmă. Construirea lacului de acumulare de la Izvoru Muntelui și a altora, a dat un imbold dezvoltării economice a acestei văi. Au luat naștere o serie de așezări moderne. S-au construit o cale ferată pînă la Bicaz și o șosea modernizată în lungul văii Bistriței (D.N. 17 B) care leagă Piatra-Neamț cu Vatra Dornei.

Punctele turistice sînt numeroase. Un loc de popas într-un cadru deosebit de pitoresc la cotul Bistriței — ieșirea din Țara Dornelor după Colțul Acrii — este Cabana Vadul Bistriței — Zugreni (760 m altitudine absolută), cu restaurant și loc de parcare. După clocotul Bistriței, în defileul de la Toance, se află exploatarea minieră de polimetale Leșu Ursului, De aici s-a săpat un tunel (tunelul Aluniș) prin care se transportă minereul la stația de preparare din localitatea Ostra.

Broșteni, stațiune balneoclimaterică și centru muncitoresc, este o veche așezare și loc de popes pentru călătorii ce vin din Dorna. La Broșteni a fost școala unde a învățat marele povestitor Ion Creangă. Borca, comună mare, cu multe locuințe, este cunoscută prin portul popular și resturi din fostele băi ale lui Dimitrie Cantemir și Mihai Sturza. În apropierea viaductului — spre capătul lacului la Poiana Teiului — o stîncă de circa 20 m înălțime, numită Piatra Teiului atrage atenția.

Localitatea Ceahlău de pe malul lacului este o bază turistică, cu debarcader pentru vasele care circulă pe lac. De aici pleacă poteci marcate spre cabanele Durău și Fîntînilor din Ceahlău. În comună se

află ruinele palatului Cnejilor, monument de arhitectură, fost palat feudal.

Orașul Bicz era altădată un sat de plutași. Astăzi este un oraș frumos, în plină dezvoltare, cu o așezare pitorească, la confluența râului Bicz cu Bistrița. Aici s-au construit un mare combinat de lăni și azbociment, precum și magazine, restaurante etc. Muzeul Bistriței, cu secție de etnografie și secție de artă plastică, prezintă aspecte din trecutul și prezentul regiunii. Orașul Bicz este o importantă bază turistică pentru plecare în regiunile Bistrița și Ceahlău.

La ieșirea Bistriței din munți se află una din „Perlele Moldovei” — Municipiul Piatra-Neamț. Este unul din orașele țării pe care-l poți vedea ca pe o ilustrată multicoloră de pe Vîrfu Pietricica (523 m), întocmai cum vezi lașul de pe Culmea Repede, Brașovul de pe Tîmpa. Cluj-Napoca de la Cetățuia, Hușul din Dealul Dobri-nei, ori Rîmnicu Vîlcea de pe Vîrfu Capelei. Așezarea lui strategică a fost de mult recunoscută. Urmele cetăților geto-dacice de pe culmile Bîta Doamnei, ori Cozla și alte elemente arheologice, confirmă îndelungata existență a acestui dar prețios al naturii. Continuitatea de locuire în timp este susținută de importante dovezi. Clădirile rămase din timpul vestiților domnitori ca Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș vorbesc de trecutul acestui oraș, de faza lui medievală de tîrg.

Izvoarele istorice consemnează forma de așezare urbană (tîrg) domnesc ca fiind pe la sfîrșitul secolului al XIV-lea sub numele de „Piatra”; ulterior, într-un act domnesc de danie, apare sub numele de „Tîrgu Pietrei lui Crăciun” (1431) și, tocmai prin anul 1859 capătă denumirea de Piatra-Neamț spre a nu se confunda cu alte „pietre”.

Partea orașului care încîntă privirea este cea centrală, de la poalele Pietricicai, cu parcul, clădirile noi cu numeroase etaje, care se întind mult pe valea Cuedului și monumentele vechi de arhitectură. Curtea domnească, biserica Sf. Ioan și Turnul-clopotniță — din timpul lui Ștefan cel Mare cu caracterele lor originale, se împletesc armonios cu imaginile noilor construcții în care pulsează o vie activitate.

Piatra-Neamț este un oraș plin de istorie, geografie, legendă și poezie. Măreția tabloului urbanistic de astăzi te cucerește, dar aceste locuri atrag și prin vestigiile arheologice și valoarea monumentelor arhitecturale vechi, unele chiar dinaintea istoriei scrise, care se află în muzee și colecții. Muzeul de istorie din partea centrală a orașului, cu tradiție, reorganizat în anul 1947, este cunoscut în toată țara prin mulțimea și valoarea exponatelor sale. În Muzeul de artă poți admira creații valoroase cu răsărit în plastica națională. Muzeul de științele naturale, organizat în 1960, se adresează prin exponatele sale specialiștilor cît și marelui public, înfățișînd elemente locale de geologie, geografie și floră-faună.

Dacă privești, tot de pe Pietricica spre sud, se vede pădurea de „Peste vale”, lacul de acumulare al hidrocentralei, iar pe întinsul cîmpului apare în zare trupul înalt și zvelt al platformei industriale Săvinești și mai departe Roznovul. Din loc în loc în perimetrul orașului se arată semnele industrializării. Orașul este și un mare centru industrial al țării. Firele și fibrele chimice, îngrășămintele azotoase, celuloza și hîrtia, mașinile agricole, alături de produsele tradiționale ale economiei forestiere — obținute în complexul de prelucrare a lemnului de la Dumbrava Roșie — sînt dintre principalele bunuri date de industria municipiului.

Obiectivele turistice numeroase, dotările respective și cadrul natural, fac din municipiul Piatra-Neamț și un centru important turistic de sejur și tranzit.

Un bun cunoscător al orașului menționa nu demult și pe bună dreptate: „Prin așezarea și întreaga să desfășurare, municipiul Piatra-Neamț stîrnește interesul și admirația oricărui vizitator, care înțîlnește la tot pasul locuri de evocare istorică, de tihnă și reculegere sau de vie prezență a modernului, ce se succed într-o atmosferă de calm și armonie. Fie că zăbovești în scuarul din Piața Ștefan cel Mare, fie că urmezi șirurile de castani ale străzii cu același nume sau pe Bulevardul Republicii, că străbați aleile așezate geometric între blocurile din cartierele Mărăței, sau Dărmănești, ori unde ți-ai îndrepta pașii, te întîmpină și privești, care te atrag și-ți întăresc dorința de a reveni”.¹

MASIVUL CEHLĂU — SURSA DE INSPIRAȚIE

Oricine l-a văzut cîndva, oricine-l vede azi, se va fi întrebat, ori se întreabă, ce este Ceahlăul?; poetul țărînimii G. Coșbuc l-a definit, la timpul lui, ca fiind

„Un uriaș cu fruntea-n soare,
De pază țării noastre pus”²

Contemporanii îl consideră ca „martor al atîtor confruntări de istorie, veghetor de vise, plămuitor de neasemuite legende... Cu încrederea că aici, la mijloc de țară moldavă, o lume se

¹ M. Drăgotescu, Piatra-Neamț, Editura Sport-turism, București, 1980, pag. 29.

² G. Coșbuc, Poezii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, pag. 106.

alcătuiește mereu urmărind poruncile propriei sale firi, neabdicînd nici un moment de la legile casei, și ale graiului. Așa cum salba de hidrocentrale de pe Bistrița rămîne... va fi mereu o născocire reală a celor de azi"¹.

Masivul Ceahlău² apare ca cea mai reprezentativă formă și mai bine cunoscută în literatură și folclor dintre toate masivele Bistriței Moldovenești și chiar din toți Carpații Orientali, datorită structurii sale geologice, altitudinii, poziției, morfologiei cît și multor aspecte de peisaj.

Acest masiv este accesibil prin multe drumuri modernizate (D.N. 15, D.N. 12 C, D.N. 15 D). Cadrul său natural, putem afirma, este cu adevărat idilic, apărînd ca o operă de artă cu elementele curioase care-l compun. Arta monumentală a naturii se asociază aici cu cea a omului zilelor noastre. În partea estică, la poalele masivului, se află lacul de acumulare „Izvoru Muntelui”, important obiectiv turistic pentru agrement și pescuit sportiv. Pe malurile lacului s-au ridicat moteluri, cabane și campinguri, construcții cu mari capacități de cazare și dotări moderne.

Zestrea munților este bogată, cu forme de mare expresivitate cum rar se întîlnesc în alte părți, valori ale plasticii naturii montane, care au stimulat imaginația localnicilor din cele mai vechi timpuri și au inspirat pe poeți, pe scriitori. Povestea Dochiei — cu turma împietrită — a Panaghiei, a Turnului lui Budu, sînt auzite și astăzi. Ceahlăul „Piatra nestemată a Moldovei”, așa cum l-a numit Dimitrie Cantemir, a fost surprins în diferite chipuri, zugrăvit și de alți mînuitori ai condeului, de cîntăreți, ori cercetați de oameni de știință: Vasile Alecsandri, Barbu Delavrancea, Alexandru Vlahuță, Al. Russo, George Coșbuc, Mihail Sadoveanu și mulți alții. S-au scris lucrări cu caracter științific, turistic, teze de doctorat, toate încercînd să lămurească formele și particularitățile masivului.

Dar, ca să-i înțelegi viața lui, armonia și formele curioase, trebuie să-i cunoști și rocile din care este format. O excursie în Ceahlău, căutînd să-i smulgi unele din tainele sale, este deosebit de instructivă și de plăcută, trăind din plin colaborarea cu natura.

Ceahlăul apare ca un masiv singuratic. Cu toate acestea are și o serie de caractere comune cu celelalte masive din jur. El a evoluat pînă într-o anumită etapă geologică împreună, suprapunîndu-se prin unele elemente de geneză fondului general bistrițean. Modificările suferite, în procesul de dezvoltare, sînt rezultatul acțiunii factorilor interni și mai ales externi, cu diverse intensități, asupra rocilor variate ca litologie și structură. Indicii hipsometrice ne ajută la stabilirea elementelor altimetrice care caracterizează acest masiv și ne dau posibilitatea să facem și unele aprecieri asupra altor elemente de ordin fizic. Altitudinea maximă a acestei „cetăți” ruină se confirmă în Vîrfu Ocolășu Mare de 1907 m, alături de care se află Panaghia. Ceahlăul aparține acelor categorii de munți care apar ca importante noduri orografice. În esență el este sfredelit de acțiunea agenților externi pînă la destrămare, din care se detașează în toate direcțiile plafonul unor culmi ce se lasă în trepte largi spre culoarele apelor mărghinașe. În întregime, partea centrală se ridică la peste 1850 m, corespunzătoare unui platou structural — Lespezi 1802, Ocolășu Mic 1712 m etc.; „bîțele”, „obcinele”, „chicerele” și „picioarele” scad la 1 200—1 300 m peste care apar martori de eroziune ca: Lapoșul, Ciurgăul, Vîrfu Bistriței, Hăghieșul, Chicera, Văratecu, Răchitiș, Vîrfu Secuiesc etc. În zona abruptului exterior a platoului central, lipsită de vegetație forestieră în cea mai mare parte, fragmentarea, ca efect al torențialității, este exprimată local sub numele de „jgheaburi”.

Atît în zona conglomeratelor cît și a calcarelor s-a creat posibilitatea formării unei morfologii asemănătoare cu cea din Munții Ciucaș și Bucegi: grote, turnuri — Turnu lui Budu, Panaghia, Căciula Dorobanțului — pereți drepti, forme clastocarstice, lapiezuri, nișe, doline — care se impun în peisaj.

Rupturile de pantă, frecvente pe cursul apelor, îndeosebi în bazinul superior, cum sînt cea de la cascada Duruitoarea (1 200 m altitudine) de pe pîrîul Rupturi, afluentul Rîului Schit, de pe pîrîul Izvoru Muntelui sau de pe Bistra Mare, creează aspecte din cele mai pitorești.

Dar nu numai caracterele morfologice legate de acțiunea agentului hidric dau profilul specific al acestei zone, ci și celelalte elemente ale complexului fizico-geografic. Analiza de detaliu ne arată că aici se conturează o nuanță climatică aparte, caracterizată prin temperaturi medii lunare mai ridicate decît în sectorul platoului central înalt și ceturi tîrzii care se ridică greu. Iernile sînt lungi dar nu prea aspre. Cantitatea anuală de precipitații favorizează dezvoltarea, în părțile mai ridicate, pe obcine și bîte a pădurilor de molid, iar mai jos a pădurilor amestecate în care fagul ocupă primul loc. Din pădurile acestei zone nu lipsește nici pinul, apoi zada numită și stejarul muntelui. Aceasta din urmă crește pe o suprafață întinsă în bazinul superior al Izvorului Muntelui — Bîta Chica Baicului — și mai ales pe Polițele cu crini, Ocolășu Mic, unde constituie un monument al naturii, fiind ocrotită.

În poieni vegetația este foarte variată și bogată în specii. Pentru fînețele din această zonă a

¹ G. Chirilă, Ce povestește Ceahlăul. Revista Contemporanul nr. 44 (25), 30 octombrie 1981, pag. 11.

² Toponimicul Ceahlău, care a fost interpretat în multe feluri, pare o derivare din cuvintele „cel hău” după hăurile, jgheburile, cotloanele muntelui calcaros-conglomeratic, mai ales spre vîrf; toponimicele din care ar proveni indicate de diferiți autori, au semnificații de înalt (țiclău, chiclău, chiclui etc.).

Ceahlăului literatura de specialitate citează ca specifică iarba cailor, apoi o serie de orhidee. Printre arbuștii caracteristici sînt: tulichina sau liliacul sălbatic și carpenul de munte, acesta din urmă dezvoltat prin locurile umede, îndeosebi din jurul Duruitoarei. Ca și flora, lumea animală a pădurilor este bogată și variată. Bogăția și varietatea speciilor a determinat dezvoltarea turismului de interes cinegetic. Prin apele reci mișună păstrăvii. În scopul valorificării lor s-au înființat o serie de păstrăvării, dintre care menționăm pe cea de la Pîrîul Martin, comuna Schit. Ansamblul de elemente specifice acestei zone a creat condiții favorabile dezvoltării turismului. O serie de cabane și- case de adăpost înlesnesc drumeția: Cabana Dochia (1850 m altitudine), cabanele Fîntînilor (1 220 m altitudine), Bicăz Baraj (540 m altitudine), Izvoru Muntelui (797 m altitudine), sînt importante locuri de popas. Complexul turistic Durău oferă admirabile posibilități de odihnă și hrană. Schitul Durău, cu picturi interioare de N. Tonitza (1856—1940), muzeul etnografic din casa în care a locuit Veniamin Costache, precum și nedeaa „Sărbătoarea muntelui” care are loc în fiecare an la 6 august, trezesc tot mai mult interesul vilegiaturiștilor.

Farmecul Ceahlăului atrage multă lume atît vara cît și iarna, turiști încercați ori amatori. Alpiști își exercită puterile pe turnuri, abrupturi, clăi și alte forme de relief. Traseele sînt numeroase, iar marcasele indică locurile favorabile pentru excursii. De pe Vîrfu Ocolasu Mare, ori de la Cabana Dochia, se poate admira cel mai spectaculos răsărit de soare din Carpați, după cum de pe Creasta Cocoșului din Munții Gutîiului, cel mai fermecător apus.

Ceahlăul, în totalitatea lui, trebuie privit sub cele trei aspecte în care se organizează elementele diferitelor constante potrivit legii repartiției altitudinale, însă ne oprim numai la agenți și forme. „Din această contopire s-a zămislit Miorița”¹ cu armonioasele-i versuri și tot aici, în Ceahlău, fiecare izvor duce cu el, pînă în vale, trilarile vestitei melodii populare Ciocîrlia, zămislită și ea pe aceleași meleaguri. În Ceahlău fiecare piatră, fiecare izvor are un tîlc tălmăcit și povestit din gură în gură, de la străbuni la nepoți... dar fiecare acord a pornit cîndva de la un sîmbure de adevăr, de la o bucurie sau de la o suferință; de la un dor ascuns”.²

PE CULOARELE UNOR VĂI DIN JURUL CEAHLĂULUI

CULOARUL BISTRICIOAREI

Acolo unde rîul Bistricioara se întîlnește cu Bistrița, locul este mai larg și orizontul mai deschis. Dacă mergi însă pe valea Bistricioarei, care mărginește Ceahlăul spre nord, vezi cum valea se strîmtează, dar nu mult, păstrînd aspectul de culoar pînă spre comuna Tulgheș, care se află în inima munților. În general, apare ca un complex de vale de eroziune și mai puțin de acumulare. Din Munții Ceahlăului rîul Bistricioara primește apa Corbului, Putnei și a altor afluenți mai mărunți, pe cînd din Masivul Grințieș pe a Văii Seci, Bradului, Grințieșului și Duruitoarilor.

Datorită așezării, culoarul de vale al Bistricioarei se caracterizează printr-un climat montan mai blînd, de adăpost, cu precipitații între 600—700 mm anual. Lărgirea văii permite pe unele porțiuni cultivarea terenurilor în locul fostelor păduri de fag. Versanții domoli cu umiditate suficientă, sînt ocupați în bună parte de pajiști montane inferioare, în care predomină asociațiile cu iarba vîntului și diverse alte specii, pe solurile brune de pădure și brune podzolice. Este una din văile relativ populate în sectoarele de vale lărgită. Cele mai multe așezări fiind de tip linear ca: Bistricioara, Grințieș, Poiana, Bradu, Tulgheș etc.

Valea Bistricioarei a constituit și un vechi drum de legătură între Moldova și Transilvania. Prin Pasul Prisăcani (Tulgheș) drumul urmează îndeaproape firul apei, trecînd mai departe prin Corbu — o comună mai mare cu locuințe noi și frumoase — ajunge la Borsec și apoi la Toplița. Din această axă de circulație se desfac la nord și la sud drumuri de exploatare a „aurului verde” din codrii munților Bistriței, Giurgeului ori ai Ceahlăului. Este o regiune frumoasă încadrată într-o natură ispititoare.

CULOARUL BICAZULUI

S-ar părea că valea Bicăzului este impropriu denumită și culoar, totuși păstrează, cu excepția cheilor, acest caracter, apărînd ca o zonă distinctă geografic, destul de lată, pe alocuri la nivelul unor bazine bine înscrise în relief. Astfel sînt depresiunile mici denumite după satele respective: Tașca-Hamzoaia, Neagra, Bicăz-Chei, Dămuc și altele, generate de eroziunea diferențială la contactul dintre diferite formații geologice. Aici se poate constata chiar de la prima vedere că lățimea văii este indicată în cele mai multe cazuri de liziera inferioară a vegetației forestiere (pe la 700—800 m altitudine). Cel mai despădurit versant fiind cel stîng, cu expunere sudică. Organismele torențiale au avut un rol

¹ Poezia Miorița are numeroase variante și una dintre acestea s-a născut în Ceahlău (n.n.).

² Sanda Nicolau, Dem. Popescu, V. Simpliceanu, Gh. Iacomi, Ceahlăul și lacul de la. Bicăz, Editura U.C.F.S., ediția II, București, 1963, pag. 6.

hotărîtor în degradarea și modificarea unor pante. De multe ori terasele sînt parazitare de conuri vechi și noi de dejecție, materiale de versant, transportate din măgurile Comarnicului, Caprii, Curmătura, Piciorul Târnița de pe partea stîngă, ori măgurile Prundului, Floarea, Secului de pe partea dreaptă, de o serie de afluenți ca pîraele Bradului, Chișirig, Neagra, Tașca, Hamzoia, Izvoru Muntelui, Floarei, Secu etc.

Ceea ce-i creează o notă aparte este faptul că în bazinul mijlociu și inferior această vale primește o mai mică cantitate de precipitații atmosferice decît regiunile muntoase limitrofe și, ca atare, pe soluri brune montane de pădure podzolite, alături de fînețe cresc păduri amestecate în care predomină fagul. Valea este populată, așezările omenești fiind bine dezvoltate în bazinele ce se țin lanț. Ca urmare a acțiunii antropice versanții în bună parte sînt despăduriți și ocupați de pajiști montane inferioare. Peisajul vegetației de primăvară încîntă privirile prin aspectul multicolor, umplînd valea de frumusețe.

După caracterele văii se disting două sectoare: un sector mai larg în cursul inferior care cuprinde bazinele și un sector de chei în cursul superior desfășurat între comuna Bicaz-Chei și stațiunea climaterică Lacu Roșu. Cheile Bicazului, sculptate în calcare, sînt dintre cele mai sălbatice și spectaculoase din Carpații Orientali, desfășurate pe o lungime de cîțiva kilometri, străbătute de un drum național (D.N. 12 C). Curiozitățile naturale de aici mult admirate de turiști, poartă diferite numiri: „Gîtul Iadului”, o porțiune de chei cu pereți foarte apropiați, abrupti și înalți; „Piatra Altarului”, o stîncă impunătoare care ajunge la 120 m; Cheile Bicăjelului foarte înguste și sălbatice; cascada Bicazului și trecătoarea „Poarta Dracului”. Complexul turistic Bicaz și vilele de la Lacu Roșu servesc ca locuri de popas pentru cei care merg spre culmile Ceahlăului, Cheile Bicazului, Munții Tarcăului și Munții Hășmașu Mare. Valea Bicazului se leagă printr-o cale rutieră cu valea Bistricioara — Bicazu Ardelean — Tulgheș pe valea Bradului.

TAINA GENEZEI LACULUI ROȘU

Multe ciudățenii are natura în cuprinsul Carpaților. Una dintre acestea este și Lacul Roșu — la 980 m altitudine — care s-a format prin bararea rîului Bicaz, acum mai bine de o sută de ani (1837), de către materialele prăbușite în urma unui cutremur și a ploilor de pe versantele Muntelui Piatra Ghilcoșului¹. Cu timpul lacul s-a întins și pe văile Oilor, Licaș și Suhardu. După ce iese din lac, Bicazul își continuă cursul printre masivele calcaroase. Aspectul pitoresc al acestui lac, nu are pereche în țara noastră. Trunchiurile de brad se mai văd ieșind din apă ici și colo, dînd impresia în mic a unui colt din zona de revărsare a unui fluviu.

Lacul văzut de sus, de pe versantul Suhardului, apare ca o adevărată podoabă cu oglinda apei luminoasă și înconjurată de culmi împădurite cu conifere. Ceva mai departe se desfășoară vestitele chei ale Bicazului, emblema munților calcaroși din perimetrul Ceahlăului. Climatul reconfortant, frumusețea peisajului însuflețit de prezența omului, tîlmăcită prin construcțiile de vile, într-o atmosferă de mare liniște din creeri munților, atrag în stațiunea climaterică Lacul Roșu un mare număr de vizitatori.

Stațiunea, prin dotări, satisface pretențiile vizitatorilor; posibilități de cazare sînt în multe locuri, dar îndeosebi la Cabana Turiștilor (985 m altitudine) și Cabana Suhard (1107 m altitudine).

PRIN STEIURILE HĂȘMAȘULUI

Dacă din partea superioară a Depresiunii Ciucului, de la Sîndominic ori de la Tomești, îți arunci privirile spre nord-est vezi cum pe linia orizontului se profilează un contur al unui relief ieșit din comun prin țăncurile lui albe-cenușii — este cetatea naturală a Hășmașului Mare. Poți ajunge în labirintul ei de culmi mergînd pe la izvoarele Bicazului, prin satul Trei Fîntîni, ori pe la orașul Bălan. Hășmașul Mare apare deasupra zonei de munți scunzi din jur, și mai ales deasupra adîncilor și întinselor depresiuni ale Ciucului și Giurgeului. Este masivul cu formele de relief cele mai variate după Ceahlău.

Problema denumirii se leagă de aspectul și poziția munților; este un nod orografic și centru de dispersie al apelor de prim ordin în acest sector mijlociu al Carpaților Orientali. Forma liniilor mari de relief curioase i-a atras denumirea dată de localnici de Hășmaș; denumirea de „Curmătura” provine de la faptul că acești munți văzuți din Depresiunea Ciucului, apar cu o curmătură pe creasta principală, chiar în partea lor centrală, adică între vîrfurile Piatra Ascuțită și Hășmașul Mare (1793 m).

¹ Lacul poartă diferite denumiri: cea de Ghilcoș vine de la numele unui munte din apropiere (Ghilcoș) și înseamnă „ucigaș”, de aici și aceea de Lacul Ucigașului; localnicii îi spun Tăul. Denumirea de Lacul Roșu ori Tăul Roșu provine de la hidronimul unui pîrîu care se varsă în lac, dar lacul nu are culoarea roșie.

Întreaga lor înfățișare atrage, îmbie la popas, ceea ce i-a făcut să intre de timpuriu în domeniul legendei. Specificitatea lor fizico-geografică rezidă nu atât în rocă care constituie elementul ce dă partea spectaculoasă a bastionului central, cât în faptul particular ele centru de dispersie hidrografică. Aici, în perimetrul lor își au obârșiile cele mai lungi ape autohtone, este vorba în principal de Mureș și Olt, Trotuș și unii afluenți ai Bistriței — Bicazul cu Bicăjelul și Dămucul.

Hășmașul Mare este un masiv vechi, realizat pe un sinclinal orientat pe direcția nord-sud în zona cristalino-mezozoică și care a cunoscut o serie de mari prefaceri geologico-tectonice, integrându-se geografic masivelor din partea centrală a Carpaților Orientali. Deși ca altitudine generală este mai redus decât Munții Rodnei, însă ca centru de dispersie hidrografică are aceiași însemnătate.

Relieful montan care compune această unitate, prezintă o creastă principală orientată de la nord-vest către sud-est, dar care din punct de vedere altimetric se delimitează aproximativ pe două zone mari: una a munților înalți peste 1 400 m care culminează în Hășmașul Mare (1 793 m), Curmătura (1 610 m) și Piatra Ascutită (1 668 m), și altă zonă a munților scunzi, dispuși periferic primei, sub 1 400 m înălțime, cu cea mai mare extindere în suprafață, înglobînd și spațiul de la Izvoru Mureșului.

Zona munților scunzi prezintă un relief organizat în cea mai mare parte pe șisturi cristaline, cu petice de calcare cristaline, cum sînt cele din pragul de la Izvoru Mureșului. Formele sînt largi, domoale, cu crupe prelungi, contrastînd cu cele din zona superioară. Văile de pe latura vestică sînt adînci și înguste datorită nivelului de bază scăzut din cele două depresiuni către care se dirijează apele — Giurgeului și Ciucului, cele de pe latura estică sînt mai largi, cum este valea Dămucului și valea Bicăjelului. Ceea ce dă o altă notă distinctivă acestei zone, afară de altitudine, este bogăția vegetației forestiere, care rar este întreruptă de poieni. Clima răcoroasă — cu precipitații peste 700 mm anual — creează condiții pentru creșterea pădurilor de molid, care predomină, și a celor de fag; chiar toponimicele arată acest lucru — Valea Fagului, Vîrful Fagului Mureșului etc. Spre deosebire de alți munți, aici văile sînt mai despădurite decât culmile, așa cum se observă în partea de sud, pe Valea Rece, Valea Strîmbă și către Depresiunea Luncilor.

Zona înaltă a Hășmașului Mare se deosebește de prima printr-o mai mare diversitate a reliefului, care se suprapune unei variații litologice. În locul șisturilor cristaline aici apar formațiuni conglomeratice, în care acțiunea agenților externi s-a desfășurat diferențiat. Mai ales relieful format pe calcare de pe bordura vestică se impune în mod deosebit; cel de pe conglomerate, bordura estică, reflectă o morfologie mai potolită, cu mai multă uniformitate. Fragmentarea rocilor sub acțiunea variațiilor climatice și a apei a creat mase mari de grohotișuri, fixate ori în mișcare, care constituie o notă specifică a acestei zone. Procesele de degradare de pe flancul vestic, de sub Colțul Pietrii, Piatra Roșie, Hășmașul Mare, Curmătura, Piatra Crăpată, Rîpele și Nașcalot, au generat pînze tipice de grohotiș care se continuă, în unele cazuri, pînă spre valea Oltului, ele constituind roca magazin din care pleacă o serie de izvoare.

Turismul a început să se practice intens, mai ales de cînd la poalele munților s-a dezvoltat orașul Bălan. Cabana Piatra Singuratică (1 608 m) de lîngă Hășmașu Negru este un bun loc de popas. Afară de drumeție masivul prezintă un viu interes cinegetic.

ÎN MUNȚII NEAMȚULUI, PE URMELE UNOR SCRITORII

Frumusețea și farmecul locurilor, unde Bistrița tinde să scape din încelestarea munților, a impresionat pe mulți mînuitori ai condeiului — poeți și prozatori. Scriitorii și chiar unii geologi și geografi utilizau o noțiune generală, imprecisă, de „Munții Neamțului”, după numele orașului. Masivele din nord și din sud care-și dau întâlnire pe axa Bistriței, dintre Bicaz și Piatra-Neamț, au căpătat cu timpul nume distincte, fie după vîrfurile cele mai înalte ori după rîurile principale care-i brăzdează, după localitățile mai mari din regiunea respectivă, fie păstrîndu-se denumirile populare tradiționale.

Al. Vlahuță, în lucrarea lui „România pitorească”¹, o descriere poetică a unor călătorii prin țară, valoroasă pentru timpul respectiv — înțelegea prin „Munții Neamțului”, Munții Tarcăului, o parte din Munții Stînișoarei și Subcarpații aproximativ din Depresiunea Bistriței, Depresiunea Cracăului și pînă pe la Tîrgu-Neamț. „Ne uităm îngrijorați în urmă, ploaia vine perdea spre noi, și toată valea se umple de ropot... Ne adăpostim sub un fag. Urlă Tarcăul în vale umflat de puhoai... Peste vrul ceas se limpezește, pădurile încropite de soare încep să aburească. Ne lăsăm la conacul herăstraielor, de unde

¹ Acest memorial de drumeție care respectă pe cît posibil documentele timpului a fost efectuat cu aprobarea Ministerului Instrucțiunii Publice, pe baza unui plan prezentat acestui for de Al. Vlahuță, la 29 ianuarie 1898; „... îmi propun — spunea el — a face mai întîi descrierea generală a țării, așa ca cititorul să aibă de la început așa ca și cum, dintr-un balon, ar cuprinde deodată cu ochii configurația clară și întreaga priveliște a țării — cu munții, codrii, apele și cîmpurile ei roditoare”.

se întinde, pe malul drept al Tarcăului o linie ferată pentru căratul lemnului în vale"¹. Vlahuță semnalează existența unei căi ferate înguste pe valea Tarcăului — părăsită cu timpul — râul fiind însoțit astăzi de o șosea modernizată. Ceahlăul este surprins în ceea ce are el mai spectaculos — zona turnurilor, căciulilor, a țăncurilor golașe și tăpșanelor acoperite ele pătura de mușchi. Deși au trecut mai bine de opt decenii de la descrierea lui Vlahuță, prea mult nu s-a schimbat din plastica denumirii formelor. Fantezia arhitectonică a naturii și-a continuat opera în conglomeratele Ceahlăului. L-au atras unele din formele depresionare ca Neamț, Pipirig ș.a. și — îndeosebi locurile istorice și mănăstirile moldovenești. Neexistând pe atunci denumiri precise pentru Subcarpați, grupe ori subgrupe montane din Carpații Orientali, Vlahuță le denumește după orașele din fața lor; el vorbește de exemplu de „munții Bacăului și Sucevei”. Raportînd la actual, formele din dreptul orașelor amintite sînt în primul loc subcarpatice și apoi cele carpatice; la apus de Bacău se află Subcarpații Tazlăului, iar în dreptul Sucevei se dispun obținele și o parte din Munții Stînișoarei.

Cu un deceniu și jumătate mai tîrziu (1914), Calistrat Hogaș (1847—1917) descrie cum a călătorit „În Munții Neamțului”, însă nu pe traseele urmărite de Vlahuță. Plecînd din Piatra-Neamț se îndreaptă „spre Nichit”, mergînd în primul rînd pe valea Bistriței în aval, unde face un popas. „Cîrpii la stînga și scoborîi în umbra adîncă a unei tinere lunci de arini de pe malul Bistriței, într-o poiană mică așternută cu iarbă scurtă, deasă și de un verde gingaș și parcă anume săpată în semicerc în desișul arinilor, deasupra și pe marginea înaltă a malului Bistriței, îmi așezai conacul meu de zi”². Din lunca Bistriței așa cum a văzut-o Hogaș, nu au mai rămas astăzi decît unele despletiri și meandre părăsite; valea îi este cu apă foarte puțină și doar la ploi abundente dacă se mai adună ceva mai multă. În aceste locuri, Bistriței i s-a creat un alt destin; prinsă într-un minunat peisaj nou de cîmpie, apa a fost dirijată pe un canal înalt și drept deasupra cîmpiei. Apa este utilizată în diferite întreprinderi industriale — Săvinești, Roznov ș.a. Despre revărsările Bistriței în depresiunea cu același nume cînd apele furioase umpleau cîmpul pînă spre Săvinești se spune că „au fost odată” ... copiii nu mai știu, află doar de la bătrîni.

Munții Tarcăului, și mai ales partea lor estică, au constituit regiunea drumețiilor lui Calistrat Hogaș. Valea Nichitului, afluentul Bistriței a fost calea de pătrundere a scriitorului în interiorul munților. Ajunge pînă în fundul Ciungului, pe la schitul Tarcău, este impresionat de sălbăciea codrilor, de poienile pline de flori, izvoare, de profilul îngust al văilor împădurite și umbroase. În gresiile de Tarcău, relativ friabile, apele solicitate de nivelul de bază, reprezentat prin Bistrița, s-au adîncit ușor, fapt pe care nu are cum să și-l explice, doar îl semnalează. Pîraele Calul, Iapa și chiar râul Tazlău în bazinul superior și-au creat văi adînci, greu de străbătut spre culmi.

„Atras de frumusețea munților Moldovei, de peisajele pe care nici un pictor de mare talent nu le-ar fi putut reda mai bine, Calistrat Hogaș, taciturnul îndrăgostit de natura molcomă a Neamțului și-a durat aici un sălaș, poate cel mai drag sălaș pe care l-a avut vreodată scriitorul”³.

Orașul Piatra-Neamț i-a fost locul de plecare, Casa memorială prin obiectele ei din interior, mărturisește existența echipamentului de călătorie „Pe drumuri de munte”, iar unele fotografii amintesc și de „Pisicuța”, calul iubit de care nu s-a despărțit în peregrinările prin hățșurile munților.

Împrejurimile orașului Piatra-Neamț au fost descrise și de alți scriitori ca Mihail Sadoveanu; unele evenimente din romanul Baltagul se petrec prin regiunea Tarcăului. Vitoria Lipan merge călare să-și caute soțul — Nichifor Lipan — la Durău, la poalele Ceahlăului.

ÎNTRE BICAZ ȘI OITUZ

Între culoarele celor două ape, urmărite fiecare de cîte un drum modernizat, se desfășoară o grupă de munți variată în amănunt ca alcătuire geologică și peisaj, dar cu multă uniformitate în ceea ce privește altitudinile. Diferențierea geologică nu se reflectă pretutindeni în relief. Munții Tarcăului, Ciucului și Nemira sînt munți de altitudine mijlocie, formați din fliș, contrastînd cu depresiunile interioare și mai ales cu cele periferice, joase și intens populate. Munții neavînd înălțimi prea mari cele mai multe culmi sînt acoperite cu o vegetație forestieră, ceea ce a dus la o intensă valorificare a materialului lemnos și la preocupări cu caracter cinegetic, datorită bogăției și varietății faunei.

DE LA TARCĂU LA ARDELUȚA

Rîul Tarcău, afluentul Bistriței, care-și adună apele tocmai de sub Goșmanu (l 305 m),

¹ Al. Vlahuță, România pitorească, Editura Tineretului, 1959, București, pag. 95—96.

² C. Hogaș, Pe drumuri de munte. Editura „Viața românească”, Iași, 1914. Ediția a II-a, adăugită, Editura de stat pentru literatură și artă. București, 1958, pag. 116.

³ D. Boboc, Memoria caselor, muzee și locuri. Editura Stadion, București, 1971, pag. 93—94.

Grindușu (l 664 m) și Geamăna (l 442 m), deschide cale adâncă în masa Muntelui Tarcăului¹, avînd valea cea mai evoluată față de celelalte ape curgătoare care au profil transversal îngust, contrastînd cu formele largi de pe interfluvii. Pornind din zona de confluență prima localitate mai mare este Tarcău — important centru forestier, menționat în documente din secolul al XV-lea. Este străjuită de înălțimi mijlocii, unele sub 1 000 m, multe lipsite de păduri. Pe ele se întind pînă în zare finețe și pășuni amestecate ici și colo cu unele pîlcuri de arbori și arbuști. Valea nu-i dă loc prea mult de desfășurare acestei așezări de veche sălășluire a omului, după cum dovedesc unele rezultate ale săpăturilor arheologice. Recentele construcții edilitare completează tabloul viu al peisajului idilic plin de gingășie. Casele construite din lemn au rămas din ce în ce mai puține. Pe marginea prispelor, mușcatele cu flori de un roșu aprins, își atrag atenția. De cum intri în sat, un zgomot nedefinit de mașini săgetează întinderile, cînd uniform, cînd întrerupt, sînt gatele de la întreprinderea de cherestea. Climatul răcoros, cu o medie anuală de 4—6°C, cu bogate precipitații, au favorizat organizarea unei stațiuni de cercetări piscicole, care dă bune rezultate prin creșterea puieților, mai ales de păstrăv, pentru popularea diferitelor ape de munte. Mai sus pe vale, spre marginea comunei, acolo unde apele râului rup bolovani mari din zidul muntos, poți vedea constituția subsolului, formațiunile de fliș gresos și greso-marnos din care sînt formați Munții Tarcăului. Roca tare de cristalin, care formează cea mai mare parte a Munților Bistrița, nu se mai vede aici în nici o parte, ceea ce înseamnă că se găsește în adîncuri. Gresiile de Tarcău și Kliwa de culoare gri ori gălbuie, sînt utilizate în construcții. Unele toponime din Munții Tarcăului exprimă pe alocuri aspectul unor forme de relief și gradul lor de împădurire; Vîrfurile Cîmpilor, ori Poiana Radului. Nu rare sînt cazurile cînd unele plaiuri poartă numele de „obcine”, datorită faptului că se aseamănă ca aspect cu obcinele bucovinene. „Masivul Tarcăului — spunea cunoscutul geograf Mihai David — reeditează sistemul obcinelor din nord”. Remarca făcută își găsește corespondent aproape în totalitatea formelor montane ale Tarcăului, chiar și în orientarea culmilor și văilor.

Continua îngustare a văii Tarcăului spre cursul superior nu permite desfășurarea prea mare a locuințelor omenești. Satul Brateș, așezat la confluența pîrîului Brateș cu Tarcău, își leagă viața de lemnul pădurilor și de zootehnie, are vatra destul de mică. Unele case sînt cocoțate pe diferiți umeri ai văii. Apa limpede de munte, curgînd repede la vale printre stînci, sub foșnetul pădurii, generează un cadru poetic.

Parcurgînd în sus drumul modernizat, care a înlocuit calea ferată îngustă, paralel cu apa Tarcăului, după un cot, acolo unde primește apele Cichivei și ale Bolovănișului — spre partea centrală a munților — în umbra bătrînilor codri, se află o cabană și Schitu Tarcău — monument istoric — construit din lemn, în 1833. O potecă ceva mai jos de schit duce spre Vîrfurile Murgoci (l 293 m), de la poalele căruia pleacă spre est cîteva pîraie cu văi adînci și împădurite.

Din tabloul aspectelor desfășurate succesiv în bazinul Tarcăului se poate vedea că mai ales pe culmile Tărbăușului, Arșița, Tărcuței și Slatina, creșterea animalelor are condiții de dezvoltare deosebit de favorabile. Mai sus de Ardeluța, un sat din înfundătura munților — acolo unde se întîlnesc pîrîiele Goșmanu cu Tarcăul, pe partea stîngă a celui dinții, se întinde pe o suprafață de 173 ha rezervația forestieră „Goșmanu-Tarcău”. Aici numeroși arbori trec de o sută de ani, alții chiar de două sute, unii au un diametru pînă la un metru și jumătate. Fauna din rezervație are condiții favorabile de dezvoltare. Rîșii sînt în mare număr, cum poate, nu se întîlnesc în alte părți.

În afară de valea Tarcăului, circulația în interiorul munților se face mai mult pe culmi, deoarece văile, în cea mai mare parte sînt adînci și impracticabile. Gradul de populare, cu excepția văii râului Tarcău, este scăzut în cuprinsul munților. În partea estică și mai ales în marginea nord-estică — Cernegura, Bîta Doamnei ș.a. — săpăturile arheologice din anii 1961—1962 au scos la iveală urme de locuire din epoca neolitică. Așezarea dacică — cetatea fortificată — datînd de prin secolul I î.e.n. de pe Bîta Doamnei (457 m) considerată de unii istorici a fi Petrodava — menționată de Ptolemeu în lucrarea lui „Geographia” — dovedește că această margine a Tarcăului constituia un punct fortificat cheie, de mare importanță strategică folosit și în epoca feudală. Colecțiile muzeului din Piatra-Neamț vorbesc, între altele, și de ceramica pictată descoperită în Piatra Șoimului de pe valea râului Calul (Munții Tarcăului).

PRIN GRUPA MONTANA OITUZ—NEMIRA—CIUC

O călătorie în latul acestei grupe montane de altitudine mijlocie, de la est spre vest, parcurgînd drumurile fie pe valea Uzului, fie pe valea Slănicului, ori a Oituzului, nu-ți dă satisfacția creștelor

¹ Denumirea de „Tarcău”, după cum explică filologii (I. Iordan, Nume de locuri românești în R.P.R., Editura Academiei R.P.R., 1952), ar veni de la „tărcat”, „pestrî”; gresia de Tarcău prezintă intercalații feruginoase. După toate probabilitățile, în faza inițială, munții au primit numele de la apa Tarcăului, care-i străbate în partea nordică și nu invers.

alpine ori a masivelor calcaroase. Relieful este monoton, păduri și iar păduri de conifere și foioase, avînd poiene din loc în loc. Așezările omenești sînt puține, grupate cu precădere pe văi. Totuși priviți mai cu atenție prezintă și unele atracții.

Liniile largi ale profilului edificiului montan nu prezintă o prea mare diferență față de Munții Tarcăului, pe care îi poți surprinde de pe vîrfurile Heghieș (1 519 m), Șandru Mare (1 640 m) ori de pe Nemira Mare (1 649 m). Văile înguste și adînci se justifică prin natura rocii din care sînt alcătuiți și nivelurile de bază scăzute ale colectoarelor principali din părțile laterale. Un fapt caracteristic, cu repercusiuni în formele de relief, este dat de lupta celor două bazine hidrografice care drenează această grupă muntoasă, afluenții Trotușului și ai Oltului. Afluenții Trotușului au avansat mult în cadrul munților cuprinzînd în sfera lor de acțiune și o parte din zona aferentă Oltului, consecință a solicitărilor diferențiate dintre cele două bazine. Munții alcătuiți în cea mai mare parte din fliș greso-conglo-meratic (cretacic inferior), ori din fliș marnogresos (cretacic superior și oligocen) — „pînză de Tarcău” — nu opune o mare rezistență la acțiunea agenților externi. Multe înălțimi, datorită altitudinilor scăzute, sînt denumite de localnici „dealuri”, ca cele din jurul Depresiunii Plăieși (Dealul Căpățîna, Dealul Nirgheș, ș.a.) „gilme”, „curmături” ori „măguri”.

Pînă nu de mult era foarte greu de pătruns și de trecut în interiorul acestor munți. Bunăoară, din Depresiunea Comănești în Depresiunea Ciucului se putea ajunge numai pe axa Trotușului (D.N. 12 A), care-i ocolește prin partea nordică.

Dacă de la Dărmănești, din valea Trotușului, îți îndrepti pașii pe valea Uzului o șosea asfaltată în serpentine largi construită în zilele noastre te poartă spre bazinetul depresionar Poiana Uzului.

Înainte de a ajunge aici, cam la jumătatea drumului, în apropiere de satul Sălătruc, te poți abate pe valea Izvorului Negru care, acolo unde acestuia i se adîncește valea, natura i-a tăiat drumul printr-o puternică alunecare de versant, formînd un lac natural lung de circa un kilometru. Lacul Bălătau în care-și oglindește fața rama pădurilor este mereu înmprospătat de apele ce se scurg de pe pantele nord-estice ale Masivului Nemira Mare (1 649 m). Abundența peisajelor naturale din preajma lacului — văi înguste, creste, poieni — dau o notă nostalgică, sporind pitorescul locurilor. Masivul Nemira Mare nu se face cunoscut numai prin altitudine. Semnificativă din punct de vedere științific este rezervația naturală de tisă de aici, arbore declarat monument al naturii și protejat de lege. Protejarea lui se datorește rarității și însușirilor pe care le are lemnul.

Deschiderea largă de la Poiana Uzului, străjuită în partea nordică de Culmea Lapoș (1 337 m), se dezvăluie în întreaga ei splendoare spre est, privită de pe barajul lacului de acumulare. Aici omul zilelor noastre a pus stavilă apelor Uzului, adunînd circa 90 mii. m.c. — și făcîndu-le să zăbovească pentru o clipă din necontenita lor zbatere în turbinele unei hidrocentrale. Mergînd spre vest, pe valea pitorească a Uzului, privirea se recrează pe luciul apei, iar la un moment dat un umăr de munte acoperit de o pădure deasă de fagi îți întretaie perspectiva. Loc mai larg nu întîlnești decît într-o zonă de confluență, la poalele sud-estice ale Șoimului (1 553 m), unde sînt adunați bușteni tăiați de pe versante într-un depozit provizoriu și unde se găsesc și cîteva case răsfrînte ici și colo. O cărare îngustă, șerpuitoare, se desprinde spre sud urmărind mai mult crupele formelor montane de la circa 1 300 m, te duce spre băile Iacobeni din Depresiunea Plăieși (Cașinului). Valea Uzului, o mică așezare de păstori și tăietori de lemne situată în creerii munților, pe rîul omonim, servește de popas pentru turiști. Căsuțele, cele mai multe lucrate din lemn, cu temelie de piatră și prispe, acoperiș de draniță, înșirate de-a lungul drumului, se păstrează aproape de forma lor originală, avînd un aspect atrăgător. Un drum mai larg, în afară de potecile de munte, se află spre sud traversînd cumpăna de ape dintre Uz și Cașin, și printr-o rariște de păduri, urmărind cursul acestuia din urmă, se ajunge la Plăieșii de Sus — Depresiunea Plăieși (Cașin).

Cînd regiunea parcursă de rîu în bazinul superior — în Munții Ciucului — prezintă un orizont mai deschis, cascada Nasolea, cu apele sale răsfrînte printre stîncile golașe ca o dantelă, atrage în mod deosebit atenția. Toate cele întîlnite în drum stîrnesc curiozitatea și dorul de a merge mai departe. Rîul Uz a trecut printr-o eroziune regresivă dincolo de cumpăna apelor, spre rama Depresiunii Ciucului, făcîndu-și loc între bazinele unor afluenți ai Oltului-Casinului și Fisagului — drenînd plaiurile în chip de podiș ale Munților Ciucului. Sărișorul Eghersec, așezat pe unul din afluenții Uzului, încîntă privirile; aflîndu-se într-o vale mai largă dă posibilitatea unei mai mari desfășurări a locuitorilor. Mai sus de sat, finețele și pășunile ocupă un spațiu întins, succedîndu-se cu pîlcuri de păduri de foioase. Localitatea Ghiurche, dinspre izvoarele Uzului, ne amintește de unele sate din regiunea de dealuri a Transilvaniei, ori a Moldovei. De aici, mai departe apar din loc în loc terenuri cultivate, este marginea represiunii Ciucului.

SLĂNIC-MOLDOVA

Sînt multe locuri atrăgătoare în cuprinsul grupeii montane Oituz-Nemira-Ciuc. Cel mai

cunoscut centru pentru odihnă și tratament, însemnat prin poziție și calitatea apelor sale minerale, nu numai din codrii Munților Oituz dar din toți Carpații Orientali, este stațiunea balneoclimaterică Slănic-Moldova pe care Al. Vlahuță — în lucrarea lui România pitorească — o considera ca fiind amplasată în „Munții Bacăului”. Accesul este posibil de pe șleaul bătătorit care însoțește valea Troțușului (D.N.12 A), ori pe un drum județean nemodernizat, deosebit de încântător, care pleacă de la Hîrja, de pe valea Oituzului. Spre cetatea sănătății, frumusețea decorului natural, dens și diversificat, se surprinde mai ales plecînd de la Tîrgu Ocna.

Spre Slănic-Moldova nu mergi astăzi numai cu trăsura. Cei 18 kilometri nu mai sînt parcurși într-un ceas cum spunea odinioară Al. Vlahuță. Pe șoseaua modernizată (D.N.12 B) în locul unui „drum uscat și colburos” circulă zilnic autobuze care parcurg distanța Tîrgu-Ocna — Slănic-Moldova într-un sfert de oră.

În bazinul superior al râului Slănic natura și omul au realizări mari. Apele curgătoare — Slănic, Slănicelu, Pufu ș.a. au sculptat în gresia de Kliwa un bazinet depresionar în decursul timpurilor geologice, iar acolo unde au găsit o ruptură de pantă ori o diferențiere litologică au format spectaculoase cascade, repezișuri, ca la „Cascadă”, la „300 de scări” etc. O serie de culmi îi fac pavăză: Șandru, Pufu, Cerbu, Dobru, Cheșcheșu și Măgura. Climatul de adăpost, mai ales în timpul iernii, altitudinea mijlocie (530 m), poziția în cadrul munților, calitatea apelor minerale — apărute la zi pe diferite fracturi — monumentalitatea covorului vegetal, toate împlinesc valorile naturale ale regiunii. Prima mențiune despre aceste locuri singuraticе, înfundate în pădurile seculare de brazi, se află într-un document din 1757. Cu timpul încep să se folosească apele, se descoperă noi izvoare, se construiesc locuințe, apoi vile moderne, instalații balneare, conturîndu-se astfel stațiunea care este recunoscută astăzi și pe plan internațional. Cele 16 izvoare cu un grad de mineralizare variat, datorită condițiilor geologice ale gresiei de Kliwa, au o deosebită valoare terapeutică. Slănic-Moldova se află în rîndul așezărilor urbane, avînd în componența sa localitățile Cerdac și Cireșoaia. Cît privește împrejurimile atenția vizitatorilor este atrasă de cele mai mari vîrfuri Șandru Mare (1 640 m) și Nemira Mare (1 649 m).

DE LA BIXADUL DE PE OLT LA TURIA — PRIVELIȘTI ȘI CULORI NOI

Pe firul întortocheat al râului Olt, lung de 737 kilometri de la izvoare din Munții Hășmașu Mare și pînă unde-și contopește apele cu ale Dunării, se înșiră ca mărgelele pe atîta mai multe depresiuni, unele mai mari altele mai mici, între care și Depresiunea Bixad de pe teritoriul județului Covasna. Este numită așa după un sat din interiorul depresiunii. Dar această denumire de Bixad o mai poartă și altă localitate însă din Depresiunea Oașului, care aparține județului Satu Mare. Pentru o mai bună înțelegere și spre a nu se face confuzie atunci cînd vorbim de Bixadul depresiunii din județul Covasna, geografii i-au spus Depresiunea Bixad de pe Olt. Nu este o depresiune mare cum este de exemplu cea a Brașovului, cu care vine în contact la sud prin intermediul defileului de la Malnaș, ori cu a Ciucului cu care se leagă prin pitorescul defileu de la Tușnad. Depresiunea apare ca o placă turnată în care se încrucișează mai multe căi de comunicație. Ca origine este o depresiune tectono-erozivă, situată în capătul de sud al munților vulcanici, pe o linie de falie, dovadă că din adîncurile pămîntului se ivesc nenumărate izvoare cu ape minerale.

Odată ajuns în această depresiune, prin porțile ei unele larg deschise în preajma trecătorilor arcuite peste munte, ți se oferă posibilitatea să faci cunoștință cu multe elemente, cu caracter de unicat, din capătul sudic al lanțului vulcanic neogen, cel mai lung lanț vulcanic nu numai din țara noastră, dar chiar din Europa.

Dacă-ți îndrepti pașii spre răsărit, pe șoseaua asfaltată care urmărește în linii mari zona de contact dintre masivul vulcanic Ciomatul de la nord și Munții Bodocului de la sud, vei întîlni în miez de primăvară nu numai un desiș de codri seculari multicolori, predominînd verdele întunecat al coniferelor în întrecere cu verdele viu al fagilor, care îmbracă versanții munților de sus pînă jos, dar și urmele focarelor magmatice de altă dată. Pretutindeni morfologia vulcanică se face cunoscută printr-un tipar aparte, caracteristic, cum nu se întîlnește în munții realizați pe alte formații geologice. În general apar relieful de platou, forme largi și vîrfuri rotunjite care nu au fost prea mult transformate de acțiunea agenților externi, fiind de altfel de dată destul de recentă — vorbind la scară geologică — așa cum este Masivul Ciomatul Mare (1 301 m) de pe care privirea alunecă departe peste firul văilor și peste masivele greoaie. În fața acestor frumuseți gîndurile ne poartă în trecut, pe aripile timpului geologic, cînd vîpăi zguduitoare de gaze, cenușă și lave se aruncau vijelios din craterele clocotitoare pînă în înaltul cerului ca apoi totul să reentre în liniște pentru un timp. Capătul de sud al lanțului vulcanic prin emanațiile de gaze otrăvitoare nu-și desminte nici astăzi originea, într-o parte din coasta lui, mai fumegă încă gaze otrăvitoare, fapt care i-a atras și numele, nume pe care de altfel nu-l merită întru totul. Farmecul deosebit al regiunii îl formează mai ales Lacul Sfînta Ana— cu adîncimea

maximă de 7 m — și împrejurimile lui. În fundul unei căldări uriașe, un fost crater vulcanic bine păstrat, pe marginea căruia se înalță trunchiurile brazilor drepți ca lumînarea, oglinda de cristal a lacului reflectă tabloul albastru al cerului. Alături, se află turbăria sau tinovul Mohoș, numit și „Lacul cu mușchi” ori „Lacul cu coacăze”, după numele unui munte din apropiere, fost crater, la fel ca și al Lacului Sfânta Ana, dar care cu timpul s-a colmatat, rămânând mai mult o mlaștină amăgitoare, ascunzând multe primejdii pentru cel neavizat. Mohoșul se află situat la altitudinea de 1 050 de metri, care prin flora să specifică, constituie un adevărat monument al naturii, fiind declarat rezervație științifică. Din loc în loc lăculețe cu apă limpede și adâncă, întrerup întinderea verde a tinovului. Turba și sfagnetul, adică mușchiul, au o mare răspîndire în partea centrală, dar elementul dominant în marginea craterului este pinul. Pitorescul și interesul științific se îmbină aici cum nu se poate mai bine. În marginea lăculețelor mici își face loc o plantă de o rară frumusețe, Drosera obovată după numele ei botanic, neam cu Roua cerului. Dintre fanerogamele relict se citează: *Sparganium minimum*, *Calamagrostis neglecta*, *Carex elongata* și altele. Alături de plante ca mușchi, alge, licheni, se semnalează și unele elemente faunistice rare. Bunăoară, în tufișurile de pe malurile lăculețelor își face cuib și clocește rața-sulițar (*Anas acuta*) iar păianjenul de munți înalți, numit *Mitopus moris* este o formă caracteristică a acestei turbării.

Mai departe de Mohoș, o cărare cotită duce spre cele trei peșteri ale Ciomatului, din care și astăzi emană hidrogen sulfurat și bioxid de carbon. Sînt fenomene postvulcanice, numite în știință solfatare și fumarole. Altădată, aici, se exploata sulf, ceea ce a făcut să i se spună de localnici „Peștera de sulf” sau „Grotă puturoasă” lungă de circa 14 m. Zăcămintele însă nu au mare valoare. Mirosul de pucioasă se simte de departe. Fiind mai gros decît aerul, gazele otrăvitoare formează în peșteri și în apropierea lor un strat gros lîngă sol. Folosite cu grijă pot fi administrate în unele boli, ca cele de natură reumatică; inspirate din greșeală provoacă un deznodămînt nedorit. Nu fără justificare regiunea aceasta este denumită și „cimitirul păsărilor”. Nesimțind pericolul gazelor toxice, păsările își găsesc aici sfîrșitul. Datorită importanței științifice pe care o prezintă această regiune, a fost declarată rezervație naturală.

Dacă mergi pe șosea mai departe, ajungi în bazinul pîrului Turla, unde se află băile Balványos, cu gaze mofetice și cu apă minerală bicarbonată alcalină, calcică, magneziană, feruginoasă. Este o stațiune balneoclimaterică situată în mijlocul codrilor, pe locul unor izvoare captate. Pitorescul locurilor, poziția și instalațiile balneare atrag mulți vizitatori. „Festivalul cîntecului, dansului și portului popular” se desfășoară aici anual. Nu departe, tot pe latura estică a Munților Bodocului este o vale căreia localnicii i-au spus Valea Iadului, datorită faptului că pe un perimetru destul de restrîns apar mofete și izvoare minerale (Baia Tună). Priveliștile oferite de o călătorie de la Bixad la Turla sînt dintre cele mai ispititoare, cadrul general aparține aici reliefului muntos al Ciomatului îmbinat cu cel al Bodocului. Nuanțele și tonurile de culori de pe crestele domoale încîntă ochiul, iar șopotul pîraielor mîngîie auzul.

PE CĂRĂRILE MUNȚILOR BARAOLTULUI

Acolo unde Carpații își răsucesc trupul lor greoi de la direcția nord-sud la cea de est-vest, legătura le este șubrezită întrucîtva de interpunerea mării gropi tectonice, cea a Depresiunii Brașovului. Atunci cînd ea s-a format, a tras în jos și rama ei de munți din partea nordică, fragmentînd-o totodată prin intrînduri depresionare, într-o serie de culmi secundare. Acestea alcătuiesc în totalitate Carpații Curburii Vestice, numiți încă și Carpații Curburii Interne, munți mai puțin înalți din care fac parte și munții scunzi ai Baraoltului. Două drumuri modernizate îi străbat în curmeziș, unul de la orașul Sfîntu Gheorghe la Feldioara și altul de la Baraolt la Malnaș-Băi.

În rest sînt drumuri secundare și poteci de munte. În literatura geografică, acești munți nu s-au bucurat pînă în prezent de o atenție deosebită; lucrările despre ei sînt foarte puține, așa, că nu se poate spune că sînt bine cunoscute, cum sînt Munții Piatra-Mare, Postăvarul, Piatra Craiului și alții. Dar aceasta nu înseamnă că sînt lipsiți de pitoresc, de inedit și de elemente antropice. Pretutindeni întîlnești locuri de neuitat, un climat plăcut, depresiuni ocrotite de înălțimi, cu sate ale căror căsuțe contrastează prin albul lor cu verdele pădurilor de conifere.

Munții Baraoltului, pe alocuri, lasă impresia unor dealuri mai înalte, dar formațiile cretacice din care sînt alcătuiți le trădează originea. Poate cîndva au fost tot așa de înalți ca și Munții Piatra Mare și Munții Baiului de la sud, cu care se înrudesc prin structura geologică și cu care s-au legat înaintea formării Depresiunii Brașovului, în vremea pliocenului. Dar, cu timpul, vîrfurile s-au tocit și au rămas sub forma unor culmi cu spinările late, cele mai înalte între 900 și 1 000 de metri, formînd un ansamblu numit în știință peneplenă, sculptată din loc în loc de văi adînci sau de forme depresionare largi și bine închise.

Olul ocolește Munții Baraoltului din trei părți, parcă ar vrea să-i protejeze și să le indice

limita. Doar în partea sudică aproape de localitatea Bod, descrie o curbă largă, unde și-a sculptat în decursul timpurilor un adânc defileu, cu un farmec neobișnuit.

Dacă culmile nu sînt somptuoase, cu țarcuri și pereți abrupti ca ale Ciucașului sau Bucegilor, în schimb ambianța depresiunilor, care se aseamănă între ele, te atrag cu insistență, așa cum este Depresiunea Vilcele. Este o depresiune a cărei origine se pune pe seama acțiunii de sculptare a apelor curgătoare în roci cu o litologie puțin variată, dar prinse de numeroase rupturi tectonice pe unde apele mineralizate din adîncimi ies la suprafață. Ca stațiune balneoclimaterică este una din cele mai vechi din Carpați. Vile cochete răspîndite într-o bogăție de vegetație forestieră, îndeamnă la popas.

Către partea centrală a munților, unde liniștea și izolarea sînt stăpîne, se află micul bazinet depresionar Șugaș, la 750 m altitudine. Versanții împăduriți cu greu îți dau răgaz să-i surprinzi forma. Ceea ce îl face cunoscut sînt mai ales apele minerale. Ceva mai la nord, între culmi puțin diferențiate altitudinal, se află Depresiunea Aita, denumită încă și Aita Seacă, după numele localității. Nu departe, cam la aceeași latitudine, se află și mica Depresiune Valea Zălanu-lui, cu decor sumbru, format din plaiuri largi împădurite.

Frumusețea locurilor și belșugul de lumină împrăștiată pe fundalul montan al Baraoltului îți creează impresii de neuitat.

DEPRESIUNEA PLĂIEȘI (CAȘIN), VATRĂ DE VECHE SALAȘUIRE

Dacă setea de drumeție te poartă din Depresiunea Brașovului în Depresiunea Ciucului, pe calea bătătorită a Tușnadului, nimic nu-ți dă de bănuț că la răsărit, dincolo de culmile despădurite ale Cio-matului, în creerii munților, se află Depresiunea Plăieși — o măreață creație a naturii, aureolată de verdele coniferelor. S-ar putea spune că este o apariție singulară între valurile împietrite din capătul de sud al grupeii montane centrale a Carpaților Orientali.

Departa de șleaurile mult umblate, înfundată între Munții Ciucului și Munții Nemira, Depresiunea Plăieși numită și Cașinului după cele două localități Casinu Nou și Plăieșii de Jos, din interiorul ei, se suprapune bazinului superior al râului Cașin care stăpînește întreg drenajul de aici. Ea prezintă o vatră ce însumează circa 50 km² la o altitudine medie de 730 m. Amplasată la contactul tectonic dintre o zonă a flișului mezozoic cu a flișului din prima parte a terțiarului este realizată exclusiv pe depozite friabile, prin acțiunea erozivă a agenților externi. Nici tectonica nu a fost străină în formarea depresiunii, fapt indicat de unele deranjamente locale ale formațiunilor respective, formațiuni care se văd apărute la zi în versantul stîng al râului Cașin, în dreptul localității Plăieșii de Sus. Rețeaua hidrografică a determinat dezvoltarea în interiorul depresiunii a unui relief colinar, sculpturalo-acumulativ, la diferite nivele. O curiozitate a sistemelor hidrografice de aici o constituie Valea Despletită, afluent pe dreapta al Cașinului, cu meandre adîncite excepțional de dezvoltate, de unde-l vine și numele.

Climatul de adăpost favorizează prin bogăția precipitațiilor care în medie se ridică la 650 mm anual și temperatură potrivită, dezvoltarea culturilor de cîmp. Bine conturată ca unitate fizico-geografică, Depresiunea Cașinului prin pasul de înălțime Niergheș se leagă cu Depresiunea Ciucului printr-o curmătură de la izvoarele râului Cașin cu Depresiunea Dărmănești, iar prin pasul de vale Catroșa cu Depresiunea Tîrgu Secuiesc.

Toate drumurile care se îndreaptă spre exterior, prin păduri, dau impresia de izolare a depresiunii, dar numai impresia. Punctată din loc în loc de așezări omenești — Iacobenii, Casinu Nou, Plăieșii de Sus, Plăieșii de Jos — cu case albe, îngrijite, unele cu pridvor în față, care arată hărnicia și priceperea oamenilor locului, români și maghiari, poartă amprenta transformărilor trăite de întreaga țară în ultimele decenii. Depresiunea Plăieși oferă călătorilor, în orice anotimp, frumoase elemente de detaliu ale naturii, mai ales văzute de pe Vîrful Repat (1 291 m altitudine), din partea estică.

Cuprinsă în „zona aureolei mofetice” a Carpaților Orientali, adică a zonei cu emanații de bioxid de carbon, depresiunea nu este lipsită de izvoare cu ape mineralizate. Cele mai multe se află spre latura estică a depresiunii, într-un peisaj natural deosebit de îmbietor, la circa 800 m altitudine. Faima apelor minerale de la Cașin—Iacobenii ca și de la Repat este confirmată încă din jurul anului 1850. Îmbutelierea apei de Cașin, cunoscută sub numele de „Perla Cașinului”, recomandată mai ales în cura internă pentru tratamentul afecțiunilor digestive, a început încă de prin anul 1900.

Depresiunea Cașinului prin pitorescul inedit al plaiurilor, prin potențialul balnear care este din ce în ce mai mult valorificat, se înscrie cu pregnanță în atenția iubitorilor de drumeție și odihnă.

MURGUL MARE ȘI BĂILE DIN UMBRA LUI

Dacă te duc pașii pe valea mijlocie a Oltului, în amont, vei vedea că după ce treci de trecătoarea de la Malnaș, orizontul se deschide larg în cuprinsul Depresiunii Bixad.

În rama depresiunii spre apus, din noianul valurilor împietrite îți atrage privirea o formă de relief perfect conică, care te face să te întrebi unde ai mai văzut o asemenea imagine, în ce carte școlară sau ilustrată. De proporții mai reduse Murgul Mare ori Murgăul (1 016 m) cum îi mai spun localnicii — fiindcă despre el este vorba — seamănă cu Fuji, vestitul vulcan din Japonia. Dar spre deosebire de acesta Murgul Mare nu prezintă o zonă alpină acoperită cu zăpadă, ci este îmbrăcat în manta verde și bogată a pădurilor de foioase și conifere.

Tabloul este spectaculos. Murgul Mare este cel mai avansat bastion spre sud din puternicul lanț vulcanic al Carpaților Orientali. Este susținut de o serie de culmi mărginașe mai mărunte și mai ales de Murgul Mic, cu care se leagă la nord. Împreună ascund privirilor — Depresiunea Ozunca — cea mai pitorească formă depresionară de pe zona de contact dintre grupa centrală și grupa curbării Carpaților Orientali. Străjuită de figura impunătoare a Murgului Mare depresiunea este unică în felul ei prin calitatea apelor mineralizate care zvîcnesc spre suprafață din adîncul scoarței Pământului.

Mlaștina de turbă de aici, declarată rezervație naturală, pune multe întrebări oamenilor de știință. Localitatea Ozunca-Băi cunoscută prin calitățile apelor sale încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, s-a dezvoltat lent pînă acum trei decenii. Poziția, clima de adăpost și apele mineralizate îi asigură în perspectivă o dezvoltare susținută. Cîteva construcții specifice funcției balneare au fost puse la dispoziția turiștilor. Măsurile întreprinse în domeniul sistematizării au avut ca efect o reînviere a stațiunii. Procesul de modernizare se continuă. Odată cu creșterea preocupării pentru o mai bună utilizare a apelor minerale s-au extins căile și mijloacele de transport.

Cotlon tănuț în inima munților, Ozunca zgîrcit înscrisă în ghidurile turistice ori complet eliminată, nu comunică greu cu regiunile externe. De la gara Bixad, drumul duce spre ea mai întîi pe un plai larg, împodobit cu un covor des de iarba vîntului, apoi urcă ușor, înfundîndu-se într-un tunel de verdeață, săgetat din loc în loc de razele jucăușe ale soarelui, după care iese într-un luminiș în care căsuțele albe și îngrijite, presărate ici și colo, îi dau o notă de distincție.

O altă cale de intrare în depresiune este cea care se desface din drumul ce leagă localitățile Baraolt și Micfalău. Dar prin oricare parte vei intra chipul depresiunii îți apare ca o carte deschisă, oferindu-ți înțelegerea în același timp a originii formelor proprii de relief și a prețioaselor sale podoabe. Drumetule, dacă vei trece în sus sau în jos pe valea mijlocie a Oltului, să nu precupești timpul! Abate-te pentru o clipă și în Depresiunea Ozunca. Oboseala îți va fi răsplătită, de fluxul de viață captivantă care capătă dimensiuni aparte, iar în minte îți vor rămîne pentru totdeauna întipărite frumusețile acestor minunate locuri.

DE LA TULNICI LA OJDULA

Munții Vrancei, numiți de unii cercetători și Munții Lăcăuțului, străbătuți de la est la vest pe valea Putnei¹, Zăbalei sau Șușiței prezintă multe contraste generate mai ales de relief și vegetație. Plaiurile largi, cu pășuni bogate, l-au atras pe om, l-au apărât și l-au determinat să rămînă stăpînul acestor locuri din îndepărtate timpuri.

Aparenta monotonie a culmilor, cu codrii deși în zona de amestec a fagului, bradului și molidului, ori numai a molidului — deși există pe cumpăna apelor și noduri orografice mai înalte ca Lăcăuți (1 777 m), Goru (1 785 m), Giurgiu (1 723 m) cu largi „goluri de munte”, — te face să nu le deosebești prea mult de regiunea muntoasă a Tarcăului din nord. Dealtfel, nici alcătuirea geologică nu-i diferențiază prea mult. În rupturile de pantă vezi aceleași gresii — gresia de Tarcău — marne oligocene și unele formațiuni cretacice dezgolate de eroziune.

Pe aceste meleaguri, în liniștea pădurilor, cu priveliști ademenitoare, ori a culmilor golașe, s-a înfăptuit o îmbinare armonioasă a istoriei cu legenda și poezia. Poetul sau poezii anonimi le-au păstrat din generație în generație, le-au prelucrat sau nu, le-au transmis urmașilor. Este cetatea de piatră unde omul s-a înfrînt cu natura, unde „Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai” a luat ființă „cea mai frumoasă epopee păstorească din lume”, după expresia lui Alecu Russo. Acesta are marele merit că a descoperit-o în anul 1848 și de a o fi comunicat lui Vasile Alecsandri, care a publicat-o în ziarul „Bucovina”, apărută sub numele de Meoara.

Dar farmecul Munților Vrancei îl trezesc și împrejurimile. De la localitatea Tulnici, așezată la contactul munților cu Tara Vrancei, o șosea modernizată urcă în serpentine largi valea Putnei, străjuită spre sud de culmi prelungite din Masivul Coza, iar spre nord de cele din Zboina Neagră. Măreția stîncilor răsărite din desișul pădurilor, adîncimea văii Putna ca și a afluenților, podoaba pajistilor care apar din loc în loc îți dau impresia unui parc bine aranjat. O contopire cu natura o ai în față, mai ales în timpul toamnei, cînd frunzele codrului încep să ruginească. De pe înălțimea șoselei surprinzi, la un

¹ În țara noastră mai multe ape poartă denumirea de „Putna”: Putna afluentul râului Suceava, Putna afluentul râului Moldova ș.a.

moment dat în vale, sub cetinile de brad, zgomotul unei ape. Zbătîndu-se învolburată în albie sub malurile-i înalte, cu spumă și stropi argintii aruncați în toate părțile. Putna își dă drumul peste stînci de la o înălțime de peste 12 m, formînd cum spun localnicii „Săritoarea Putnei". Este o cascadă spectaculoasă datorită unei rupturi de pantă între Masivul Coza în dreapta și capătul Culmii Tiua Golașă din stînga, întreaga regiune a Cascadei Putnei, cu poienile însoțite și pîraele repezi, este cuprinsă într-o rezervă peisagistică — floristică cu o suprafață de 10 ha. Puțin mai departe privești se deschide treptat, zestrea munților Tisaru și Piciorul Greșului alcătuită din molidișuri dese întovărășește șoseaua. La Poiana Lepșii unde Putna primește obolul pîrîului Lepșa pe stînga, mărit cu cel al Clăbucului și Lepșulețului, iar pe dreapta apele Tișiei Mari și Tișiei Mici la un loc, avîndu-și punctele de pornire tocmai în Masivul Condratu (1 491 m) s-a dezvoltat un bazin depresionar de confluență, ocupat aproape în întregime de localitatea Lepșa. După cum menționează documentele istorice locuitorii satului Lepșa sînt veniți din Depresiunea Vrancei, cei mai mulți din comuna Tulnici, unii avînd chiar două locuințe, una la munte și alta în depresiune, în afară de tîrle — din „zona de creștere a animalelor pe pășunile de munte"¹.

Dealtfel și Dimitrie Cantemir, în cunoscuta sa operă Descrierea Moldovei, arată că în „Muntele Vrancea, în ținutul „Putnei" se află pășune bună. Variația cadrului natural din bazinul Putnei este vestită. În bazinul Tișiei rezervația forestieră de interes cinegetic, conține arbori care au trecut de mult peste o sută de ani, veritabile monumente ale naturii.

Regiunea Lepșa se impune atenției nu numai prin poziția localității și pitorescul natural, dar și prin acțiunile antropice. Păstrăvăria amenajată pe Putna în scopul populării apelor de munte, ca și rezervația forestieră Lepșa-Sboina se numără printre obiectivele mai importante. Versantele împădurite din fața localității, goale altădată și supuse eroziunii, casele ridicate recent folosind tehnici variate, sînt realizări semnificative ce se adaugă la imaginea nouă și frumoasă a acestei zone vrîncene. Lepșenii se ocupă în principal cu păstoritul și tăierea lemnului. Documentele istorice vrîncene vorbesc că pe apa Lepșei s-a construit în deceniul al treilea al secolului al XIX-lea primul ferăstrău pentru transformarea buștenilor în scînduri.

Din localitatea Lepșa se desprinde către nord-est o ramificație de drum forestier prin pădurile Sboinii Negre și, trecînd peste cumpăna de apă dintre Putna și Șușița coboară în Soveja, înainte de a urca panta, pe un tăpșan larg, plin de lumină, se află Schitul Lepșa, o mică construcție de lemn. Mai sus, într-o rariște de brazi însoțită se află Cabana Lepșuleț constituind un loc bun de popas.

Localitatea Soveja, situată pe valea rîului Șușița, este o stațiune climaterică amenajată de curînd. Construcțiile moderne situate într-un cadru natural variat și împădurit, oferă condiții bune de odihnă pe tot anul. Acestor dotări se mai adaugă motelul turistic cu restaurant. La intrarea în stațiune poți vedea Mausoleul ridicat în memoria eroilor căzuți în primul război mondial. Un alt obiectiv de interes turistic îl constituie muzeul de istorie și etnografie înființat în anul 1974. Mănăstirea Soveja, un străvechi local monahal, este ctitoria lui Matei Basarab. Datează din anul 1645, dar a fost între timp refăcută. Aici și-a petrecut o parte din viață Alecu Russo — ca osîndit pentru răzvrătire din ordinul domnitorului Moldovei — M. Sturza.

Soveja este o localitate destul de veche. Aici era pe vremuri și un loc de vamă pentru mărfurile care treceau sau veneau peste munți. O particularitate a Sovejei rezidă și în arta populară specifică, privind construcția locuințelor și ornamentarea lor. Ca și în alte localități de la poalele Munților Vrancei arta tradițională se caracterizează prin diferite forme, îmbrăcămîntea sătenilor în zilele de sărbătoare cu alese țesături mai păstrează stilul tipic vrîncean, moștenit de la străbuni. Dacă intri într-o locuință poți vedea scoarțe vechi ornamentînd pereții, șervete, șervețele lucrate într-un colorit strălucitor. Dealtfel elementele de ornament sînt diferite și foarte atractive. Casele vechi, destul de multe, bine îngrijite, sînt ridicate din birne de brad pe temelii de piatră și acoperite cu sită. Cele noi sînt lucrate din cărămidă, acoperite cu tabla ori țiglă și în specificul locuințelor de munte.

În fața școlii din Soveja un monument ridicat de curînd amintește de profesorul universitar Simion Mehedinți (1868—1962), fiul acestor plaiuri, întemeietorul geografiei moderne românești.

Soveja, locul copilăriei, i-a intrat în suflet și nu l-a uitat niciodată. „Dacă n-ar mai fi cîte un colț de țară ca Vrancea, cine ar mai ști cum a fost traiul bunilor și străbunilor noștri? Ieri pe Richitaș, la șipotul lui Bucur. De cînd nu-l mai văzusem! Curge, curge, curge mereu, din plin ... Nu cumva vor seca izvoarele fiindcă sînt ochi care nu le mai vîd? Viteaz izvor ... Atîta apă, răbufnind de sub pămînt, aproape de vîrfurile muntelui! ... La o zvîrlitură de băț deasupra izerului, pîlcul de brazi e întreg, cum îl știam din copilărie. Acolo se zice că dormea Bujor haiducul, într-un leagăn aninat de trunchiul brazilor, cu niște funii de mătase"².

¹ St. Mihăilescu — St N. Mihăilescu, V. Macovei, Valea Putnei. Editura Științifică, 1970, București, pag. 128

² S. Mehedinți, Opere alese, Editura Științifică, București, 1967, p. 282.

Din Depresiunea Lepșa, adevărată placă turnantă a căilor de comunicație din partea de intrare în Munții Vrancei, șoseaua națională construită în anii socialismului urmărește Valea Putnei în amont. Frumusețile naturii sînt aceleași ca de la Tulnici la Lepșa. Oriunde privești vîrfurile îngrămădite închid orizontul. Păduri dese îmbracă muntele. Din loc în loc apar poieni pline de farmec. Putna gîlgîie lovind cînd un mal cînd altul, înfundîndu-se la coturi mai adînci pe sub verdeața pădurilor. Drumul urcă, pe marginea lui mai apar resturi din traseul căii ferate forestiere care ajungea altădată pînă în inima munților. Azi, camioanele încărcate cu bușteni pe șoseaua ca-n palmă trec cu iuțeală. Cîte o căprioară ori un mistreț speriați de zgomot traversează în fugă drumul. Pîraiele de pe dreapta ori cele de pe stînga transportă în riul Putna la viituri odată cu apa și bolovani sau lemne. Pe firul lor în cele mai multe cazuri se strecoară poteci de munte ori de oi.

Loc mai deschis este doar la Greșu, o mică formă depresionară, cu o cabană de vînătoare. Mai departe șoseaua se îndreaptă pe Lepșa—Potoc, părăsește valea riului Putna care izvorăște sub Culmea Arișoia; face un mare cot spre nord și printr-o înșeuare, ocolind Vîrful Mușat (1 503 m), trece cumpăna de apă dintre afluenții Putnei și ai Rîului Negru. Sus, pe cumpănă, este intersectată de o potecă de munte care se întinde din Trecătoarea Oituz pînă în Penteleu, și mai departe, trecînd prin „golurile”, ori prin pîlcurile de păduri ale celor mai înalte culmi. Privind de la înălțimea șoselei nu știi ce să admiri mai mult, depărtările care-ți scot în față o linie domoală a orizontului, punctată de vîrfuri ca cele ale Lăcă-uțului (1 113 m), la sud, unde se află un observator meteorologic — și Stînișoarei la nord, sau plaiurile apropiate acoperite cu ierburi bogate pe care le colindă numeroase turme de oi. Dealtfel, vrîn-cenii își petrec o mare parte din an sus la munte, de care sînt legați prin ocupații: vara păstorit, iarna exploatarea pădurilor și școlul pietrei pentru construcții. Tabloul vrîncean se completează pe latura vestică, gravitînd spre Depresiunea Tirgu Secuiesc, cu munții mărunți ai Brețcului. Șoseaua trece mai departe pe valea îngustă a Ojdului și la Tinoasa ajunge în depresiune. Toată această porțiune oferă o largă cuprindere a panoramei Munților Vrancei.

ÎNTRU MUNȚII SIBIULUI ȘI MUNȚII PENTELEU

În vîlmășagul de culmi și văi îmbrăcate în covorul forestier, pe alocuri pestriț, din bazinul superior al Buzăului, două sînt masivele care-ți pot oferi priveliști mult cuprinzătoare a orizontului larg — Munții Siriului și Munții Penteleului.

De la un prim contact revărsarea culmilor prelungi puțin diferențiate unele de altele nu-ți deșteaptă interesul, nici îmbrăcăminte a lor vegetală nu este prea aleasă. Rar îți apare un punct de observație, o „belvedere” cum spun unii cercetători, și explicația o găsești ușor dacă privești oricare deschidere din versanții și abrupturile care nu suportă prin înclinarea lor învelișul ierburilor ori rădăcinile arborilor. Formațiunile geologice de fliș gresos, în general roci slabe cum sînt în multe părți din Curbura Carpaților au cea mai mare întindere și nu dau o mare variație sub acțiunea agenților externi, doar văi adînci și tăpșane largi; așa este comportamentul gresiei de Tarcău, gresiei de Kliwa ori a intercalațiilor șistoase de Fusaru ș.a.

Atît Munții Siriului cît și Munții Penteleului nu sînt munți prea ridicați peste nivelul celorlalți, numai cu 300—400 m, dar te captivează, văzută de pe vîrfurile lor, panorama depărtărilor profilate pe orizont. De pe Vîrful Penteleu (1 772 m) în nopțile senine se pot vedea luminile din orașul Buzău, ori Rîmnicu Sărat.

În regiunea acestor munți se poate ajunge fie pe poarta bătătorită și larg deschisă de riul Buzău, din sud-est, fie prin părțile Brașovului, pe la Teliu și întorsura Buzăului (D.N. 10) din nord-vest. Celelalte locuri de acces sînt pe drumurile forestiere care însoțesc văile rîurilor ori pe potecile de munte. „Valea Buzăului, fără a exagera, poate deveni, prin pitorescul peisajelor sale, o a doua vale a Prahovei. Ea oferă dese schimbări de decor, sub toate aspectele, mai ales între Pătrîlagele și întorsura Buzăului¹”. Aproximativ de la Nehoiu, cea mai importantă localitate de pe șoseaua modernizată a Buzăului (D.N. 10), intri direct în munți. Aici, alături de cadrul natural încîntător este și cel antropic deosebit de scilpitor. Nehoiu, așezat în lătul văii pe luncă și pe terase, este un oraș în perspectivă. Cele mai multe locuințe de dată recentă, blocuri de 5—6 etaje cu acoperișuri roșii, în două ape, apoi coloritul locuințelor mai vechi, pitite în umbra celor noi, toate văzute de sus, de pe un umăr de terasă, apar ca unul din cele mai încîntătoare tablouri. Fabrica de cherestea de alături, înființată în anul 1909, și reutilată în ultimele decenii, cu numeroasele sale stive de scînduri, degajă un miros proaspăt de brad de curînd tăiat. Nehoiu este un important centru forestier, urmînd să devină în curînd oraș agro-industrial. Are o populație de peste 12 000 locuitori — inclusiv satele Nehoiășu și Lunca Priporului. Ei sînt ocupați în exploatarea pădurilor, creșterea vitelor ori la fabrica de mobilă ș.a.

Localitatea Nehoiu este și un loc de schimb al produselor țărănești și de tranzit turistic. O

¹ Gr. Posea, M. Ielenicz, Județul Buzău, Editura Academiei R.S.R., 1971, pag. 121.

cabană și mai multe căsuțe stau la dispoziția vizitatorilor.

Mai departe, valea care se lărgeste la nord, te îndeamnă la drumeție. La Nehoiașu se termină calea ferată normală. De aici în continuare o cale ferată îngustă trece pe la Gura Siriului, Cheile Siriului spre Stearpa. Șoseaua asfaltată străbate munții spre nord.

Satul Nehoiașu este o așezare veche fiind și un punct turistic important pe valea Buzăului. Urmele de cultură materială scoase în evidență de cercetările arheologice, costumele țărănești și cusăturile care împodobesc interiorul locuințelor, elemente de folclor și cadrul natural pitoresc din împrejurimi, face să fie considerat în rîndul așezărilor de acest gen și bază de plecare în Munții Siriului ori în Munții Penteleului.

Un drum ispititor este cel care trece podul peste râul Buzău și merge paralel cu Bîsca Rozilei spre inima munților, spre Penteleu. Spațiul mai larg se află la localitatea Gura Teghii. Este cunoscută prin produsele artisanale, etnografie și folclor. În amont, la poalele „Poienelor”, satul Varlăm strîns mai mult pe vale, este o localitate de păstori și lucrători forestieri. Aici îți atrag atenția formele de relief curioase, Colții Stînelor cît și cheile din apropiere de pe Bîsca Mică. Toponimicele caracterizează cum nu se poate mai bine unele plaiuri și poiene. În miez de primăvară, sub explozia razelor soarelui, cînd covorul multicolor al lumii ierbacee cuprinde „poienele” — Poienele Carpenului, Poienele Lespezi, Poienele Milei și alte poiene — contrastează cu surul proeminențelor de stîncă ivite din loc în loc.

La Varlăm, Bîsca Mică și cu Bîsca Mare își unesc apele. Cea dintîi venind tocmai de sub Vîrful Lăcăuți îmbrățișează Penteleul prin partea sud-estică. Calea de munte mai lesnicioasă spre Penteleu urmărește valea Bîsca Mare, pe la confluența cu Pîrîul Milei, unde se află o cabană forestieră, apoi prin Vîrful Cernatu de unde se ajunge pe Vîrful Penteleu (1 772 m). În Penteleu se poate ajunge și pe alte trasee (valea Milei, valea Șapte Izvoare, valea Brebului). Cabanele forestiere suplinesc adăposturile de pe potecile de munte.

Culmea Penteleu, continuată spre nord cu Vîrful Crucea Fetei, Vîrful Bălescu, Vîrful Ciulianeș, Vîrful Fagul Alb, realizate pe flișul paleogen de Tarcău — scăzînd treptat în altitudine, sînt locuri de pe care se poate privi pînă în depărtări. Stînele de aici, cu o îndelungată tradiție situate la marginea pădurilor, în mare număr, au fost și sînt vestite prin produsele lor lactate („Cașcaval de Penteleu”).

Mai jos de „golul de munte”, acoperit cu graminee și alte ierburi, versanții sînt prinși de codri vechi în care molidul, bradul și fagul sînt arbori cu cea mai mare răspîndire, umbrînd întinderile. Importanța științifică a „aurului verde” de pe laturile Penteleului se remarcă și din faptul că aici s-au organizat două rezervații științifice: Vîforîta, rezervație de conifere pe partea sudică în suprafață de 193 ha, și Tisa mai puțin reprezentativă, pe latura nordică în bazinul apei cu același nume. În rezervația Vîforîta numită și Milea-Vîforîta se află și o plantă rară — o orhidee — *Goodyera repens*. Efortul pentru a ajunge sus pe oricare din vîrfuri este în întregime răsplătit de priveliștile splendide care se deschid departe pînă pe linia orizontului.

De la Nehoiașu mai departe, șoseaua modernizată merge în paralel cu râul Buzău, pe la poalele masivelor Monte or u-Siriu. Ici și colo, în valea cu profil transversal îngust, apar din înfundăturile pădurilor afluenții gălăgioși care nu sporesc prea mult debitul Buzăului, în schimb ușurează pătrunderea cărărilor de munte spre înălțimi. La confluența Cașocei cu Buzăul se află localitatea Siriu, cunoscută prin lacul de baraj din apropiere, după frumosul port țărănesc, țesături și elemente folclorice. De la Gura Siriului o cale ferată îngustă pentru transportul lemnului și un drum forestier se strecoară pe valea Sinului Mare trecînd prin Cheile Siriului. De pe această axă se desprind cîteva poteci de munte care ajung fie în Plaiul Mălfia și vîrful omonim (1 663 m), fie în Vîrful Siriu (1 657 m) unde se află și Lacul Vulturilor populat cu păstrăvi, numit de ciobani și Lacul fără Fund. Legenda transmisă de ciobani din generație în generație îl înfrumusețează. Este lacul fermecat unde vin vulturii să-și astîmpere setea, să-și învețe puii cu înălțimile văzduhului în care vor pluti lin.

În umbra Siriului, pe malul apei Buzăului, apar din gresia de Tarcău izvoare sulfuroase, cu o temperatură de 31°C, ceea ce a făcut să se dezvolte o mică stațiune balneoclimaterică — Siriu Băi. Mai sus valea Buzăului se îngustează mult formînd vestitele chei ale Buzăului de la Piscul Cheii, unde șoseaua merge chiar pe lîngă apă și zbuciumatele valuri izbesc vijelioase cînd un mal cînd altul pînă scapă la larg. Este farmecul unui peisaj nou pe drumul Buzăului. În desișul pădurii de molid care face umbră cheilor, ursii, mistreții, rîșii, căprioarele și alte sălbăticiuni, își duc viața în liniște, fiind deci un bogat fond de interes cinegetic.

ACOLO UNDE BUZĂUL ÎȘI FRÎNGE CURSUL

După ce urci panta și treci de chei, pădurea se rărește. În față se deschide o largă formă depresionară — întorsura Buzăului. Spre sud-vest orizontul este mărginit doar de crestele semețe ale Munților Ciucașului din care izvorăște râul Buzău. De la cotul în loc pe care-l face Buzăul în mijlocul

depresiunii i se trage numele, cot care a pus semne de întrebare oamenilor de știință: captare ori antecedentă. Cercetările efectuate în ultimul timp au dus la convingerea că Buzăul are aici o vale antecedentă și nu este cot de captare cum dă impresia.

Depresiunea întorsura Buzăului, cu o formă tentaculară, este mai înaltă decât Depresiunea Brașovului cu circa 300 m, ca o cetate naturală puternică, locuită de om din cele mai vechi timpuri, fapt dovedit de elementele de cultură materială. O priveștițe încântătoare, ca a unui tablou multicolor, o ai din Dealul Seciului (868 m), care străjuiește orașul întorsura Buzăului, centru de convergență a multor căi de comunicație. Aici se întîlnesc drumurile care vin dinspre Telu — sosea și cale ferată — cu cele de la Covasna—Za-gon, Valea Mare și Nehoiu ori din Munții Ciucașului. Satele Sita Buzăului, Barcani, Lădăuți, Floroiaia ș.a. presărate pe tăpșanele însozite, amintesc de o regiune de dealuri, dar pădurile de conifere desmint acest lucru.

Întorsura Buzăului păstrează aspectul unui sat de munte — sat de păstori și lucrători forestieri — cu casele așezate de-a lungul șoselei care leagă orașul Buzău de Brașov. A fost declarat oraș în anul 1968, de cînd a început să aibă și o funcție industrială pe lîngă cea agricolă, mai ales de prelucrarea lemnului (secția de scaune a combinatului de prelucrare a lemnului din Sfîntu Gheorghe). Casele din lemn, tradiționale, sînt treptat înlocuite cu cele din piatră și cărămidă acoperite cu țiglă. Orașul întorsura Buzăului este și o bază turistică pentru ascensiunile în Ciucaș și Siriu. Hanul „Pasul Buzăului” o construcție modernă, stă la dispoziția turiștilor.

MUNȚII CIUCAȘULUI — TUR DE ORIZONT

Din grupa externă a Carpaților de Curbură, Munții Ciucașului sînt cei mai reprezentativi. Văzuți din Depresiunea Brașovului ori de la sud de comuna Cheia, prin toată măreția lor amintesc de Munții Ceahlăului. Deasupra codrilor de brad strălucesc la lumina soarelui, turnuri, pereți verticali și stînci colțuroase izolate. De jur împrejur, ca un brîu se înșiră culmi mai mici în chip de contraforturi. De departe totul îți dă impresia de inaccesibilitate, de mari eforturi pentru a urca spre crestele lui. Este numai o aparență înșelătoare, pentru că în Ciucaș poți urca pe multe drumuri mai lesne decât pe Penteleu, ori pe Siriu. Drumuri forestiere bine îngrijite se desfăc din șoseaua care trece prin Pasul Bratocea, dinspre Zizin, Vama Buzăului, ori dinspre Telejanel, pînă spre înfundăturile apelor care-l brăzdează, continuate în multe cazuri cu poteci marcate spre culmile proeminente.

Munții Ciucașului pot fi considerați ca un complex fizico-geografic relativ unitar, relieful lor comportînd atributele munților înalți și în același timp cei mai atractivi din acest sector carpatc Cunoștințele actuale impun și problema denumirii. Faptul că sînt constituiți din două grupe de culmi principale îi fac să fie cunoscuți și sub titulatura de Munții Ciucaș-Zăganu. Latura lor sudică ajunge pînă în bazinul rîului Teleajen, motiv pentru care sînt numiți și „Munții Teleajenului”.

În Munții Ciucașului, pe oriunde vei pătrunde în interior se releva existența unor forme de relief de proporții diferite variate ca geneză și evoluție, realizate pe o mare complexitate litologică-conglomerate, calcare, marne, gresii la care se adaugă, pe alocuri șisturi argiloase etc. cutate diferit, ceea ce imprimă originalitate în peisaj.

După cum se știe valorile indicilor altimetrice precizează existența în cuprinsul acestor munți a celor mai ridicate nivele de cadrul Carpaților de Curbură: Vîrfu Ciucaș (1 954 m) și Vîrfu Zăganu (1883 m). Dealtfel, înălțimile și clima justifică prezența etajelor fizico-geografice, care afirmă contraste destul de frapante între ele. Să-l urcăm prin partea estică, îndreptîndu-ne pașii pe valea Telejenului și apoi, mai sus, spre crestele golașe De cum intri în munți, ornamentul bogat al culmilor îl formează pădurile mixte de foioase în care predomină fagul (*Fagus silvatica*) și, din loc în loc, poienile împlinite de gingășia florilor. După cîtva timp valea se lărgeste, orizontul se deschide în Depresiunea Poiana Stînei (962 m altitudine). O armonioasă revărsare de culori înfrumusează întreaga arie depresionară. Aici pîraie repezi se strîng în mănunchi — Pinul Cetății care vine dinspre Trecătoarea Tabla Buții, Pinul Boncuța (Telejenul) cu izvoarele în pragul trecătorii cu același nume, Pîrîul Stînei, care trece prin chei adînci, Pîrîul Alb care străbate și el două rînduri de chei, și altele mai scurte — formînd un adevărat nod hidrografic. Apele reci și limpezi, adunate într-un lac, servesc pentru creșterea păștrăvilor. Casa de vîntoare și terenul de schi de aici sînt realizări recente.

Potca pe Valea Stînei, în amont, între Culmea Șuvițelor și Culmea Valea Stînei dă posibilitatea de a cunoaște nu numai vegetația pădurilor și fauna, dar și structura geologică. În regiunea Poiana Stînei predomină șisturile marnoase, pe alocuri argiloase (cretacic superior) roci slabe la acțiunea agenților externi. Mergînd mai sus Cheile Stînei, lungi de circa 1 km cu pereți înalți pînă aproape de 100 m, ca niște ziduri uriașe, se înscriu în rîndul construcțiilor mărețe din zona conglomeratelor. Stînci, bolovani, pietrișuri ca dintr-un palat ruinat se vîd pe jos în tot ulucul, iar apa este mai multă în timpul ploilor, la viituri. Capătului de sud al cheilor îi corespunde în linii mari terminarea stivei de conglomerate, unde izvoarele abundă. Aceasta este dealtfel o caracteristică a

Ciucașului. Spre altitudinile mai mari de circa 1 400 m izvoarele sînt foarte rare, văile în general sînt seci, cu excepția perioadelor cînd plouă.

Aproape de locul numit Curmătura Stînei o mulțime de creastă te captivează prin frumusețea peisajului din jur. Spre est, dincolo de Piscul Albelor, pe linia orizontului apare silueta greoaie a Munților Siriiului, la nord o potecă merge mai departe la Izvorul Lăptișorului și apoi spre Cheile Strîmbu. Aici este zona de intrare în etajul superior al Munților Ciucașului, cel mai spectaculos etaj, unde, cînd pornești de jos nu-ți poți imagina chipul podoabelor din lumea stîncilor născute de îngheț și dezgheț, vînt și apă. De pe belvedera Zăganului orizontul se deschide larg asupra văii Tîmpa, a Depresiunii Cheia, a Culmii Buzăianu și Colții Vînătorului care ies în chip de catarge sure din mijlocul codrilor întunecați de molid. Turnul de Aramă, Stîncă Vulturilor, de pe latura estică a liniei Gropșoarele-Zăganu străpung cu îndrăzneală în chip de monumente arhitecturale întreaga desfășurare a covorului de rășinoase. În revărsarea calmului se perindă prin fața ochilor, peste muchea Muntelui Roșu (1 648 m), o perspectivă ademenitoare, grupul statuar al Ciucașului.

La întoarcerea din sistemul Gropșoarele, după ce treci de șeaua Chirușca, un loc bun de popas se află la Cabana Ciucaș (1 550 m altitudine) al cărui spațiu este dominat de Masivul Chirușca (1 664 m), cu versanții acoperiți în timpul iernii de podoaba imaculată a zăpezilor. Aici te afli în inima de piatră a munților. Mai încolo, spre apus, stîncăria Vîrfului Ciucaș, Tigăilor Mari, Gemenilor Ciucașului ș.a. te poartă în lumea basmului. Eroziunea diferențială a creat lucrări de mare artă, suple, cum se pot vedea numai în Ceahlău și Bucegi, închipuirea populară, dar mai mult cea livrescă, le-a atribuit diferite denumiri. Bunăoară, „Babele la sfînt” etalează un ansamblu de roci în forme deosebit de sugestive, dovind o vie imaginație. Din frumusețea întregului ansamblu structural al Ciucașului, în dimensiuni variate, se desprind „Turnul Goliat”, „Mîna Dracului”, ciuperci, căpățîni de zahăr, piramide, apoi pe Culmea Bratocei, Sfinxul și altele, cu ornamente sculpturale înfîlinate numai în masele calcaroase și conglomeratice. Sînt vestigii ale operei de eroziune care s-a exercitat asupra Munților Ciucașului de-a lungul timpului geologic cu diferite intensități și ritmuri. Microformele întregesc arhitectura lor revelatoare, sporind astfel pitorescul locurilor. În ce epocă geologică a apărut acest fenomen constructiv al naturii, cînd a început? Asemenea opere au o existență aruncată peste sute și sute de milenii, poate de ordinul milioane de ani. Efortul constructiv al naturii este enorm, desfășurat de-a lungul frămîntărilor tectonice. Aici, să lăsăm piatra să vorbească!

PAGINI DIN CETATEA NATURALĂ A CURBURII CARPAȚILOR

Nu este o figură poetică, este o realitate din cele mai evidente; dacă într-o zi senină de vară de pe Vîrfu Omu (2 505 m) din Munții Bucegi, de pe Ciucaș (1 954 m), ori dintr-un elicopter ne aruncăm privirea asupra edificiului montan de la Curbura Carpaților care pare că ar fi o aranjare geometrică, ne dăm seama de plenitudinea formelor cetății. Depresiunea Brașovului la o altitudine medie de circa 530 m, investită de natură cu harul frumosului și utilului, are calități pe care nu le au alte depresiuni. Zidul uriaș al cetății spre sud și sud-est este constituit dintr-un ansamblu arhitectural de înălțimi dintre care unele trec de 2 500 m. Acestea se diferențiază între ele datorită mai ales mișcărilor tectonice. Zboina Frumoasă, Lăcăuți, Penteleu, Siriu, Ciucaș, Piatra Mare, Postăvaru, Omu formează stîlpii împletiturii de menținere; Piatra Craiului, Codlea, Perșanii asigură pavăze spre vest, la nord pragurile de stîncă Baraolt, Bodoc și Catroșa continuă zidul, sudîndu-se cu partea estică. Este cea mai fortificată depresiune dintre marile cetăți naturale ale Carpaților. Nici Tara Maramureșului nu o poate întrece sub aspectul acesta. Din loc în loc, șuvițe albe argintii străbat zidurile cetății ori numai muscă din ele pe laturile ei interne și externe. Oltul este singura apă care a izbutit să o taie pînă spre bază făcînd o breșă mare în zidurile cetății brașovene. Celelalte i-au dat doar asalt de-a lungul vremii înlesnind prin eroziune adîncirea curmăturilor aruncate în latul munților. Priveliștea este substanțial îmbogățită de aspectele antropice. Aici au apărut orașe, sate, fabrici, canaluri, mlaștini desecate, irigații, cetăți, valuri de pămînt, terenuri desțelenite, defrișări, plantații, arături și altele.

Pe oriunde pătrunzi în Depresiunea Brașovului, fie venind dinspre Transilvania prin pasurile Perșani, Bogata, Rocoș, Vîrghiș, fie dinspre Moldova prin Pasul Oituz sau dinspre Muntenia prin pasurile Buzău, Bratocea, Predeluș, Predeal, ori prin Bran, îți apare deodată în față configurația acestei depresiuni, un cîmp larg, presărat cu sate și orașe, mărginit de înălțimi muntoase care de care mai semețe. Aici s-au dezvoltat multe orașe încă din secolele trecute și au apărut altele, ca urmare a transformării unor așezări rurale în așezări urbane cum sînt: Codlea, Rîșnov, Săcele, Zărnești, Covasna și Baraolt.

Orașul Brașov este cel mai mare și unul dintre cele mai vechi centre urbane, nu numai din Depresiunea Internă a Curburii Carpaților, dar și din întregul lanț carpatic, împreună cu așezările urbane din zona să imediată: Săcele, Zărnești, Codlea, Rîșnov, Predeal formează una din cele mai evoluat aglomerații urbane din țară.

Trecătorile carpatice, din vechi timpuri, au favorizat ca importante căi comerciale să se îndrepte spre orașul Brașov. Poziția sa la contactul dintre zone geografice variate, fiecare cu resurse naturale diferite, a ușurat un puternic schimb de produse. În perioada feudală, nucleul orașului-cetate concentra activitatea meșteșugărească și cultural administrativă, iar actuala Piață 23 August era centrul comercial. Treptat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, paralel cu dezvoltarea industrială, Brașovul devine și un important nod feroviar. În anii construcției socialiste el se dezvoltă ca unul dintre cele mai puternice centre multifuncționale din țara noastră.

Funcția industrială constituie principala trăsătură a activității sale, orașul Brașov fiind al doilea centru industrial al țării noastre. Are mari uzine constructoare de mașini: întreprinderea de autocamioane, Tractorul, Hidromecanica, Metrom, Rulmentul, întreprinderea de radiatoare și cabluri etc. Totodată este unul din marile centre culturale și cu o însemnătate turistică de prim rang. Are mari hoteluri și restaurante pentru turiști. Se pot vizita bastioanele, turnurile și clădirile din secolele anterioare, biserici monumentale, Biserica Neagră, Biserica Sfintu Nicolae, vechea școală românească din Scheii Brașovului, case memoriale, muzee, monumente etc.

În jurul Brașovului s-au dezvoltat centre industriale și turistice importante. Săcele centru industrial (întreprinderea „Electroprecizia”), stațiune climaterică și turistică, loc de plecare spre Munții Ciucașului prin Pasul Bratocea și spre Piatra Mare; Rîșnov, cu o mare întreprindere chimică și de scule, străjuită de o cetate țărănească construită în secolele al XIV—XVII-lea, Ghimbav, cu industria hîrtiei, textilă etc. și tot aici pot fi vizitate ruinele unei cetăți țărănești din secolul al XV-lea; Codlea, important centru al industriei chimice pentru culori și coloranți; prezintă interes turistic și prin serele de flori și vestigiile unei cetăți medievale. Spre nord-est de Brașov sînt localitățile Hărman (specializată în covoare manuale), Prejmer, Feldioara și Ghimbav. La Feldioara se află ruinele unei cetăți.

DIN CIUDĂȚENILE CÎMPIEI BÎRSEI

Multe-i sînt trăsăturile specifice ale cîmpului intracarpatic bîr-san. Aici natura și-a avut stilul ei de lucru aparte. Sub masca unei aparente monotonii se ascund cele mai neașteptate fenomene. Este o raritate să întîlnești în mijlocul unui cîmp în timpul verii izvoare de apă rece ca de la gheață. Păstrăvăria din apropierea localității Prejmer este cea mai convingătoare dovadă. Păstrăvul, un pește scump și pretențios, iute ca săgeata, se știe că nu poate trăi decît în apele limpezi și reci de la munte, ori aici crește în plin cîmp cu o altitudine medie de 530 m, înălțimea multor dealuri din Podișul Moldovenesc ori Podișul Getic. Misterul poate fi dezlegat dacă se ține seama de structura litologică a cîmpului depresionar și de modul de înmagazinare și circulație a apelor subterane.

Depozitele care intră în alcătuirea geologică a teritoriului Depresiunii Brașovului permit în mare parte acumularea unor însemnate cantități de ape subterane. Dependent de natura depozitelor geologice se disting în arealul depresiunii două zone: cea de munte unde predomină rocile cristaline, marnele, calcarele, gresiile (Munții Bucegi, Munții Bîrsei, Munții Ciucașului, Munții Piatra Craiului etc.) și unde stratul acvifer este la adîncime, și cea depresionară, în care materialele detritice de vîrstă mai nouă — pliocene și cuaternare — au o grosime mare, determinînd existența unor orizonturi acvifere destul de bogate. În depresiunile Bîrseiși Tîrgu Secuiesc depozitele dominante sînt constituite din nisipuri și pietrișuri care alcătuiesc șesurile aluvionare, terasele Oltului, Bîrsei, Timișului, Tărlungului și Rîului Negru. Stratele acvifere cantonate în aceste depozite aluvionare sînt foarte bogate și calitativ corespunzătoare, constituind în majoritatea lor o resursă importantă pentru alimentarea cu apă, avînd un debit specific de 0,2—5 l/s, mineralizare, de 0,5 gr/l și o durtate totală sub 20°.

Pe teritoriul Depresiunii Brașovului o cantitate de apă apare sub formă de izvoare, în special în zona de munte, unde în formațiile calcaroase din Bucegi, parțial din Ciucaș, debitul acestora este mare. De asemenea, în zona calcaroasă a Munților Piatra Craiului se află numeroase izvoare carstice, mai cunoscute fiind izvoarele Dornenilor și Prăpastia. Foarte multe izvoare apar în Depresiunea Brașovului la contactul zonei piemontane cu șesul, a căror existență este condiționată atît de cantitatea de precipitații, cît și de apele subterane din adîncime. Se remarcă astfel Piemontul Săcele și zona de piemont de la nord de Brașov, unde densitatea izvoarelor este mare. Apele reci de munte infiltrate la baza piemonturilor, apar astfel ca izvoare, pe sub masa de prundișuri — păstrîndu-și însă calitățile — în fruntea piemonturilor în dreptul localităților Stupinii, Prejmer, Hărman și în alte locuri, formînd mlaștini.

Mlaștinile, numite în știință mlaștini eutrofe, au păstrat în cadrul lor specii de plante relict, care populau în alte timpuri ținuturi mai întinse decît astăzi, dar din cauza schimbării condițiilor climatice s-au retras în locurile cele mai umede, în apropierea izvoarelor. Aceste locuri cu o umiditate maximă sînt cunoscute sub denumirea locală de „rogoze”, „tăuri”, „belți” și „stupini”. Cea mai tipică zonă mlaștinoasă este cea de lîngă localitatea Hărman, plină de izvoare reci, unde se adăpostesc o serie de plante relict glaciare, dezvoltate în prezent în ținuturile arctice.

Supraviețuirea și conservarea acestor plante rare, glaciare, în zona cea mai joasă a Depresiunii Brașovului, se datorește, în afara umidității ridicate, condițiilor climatice și în special celor topoclimatice. Frecvența mare a inversiunilor de temperatură, prezentă chiar și în lunile de vară, temperatura foarte scăzută a izvoarelor (7°C vara) creează un mediu favorabil dezvoltării acestor plante. Dată fiind importanța științifică pe care o prezintă aceste mlaștini (aici fiind singurul loc din țara noastră care are unele plante turbicole), o parte din ele au fost ocrotite. Regiunea se încadrează „rezervației naturale Prejmer” care cuprinde mlaștini și păduri. Pădurea din partea estică constituită din stejerete de luncă, mai ales stejar pedunculat și alte specii reprezintă de altfel o „zonă tampon” a rezervației din mlaștini, după cum pădurea din Dealul Lempes are aceeași funcție față de latura vestică.

DUNELE DE LA BECI

Din răscrucea șoselei care leagă orașul Tîrgul Secuiesc cu Brașovul și Sfîntu Gheorghe cu Covasna, ochiul poate surprinde toată întinderea pîlcului de pădure care acoperă dunele de nisip de la Reci. De sus, din șosea, nici nu bănuiești existența acestora. Dacă ai aflat mai demult de ele și nu le-ai văzut, te-ai aștepta să găsești aici un mic sector saharian. Acum o sută și ceva de ani în urmă, părea un adevărat pustiu, unde vîntul sufla cu putere purtînd nisipul dintr-o parte în alta, încît putea să îngroape chiar turme de oi.

Poate așa să fi fost altădată. Astăzi însă este o regiune fermecătoare, de un pitoresc rar, un adevărat parc natural, care te îmbie la popas în orice anotimp, dar mai ales în anotimpul cald cînd pe lacurile dintre dune înfloresc nuferii. Deosebit de interesant este faptul că nu numai în aria acestei depresiuni, dar în tot cuprinsul Carpaților Românești și în bazinul Transilvaniei, după cît se cunoaște pînă acum, nu se mai semnalează prezența unor asemenea dune, îmbrăcate într-un bogat covor vegetal. Frumusețea încîntă ochiul, pe cînd rațiunea cere explicații; cum s-a format tocmai aici această curiozitate a naturii? De unde a provenit nisipul? Vînt există în toate părțile în cuprinsul țării noastre, nisip numai în anumite locuri. Complexul de dune de la Reci reprezintă o formațiune periglaciară cuaternară, în care se pot descifra o serie de probleme de ordin geomorfologic și paleoclimatic. Studiul nisipurilor din aceste dune poate contribui pe de-o parte la elucidarea unor probleme de natură paleoclimatică specifică întregii depresiuni a Brașovului, iar pe de altă parte, la descifrarea problemei genezei acestora. Existența dunelor, cît și vegetația din numeroasele lacuri permanente sau temporare din cadrul lor, a atras atenția multor cercetători care au emis diferite ipoteze.

Suprafața acoperită de dune este de cca 17 km² și se extinde îndeosebi pe terasele Rîului Negru și mai puțin pe terasa de luncă. Deși regiunea aceasta de dune, în totalitatea ei este menționată în literatură sub denumirea de „Dunele de la Reci”, local este cunoscută sub denumirea de „Mestecănisul Reciului”; sectorului vestic localnicii îi spun „Nirul de la Sîntionlunca” (Mestecănisul de la Sîntionlunca), celui central „Nirul Comolăului” (Mestecănisul Comolăului), iar celui estic „Nirul Reciului” (Mestecănisul Reciului), care este și cel mai dezvoltat, cu cele mai înalte dune. Dunele acoperite de culturi sînt și pe partea dreaptă a Rîului Negru, în imediata apropiere, în dreptul satului Sîntionlunca. Aici au însă o dezvoltare mai mică atît în suprafață cît și ca înălțime. De asemenea, la est de punctul de confluență a Covasnei-Saciovei cu Rîul Negru, o fișie îngustă de nisipuri se continuă și pe partea stîngă a Rîului Negru, pe terase, între Țufalău și Surcea. Vîntul mișcă aceste nisipuri cînd ele nu sînt acoperite de vegetație. Localitatea Țufalău este așezată pe dune vechi, fixate și mici ca înălțime. Dunele se prezintă astăzi sub forma unor movile alungite aproximativ pe direcția dominantă a vîntului, sud-vest — nord-est, cu înălțimi variate: în sectorul vestic 2—4 m, central 6—7 m, iar în cel estic 10—12 m, axa mare la cele mai multe este de 70—80 m iar axa mică de 20—35 m.

Un alt fapt care atrage atenția în mod deosebit, în profilul dunelor de la Reci, este structura zonală particulară a acestora. Orizonturi de nisipuri cu o culoare gălbuie alternează cu orizonturi de nisipuri de culoare roșcată brună, pe care le putem numi formațiuni rubinii, asemănătoare unor „cruste”. O asemenea structură, după cît cunoaștem pînă în prezent, nu mai este semnalată în celelalte cîmpuri de dune din cuprinsul țării noastre decît în regiunea Carei.

Dunele sînt acoperite parțial cu plantații de pini și mesteacăn. Pe ele se fac și culturi de secară și de cartofi. Versanții dunelor sînt în multe cazuri acoperiți de arini care cresc în mod natural. Arinii (*Alnus rotundifolia*) nu cresc decît foarte rar pe culmile dunelor, astfel că forma și direcția acestora apar clare.

Existența dunelor în acest loc este determinată de o serie de condiții favorabile întrunite de „strîmtora” de la Reci și anume: prezența nisipurilor din depozitele plioceno-cuaternare în loc și a celor transportate de rîuri și torenți. O altă condiție este cea a formei de culoar îngust și plat; masele de aer dominante cu puternică forță de acțiune suprapuse culoarului, dar deviate puțin pe plan orizontal de condițiile locale, au contribuit și ele. Lipsa în faza inițială a unei vegetații lemnoase, care să constituie un obstacol în împrăștierea nisipului, a avut rol important. În privința originii nisipului opiniile

cercetătorilor au fost împărțite. Unii susțineau proveniența acestuia din nisipul pliocen în loc, alții ca fiind transportat de Rîul Negru și sedimentat în terase, deci de natură fluvială.

Ținînd seama de datele obținute din profilele geologice, din analizele mineralogice, de poziția regiunii în cadrul pragului depresionar, precizăm că morfologia și structura dunelor sînt strîns legate de schimbările fazelor climatice ale cuaternarului. Din cercetările făcute se constată existența aceleiași structuri, cu intercalații de orizonturi rubinii, pe toată întinderea Mestecănișului, fapt care ne îndreptățește să credem că nu este o situație accidentală, într-un singur loc, ci întreaga regiune s-a dezvoltat în aceleași condiții paleoclimatice în timpul cuaternarului.

Nisipul din care s-au clădit dunele a fost luat mai întîi din depozitele aluvionare și apoi din depozitele mai vechi sub acțiunea Rîului Negru, a proceselor complexe și a vîntului puternic care a transportat nisipul și l-a reclădit. Sintem îndreptățiți să presupunem că în perioada anterioară formării dunelor a avut loc o puternică activitate erozivă în zona șisturilor negre și a celorlalte formații din care sînt constituiți munții mărginași și un transport bogat al apelor care aveau debite mari condiționate de o climă umedă. Caracterele morfologice ale dunelor ne conduc la supoziția că forța de deplasare a vîntului a fost mai puternică în trecut decît astăzi. Afară de pătrunderile maselor de aer dominant din vest, nord-vest și sud-vest, au mai acționat în opoziție cu acestea și cele din est. Aspectul particular, zonal, din structura dunelor se datorește dezvoltării elementelor care cuprindeau fier sub nuanțe variate climatice — diferite de cele de astăzi — care favorizau procese chimice de alterare. Alternarea fazelor umede cu fazele reci a determinat, după toate probabilitățile, situația semnalată în cuprinsul dunelor. Mestecănișul Reciului este o formă brută a naturii căruia omul i-a dat nobleță și distincție.

GRUPA MUNȚILOR BUCEGI — URIAȘ MUZEU DE ISTORIE NATURALĂ

Nu este o exagerare cînd spunem acest lucru; **Munții Bucegi** sînt o operă celebră a naturii țării noastre, o regiune muntoasă cu totul deosebită: ca poziție, structură geologică, forme de relief variate — brîne, platouri, chei, peșteri ș.a. — etajare pe verticală a funcției climatice, a solurilor, florei, faunei. La frumusețile și bogățiile naturale se adaugă și cele făcute de mîna omului. Lacurile de acumulare, hidrocentralele, căile de comunicație, hotelurile, motelurile, complexele cabaniere, casele de adăpost, restaurantele, bufetele, toate explică pentru ce Bucegii formează una din regiunile cele mai atractive din țara noastră. Această grupă de munți cuprinde următoarele subunități montane: Munții Bucegi propriu-zis, cărora li se adaugă încă pe latura vestică și Munții Leaota, cu care sînt strîns legați, iar pe partea nord-vestică, Munții Piatra Craiului. Ca o subunitate depresionară deosebită Culoarul Rucăr-Bran.

LA OBÎRȘIA IALOMITEI

Munții Bucegi propriu-zis se evidențiază printr-un flux turistic fără egal în cadrul Carpaților Românești. Este regiunea cu cele mai vechi tradiții turistice. De aceea Bucegii au fost definiți ca „școala alpinismului” sau „leagănul turismului”. Aici sînt condiții pentru practicarea multor forme de turism. Despre Munții Bucegi s-au scris teze de doctorat, multe lucrări de informare, ghiduri, s-au întocmit hărți de tot felul, plante ș.a. Căile de acces sînt variate: de la magistralele rutiere și feroviare de pe laturile munților, pînă la potecile cu marcaje sugestive și traseele pretențioase prin greutatea lor, pe care le încearcă alpiștii cu bună pregătire. Dacă dorești o urcare ușoară sînt mijloace de transport pe cablu de la Sinaia ori de la Bușteni. Dar pentru a gusta cu adevărat din frumusețile Bucegilor și a avea cele mai mari satisfacții se recomandă mersul pe jos. Parafrazînd pe Calistrat Hogaș putem spune că are mare dreptate, cînd afirmă că în excursie urcatul cu tracțiune mecanică este la fel cum ai merge pe picioarele altuia. Dintre vîrfurile mai căutate de turiști, mai cunoscute sînt: Omu (2 505 m), Bucsoiu (2 492 m), Colții Morarului, Bătrîna, Obîrșia, Caraiman (2 284 m), Babele, Jepii Mari, Jepii Mici, Piatra Arsă (2 071 m), Vîrf u cu Dor (2 030 m) etc. Multe chipuri impunătoare ale culmilor din Bucegi ca și cele ale Ceahlăului au fost surse de inspirație ale unor legende populare, care au dăinuit peste milenii. Caraimanul, munte uriaș — spune legenda — răsare dintre ceilalți munți întunecat și amenințător. Din el s-a deslipit o bucată de stîncă ce stă atîrnată ca un cimpoi. Este cimpoiul petrificat al unui vrăjitor numit Caraiman, care locuia în munte. Cînd sufla el din cimpoi toată natura înverzea și înflorea. Familia îi era compusă din mulți copii, care-l iubeau foarte mult cînd erau mici. Cînd copiii s-au făcut mai mari au început să se certe pentru avere. Caraiman ca să-i împace făcu la capătul vieții parte egală fiecăruia, iar cearta se întîi între cei leneși și cei harnici. Părintele se întîrzi și plînește așa de mult, încît lacrimile se scurgeau în riuri pînă la mare. Copiii, deveniți oameni mari, s-au revoltat contra tatălui și pe cînd acesta dormea au vrut să-i smulgă cimpoiul. Deodată se deslănțui o mare furtună încît nu se mai putea vedea nici pămîntul și nici cerul. Caraiman doarme și astăzi cu cimpoiul subțioară. Este blocul de stîncă ce se vede la jumătatea muntelui. Cîteodată pe vreme de furtună

cimpoiul începe să se umfle și cîntă de răsună pe toată valea Prahovei¹. De asemenea, Vîrfu cu Dor, Piatra Arsă și alte vîrfuri și văi își au poveștile lor.

Caracteristic Bucegilor este podișul înalt („Podul Bucegilor”) larg și acoperit de ierburi catifelate și din loc în loc cu jnepenișuri. Eroziunea agenților externi a creat curiozitățile rar întîlnite ale Bucegilor: sfînci ca niște ciuperci, „babele”, „sfînxul”, ca un cap de om, apoi hornurile, pantele abrupte, dolinele, pragurile, cheile, peșterile etc. Vestite sînt cheile: Urșilor, Tătarului, Zănoagei, Orzei și altele. Pe pantele munților dinspre valea Prahovei apar brînele, forme de relief ca niște trepte.

Apele Ialomiței au fost oprite de un baraj la Scropoasa. Lacul format alimentează cu apă hidrocentralele de la Dobrești și Moroeni.

Bucegii întrunesc condițiile climatice ale muntelui înalt. Observatorul meteorologic instalat la Vîrfu Omu ne arată că temperatura medie anuală pe „Podul Bucegilor” este aspră (—2,6°C), pe cînd la Sinaia este de +3,1°C. La Vîrfu Omu zăpada acoperă solul circa 200 zile pe an. Avalanșele de zăpadă au o frecvență mare.

Dacă „Podul Bucegilor” este așternut cu ierburi, în schimb, pe versanți, au o largă răspîndire pădurile, în special cele de molid, cu o faună bogată, specifică munților înalți.

Valoarea științifică pe care o prezintă diferite elemente floristice și faunistice a făcut ca anumite sectoare din Bucegi să fie declarate rezervații naturale. Rezervația principală se întinde pe versantul prahovean și are o suprafață de circa 7 000 ha. Există apoi și o zonă științifică de protecție absolută (200 ha). Ea cuprinde brînele sudice ale Caraimanului, Peștera Ialomiței, Munții Cocora și Bătrîna, împrejurimile cheilor Urșilor, Peșterii și valea Horoabei. Rezervația Zănoaga cuprinde Muntele Zănoaga și flancul drept al Cheilor Zănoagei. În Bucegi sînt și unele specii de plante declarate monumente ale naturii: floarea de colț, sîngele voinicului, ghînțura galbenă, tisa, zîmbbru, salcia pitică și altele; iar dintre animale sînt ocrotite: capra neagră, rîsul, vulturul pleșuv, vulturul sur și cocoșul de munte.

La frumusețile naturale superbe ale Bucegilor se adaugă construcțiile realizate de om pentru cunoașterea lor. În orașele de la poale (Sinaia, Bușteni, Azuga, Predeal) s-au ridicat construcții turistice ultramoderne (hoteluri turistice, moteluri, campinguri, refugii, restaurante etc.), s-au construit șosele, teleferice, s-au deschis poteci de la poalele munților și pînă pe plaiurile largi alpine.

Pe versantul estic al Bucegilor, sau pe „podul” lor se află hotelurile și cabanele de la cotele I 400 și I 500, apoi mai sus „Vîrfu cu Dor”, cabanele Piatra Arsă, Babele, Caraiman și cea mai înaltă Cabana Omu (2 505 m).

MUNȚII LEAOTA

Sînt așezați la sud-vest de Munții Bucegi, între valea Ialomiței și valea Dîmboviței. Sînt alcătuiți în cea mai mare parte din șisturi cristaline, avînd forme mai greoaie. Din Vîrful Leaota (2 133 m), așezat în partea centrală, se prelungesc culmi împădurite cu spinări largi, spre Culoarul Rucăr-Bran și spre Subcarpați. Deși sînt frumoși, cu peisaje încîntătoare, n-au pitorescul variat al Munților Bucegi. Fauna de interes cinegetic este mai bogată și diversificată decît în Munții Bucegi. Turiștii găsesc adăpost și hrană la Cabana Leoata (1 370 m altitudine), așezată pe versantul sudic.

MASIVUL PIATRA CRAIULUI

Este așezat la nord-vest de PasuZ Bran, se prezintă ca o culme înaltă de peste 2 000 m. Elementele de relief variate oferă, mai ales pentru alpinismul tehnic, cele mai largi posibilități, plasîndu-se în rîndul al doilea după Munții Bucegi. Priviți de pe șoseaua Bran-Rucăr, Munții Piatra Craiului apar ca împărțiți în două zone. Creasta înaltă alpină mult frecventată de oameni, și măgurile mărginașe, numite local gîlme, joase, împădurite și puțin umbrate. Creasta alpină, orientată de la nord-est spre sud-vest, este lungă de circa 20 km, golașă și zimțată ca lama unui ferăstrău pe care în unele locuri abia poți merge. Este constituită aproape în întregime unele locuri abia poți merge. Este constituită aproape în întregime dintr-o masă de calcar, cu o mare bogăție de forme carstice.

În cadrul crestei principale se disting „două subunități”: *Piatra Craiului Mică* la nord și *Piatra Craiului Mare* la sud, separate una de alta prin *Curmătura Pietrei Craiului*. Dacă Piatra Craiului Mică are cele mai multe înălțimi sub I 800 m, în schimb în Piatra Craiului Mare cîteva vîrfuri trec de 2 000 m. Înălțimea maximă aflată spre partea centrală, este vîrful „*La Om*”, numit și *Piscul Baciului* (2 238 m), obiectivul turistic cel mai important, care domină golful depresionar *Zărnești—Tohan* din Țara Bîrsei. Pentru practicarea alpinismului și pentru excursioniștii neavizați un mare pericol îl prezintă

¹ Legende geografice românești, Editura pentru turism, București, 1974, pag. 105, Ediție îngrijită de T. Brill.

avalanșele și masele de grohotișuri, care îmbracă poalele abruptului. Acestea din urmă se deplasează la cea mai mică atingere, ca de exemplu în „*Marele Grohotiș*” sau „*Horju Mare*”. Alt obstacol de care trebuie să ținem seama mai este și ceața care acoperă muntele în unele zile de iarnă.

Circulația turistică estivală este antrenată mai ales de bogăția și originalitatea formelor de relief, a speciilor vegetale și animale. În calcarele acestor munți s-au modelat forme de relief de o rară frumusețe: peșteri adânci, chei și defileuri, grohotișuri, hornuri, izbucuri, lapiezuri, avene, arcade, ace, pereți abrupti de tot felul și alte elemente carstice. Cei dornici să admire unele din monumentele naturii din Piatra Craiului se îndreaptă, în primul rând, spre Cheile și Peștera Dîmbovicioarei, ori la Cheile Brusturelui, de pe valea Dîmbovicioarei, care izvorăște de pe versantul estic al Pietrei Craiului. La capătul sudic al Munților Piatra Craiului se află Cheile Dîmboviței, săpate de râul Dîmbovița și străbătute de o frumoasă șosea forestieră. În cadrul cheilor este Peștera Urșilor unde s-au descoperit schelete de urși de cavernă, bine păstrate.

În Munții Piatra Craiului sînt unele elemente rare din floră și faună declarate monumente ale naturii și ocrotite de lege. Dintre plantele ocrotite sînt garofița Pietrei Craiului, unică în lume, apoi floarea de colț, singele voinicului, ghințura galbenă, smirdarul și tisa. Din fauna ocrotită fac parte: râsul, cocosul de munte și acvila. O rezervație naturală se întinde pe versantul nordic ocupînd circa 1 200 ha. Pentru înlesnirea circulației turistice pe creasta masivului, în locurile periculoase, s-au făcut o serie de amenajări: scări, cabluri de susținere sau lanțuri. Cabanele Plaiul Foi (894 m altitudine), Curmătura (1 470 m), Gura Rîului (750 m) și Brusturet (990 m), au mari capacități de cazare și posibilități de alimentare.

CULOARUL DEPRESIONAR RUCĂR - BRAN

Este o zonă turistică de mare însemnătate. Pe aici trece unul din cele mai vechi drumuri dintre depresiunea subcarpatică de la Cîmpulung (județul Argeș) și Depresiunea Brașovului. La punctul Giuvala, șoseaua modernizată (D.N. 73) atinge înălțimea de 1 290 m, trecînd prin Pasul Bran în Depresiunea Brașovului. Așezată între masivele Leaota, Piatra Craiului și Iezer-Păpușa, această mare să carpatică se prezintă ca o zonă de tranziție, constituită din munți scunzi, formați din șisturi cristaline, conglomerate și calcare. Din loc în loc apar forme depresionare, adînc sculptate, cu origine erozivă sau tectonică. Aici se află localitățile: Dragoslavele, Rucăr, Podu Dîmboviței, Dîmbovicioara și Bran.

Rîul Dîmbovița care curge spre sud și o serie de afluenți ai acestuia și-au săpat văi adînci de un pitoresc și frumuseți captivante. Cele mai multe chei, avene, peșteri se află în vecinătatea localităților Dîmbovicioara, Podu Dîmboviței și Rucăr.

Centrele turistice importante sînt: Dragoslavele așezat pe valea râului Dîmbovița, acolo unde aceasta iese din munți. La sud de Dragoslavele, pe Muntele Mateiaș, se află Mausoleul eroilor, ridicat în amintirea ostașilor români care și-au jertfit viața în primul război mondial.

Rucăr, situat tot pe valea Dîmboviței, este o veche așezare. Este un centru de exploatare și de prelucrare a lemnului. Configurația naturală a reliefului, climatul de adăpost, stilul caselor și frumusețea portului popular atrag tot anul numeroși vizitatori. Complexul turistic din Rucăr cuprinde un hotel și restaurant. De aici pornesc poteci de picior spre munții Păpușa și Leaota.

Podu Dîmboviței, situat pe cursul râului Dîmbovița, ușurează accesul la diferite chei și peșteri din regiunile mărginașe și ascensiuni pe Munții Piatra Craiului. În apropierea sa, pe panta muntelui Dealul Sasului (1 186 m) se află un han „Piatra Craiului” de pe drumul național Cîmpulung—Brașov. Fundata și șirnea sînt localități atractive, vestite pentru frumusețea naturii.

Bran, așezare străveche la capătul nordic al culoarului depresionar, este o importantă stațiune climaterică și bază de plecare spre Piatra Craiului și Bucegi. În această localitate se înalță pe un umăr de stîncă Castelul feudal Bran, construit în secolul al XIV-lea, pentru paza trecătorii. Aici se află un bogat muzeu de istorie și de artă feudală. Acestuia i se adaugă Muzeul etnografic în aer liber din parcul castelului.

PE ACOPERIȘUL IEZERULUI

Trinitatea Iezer-Bătrîna-Păpușa — lumea piscurilor — văzută de pe dealul dintre Lerești și Nămăești apare pe linia orizontului ca meterezele unei cetăți vechi, mai ales cînd ceața prinde văile. Căile de acces se îndreaptă spre pajiștile alpine de unde privirea răzbește pînă spre Cîmpulung ori Rucăr. Dar cel mai frecventat drum este cel care se desprinde din șoseaua națională Cîmpulung-Bran (D.N. 73) și trece prin Lerești, satul cu case una mai frumoasă decît alta. Aici poți admira un sat turistic de munte, cu casele înșirate deoparte și de alta a șoselei asfaltate. După ce ai parcurs întreg satul de la un capăt la altul încerci un sentiment de părere de rău că s-a terminat. Costumelor naționale ale locuitorilor li s-a dus vestea peste hotare. Șoseaua urmărește valea Rîului Tîrgului, vale cu un profil

transversal destul de larg între culmile Zănoaga-Muchea Baratului-Văcarea spre est și Dobriășu-Muşuroaele-Calu spre vest, bine împădurite cu foioase și mai rar cu conifere. Din loc în loc, din înfundăturile munților, pîrăiașe își fac vînt spre rîul colector. După ce acesta primește contribuția Izvorului Văcarea și Valea Rea malurile se apropie și nu se mai depărtează decît la locul numit între Văi (Capu Plaiului), unde se află o bază de popas, vestită în regiunea Iezerului — Cabana Voina (933 m altitudine absolută). Pe spațiul deschis aici se suprapune nodul hidrografic unde se întîlnesc valea Bătrîna, valea Cuca și altele mai mici. Este o regiune ascunsă în păduri, loc pentru recreere, și centru pentru popas de unde se desfășoară o serie de poteci de munte către culmile principale Iezer (Vf. Iezeru Mare, 2 462 m), Bătrîna (2 288 m), Păpușa (2 391 m) și alte masive secundare. De sub bolta de arini din spațiul Voinei se desprinde o potecă de munte, în curbe strînse, ce se strecoară prin pădurea deasă de amestec — fag cu rășinoase — spre Plaiul lui Pătru. După un timp molidul este cel care domină, recunoscut după conurile sale mari, mai puțin bradul alb prin care razele soarelui pătrund cu greu. Ierburile nu cresc, ele își au locul mai sus.

Setea de cunoaștere, te îndeamnă la urcat spre frumusețea sălbatică a muntelui, într-un profil din marginea cărării, înainte de a ajunge pe tăpșanul larg, apare stîncă goală. Aici poți vedea cum roca în luptă cu vremea și-a schimbat puțin culoarea. Dacă scormonești ceva mai mult în mal îți apare solul brun acid montan de pădure, destul de subțire, slab podzolit și fără orizonturi prea distincte sub raportul coloritului: sub sol, pe profil, apar mai ales roci sericitoase și cloritoase. Șisturile cristaline sînt roci specifice masei montane de aici ca și din toți Făgărașii. Cînd s-au format? Din timpurile foarte vechi, hercinice, în partea de început a erelor geologice.

Pe culmea plaiului poți observa cum limita superioară a pădurilor se oprește pe la 1 650 m altitudine — sub zona molidului — însă aceasta nu este cea normală de 1 800—2 000 m specifică munților înalți. Aici ea a fost coborîtă în decursul timpurilor de acțiunea antropică, din necesitatea de a întinde pășunea alpină. Totuși pădurea dă asalt. În multe cazuri, și aici, la limita superioară a pădurii se pot vedea, dar cu multă atenție, fiindcă sînt mici, două plante carnivore. Una este roua cerului (*Drosera rotundifolia*) și cealaltă foaia grasă (*Pinguicula alpină*). Cîte un brad ori un mic pîlc de alte rășinoase cu portul scăzut, se luptă spre a se ridica către înălțimi. Unii apar piperniciți din cauza condițiilor climatice și mai ales a vîntului. Singurii care rezistă sînt jnepenii, tîrîtori și încălciți, ținîndu-se puternic cu rădăcinile lor de pămînt. Urmărind cărarea spre Vîrfu Bătrîna, vezi cum covorul pestriț și des al ierburilor pe fondul general de culoare verde, din subzona alpină, stăpînește întinderile atît spre Păpușa cît și spre Iezer. Mersul direct este îngreuiat de grupările de jneapăn, de ienupăr ș.a. pe soluri sărace în substanțe nutritive. Dealtfel, compoziția floristică a vegetației de aici, din zona alpină este foarte variată și cunoașterea ei îți dă o mare satisfacție. Din noianul ierburilor cele mai ușor de recunoscut sînt: părușca, rogozul alpin, iarba stîncilor, firuța, ovăsciorul, rugina, păiușul roșu, țăpușica, aceasta din urmă avînd o mare răspîndire și multe altele pe care le pasc vitele.

De pe Culmea Bătrînei privirea domină două văi. Astfel, vezi cum se dirijează spre nord rețeaua de afluenți ai Dîmboviței din bazinul superior, iar spre sud cei ai Rîului Tîrgului. Este o frumoasă cumpănă de ape care-ți lasă puternice impresii de pe perspectiva înălțimii în acest lung drum. Mai departe, după ce treci de Șeaua Bătrînei, de Vîrfu Piscanu (2 246 m) și Vîrfu Roșu (2 369 m) cobori spre Curmătura Oticului, la un izvor din care pleacă timid un pîrîiaș — Boarcășul — nefiind în realitate decît Dîmbovița cea vîjelioasă căreia la poalele Masivului Pecineagu i-a fost tăiat elanul. Amenajarea hidrotehnică de aici, cu un baraj în spatele căruia se află circa 70 milioane metri cubi de apă, sporește considerabil farmecul regiunii din bazinul superior al Dîmboviței. O galerie de aducție, lungă de circa 10 km, dirijează apele spre turbinele hidrocentralei. Mai departe capătă iarăși putere prin afluenți, zbătîndu-se ca o săgeată dintr-un mal în altul, atunci cînd este încorsetată în mărețele chei dintre Podu Dîmboviței și Rucăr.

De pe latura sud-vestică a Curmăturii Oticului pleacă Văsălatu, un afluent al Rîului Doamnei, care nu-și potolește apele repezi decît în acumularea de la Baci. În înfundătura dinspre nord-est, urmărită de Izvorul Oticului, zăpada adunată din timpul iernii nu se topește decît tîrziu în miezul verii. Oile de la stîna din apropiere, în mod obișnuit, își găsesc aici un loc de refugiu cînd căldurile sînt prea mari. Mergînd pe cărarea care se ține pe Culmea Mezea (2 135 m), apoi pe Căltun (2 206 m) cu iarbă bogată, ajungi în Munții Făgărașului. Este singurul loc de trecere dintr-un masiv în altul pe cumpăna de ape dintre Rîul Doamnei și Dîmbovița.

Posibilități de adăpost sînt puține în grupa Iezerului, de aceea se practică îndeosebi turismul estival. Afară de Cabana Voina (350 m altitudine) lîngă Lacul Iezer se află refugiul cu același nume (2 165 m altitudine), folosit de turiștii care rămîn mai mult timp pe munții înalți, în special la schi. Pericolul de avalanșe este mare. O cabană mai nouă, Cabana Cuca (1 175 m altitudine) este așezată pe valea rîului Cuca la circa 6 km de Voina.

Cu toate că Făgărașul, prin culmea sa principală, reprezintă lumea formelor reliefului de maximă altitudine din țara noastră, el poate fi străbătut relativ ușor pe anumite locuri în sens transversal ori longitudinal, nu atât datorită condițiilor pe care le oferă natura cât mai ales datorită acțiunii omului.

Este un monument splendid, de mare artă a naturii, care nu se aseamănă nici cu Ciucașul și nici cu Bucegii. Când te apropii de el — din nord ori din sud — îl vezi profilându-și crestele dantelate pe orizont, cu ieșiri îndrăznețe deasupra pădurilor. Ele se întind între valea râului Bîrsa Fierului și valea Oltului, pe o lungime de circa 70 km, șase vîrfuri trec de 2 500 m, despărțite prin șei destul de adînci — adevărați monarhi ai scării geologice — toate chemări insistente la drumeție; de la est la vest: Dara (2 500 m), Viștea Mare (2 527 m), Moldoveanu (2 544 m), Vîntărea lui Buteanu (2 507 m), Lespezi (2 528 m) și Negoiu (2 535 m). Spre nord, versantul scurt al acestui lanț, coboară repede cu un abrupt prăpăstios deasupra Depresiunii Făgărașului. Dar elementele de detaliu nu-ți arată asprime. Pădurile ca o îmbrăcăminte ușor întunecată pe alocuri urcă pînă pe la 1 800 m. Spre sud, linia versantului este mai domoală; trepte largi acoperite cu pășuni și păduri, înalte, multe peste 2 000 m, schimbă peisajul. Dacă zona mai joasă împădurită a Făgărașului prezintă o mai mică atracție, în schimb zona alpină, prin lărgirea orizontului, prin măreția și valoarea excepțională a formelor de relief, constituie piatra de încercare a iscusinței și curajului unor turiști.

Aceste înălțimi, unde zăpezile persistă încă la începutul verii, erau acoperite în cuaternar de numeroși ghețari. În multe din căldările (cicurile) glaciare se adăpostesc numeroase lacuri. Numărul lor trece de 50, cu adîncimi pînă la 15 m. Dintre cele mai mari menționăm: Urlea, Podragu, Capra, Bîlea, Doamnei, Căltun, Avrig. Din circurile glaciare se continuă în jos văi largi, întrerupte pe alocuri de repezișuri și cascade, unde freamătul neobosit al apelor creează frumuseți sălbatice. Crestele ascuțite poartă diferite denumiri locale: unora li se spune custuri, ca Lespezi, Capra, Arpașu etc., altora ace, ori colți, cum sînt Acele Cleopatrei, Colții Viștei Mari etc. Masele de grohotișuri și năruiturile, mulțimea stîncilor, abisurile, vîrfurile pleșuve roase de furia vîntului, desfată privirea și îndeamnă la drumeție.

Pentru cunoașterea minunatelor frumuseți ale Făgărașului s-au construit hoteluri, cabane, refugii, în cuprinsul întregului masiv. Se mai pot folosi cabanele forestiere, cantoanele silvice și stînele. Traseele turistice se desfășoară pe mai multe direcții: traseul de creastă, traseele de pe versantul nordic, traseele de pe versantul sudic și traseul sud-nord. Multe din trasee sînt accesibile turiștilor cu experiență și alpiניștilor și iarna. Cel mai greu este traseul de creastă de la est la vest, datorită reliefului foarte accidentat și condițiilor meteorologice: ploi dese, vînturi puternice, zăpezi mari și avalanșe iarna, cețuri în toate anotimpurile. Cabanele sînt la mari distanțe și cer eforturi care pun la încercare chiar pe oamenii cu experiență.

La poalele culmii înalte a Făgărașului, străjuit la sud de munții Ghițu și Frunții, se întinde pe valea Argeșului lacul de acumulare Vidraru, lung de 14 km și cu o suprafață de 8,7 km². Barajul, în formă de arc, are o înălțime de 165 m și o lungime de 307 m. Pe baraj trece o șosea (D.N. 7 C) care șerpuiește de-a lungul lacului și se continuă cu „Transfăgărașanul”. Lacul, așezat într-o regiune pitorească, atrage un mare număr de turiști. Pentru odihna și recreerea acestora s-au construit popasuri turistice (Valea cu Pești, 650 m altitudine), campinguri (Coliba Vîntătorilor) etc. Pe Lacul Vidraru circulă diferite ambarcații.

Munții Făgărașului sînt străbătuți prin Trecătoarea Negoiu de un drum nou — „Transfăgărașanul” — lucrare grandioasă, opera omului zilelor noastre, care și-a măsurat forțele cu înălțimea și sălbăticia celor mai îndîrjite stînci cristaline. O șosea cu două benzi de circulație pornește de la Lacul Vidraru, lungă de circa 86 km, aruncată peste văi amețitoare, prin chei și defileuri, cum este defileul dintre Șteviuța și Plaiul Vulturului, apoi urmărește valea Caprei pînă spre cele mai înalte culmi, pe lîngă masivele Paltinul și Capra. Escaladează culmea principală la 2 034 m și merge pe versantul nordic printr-un tunel lung de 887 m. Trece pe la Cabana Bîlea Lac (2 034 m) și Cabana Bîlea Cascadă (1 234 m) și coboară apoi în serpentine largi în Depresiunea Făgărașului (Țara Oltului). Această lucrare monumentală ar putea fi considerată ca cea mai înaltă trecătoare peste Carpații Românești dacă nu ar trece prin tunel¹. Climatul culmilor alpine poartă însemnările celei mai scăzute temperaturi din țară. Traversarea Făgărașului, fereastră deschisă prin despicarea stîncilor nederanjate de la ultima zîcnitură tectonică din timpul neogenului, înfrumusețează întreagă față a muntelui, atîlînd un bogat montaj, în chenarele de piatră și în simetria contraforturilor. Ceea ce frapează de la prima vedere este armonioasa revărsare de culori de o parte și de alta a șoselei, apoi viaductele, podurile, parapetele, specifice unor asemenea edificii, acoperite de bolta albastră care pare apropiată de linia orizontului. Este o cucerire a muntelui importantă nu numai pentru punerea în valoare turistică a regiunii, dar în aceeași măsură pentru exploatarea resurselor naturale. Cu ocazia sculptării drumului au intrat în circuit și noi denumiri,

¹ Cea mai înaltă trecătoare din Carpații Meridionali este Trecătoarea Urdelor de 2 125 m (Munții Parîngului).

ca Pîrîul Dracului, Poarta Geniştilor, Poarta întîlnirii etc., s-au creat noi spații de cazare, mijloace de transport pe cablu ș.a.

Culmile de sud Ghițu, Frunți și Cozia, deși mai mici ca altitudine decît culmea nordică, constituite din roci mai variate, acoperite în cea mai mare parte cu păduri, atrag și ele mulți turiști. Cei mai vizitați sînt Munții Cozia, care au cea mai mare înălțime din toată subgrupa (Vîrfu Cozia, 1 668 m), în apropierea cărora se află stațiunile balneoclimatice Călimănești, Căciulata și Cozia. Pe Munții Cozia s-a amenajat un parc național pentru conservarea monumentelor naturii și efectuarea unor studii asupra geologiei, florei și faunei acestor munți — protecție hidrologică denumită Cozia—Lotrișor. În bazinul mijlociu al Oltului se cuprinde o bună parte din Munții Cozia, partea estică a Munților Căpățîinii, unele dealuri subcarpatice și parțial depresiunile Jiblea, Muereasca și Suta—Andreșești, în total 6 650 ha. Condițiile climatice, mai ales microclimatice, favorizează existența și a unor specii de origine balcanică cît și a unor endemisme. Pe lîngă gorun care ajunge pînă la 800—900 m altitudine, fag, carpen, brad, molid, vegetează elemente ca scumpia, mojdreanu, tulichina și altele.

PARÎNGUL DE AZI ȘI DE IERI

Dacă-i colinzi în lung și în lat, vezi că acesta prezintă alt tipar de răsfire decît Munții Făgărașului, o încărcătură de ramuri montane spre toate direcțiile, cu unele tablouri separate. Grupa Munților Parîngului este alcătuită din Munții Parîngului (Vîrful Mîndra 2 519 m), Munții Căpățîinii (Vîrful Ursu 2 124 m), Munții Lotrului (Vîrful Șteflești 2 242 m), Munții Cîndrel (Vîrful Cîndrelu 2 244 m) și Munții Șureanu (Vîrful lui Pătru 2 130 m). Este așezat între văile Oltului, Mureșului și Jiului. Culmile din partea de nord (Munții Șureanu, Munții Cîndrel) sînt mai prelungi și ajung pînă aproape de valea Mureșului. Dacă urci în Parîng multe lucruri frumoase îți va fi dat să vezi. Cadrul natural variat, cabanele, refugiile, bazele de plecare, marcajele și drumurile care pătrund în interiorul masivului, fac din Munții Parîngului o regiune atractivă, deosebită de cele din jur. Două mari șosele se încrucișează pe înălțimile Parîngului oferind o largă accesibilitate turismului auto — șoseaua (D.N. 67 C) care merge de la sud la nord prin Trecătoarea Urdelor (2 125 m) legînd localitățile Novaci și Sebeș, precum și șoseaua (D.N. 7 A), care leagă orașul Petroșani de Brezoi, prin Pasu Z Lotru (1 575 m). Drumurile și potecile turistice sînt numeroase și brăzdează masivul în toate direcțiile. Multe dintre ele urmăresc văile râurilor (Lotru, Sadu, Cîbin, Sebeș, Jieț etc.) pînă la izvoare, aflate unele, în lacurile glaciare (Lacul Gîlcescu la 1 960 m altitudine, cu o suprafață de 6 ha este cel mai frumos). Căldările glaciare și lacurile sînt locuri foarte frumoase. Ținînd seama de obiectivele turistice, de repartiția lor, de dotările moderne și de dirijarea fluxurilor turistice, grupa Parîngului se poate împărți în următoarele zone turistice: Zona Parîngului-Căpățîinii; Zona Șureanu; Zona Cîndrel-Lotru.

ZONA PARÎNGULUI—CĂPĂȚÎINII

Aceasta se întinde între valea Oltului și valea Jiului, avînd înălțimi de peste 2 000 m. Ea cuprinde obiective turistice variate, cum sînt: Cheile Bistriței Vîlcele, Cheile Oltețului, Peștera Polovragi, Peștera Muierilor etc. Monumentele istorico-culturale ca mănăstirile Bistrița, Horezu și Lainici atrag numeroși turiști. Potecile turistice duc la stîne, cantoane silvice și la cabane așezate în apropierea vîrfurilor alpine (Cîrja, Mîndra). Cabanele Rîncea (1 600 m), Rusu (1 207 m) cu legătură prin teleferic, Parîng, Obîrșia Lotrului (1 400 m) sînt popasuri de cale lungă. În punctul numit „Poiana Nedeilor” (1 700 m) de lîngă Obîrșia Lotrului, se practică schiul pe pîrtii amenajate. Satele frumoase, unele cu o variată și bogată paletă etnografică, mărturie peste veacuri, ca Bistrița, Costești, Vaideeni, Baia de Fier etc., prezintă mult interes turistic.

ZONA ȘUREANU

Carstul oferă și aici atracții deosebite: Peștera Tecuri ocrotită pentru podoabele ei, apoi peșterile Cioclovina, Bolii, Ponor etc.

Regiunea Iezerelor a fost declarată „rezervație naturală”, atît pentru peisajul încîntător al circurilor și lacurilor glaciare, cît și pentru elementele rare floristice și faunistice.

Partea nord-vestică a Munților Șureanu mai este cunoscută și sub numele de Munții Orăștiei, fiind o parte din rama Țării Hațegului. Acești munți au o altitudine mai joasă, cu o deosebită însemnătate istorică. Vestigiile unor cetăți, fortificații și construcții dacice de la Grădiștea de Munte, pe vechea vatră a Sarmizegetusei (1 200 m altitudine), Costești, Blidaru, Piatra Roșie precum și din alte părți, datează dinainte de cucerirea Daciei de către romani. În partea nordică a acestor munți ușor accesibili, este complexul de cabane Prislop (1 200 m) la care se ajunge fie din orașele Cuc/ir și Orăștie, fie de la Sibiu și Grădiștea de Munte. Este o bază de plecare spre Munții Șureanu. Pe acest din urmă

traseu, lângă Vîrful Godeanu (1 655 m), se țineau în trecut țirguri, nedei, de aceea local poartă numele de Țirgul Nedeia. În regiunea înaltă a munților, Cabana Șureanu (1 743 m altitudine) este baza de plecare pe traseele care duc pe înălțimile mari ale Munților Șureanu.

ZONA CINDREL—LOTRU

Această zonă domină Depresiunea Sibiului cu numeroase sate mari („Mărginimea Sibiului”), municipiul Sibiu și orașul Cisnădie. Căile principale de circulație, cadrul natural atractiv, îmbogățit prin obiectivele tehnico-economice, au dezvoltat la maximum interesul de a cunoaște acești munți. Populația orașenească și din satele de la poalele munților practică de multă vreme drumeția, formîndu-se astfel o veche tradiție. Așa se explică și numărul mare de cabane, case de vînătoare, popasuri, refugii și campinguri.

Din localitățile Sibiu, Cisnădie, Rășinari, Gura Rîului, Săliște, Poiana Sibiului, Jina etc. pornesc drumuri și poteci de munte care sfîrșesc în zona alpină, ori fac legătura cu traseele din celelalte zone. Din Rășinari un drum modernizat, șerpuind peste culmi, ajunge la Păltiniș, vestita stațiune climaterică de altitudine (1 450 m) și pentru sporturile de iarnă. În acest scop s-a construit la Păltiniș un teleferic. Mărturiile etnografice prețioase sub raport artistic și documentar se pot vedea în multe localități din „mărginime”. Aproape toate satele de la poalele munților se caracterizează prin unele preocupări cu îndelungi tradiții, legate de păstorit, agricultură, practicarea diferitelor meșteșuguri — ca lucratul portului național care se distinge prin sobrietate, dominînd culorile alb și negru, lucratul lemnului, al pieilor etc. Multe asemenea obiecte valoroase se pot vedea în muzeele etnografice din Sibiu (Muzeul tehnicii populare), din Cisnădie, Rășinari, Gura Rîului, Poiana Sibiului (Muzeul păstorului), Săliște și Sibiel (Muzeul de pictură pe sticlă) sat turistic. Alături ele acestea există și multe vestigii istorice ca: biserici fortificate, ruinele unor cetăți, apoi case memoriale, toate puse în valoare prin amploarea deosebită a turismului în această zonă. La localitatea Rășinari din poala pădurii este casa natală a poetului O c t a - v i an Goga (1881—1938).

EXCURSIE ÎN PARÎNG CU PROFESORUL MIHAI DAVID

Aș dori să evoc dintre chipurile care mi-au deschis ochii, ară-tîndu-mi ceea ce trebuie să vad în geografie, pe acel al profesorului Mihai David. Multe din aplicațiile de teren la care am participat se leagă mai ales de numele lui, care și-a dobîndit un binemeritat prestigiu în țara noastră nu numai prin munca didactică, dar, în aceeași măsură, și prin activitatea științifică pe care a desfășurat-o.

... Dar iată-ne în tren, plecați în excursie, numai ochi și urechi la ce face și ce spune profesorul, uitîndu-ne din cînd în cînd pe geamul vagonului. Eram oarecum mîndri că și dînsul merge în clasa a III-a cu noi. Nu era prea comunicativ, mi-am dat seama că vorbea rar și gîndea mult, cu ordine în expunere, precizie, excluzînd preferințele personale, dominat fiind de un spirit reflexiv. La Țirgu Jiu se termina pe acea vreme calea ferată. De aici se mergea mai departe pe jos, punctul cel mai apropiat de cantonament fiind Bumbeshi. Zi de vară luminoasă, cu căldură multă. Ceea ce mi-a rămas bine întipărit în minte a fost tabloul zonei subcarpatice explicată în sensul vederilor lui Emm. de Martonne. Bumbeshii, sat așezat la contactul dintre munte și zona subcarpatică, cu aer sănătos și oameni primitivi, ni s-a părut că are o haină sărbătorească.

Dimineața, cînd ceața nu se ridicase bine, ne-am îndreptat spre Defileul Jiului (Surdac sau Lainici) pe care-l vedeam pentru prima dată. Rigorismul și dimensiunile versanților lui de un pitoresc desăvîrșit, ne-a imprimat în suflete o adîncă satisfacție și ne-a făcut să uităm pentru un moment mecanismul formării sale, pe care profesorul se silea să ni-l explice. Sînt astfel de împrejurări în viață cînd natura umană exclude severitatea științifică și se lasă dusă de unele stări afective. Frumosul inteligibil, indiferent de coordonatele lui, te scoate cîteodată din preocupările mărunte, dar contemplîndu-l îți dă totuși convingerea unei ordini judicioase în elementele naturii.

Defileul Jiului ne-a rezervat multe lucruri interesante, explicate în amănunt de profesorul Mihai David. Interiorul lui ne-a părut un model de perfecțiune în sensul definiției clasice de „defileu”. Spre mijlocul traseului apare micul bazinet depresionar de la Lainici. Întreținuți tot timpul cu explicații variate, îndrumați pe baza observațiilor spre judecată personală, am ajuns în depresiunea intracarpatică Petroșani, pe care profesorul o considera ca o depresiune cheie, capabilă să înlesnească dezlegarea multor fenomene din acest sector carpatic, nefiind întru totul de acord cu formulările anterioare ale lui Emm. de Martonne sau chiar ale unor geologi. „Studentul trebuie să fie pregătit ca în concluziile pe care le trage să infirme ceea ce nu se încadrează în realitatea geografică — spunea el — iar raționamentele nu sînt bune pînă cînd nu se adună un număr mare de date din recunoașterea pe teren”. Profesorul David avea cultul timpului, al scrupulozității și era mai ales grijuliu și prevăzător cînd trebuia, la o anumită oră, să ne adunăm la punctul fixat dinainte. A doua zi dimineața după sosirea la

Petroșani, fără să se țină seama de oboseală, am urcat la cabana de la Parîng. Aici am rămas mai multe zile. Cu multă chibzuință, în scurt timp, profesorul a întocmit un program de lucru în care nu era exclus repausul, cînd puteai să umbli singur pe munți. Ne-am dat seama că, deși era un om sever, avea mari calități sufletești, o cunoaștere adîncă a disponibilităților omenești — a entuziasmului tineresc.

Programul întocmit de profesor ni s-a părut foarte încărcat și ne-a cam pus pe gînduri, fiindcă într-o foarte largă măsură apăreau lucruri rar auzite sau deloc. Bunăoară, cercetarea unor circuri glaciare, dovezi de confirmare sau infirmare, zăvoare, morene de tot felul, roci lustruite de ghețari, lacuri, platforme de eroziune și rocile pe care s-au dezvoltat, calitatea limitei superioare a pădurilor, felul vegetației alpine și cîte și mai cîte, pe perimetre limitate; termen de lucru o zi.

Ne-a împărțit decuseară pe echipe, dîndu-ne cîteva indicații asupra regiunii montane pe care să o cerceteze fiecare echipă.

A doua zi am pornit la lucru; profesorul și-a stabilit „cartierul general” la o stîină lîngă Vîrful Cîrja, unde toți trebuia să ne vedem spre seară cu rezultatele cercetărilor. A cercetat cu deosebită grijă lucrarea noastră, ne-a spus cuvinte de mulțumire, dar ne-a atras atenția asupra unor inexactități. De la profesorul David am învățat să deosebesc „platformele de eroziune” și să identific formele glaciare. Seara ne-a adunat pe toți în sala de mese de la cabană, unde în afara aspectelor pozitive, ne-a arătat și părțile negative ca să ne fie de învățătură pentru mai tîrziu: „un geograf nu poate pleca într-o aplicație de teren ca un turist oarecare, el trebuie în prealabil să se pregătească cu multă seriozitate, să se documenteze asupra regiunii, să-și ia hărți de teren și aparatura necesară, să-și planifice timpul, să-și concentreze energia și să reflecteze la ceea ce are de făcut etc.”.

A doua zi dimineața, împreună cu profesorul am urcat pe Vîrful Parîng, unde ne-a pus să confruntăm harta cu realitatea și ne-a explicat apoi în amănunt ceea ce trebuia să vedem pe teren cu o zi înainte, îndeosebi, ne-a atras atenția asupra circurilor glaciare, a elementelor lor, fiindcă nu toate scobiturile în formă de circ din coastele munților sînt adevărate circuri; „pentru orice formă trebuie dovezi, nu te poți lua după aparențe”. Cele văzute în Munții Parîngului au constituit o lecție vie de teren bine venită pentru studenții de atunci, iar despre valoarea de netăgăduit și însemnătatea părerilor profesorului Mihai David din totdeauna, m-am putut convinge.

DEPRESIUNEA LOVIȘTEI

Depresiunea cuprinsă între Munții Făgărașului la est și Munții Parîngului la vest numită și „Țara Loviștei” este de natură tectonică. Ea a fost cunoscută și locuită permanent de om încă din cele mai vechi timpuri. Prezența omului este dovedită de o serie de elemente arheologice (urme preistorice, de castre romane, de drum pietruit, terme, vase etc.) descoperite la Greblești, Ciînenii Mari, Ciînenii Mici și altele. Apele minerale din valea Oltului erau cunoscute și utilizate cu două milenii în urmă. Poziția și condițiile de relief determină un climat destul de plăcut în vatra depresiunii, de aceea nucul, liliacul, prunul, mărul etc. găsesc condiții bune pentru dezvoltare; nu numai atît, dar pomii înfloresc cu cel puțin o săptămînă mai devreme decît în Cîmpia Română.

În cadrul depresiunii se remarcă existența a trei zone de interes turistic: în partea vestică valea Lotrului, în partea centrală valea Oltului, în partea estică zona Titești.

VALEA LOTRULUI

Pretutindeni în valea Lotrului, precum și în văile afluenților săi, s-au petrecut mari schimbări prin construcții tehnico-economice. La gura Lotrului, un vechi sat i s-a transformat cu timpul în oraș — orașul Brezoi — centru de prelucrare a lemnului. O cale ferată forestieră și o șosea modernizată (D.N. 7 A) desprinsă din traseul rutier european (E 15 A, D.N. 7), te poartă de-a lungul Lotrului spre bazinul său superior. În timp ce calea ferată urmărește valea Voineșitei — afluent al Lotrului — șoseaua trece prin Voineasa, pe la Lacul Vidra pînă la Obîrșia Lotrului, unde înfîlnește drumul transcarpatic Novaci—Șugag—Sebeș (D.N. 67 C); un alt drum (D.N. 7 A) coboară pe valea Jiețului la Petroșani, printr-o regiune de o rară frumusețe.

Caracterul de importantă zonă turistică montană cu profil complex se datorește transformărilor și amenajărilor făcute cu ocazia construirii măreței hidrocentrale subterane de la Ciungetu, cea mai mare de pe rîurile interioare ale țării, de 510 MW forță instalată, apoi hidrocentralelor din aval de la Malaia și Brădișor. Lacul de acumulare Vidra, cataractele Lotrului, munții din jurul lor pe văile cărora s-au construit baraje și lacuri de acumulare, posibilitățile de transport și cabanele ispitesc mulți turiști. Localitatea Voineasa este o stațiune de odihnă de altitudine (650 m), împreună cu Malaia formează baze turistice pentru bazinul superior al Lotrului.

Versantul sudic al munților de la vest de valea Oltețului a fost lipsit de marcaje turistice. Ca urmare a activității echipelor ele pionieri s-a realizat o rețea de marcaje de circa 350 km. În felul acesta,

versantul sudic al Parîngului și al Căpățîinii a intrat în circuitul turismului de munte, avînd o mare căutare pentru frumusețea deosebită a peisajului.

VALEA OLTULUI

Este însoțită de drumul european E 15 și o cale ferată cu tunele care străbat stîncile acoperite cu rășinoase și foioase. Tot pe valea Oltului, la poalele vestice ale Masivului Cozia, se află mai multe monumente cu caracter istoric: Mănăstirea Cozia — ctitoria lui Mircea cel Bătrîn, cu mormîntul marelui Voievod — apoi mănăstirile Stînișoara și Turnu, frumoase monumente de arhitectură medievală. Locuri de popas pentru turiști se află la: campingul „Căciulata”, hanul „Cozia”, popasul turistic „Lotrișor” și motelul „Lotrișor”, la sud de Depresiunea Loviștei, precum și campingul „Rîu Vadului” și Cabana „Valea Oltului” (650 m altitudine) la nord ș.a.

Zona Titești prezintă interes turistic pentru numeroasele drumuri și poteci turistice care pleacă spre munții înconjurători. În fiecare an la 20 iulie, în localitatea Titești, are loc o nedeie.

PE ZAREA LARGA A CULMILOR RETEZATULUI

Sînt unii munți care atrag atenția mai ales prin aspectul lor general, de aici și denumirea dată de popor. Oușorul are forma unui ou, Gutîiul a unei gutui, crestei zimțate a Gutîiului i s-a spus Creasta Cocoșului, Mîndra (Parîng) cu înfățișare falnică, Vinătarea (Făgăraș) după rocile vinete, cloritoase și multe asemenea denumiri potrivite formei se întîlnesc în Carpați. Masivul Retezat și-a căpătat numele datorită vîrfului său, care apare pe linia orizontului, văzut din Depresiunea Hațeg, ca retezat de o mîină uriașă.

Denumirea de Retezat, dată de popor, s-a extins cu timpul pentru toată masa muntoasă dintre Culoarul Timiș-Cerna și Defileul Jiului. Primul geograf care a studiat acest grup de munți — Emm. de Martonne — l-a numit „înaltul masiv banatic”, deoarece domină zona de munți joși din Banat. Alți geografi care au făcut studii aici le-au zis „Grupa Retezat-Godeanu”, fiindcă acest din urmă masiv se află chiar spre centrul grupei, deși nu este cel mai înalt (Vîrful Gugu 2 291 m). Grandoarea acestor munți nu a scăpat din atenția oamenilor de știință. „Dintre toți munții care alcătuiesc lanțul Carpaților României, spun Emil Pop și N. Sălăgeanu, nici unul nu produce asupra călătorului o mai puternică impresie de masivitate ca cei ai Retezatului”.¹

În totalitatea ei, grupa Retezat-Godeanu are un caracter de munți înalți, cu variate forme de relief, realizate pe șisturi cristaline, granite, calcare și conglomerate, ceea ce explică formele lor înalte, masive și greoaie. Aspectul lor alpin — cu peste 20 vîrfuri care trec de 2 300 m — și subalpin se poate compara cu cel al Făgărașului, cu multe și interesante obiective turistice. Aici totul îți dă prilejul să admiri frumusețile înviorătoare ale înălțimilor, răsplătind pe deplin osteneala unui drum lung. Sînt unele tablouri asemănătoare cu cele din Munții Alpi. Nici n-ai crede că te afli în Carpați. Ziduri impunătoare, priporoase, se ridică din toate părțile și nu-i poți desluși tainele atracției decît atunci cînd, după asprimea începutului de drum, te afli în preajma fie a unor lacuri tapetate pe margini de pajiști largi unde clopoțelul de la oi ori fluierul ciobanului revarsă din plin bucuria unor clipe de neșters, fie pe plaiurile ușor înclinate unde alunecă la vale un firîșor de apă căruia de-abia i se aude șopotul. Grupa Munților Retezatului este primitoare, dar prin împletirea masivelor sale a fost și pavăza naturală de apărare a celei dintîi capitale a statului dac — Sarmizegetusa. Omul, în acele timpuri, a făcut numai cărări peste culmi. Azi, accesul este înlesnit de magistralele rutiere și feroviare care trec pe la poalele munților și de numeroase drumuri forestiere. În totalitatea ei această grupă montană apare ca un bloc enorm, cu ramurile radiare, strînse în jurul Munților Godeanu.

Factorii naturali au valori foarte diferite și de mare importanță în Retezat-Godeanu. Astfel se remarcă: larga întindere a suprafețelor de eroziune superioare, cele mai tipice din toți Carpații, cum sînt Borăscu și Rîu-Șes; crestele alpine sălbatice și bogăția inegalabilă de circuri și lacuri glaciare, multe în formă de salbe, numărul lor trecînd de 55. Aici se află cel mai întins lac alpin, Bucura și cel mai adînc lac din toți Carpații țării noastre, Zănoaga. Din aceste lacuri pleacă multe pîraie și riuri în toate direcțiile. Văile apelor deschid căi de intrare în interiorul munților pînă spre cele mai înalte culmi. Pe Munții Retezatului se întinde Parcul Național al Retezatului, cu elemente rare din floră și faună. Dar care este motivarea înființării acestui Parc Național? „Izolarea și întinderea compactă a masivului, relieful său sălbatic, răvășit de glaciațiunea cuaternară, priveriștile alpine asupra mărturiilor glaciare, fără pereche în Carpați, flora și fauna caracteristică”², iată cauza organizării, în 1935, a primului parc

¹ E. Pop, N. Sălăgeanu, Monumente ale naturii din România. Editura Meridiane, București, 1965, pag. 15.

² E. Pop, N. Sălăgeanu, Monumente ale naturii din România, Editura Meridiane, București, 1965, pag.

național din cuprinsul țării noastre. Acesta ocupă o suprafață de aproximativ 21 000 ha. În cadrul parcului s-a creat și o zonă științifică, cu o suprafață de 2 030 ha (rezervație integrală) cuprinzând masivele Gwra Zlata, Șesele, Gemelele în care sînt interzise pășunatul, pescuitul, vînătoarea și exploatarea forestieră.

În afara plantelor obișnuite în masivele înalte — păduri de fag, molid, brad, jnepeni — aici se află și o serie de rarități floristice proprii Retezatului, din care menționăm: vulturica cu mai multe varietăți, denumite după numele formelor de relief unde au fost identificate ori al unor oameni de știință; firuța cu diferite varietăți etc. apoi varietăți de omag și flămînzică.

În fauna bogată și variată a Parcului Național a fost colonizată de curînd (septembrie, 1981) și marmota, animal care trăiește în mod obișnuit în munții Alpi și Pirinei. Parcul Național Retezat reprezintă o unitate de mare valoare, bun al întregului nostru popor, o zestre naturală a patriei noastre, pe care trebuie să o respectăm și să o apărăm.

Cea mai mare atracție o exercită Munții Retezatului prin impresionantele lor aspecte alpine. Ispititoare sînt mai ales vîrfurile Peleaga (2509 m), Păpușa (2500 m), Retezat (2482 m), Bucura (2 349 m), Slăveiu (2 347 m) cu numeroase lacuri glaciare. Drumurile ele acces spre crestele Munților Retezatului pornesc în special dinspre Depresiunea Hațegului pe căile Rîului Mare, Nucșoarei și Rîul Bărbat. Traseele care se desfac din acestea urmăresc, în cele mai multe cazuri, spinările munților, legînd între ele principalele cabane: Gura Zlata (775 m), Gura Apei (998 m), Buta (1 580 m), Baleia (1 410 m), Pietrele (1 480 m), Straja (1 445 m), Cîmpu lui Neag (850 m) și altele. La cabanele Gura Zlata, Gura Apei și Baleia ajung și drumuri carosabile.

În partea vestică a Munților Țarcu (2 190 m) se află importantul complex turistic de pe Muntele Mic (1 802 m), cunoscut și pentru sporturile de iarnă. Aici sînt instalații de teleschi și telescaun, cît și pîrtii de schi. Acest complex turistic este o bază importantă pentru excursiile de sfîrșit de săptămînă.

Existența calcarelor din Munții Mehedinți și Munții Vilcanului a favorizat apariția unor peșteri și chei, interesante și pitorești obiective turistice. Pe valea superioară a Cernei se află frumoasele chei ale Corcoaiei. În partea nordică a Munților Mehedinți se pot vizita Cheile Motru, Peștera Cloșani (rezervația speologică), Peștera Cioaca cu brebenei ș.a. Mai la est, pe versantul sudic al Vilcanului, se află frumoasele chei ale Sohodolului (Runcului).

Pe valea Cernei, a Motrului, Rîului Mare și a altor rîuri s-au construit sau sînt în construcție mari baraje, iar apa lacurilor de acumulare pune în mișcare hidrocentrale, care contribuie la dezvoltarea economiei țării. Din albumul împlinirilor socialiste se desprinde și spectaculoasa operă energetică de pe Rîul Mare, la Gura Apelor — cu o mare hidrocentrală — avînd dimensiuni impresionante: 174 m înălțimea barajului, în spatele căruia se află 210 milioane metri cubi de apă, o adevărată „mare artificială”.

În regiunea Muntelui Mic și a Țarcului, liniștea locurilor este tulburată și aici, prin construirea unor hidrocentrale mai mici. Sînt prevăzute trei hidrocentrale subterane cu o putere instalată de 257 MW, trei lacuri de acumulare și trei baraje — Poiana Mărului-Scorillo, Poiana Ruscă — deci o amenajare a bazinului superior al rîului Timiș, purtînd denumirea de Bistra — Poiana Mărului — Turnu Ruieni — Poiana Ruscă.

Amenajarea hidroenergetică Bela Reca — Cerna, în amont de Băile Herculane, cu derivarea rîului Bela Reca pe o lungime ele 12,5 km în rîul Cerna, va constitui nu numai un spor de energie la sistemul energetic național (producția anuală de 75 000 000 KWh), dar și o schimbare a decorului.

Spre poalele Munților Vilcanului se află și unele monumente arhitectonice din epoca feudală; așa este Mănăstirea Tismana, situată într-un cadru natural încîntător, unul din monumentele celebre prin arhitectura și trecutul lui. În comuna Tismana se lucrează obiecte de artă populară, costume naționale gorjenești și renumitele covoare oltenești.

În amonte de mănăstire, în adîncurile Masivului Cioclovina, se întîlnesc apele Tismanei cu cele deviate din rîurile Cerna și Motru pentru a mișca turbinele centralei energetice subterane, a patra din sistemul Cerna-Motru-Tismana. Pe aici este și una din căile de acces spre inima munților.

Pe latura sud-vestică a Munților Mehedinți, în valea Cernei, se găsesc apele minerale termale de la Băile Herculane, cunoscute și folosite de romani. Astăzi este una dintre cele mai frumoase stațiuni balneoclimaterice din țara noastră, cu renume internațional. În împrejurimile Băilor Herculane sînt locuri foarte pitorești, ca: Grota Haiducilor, Grota cu aburi, La 7 izvoare etc. Stațiunea este dominată de Muntele Domogled, cu o rezervație naturală care cuprinde specii floristice și faunistice de origine mediteraneană, smochin, migdal, liliac etc. Cabana Valea Cernei, la 14 km de stațiune, oferă loc de odihnă turiștilor care vizitează aceste frumoase ținuturi ale patriei noastre.

De pe Dealul Curpen, deal subcarpatic, care străjuiește localitatea cu același nume, privirea răzbește spre nord trecând peste un sector din ulucul subcarpatic oltean, pînă spre cele mai înalte culmi ale Munților Vilcanului. Pe timp senin poți vedea în zare chiar Vîrful Straja (1 868 m), cel mai semeț din tot acest șir de munți. Păduri și iar păduri de conifere ori de foioase se găsesc în toate părțile pe versantul sudic al Vilcanului. Dar, nimic care să-ți dea de bănuiră despre frumusețile pe care le ascunde. Tocmai de sub creasta principală, ca de pe acoperișul unei case, se strecoară la vale, mergînd în paralel, o serie de ape, la început timide, de-abia șopotind, apoi din ce în ce mai gălăgioase, ducîndu-și apele direct sau indirect în Jiu, colectorul principal din această regiune. Dacă volumul de apă nu le este prea mare, în schimb forța de eroziune, dată de înclinarea pantei în decursul timpurilor, a făcut ca văile să se adîncească mult. În zona izvoarelor văile s-au adîncit în șisturile cristaline, mai la vale în granitele porfirice ori granitoide gnaise, iar aproape de ieșirea din munți în formațiunile cretacice de flîș gresolconglomeratic și în calcarele jurasice.

Șușița Verde este una din apele care a creat din zbuciumul ei milenar, în rama calcaroasă a Munților Vilcanului, o vale în chei de un măreț pitoresc. Izvoarele-i sînt chiar sub Masivul Straja. Pe parcurs strînge mai multe piraie, fie pe partea dreaptă care vin dinspre culmile Gruia Mare, Leșul, Măgura, fie pe partea stîngă dinspre vîrfurile Ulmului, Chiciurii și Cernei. Privită la ieșirea din munți în depresiune, la satul Curpen, Șușița Verde pare o apă liniștită, limpede, unduind pe sub un versant abrupt, bine împădurit, și doar bolovanii mari, rostogoliți pe prund în partea stîngă, fac notă discordantă, trădînd forța care i-a tîrît pînă aici. Urmărind firul apei în sus, priveliștea se schimbă, versanții se apropie mult, dar totuși lasă loc pe terasă unei șosele și unor așezări omenești. Satul Vaidei care se resfiră în ulucul văii, cu case îngrijite, multe noi, cele vechi în chip de culă — case specifice acestor regiuni oltene — se suprapun unui peisaj natural încîntător. Sculpturile versanților calcaroși în revărsări de nuanțe și culori diferite, încîntă ochiul și mîngîie sufletul. Peșteri uscate, de mici dimensiuni, dintre care cea mai impunătoare este Peștera lui Oană, împodobesc cadrul cheilor. În unele locuri șuvița argintie de apă a Șușitei Verzi își pierde mult din volum, intrînd în cotloanele adînci ale calcarelor și apărînd mai la vale după cîtva timp. După toate probabilitățile, apa rece ca de la gheață chiar în anotimpul cel mai călduros, care apare dintr-un izvor în apropiere de ieșirea din chei, își are originea în ape de ale Șușitei, pornite de undeva din sus și ocolind mult în adîncuri își păstrează temperatura scăzută.

Străbătînd valea în amont la un moment dat rama calcaroasă se termină fapt confirmat de îndepărtarea versanților și de apariția unei largi poieni. În granite apa nu a mai generat, în stîncă tare, un microrelief întortocheat. Doar cînd valea trece din masa de granite în cea de calcare se remarcă o ruptură de pantă și apa lunecă într-o frumoasă cascadă. Dar nu este singura atracție de pe valea Șușitei Verzi, după ce treci de primele chei. Cadrul general magnific aparține reliefului îmbogățit de desimea codrilor. Cheile Țuturoiului, cu stîlpi înalți, modelați de apă, dau impresia unei cetăți fortificate. Pietrele lui Dan, și altele, în formă piramidală, cu tentă ruginie sau cenușie, contrastînd viu cu verdele coniferelor, împodobesc valea. Frumusețile acestor plaiuri din bazinul Șușitei Verzi, împletite cu bogățiile adîncurilor și de suprafață, contribuie la atragerea vizitatorilor.

PRIN DEPRESIUNEA PETROȘANI ȘI DEPRESIUNEA HAȚEGULUI

Depresiune intracarpatică de origine tectonică, o veritabilă cetate naturală, a fost alcătuită într-o epocă geologică cînd se formau unitățile mari de relief ale Munților Carpați. Importanța economică a depresiunii o au zăcămintele de cărbuni cocsificabili și industria prelucrătoare (construcții de mașini, chimică, lemn, alimentară etc.). În anii socialismului s-au dat în producție mine noi, s-au construit termocentrale, blocuri de locuințe, instituții etc. Depresiunea Petroșani este amplasată la o altitudine care variază între 560 și 750 m și la o încrucișare de căi de comunicație, cu un cadru natural pitoresc și cu o viață economică prosperă. Truda de milenii a celor două Jiuri, a unora dintre afluenții lor, a lăsat urme adînci în roca calcaroasă din rama depresiunii: peșteri, chei, doline și alte creații ale naturii (Peștera Bolii, Peștera Piatra Roșie, Cheile Taia, Cheile Valea Roșie etc.).

Căile de acces spre regiunile din jur sînt lesnicioase, iar locurile de popas bine echipate. Astfel sînt: Cabana Voievodu Lonea (950 m) în bazinul Jiului de Est, Cabana Vilcan (1 419 m) lîngă vechea Trecătoare Vilcan, Cabana Straja (1 445 m) aproape de Vîrful Straja (1 868 m din Munții Vilcanului) cu pîrtii pentru schi, iar Cabana Cîmpu lui Neag (850 m) poartă numele localității din apropiere. Toate acestea și altele sînt amplasate în locuri pitorești de recreere, la sfîrșit de săptămînă.

Nu numai munții înconjurători constituie o atracție pentru turiștii organizați în grupe sau individuali, care vin din diverse părți ale țării, dar chiar vatra depresiunii atrage mulți vizitatori. Aici se poate observa cum sînt valorificate bogățiile naturale. Cărbunele este resursa economică de bază.

Minele de aici contribuie cu cele mai mari cantități la producția de ulei de săruri. De la un capăt la altul al depresiunii așezările omenești se țin lanț pe văile celor două Jiuri și cu greu se pot deosebi satele de orașe. În anii socialismului, procesul de urbanizare a cunoscut o mare dezvoltare în această depresiune. Municipiul Petroșani, un târgușor altădată, astăzi este un puternic centru industrial și cultural. Industria constructoare de mașini este reprezentată de întreprinderea de utilaj minier. Muzeul mineritului ne arată fazele prin care a trecut exploatarea „pîinii industriei”. Orașele Petrila, Vulcan și Lupeni, provenite din sate, s-au dezvoltat într-un ritm vertiginos. Pretutindeni în depresiune au apărut întreprinderi cu profil nou, formînd o grupare industrială de prim ordin, cu caracteristici proprii.

Din faza anterioară mineritului în regiunea Văii Jiului s-au mai păstrat unele elemente tradiționale, ca, de exemplu, în măiestria arhitecturii populare și în portul popular. Gospodăria cu ocol întărit, care se mai vede la unii țărani — este o formă tradițională. Portul jienesc, în care se disting mai ales culorile alb și negru, basmele, cîntecele, petrecherile țărănești exprimă particularități locale, dragostea de frumos și simț artistic.

DEPRESIUNEA HAȚEGULUI SAU „ȚARA HAȚEGULUI”

Prin oricare trecătoare peste munți ori pe văi vei intra în această „țară” îți vor apare în cale noile edificii moderne din orașe și sate într-o cuprindere armonioasă cu cadrul natural, impresionant prin expresivele forme montane, cît și urmele evocatoare ale trecutului glorios. Depresiunea Hațegului, ca și Depresiunea Petroșani, este o veche depresiune intracarpatică, o groapă tectonică unde au dăinuit multă vreme apele unor mări și lacuri. Este un ținut cu un pitoresc atrăgător, unde îmbinarea elementelor fizico-geografice cu realizările moderne au creat un mediu deosebit de favorabil vieții omului. La adăpostul munților, clima este fără diferențe mari de temperaturi între iarnă și vară. Terenurile bune pentru culturi, bogăția pădurilor, apele de munte bogate în pește și plaiurile cu fînețe prielnice creșterii animalelor, au înlesnit traiul omului aici din cele mai îndepărtate timpuri, adică din epoca pietrii cioplite, sau, poate, mai de demult. Urmele unor ziduri de cetăți, turnuri de pază, ridicate de daci și apoi de romani, reprezintă mărturia unei intense locuiri din acele vremuri, precum și geniul arhitectural al strămoșilor noștri.

Din legătura strînsă a omului cu natura, în decursul mileniilor în acest ținut de mare circulație, „nucleu al statului dac”, au rezultat producții spirituale variate, care exprimă dragoste pentru frumos, rafinament în toate elementele etnografice și folclorice. O cultură populară autentică și plină de originalitate s-a păstrat în această vatră de-a lungul timpului. Păstoritul și agricultura au inspirat mereu pe creatorul anonim. În localitățile din Platforma Luncanilor și munții vecini ai Orăștiei sînt vestite covoarele (scoarțele), șervețelele, în general elementele din cuprinsul locuințelor, apoi costumele populare, toate demne de admirat. Urmele așezărilor dacice din bazinul Grădiștei — din epoca Burebista — Decebal — cetățile de la Costești, Blițaru, Grădiștea Muncelului, Piatra Roșie ș.a. — importante din punct de vedere științific, atrag mulți cercetători și turiști. Dacă mergi pe latura vestică a „Țării-Hațegului”, în regiunea Pădurenilor, vei vedea o serie de elemente etnografice neîntîlnite în alte părți. Portul popular pădurenesc, de îndelungată tradiție, demn de admirat, surprinde prin frumusețea pieselor sale specifice, la femei și la bărbați. Motivele ornamentale ale cămășilor femeiești mai ales, se bazează pe forme geometrice ceea ce le dă o mare distincție; „opregile” de culoare neagră, brîul lat, cojocul cu flori, sînt piese care scot în relief gama elementelor de îmbrăcăminte. Și casele vechi, pădurenești, construite din lemn, au anumite părți specifice, cum sînt vatra și coșul.

Obiceiurile, cîntecele și datinile populare constituie o altă zestre valoroasă a Țării Hațegului, multe păstrate în forma lor originală. Astfel sînt obiceiurile „cerbul”, „călușerilor”, „strigarea peste sat” etc., dar deosebit de interesant este cel de la Silvașu de Jos — „încununarea bouului” — care se desfășoară în timpul verii. „Ritualul împletitului cununii din flori de albastrele și maci simbolizează fertilitatea și robustețea. Ceremonialul propriu-zis este prilejuit de nedeea tradițională din luna iunie, constînd în desemnarea celui mai harnic gospodar, și celui mai robust și frumos animal de muncă”. Toate aceste creații ale anonimilor populari sînt astăzi valorificate în spectacolele artistice ale amatorilor.

Un obiectiv turistic de mare importanță în această regiune este Sarmizegetusa — Ulpia Traiana — cu ruinele orașului construit de romani după cucerirea Daciei —, ca și muzeul local. La Crivadia se află un turn de pază, la Hunedoara Castelul Huniazilor și alte monumente istorice de mare valoare.

Municipiul Hunedoara are peste 80 000 de locuitori. Este așezat la o încrucișare de căi de comunicație, fiind un important centru siderurgic. Parcul „Corvinul”, și mai ales Castelul ce a aparținut lui Iancu de Hunedoara sînt obiective care atrag mulți vizitatori.

Orașul Călan o altă „cetate a flăcărilor” este situat pe valea Streiului. Aici se găsesc ape minerale mezotermale, folosite pentru tratament.

Un loc important îl ocupă orașul Hațeg, nod rutier, cu drumuri spre Pasul Merișor (Banița), Pasul Poarta de Fier a Transilvaniei, spre valea Mureșului și spre Munții Retezatului. Posedă un muzeu etnografic și întreprinderi ale industriei alimentare. Hanul turistic „Bucura” și Parcul de vânătoare „Slivuț” sînt în apropierea orașului.

Bazele de staționare mai îndelungată în interiorul depresiunii, ori de plecare, precum și căile de acces în munții mărginași sînt numeroase și bine echipate.

POPAS GEOGRAFIC ÎN MUNȚII BANATULUI ȘI POIANA RUSCĂ

Un peisaj natural de o impresionantă frumusețe se îmbină armonios cu impunătoarele construcții, ridicate în anii socialismului. Pretutindeni, de la o margine la alta a munților, de la contactul lor cu Carpații Meridionali și pînă la roditoarea cîmpie a Banatului, vizitatorul întîlnește forme ale valorificării intense a resurselor subsolului, a bogatului fond forestier, drumuri modernizate ce fac legătura între localități, dar, mai presus de toate, o „mică mare interioară”, un oraș cu totul nou — Orșova — și o puternică hidrocentrală pe „regele fluviilor europene”, cum îi spunea împăratul Napoleon Fluviului Dunărea. Din punct de vedere geografic-turistic vei putea distinge Defileul Dunării, Munții Banatului, Munții Poiana Ruscă și valea Mureșului.

INSCRIȚII NOI PE HARTA DEFILEULUI DUNĂRII

Valea Dunării este o importantă și frecventată zonă turistică. Aici se practică turismul de tranzit, turismul nautic pe Dunăre și pe lacul de acumulare. Defileul se desfășoară pe o lungime de aproximativ 135 km de la localitatea Baziaș și pînă la Gura Văii. Între aceste limite se înșiruie o serie de sectoare de vale îngustă (clisuri) ca cele de la Pescari, Cazanele Mari, Cazanele Mici, Porțile de Fier, precum și sectoarele de vale lărgită (depresiuni), la Moldova Veche, Liubcova, Dubova, Svinîța, Orșova. Cele mai pitorești porțiuni sînt „Cazanele” și „Porțile de Fier”. De aceea lacul de acumulare, care se întinde în lungul defileului, este mai îngust în strîmtori și mai lat în bazine și depresiuni. Pragurile și stîncile din defileu au fost acoperite de apele lacului, nemaifiind astăzi o piedică în calea navigației. În locurile unde apar calcare, dolinele și peșterile formează peisaje încîntătoare. Astfel, în apropiere de localitatea Pescari se află Peștera Alibeg, iar în zona Cazanelor — Peștera Liliiecilor (Gura Ponicevei) care prezintă interes științific prin fauna ei.

Fiind bine adăpostit de munți, temperatura culoarului este plăcută. Media lunii ianuarie este de numai —1°C, iar a lunii iulie variază între 21° și 22°C. În Defileul Dunării poți vedea rezervații naturale (Cazane, Vîrcioara, Gura Văii), monumente ale naturii ocrotite de lege pentru frumusețile reliefului, ale florei și faunei de tip mediteranean (liliacul sălbatic, mojdreanul, alunul turcesc, scorpiunul, vipera cu corn, broasca țestoasă etc.).

Orașul Orșova se întinde din marginea Golfului Cerna și pînă la poalele Munților Banatului, fiind situat la încrucișarea unor artere de circulație rutieră, feroviară și fluviatilă. Șoseaua națională (E 94) București—Belgrad se întîlnește cu cea din lungul Dunării (D.N. 57), care leagă localitatea Baziaș de orașul Orșova. La acestea se adaugă calea ferată București-Timisoara. În oraș sînt multe întreprinderi industriale: întreprinderea textilă „Cazanele”, întreprinderea forestieră, Șantierul naval, întreprinderea minieră Orșova. În apropiere se află sistemul hidroenergetic și de navigație „Porțile de Fier I”, lucrare grandioasă realizată în colaborare cu R. S. F. Iugoslavia.

În această regiune pot fi vizitate Cazanele, Băile Herculane, valea Cernei, munții înconjurători, apoi Muzeul „Porțile de Fier”, urmele podului construit de Apolodor din Damasc și ruinele Cetății Severinului de la Drobeta-Turnu Severin, Cetatea de pe fosta Insulă Adakaleh, strămutată pe Ostrovu Simian. Municipiul Drobeta-Turnu Severin este și un important centru industrial. Aici se află: Șantierul naval, întreprinderea de vagoane, Combinatul de celuloză și hîrtie, Combinatul pentru prelucrarea lemnului, precum și o serie de întreprinderi mai mici.

Munții Banatului au altitudinile maxime reduse, fiind constituiți din roci foarte variate, asemănătoare cu ale Carpaților Meridionali. Cei mai înalți sînt Munții Semenicii (Virju Semenici 1 446 m), alcătuiți mai ales din șisturi cristaline și Munții Almăjului (Vîrfurile Svinecea Mare 1 224 m) în care calcarele ocupă întinderi mari. În timp ce Semenicul este mai masiv, Munții Almăjului sînt mai diferiți ca aspect.

Munții Banatului sînt acoperiți cu păduri, îndeosebi de foioase, iar subsolul este bogat în cărbuni și minereuri. Datorită lor s-a dezvoltat Reșița, mare centru al industriei siderurgice și al construcțiilor de mașini. Aici se produc motoare diesel pentru tracțiune feroviară și navală, motoare electrice, turbine de diverse tipuri, echipament pentru hidrocentrale, utilaj tehnologic și altele. Dintre monumentele naturii mai cunoscute sînt cheile (Nerei, Carașului, Minișului), peșterile (Comarnic, Buhui, Ponor ș.a.) rezervația forestieră Beușnița și Lacul Ochiul Beului.

Depresiunea Almăjului („Tara Almăjului”) și Depresiunea Caraș-Ezeriș sînt cele mai mari și importante depresiuni din Munții Banatului. Țara Almăjului numită și „Tara florilor de măr» este cunoscută nu numai prin resursele naturale ale solului și subsolului, ale livezilor de pomi fructiferi, dar și prin etnografie și folclor. Obiceiurile legate de activitatea pastorală se păstrează încă în forma lor originală. Bunăoară, în poiana de la Gorunul Trăsnit (740 m altitudine), situată lângă localitatea Gîrbovăț, se adună păstorii și locuitorii satelor din împrejurimi la unele manifestări legate de creșterea vitelor.

Pe culmile cele mai înalte ale Semenicului se află cea mai importantă zonă pentru sporturile de iarnă și odihnă din toți Munții Banatului. Complexul turistic Semenic este așezat pe o înșeuare largă (la 1 410 m altitudine) între vîrfurile Semenic și Piatra Goznei (1 445 m). La complex se ajunge pe drumul modernizat 23, pe o potecă sau cu telefericul de la Văliug. La poalele Munților Semenic se află Complexul turistic Crivaia (650 m altitudine), Casa Baraj Văliug (630 m altitudine), stațiunea „Trei Ape” (850 m altitudine), Stațiunea Secu (280 m altitudine) și stațiunea Poneasca. La Crivaia s-au amenajat terenuri de schi pentru începători. Sportul nautic se poate face pe lacurile de acumulare Gozna, Văliug, Trei Ape și Poneasca, dotate cu ambarcațiuni corespunzătoare.

O altă regiune în Munții Banatului cu multe frumuseți naturale este regiunea Munților Anina, munți de altitudine mijlocie (altitudinea maximă în Vîrfu Leordiș, 1 160 m), bine acoperiți cu vegetație forestieră, în subsol cu numeroase peșteri și diferite resurse naturale — în special cărbune. Liniștea codrilor de pe Țilva Zinei — din bazinul superior al Ponorului, afluentul Minișului — a fost tulburată în ultimii ani prin construirea unei termocentrale electrice pe bază de șisturi bituminoase. Intrarea ei în funcție, în anul 1982, cu o putere instalată de 990 MW, constituie o premieră în istoria energetică nu numai din țara noastră, dar și din Europa, scoîndu-se astfel „lumină din piatră”. Șisturile bituminoase deși au calități inferioare altor combustibili (cărbune, petrol, gaze), constituie o importantă sursă de energie dat fiind cantitățile mari exploatabile. Orașul Anina este un vechi centru carbonifer și cu mari zăcăminte de șisturi bituminoase.

Împrejurimile Aninei sînt foarte pitorești. Calea ferată Oravița-Anina construită pe la 1854, străbate Munții Aninei, trecînd prin 14 tuneluri și 16 viaducte, pe o distanță de numai 23 km.

Regiunea Carașova, situată în bazinul rîului Caras, este cunoscută nu numai prin pitorescul fenomenelor carstice (chei, peșteri, doline), dar și ca o regiune artizanală și folclorică. În această parte a Munților Banatului se află rezervația naturală Cheile Carașului-Comarnic.

Munții Poiana Ruscă sînt bine delimitați de valea Mureșului și Culoarului Bistrei. Constituți în cea mai mare parte din șisturi cristaline, ei apar ca un bloc unitar, înălțimile scăzute (Vîrfu Padeșu, 1 374 m și Vîrfu Ruscă, 1 355 m), suprafețele de eroziune largi, în majoritate sub 1 300 m, au dat posibilitatea ca așezările omenești să se întindă mult pe plaiurile înalte ale acestor munți. Anual, în a treia duminică din luna iulie, are loc o manifestare artistică în poiana Padeșului, numită „Ziua Padeșului”, organizată de locuitorii din împrejurimi. În subsolul munților sînt cele mai bogate zăcăminte de minereuri de fier și îndeosebi de marmură din cuprinsul țării noastre, de aceea pot fi numiți și Munții de Marmură. Localitățile cele mai importante sînt Nădrag și Oțelu Roșu, cu vechi tradiții în « industria metalurgică. La Rușchița se exploatează marmură de bună calitate. Munții Poiana Ruscă se remarcă prin pitorescul lor și prin originalitatea satelor și costumelor populare. Puncte de plecare în excursii mai lungi în împrejurimi sînt la Cabana Căpriorul (875 m), aproape de Nădrag și în satele Tomești, Vadu Dobrii și altele.

Valea Mureșului, străbătînd Carpații Occidentali între Deva și Lipova, leagă Transilvania cu Cîmpia de Vest. Este o trecere naturală cu forme de relief variate și atractive. Culoarul Mureșului, lung de circa 100 km și străbătut de un drum național și o cale ferată, prezintă o succesiune de îngustări și largiri pe parcursul său. Climatul moderat, de adăpost, flora și fauna bogată, localități cu elemente etnografice și folclorice interesante, șosea modernizată (D.N. 7), cale ferată, poteci și drumuri forestiere spre munții mărginași, stimulează activitatea turistică. Apele minerale (Lipova, Bogda, Boholt și din alte părți) completează calitățile mediului natural. Patrimoniul turistic este mărit de monumentele istorice, de realizările prezentului — termocentrala de la Mintia — și mai ales de cele două centre urbane, cu funcții complexe care străjuiesc capetele culoarului, Deva și Lipova.

Municipiul Deva (peste 70 000 locuitori), așezat într-un punct cheie, la încrucișarea multor căi de comunicație este o așezare veche — cu urme din comuna primitivă — dezvoltată în preajma unei cetăți (Cetatea Devei) menționată documentar spre sfîrșitul secolului al XIII-lea. În anii socialismului Deva a devenit un oraș modern, un puternic centru industrial, în care-și desfășoară activitatea multe întreprinderi industriale. Paralel cu dezvoltarea industrială orașul s-a dezvoltat armonios din toate punctele de vedere. Au apărut noi cartiere de locuințe (Sub Cetate, Gojdu, Dacia, Viile Noi), dotări culturale, comerciale, tehnico-edilitare ș.a.

Orașul Lipova situat pe o zonă de contact — munte-cîmpie — care i-a favorizat dezvoltarea, este cunoscut ca stațiune balneoclimaterică și prin cîteva obiective economice (secția întreprinderii de

strunguri, secțiile de confecții metalice din Arad, de îmbuteliere a apelor minerale).

Locuri de popas, afară de cele două orașe, se pot găsi la o serie de cabane și moteluri: Cabana Căprioara (440 m altitudine) în apropiere de Deva și motelul „Valea Frumoasă” din apropierea comunei Bîrzava, ca și la Cabana Debela Gora (483 m altitudine) din Munții Zarandului, campingul „Lipova” din orașul Lipova etc.

PREZENT ȘI TRECURT PE PLAIURILE MUNȚILOR APUSENI

În spațiul din interiorul cetății de piatră a Munților Apuseni multe lucruri deosebit de interesante îți vor fi dat să vezi. Condițiile naturale, alături de obiectivele economice, monumentele istorice, construcțiile civile vechi, tradițiile, elementele de folclor specifice, au generat existența a numeroase și variate regiuni atractive. Dacă pleci de la Alba Iulia spre vest, pe valea Ampoiului intri în Munții Metaliferi și Munții Trascăului de mică altitudine, cu relief domol, culmile lor cele mai înalte între 900 și 1 437 m (Vîrfurile Poienița din Munții Trascăului atinge 1 437 m). Rupturile tectonice la care au fost supuși în trecutul geologic au avut ca rezultat apariția rocilor vulcanice și formarea unor mici depresiuni cum sînt depresiunile Trascău, Zlatna, Băița. În această zonă montană se găsesc mai multe obiective naturale de mare interes științific: coloanele de bazalt de la Detunata (Vîrfurile Detunata 1 258 m) gigantice opere ale naturii cuprinse într-o rezervație geologică, apoi Cheile Galdei, Cheile Geoagiului ș.a.

În sectorul montan Trascău și alte elemente naturale sau antropice prezintă interes: lacul natural de la Ighiel, Ampoița cu o rezervație geologică și botanică, Vințu de Jos cu un castel medieval din secolul al XVI-lea și Șibot cu monumente din secolul al XIX-lea. Cea mai însemnată localitate din acest sector montan este Zlatna, centru al industriei chimice și al metalelor neferoase. Tot aici se găsesc și urmele unei cetăți daco-romane.

Stațiunea balneoclimaterică Geoagiu-Băi, cu dotări moderne și cu ape termale folosite și de romani, din apropierea văii Mureșului, este una din cele mai frecventate din Munții Metaliferi. Aici se pot vizita și urmele castrului roman Germisara (secolul al II—III-lea).

Dacă intri în Munții Apuseni de la Turda, pe valea Arieșului constăți aceeași variație a peisajului: plaiuri largi cu păduri ori poieni mărginite de versante prăpăstioase, piscuri ascuțite, văi adînci prin care circulă ape iuți, mase de grohotișuri la baza pantelor, peșteri, chei săpate adînc în stîncă și multe alte forme de relief.

Cheile Turzii — rezervație naturală — străbătută de apele râului Hășdate pe o distanță de 3 km sînt de o măreție rar întâlnită.

Condițiile locale au favorizat, între altele, existența unor plante endemice și plante rare. Splendoarea stîncilor a făcut loc și legendei: „Aproape de Muntele Petridului se află și Cheia Turzii, în care sînt multe peșteri, de multe veacuri, pentru că acest munte de stîncă este tăiat de Valea Hășdatelor, care vine din Munții Apuseni ai Transilvaniei și se varsă în Arieș mai sus de Turda. Peste crăpătura aceea mare de stîncă, spun unii, a sărit un om mic de statură, Alexandru cel Mare, cu calul lui Ducipal. Și calul cînd a sărit, fiind obosit, a dat cu gura de țărîmurile dinspre miazănoapte și a suflat cu nările, încît s-a făcut o fîntînă care există și azi, numită «Fîntîna lui Ducipal». În adîncimea Cheii Turzii curge pe vâlcică o apă care mîină mai multe mori”. (I. Pop. Reteganul — Diverse). Cabana Cheile Turzii (450 m altitudine), de la intrarea în Cheile Turzii, înlesnește tot timpul vizitarea acestor locuri. În jurul cabanei, în sezonul rece, se practică și schiul.

Relieful sculptat în calcare sînt și în culmea impozantă a Bedeleului, strălucită afirmare montană între valurile încremenite și monotone mai joase. Nu este un masiv înalt. Face parte din grupa munților mijlocii: în Vîrfurile Prislop atinge doar 1 280 m iar în Vîrfurile Cireșu dacă ajunge la 1 240 m. Chiar Vîrfurile Bedeleu, de la care-și trage numele, nu se ridică decît la 1 227 m. Contrastul provine din faptul că este clădit în partea centrală din calcare jurasice acoperite cu puțină vegetație, prins mai jos între două benzi de conglomerate cretacice, îmbrăcate cu păduri dese de foioase și de rășinoase. Asemenea apariții îndrăznețe ca Bedeleul nu sînt tocmai rare în cuprinsul munților din țara noastră. Dar unele, ca Piatra Craiului, Măgura Codlei, Postăvarul, Șatra din Țara Lăpușului și altele, prin semeția vîrfurilor lor, stăpînesc întinderile locale ori de unde le-ai privi. Imaginea lor nu te slăbește: de natura căciulii de nori de pe ele, ori de lipsa acestora — spun localnicii — se leagă apariția ploilor, zăpezilor, furtunilor sau a vremii frumoase în regiunile respective. Observațiile lor rar se dezminț, conferind acestor „faruri” funcția de barometre naturale.

Bedeuleul, în totalitatea lui, poartă amprenta stilului de acțiune ale forțelor naturii în masele calcaroase: masivitate, platouri largi, pe alocuri creste ascuțite cu povîrnișuri repezi, mase de grohotișuri îngrămădite la poale, lapiezuri, peșteri, chei etc. Odată ajuns în localitatea Sălcuia de la poalele lui vestice, nu știi ce să vizitezi mai înții. Toate te atrag cu o forță irezistibilă: culmea în formă de platou ușor ondulat, de pe care ai o largă și variată panoramă, cheile unor râuri cum sînt cele ale

Runcului, Ocolişelului, Pociovaliștei, Poșăgii, ori peșterile Poarta Smeilor și Huda lui Papară. Dacă pentru început alegi numai două din ele, Huda lui Papară și Cheile Runcului, acestea îți vor procura cea mai deplină încântare prin farmecul și sălbăticia decorului lor.

Huda lui Papară este una din peșterile puțin cunoscute, deși calea de acces este oarecum lesnicioasă. Dacă din capătul de est al localității Sălciua, acolo unde se întâlnesc calea ferată a „mocăniței”, șoseaua și apele vînturate ale Arieșului, treci puntea suspendată, o cărare șerpuită pe malul unui pîrîu de munte te poartă în sus către peșteră.

Cale de circa 4 km ți se desfășoară o priveliște impunătoare; umbra și lumina în jocuri vii învăluie zidul albicios și năruit al Bedeleului, jos apa se zbate între maluri înguste, sărind din piatră în piatră, iar în unele locuri omul a abătut-o către mori. Podoabele naturii te îmbie cu stăruință la popas. Când, nici nu te aștepti, îți apare în cale o înfundătură în zidul calcaros înveșmîntat în verdeață, iar dacă te apropii și mai mult de gura peșterii un lac cu apa limpede, ca de cristal, răsfătă cîteva raze de soare cînd acesta se lasă ușor spre apus. Lumea interiorului nu se poate vedea decît circulînd cu barca. Dacă intri în adînc un decor foarte aranjat de neîntrecutul maestru — natura — se întinde pretutindeni. Apa care se strecoară prin peșteră este adunată și sorbită de departe, de pe latura estică a masivului, din trei văi: valea Seacă, valea Largă și valea Poienii. Bogata colecție de portrete naturale pe un spațiu așa de restrîns din zona Hudei, răsplătește ori ce osteneală.

Pe latura stîngă, tot în bazinul Arieșului și perimetrul Bedeleului, cele mai multe sisteme hidrografice și-au sculptat chei, mai mari sau mai mici, după puterea apelor și duritatea calcarelor. Cheile Runcului încep mai sus de satul Runcu, pe valea cu același nume. Culmea Pleșa Runcurilor (de 1 108 m) pe stînga rîului și cu Vîrful Șes (de 1 019 m) pe dreapta, se apropie mult, strîmtează valea și un decor de basm, de un colorit neîntrecut de nici un meșter în arta plasticii, înveșmîntează versanții. Deși nu sînt de proporțiile Cheilor Bicazului sau ale Turzii, Cheile Runcului dau prin semeția lor senzația de pătrundere într-o altă lume. Stăpînit de o liniște deplină totul pare neverosimil. Doar din loc în loc șuvițe argintii de apă își fac vînt de pe linia orizontului spre adîncul cheilor, iar gingășia de nuanțe a unor smocuri de flori agățate pe umerii îndrăzneți de calcar nu întîrzie să-ți atragă atenția, să te îmbie la popas.

Dacă în alte sisteme de chei vezi numai pereți drepecți de piatră sură sau ruginie, zgîriați de ape, aici, dimpotrivă, felurite sculpturi, mai ales pe versantul dinspre răsărit, născute din colaborarea variațiilor de temperatură cu vînturile și precipitațiile atmosferice, împodobesc înălțimile: turnuri prismatice, creste despicate, stînci răs-lețe care abia își țin echilibrul, conuri de dejecție, „babe” și „ciupercai” de tipul celor pe care le întâlnești în Munții Bucegi ori în Munții Ciucașului, dar mai mici, și altele microforme în diferite tipare, par resturi dintr-o cetate multimilenară. Din moment ce ai pătruns în chei, priveliștea tabloului cu straniile lui împletituri te absoarbe, strecurîndu-ți în suflet emoții neașteptate. Nici nu-ți dai seama cînd ai ajuns spre satul Lunca Largă al cărui nume oficial caracterizează topografia văii.

Acolo unde rîul Arieș își are punctele de pornire se află cel mai impunător masiv din cadrul Apusenilor, ridicîndu-se deasupra celorlalți: Munții Bihorului care ating altitudinea maximă a Carpaților Occidentali în Vîrful Bihor (1 849 m), un ansamblu magnific rezultat din zbuciumul unei naturi nestatornice de-a lungul timpului. În partea de nord a Munților Bihor se găsește interesanta regiune carstică — Podișul Padiș. Cabana Padiș (1 280 m altitudine) este o bază importantă de turism de unde se fac excursii la „Cetățile Ponorului”, cu doline, peșteri și avene adînci, la Cheile Galbenei, Peștera Cetatea Rădesei, Peștera și ghețarul Focul Viu și altele. Padiș-Cetățile Ponorului-Galbena sînt cuprinse într-o rezervație naturală. Sînt, de asemenea, importante obiective ca avenul din Șesuri, Peștera Scărișoara cu un ghețar fosil, declarat monument al naturii, Peștera „Pojaru Poliței” rezervație științifică, rezervația naturală forestieră Scărișoara-Belioara. Cabana Scărișoara (1 108 m altitudine) și satele Scărișoara, Gîrda de Sus, Arieșeni, Albac sînt importante baze de plecare spre Munții Bihorului. În această zonă nu numai natura este interesantă dar și oamenii din Țara Moților. Satele, costumele populare, meșteșugurile atrag numeroși vizitatori. Vara, în luna iulie, pe Muntele Găina (1 486 m altitudine) se ține renumitul „tîrg de fete” la care se adună atît oamenii munților, cît și din întreaga țară. Drumurile și potecile de acces cele mai multe se desfac din șoseaua modernizată (D.N. 75) care străbate Munții Apuseni, legînd orașele Turda și Dr. Petru Groza.

Munții Vlădeasa, Munții Gilăului și Muntele Mare au întinse suprafețe de eroziune, cum sînt platforma Cîrligata-Fărcaș și platforma Măguri-Mărișel unde se găsesc așezări omenești cu tradiții în lucratul lemnului („ciubere” de tot felul).

Locurile de agrement, odihnă și sport sînt de mare însemnătate. La izvoarele rîului Iada se găsește frumoasa stațiune climaterică Sfîna de Vale, cunoscută în întreaga țară. Ea este și o bază de plecare în munții din împrejurimi. Tot de-a lungul rîului Iada pe cursul său mijlociu, se află barajul și lacul de acumulare Leșu, construit de curînd, furnizează apă pentru industria din valea Crișului, fiind în același timp un loc de divertisment. Lacurile de acumulare de pe Someșul Cald, mult mai mari, pun în

mişcare două hidrocentrale. Excursioniștii se îndreaptă îndeosebi spre cabanele: Vlădeasa (1 430 m) de pe versantul estic al Masivului Vlădeasa, Someșul Rece (550 m), bază cu caracter mixt pe valea râului cu același nume în Munții Gilăului, Muntele Filii (550 m) și Băișoara (1 385 m) situate în partea estică a Muntelui Mare.

Din cele mai vechi timpuri, acești munți au fost locuiți de o populație strâns legată de locuri, cu ocupații și obiceiuri străvechi. Localitățile ca: Mărișel, Călățele, Belîș și altele, sînt des vizitate. Realizările contemporane au inspirat și aici creații folclorice noi, care slăvesc munca omului din zilele noastre.

ȚARA MOTILOR

Este situată în bazinul superior al râului Arieș. În adîncurile pămîntului se găsesc minereuri care conțin aur, argint, plumb și alte metale neferoase, exploatare din timpuri foarte vechi. La localitatea Roșia Montană — despre care amintește și Herodot ca fiind în acele timpuri unica mină de aur și argint din Europa — se văd și astăzi urmele galeriilor de unde romanii exploatau aurul și argintul.

În masivele calcaroase s-au creat forme pitorești și rare, multe declarate monumente ale naturii. Lîngă comuna Vidra se găsește rezervația paleontologică Dealu cu Melci, unul din cele mai bogate puncte fosilifere din țara noastră. Omul a locuit această regiune din timpurile preistorice după cum ne arată urmele săpăturilor arheologice. Dacii și apoi romanii au lăsat urme în multe locuri. Cu toate condițiile grele de viață din trecut, românii au locuit permanent aceste plaiuri. Satele, prin multe din elementele lor, sînt mărturii evidente. Nici într-o parte în țara noastră, pe o suprafață atît de restrînsă, nu s-au identificat mai multe manifestări de cultură materială și spirituală, născute din lupta omului cu natura. Forma caselor, costumul popular și chiar meșteșugurile au fost adaptate condițiilor mediului natural și au dăinuit în tradiție. Uneltele agricole, morile de apă, șteampurile pentru sfărîmat minereul de aur, obiectele de uz casnic, instrumentele de cîntat, toate trezesc curiozitate și admirație. În confecționatul vaselor de lemn și al doagelor s-a ajuns la un specific local ce nu-și găsește asemănare (Vidra, Albac, Arieșeni, Gîrda de Sus, Scărișoara etc.).

Din aceste locuri s-au ridicat oameni celebri. O casă muzeu memorial din comuna Avram Iancu, de pe valea Arieșul Mic, amintește de Avram Iancu, cel ce a fost supranumit „Craiu munților”, după cum satul Horea din bazinul Arieșului Mare, amintește de Nicolae Ursu, zis Horea, care în 1784, alături de eroii și martirii Cloșca și Crișan, a condus lupta iobagilor împotriva exploatării feudale.

Orașul Cîmpeni așezat pe valea Arieșului, la o înfrunțare de drumuri modernizate care vin de peste munți (D.N. 75 și D.N. 74 A) și alte drumuri nemodernizate — este un centru industrial și turistic. Comuna Lupșa, tot de pe valea Arieșului are un muzeu sătesc etnografic. La Lupșa s-a construit și un camping.

PE SUB VULCAN

Pe ori unde vei străbate Munții Apuseni, pe poteci de picior ori pe drumuri îndelung bătătorite, farmecul priveliștilor naturale, a tablourilor viu colorate și într-o succesiune surprinzătoare, nu se desminte. Dacă de la Cîmpeni, din centrul Țării Motilor, te abați spre sud-vest, pe drumul care duce către Depresiunea Zarandului, în jocul de lumini de la orizontul strîmt își apar înaintea ochilor culmi largi, unele în chip de măguri acoperite pînă în vîrf de o bogată vegetație forestieră. Deodată, la o cotitură de drum, valea se deschide, locuințe vechi, dar mai ales noi cu multe etaje, se înșiră în lungul unor străzi cu asfalt proaspăt. Este Abrud, vechea localitate minieră, numit de strămoșii noștri Alburnus — Major, centru cu îndeletnicire tradițională; mulți din locuitorii orașului lucrează la exploatarea zăcămintelor de minereuri complexe de la Roșia Montană din apropiere, regiune minieră cunoscută încă de pe vremea romanilor. În anul 1981 la Roșia-Poieni a fost pus în valoare un important zăcămint de minereu de cupru, creîndu-se astfel condiții pentru a putea intra în producție Combinatul minier al cuprului de la Abrud. De la Abrud, mai departe, șoseaua urcă prin Pasul Buceș, denumit astfel după satul prin care trece, unii localnici îi spun și trecătoarea „Pe sub Vulcan” după numele unei frumoase forme calcaroase în chip de con care străjuiește drumul. Pe acest drum, lîngă Vulcan, s-a întîlnit Nicolae Bălcescu cu Avram Iancu, în iulie 1849. Dacă treci mai departe în Depresiunea Zarandului, îmbinarea elementelor naturale nu se schimbă mult; inventarul resurselor naturale din subol ca și ocupațiile tradiționale se mențin. Exponatele smulse din comorile ascunse în adîncurile Pămîntului ia Caraci, Musariu, Barza, Țebea și din alte părți, scilicet viu în Muzeul mineralogic de la Brad.

MUNȚII PERIFERICI ȘI DEPRESIUNILE DIN PARTEA VESTICĂ ȘI NORDICĂ A MUNȚILOR APUSENI

Din blocul central al Munților Apuseni se ramifică spre vest și nord mai multe culmi muntoase, separate între ele prin depresiuni.

Munții Zarandului sînt alcătuiți dintr-o singură culme principală. Altitudinea lor este redusă și variată de la un loc la altul, (Vîrful Drocea, 836 m). Sînt străbătuți de cîteva drumuri care leagă valea Crișului Alb cu valea Mureșului. Atrag mulți vizitatori prin pitorescul lor. Aceștia găsesc adăpost în cîteva cabane și campinguri situate spre poalele munților sau în interior: Cabana Ghioroc pe latura vestică, Cabana Căsoaia în partea nord-vestică și Cabana Debela Gora pe creasta principală.

Depresiunea Zarandului, numită și „Țara Zarandului”, desfășurată sub forma unui golf al Cîmpiei de Vest în bazinul mijlociu al Crișului Alb, se continuă cu Depresiunea Gurahonț, Depresiunea Hălmaგიului și cu alte depresiuni mai mici în bazinul superior, oferind călătorului o diversitate de forme de relief. Este o regiune bine populată, cu numeroase sate mari. Interesează prin varietatea peisajului și posibilitatea de a face excursii în Munții Codru-Moma, Zarand, în Bihor și Metaliferi. La Gurahonț se află un parc dendrologic, iar, lîngă localitatea Zimbru, o rezervație botanică numită Dosul Laurului. În cadrul pădurii în care domină fagul se află o poiană cu laur, element mediteranean care ajunge aici pînă la 2 m înălțime. După cum menționează documentele istorice, frunzele de laur erau folosite de romani pentru încununarea celor viteji, ca simbol al gloriei.

Centrul principal al Depresiunii Zarandului este orașul Sebiș, așezat la poalele Munților Codru-Moma pe malul drept al Crișului Alb. Are o industrie în continuă dezvoltare. Este centru de prelucrarea lemnului (mobilă curbată), a fructelor și de exploatare a materialelor de construcții. Este un loc de schimburi comerciale pose-dînd și unele obiective turistice în oraș și în împrejurimi (Muzeul, castelul și biblioteca orășenească, monumentul eroilor). În satele Zarandului se pot vedea și admira case, monumente de arhitectură populară, meșteșuguri practicate din vechi timpuri (olărie, dogărie, tîmplărie ș.a.), costume populare, muzee sătești, castele feudale etc.

Pe cursul superior al Crișului Alb s-a dezvoltat orașul Brad, un însemnat centru al industriei aurului. Muzeul mineralogic („muzeul aurului”) de la Brad conține bogate și valoroase colecții ale acestei regiuni aurifere. Atrag atenția îndeosebi „șopîrla de aur” și „harta țării”. La localitatea Mesteacăn a avut loc prima adunare a țăranilor răsculați la chemarea lui Horea în 31 octombrie 1784. Țebea nu este numai o însemnată localitate minieră, este în același timp un loc istoric. În marginea satului se află „Gorunul lui Horea” (monument al naturii), iar nu departe de acesta se găsește mormîntul lui Avram Iancu.

În anul 1966, la 8 octombrie, cu ocazia unei vizite făcute la Țebea, Secretarul general al Partidului Comunist Român, Președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a plantat un nou gorun la mormîntul lui Avram Iancu.

La vest de Brad se găsește Vata de Jos, stațiune balneoclimaterică de interes local. Mijloacele de comunicație sînt lesnicioase în cuprinsul depresiunii. Pe la Brad trec drumuri modernizate (D.N. 74 și D.N. 76). Drumul național 76 a fost declarat drum european (Oradea-Beiuș-Brad-Deva-Petroșani-Craiova).

Munții Codru-Moma sînt munți de altitudine mijlocie, cea mai mare înălțime fiind în Vîrful Pleșu (1 112 m). Izbucul de la Călugări este considerat rezervație naturală. Posibilități de tratament și recreere în Munții Codru-Moma oferă stațiunea Moneasa, de pe valea Moneasa, afluent al Crișului Alb. Apele minerale termale sînt cunoscute de pe vremea romanilor.

Depresiunea Beiușului este traversată de Crișul Negru care prin frumoasele chei de la Borz (comuna Șoimi) trece în cîmpie. Este o depresiune locuită de om din timpuri foarte vechi. Cele mai multe așezări omenești se găsesc de-a lungul văii Crișului Negru. Depresiunea Beiușului este străbătută, de la Beiuș spre sud, de o șosea modernizată (D.N. 76) și de o cale ferată. În aceste sate își rețin atenția arhitectura populară tradițională, dar și stilul construcțiilor noi. Aproape fiecare localitate își are un anumit specific tradițional: olăritul, lucratul fierului, tăbăcitul pieilor pentru încălțăminte, lucratul sumanelor și a unor obiecte casnice. Orașele Nucet, Vașcău și Dr. Petru Groza fac parte din noile centre urbane, dezvoltate din vechi așezări rurale.

Orașul Beiuș, menționat în documentele istorice din prima jumătate a secolului al XIII-lea, este cel mai mare din cadrul depresiunii, un centru industrial în dezvoltare. Posedă unele obiective turistice. Muzeul etnografic conține piese deosebit de reprezentative ale tradițiilor locale. Orașul Beiuș este o bază de plecare pentru Munții Pădurea Craiului, Vlădeasa și Bihor.

Munții Pădurea Craiului (Vîrfu Boții, 968 m) au fost locuiți de om, anterior istoriei scrise. Ei sînt alcătuiți mai ales din calcare, au un climat blînd și sînt acoperiți cu păduri și pajiști. Pe latura lor sud-vestică, aproape de contactul cu Munții Vlădeasa, se află renumita peșteră de la Meziad (4 750 m galerii), care prin cele cinci etaje și bolți susținute de stîlpii stalactitelor și stalagmitelor rivalizează cu vestitele peșteri din Alpii Dinarici. În partea centrală a acestor munți se află și platoul carstic Zece Hotare, cu numeroase doline și polii.

DEFILEUL CRIȘULUI REPEDE

Obiectivele de aici sînt reprezentate prin peșteri și Defileul Crișului Repede, străbătut de o șosea (E 15, D.N. 1) și o cale ferată. În defileu, la localitatea Ciucea se află Muzeul memorial Octavian Goga și mormîntul poetului. Dintre peșteri de mai mare însemnătate sînt: Peștera Vadu Crișului, Peștera cu Apă, Peștera Caprei. Lîngă localitatea Șuncuiș se află Peștera Vîntului, cu trei etaje și cu cea mai mare rețea de galerii subterane avînd 30 650 m lungime. Este declarată rezervație speologică.

Depresiunea Vad-Borod apare în cea mai mare parte ca un larg coridor cu relief de cîmpie, ca un golf al Cîmpiei de Vest. Cercetările arheologice au arătat prezența unei culturi materiale preistorice și apoi prezența dacilor și romanilor în această depresiune.

Cea mai mare densitate a așezărilor omenești se află de-a lungul șoselei (E 15) care leagă Oradea de Cluj-Napoca. Din orașul Aleșd și comuna Aștileu pornesc drumuri spre Muntele Șes (Plopiș) și spre Munții Pădurea Craiului. În aceste centre s-a dezvoltat în anii construcției socialiste unele ramuri industriale. Se adaugă folclorul, inclusiv arta populară, vestită în tot ținutul bihorean. Aceasta se oglindește în construcția caselor mai vechi, bisericilor din lemn, confecționarea obiectelor de uz casnic și în modelarea lutului. Ceramica albă se lucrează în localitatea Borod fiind mult solicitată pentru frumusețea ei. Motelul „Piatra Craiului” și campingul „Vadu Crișului” oferă adăpost celor care vizitează această frumoasă zonă. La nord de Depresiunea Vad-Borod se desfășoară Muntele Șes, denumit și Munții Plopișului, cu altitudini mici (cea mai mare înălțime 918 m). În partea lor centrală, se află localitatea Pădurea Neagră, cunoscută prin industria sticlei, și Cheile Barcăului săpate în calcarele de la Tusa.

Depresiunea Șimleului, cu un relief colinar, este străbătută de râul Barcău și de râul Crasna. Cea mai importantă localitate este orașul Șimleu Silvaniei așezat pe valea râului Crasna. Are dezvoltată industria materialelor de construcții, alimentară și a confecțiilor. Depresiunea prezintă și o serie de obiective interesante din care nu lipsesc elementele etnografice și folclorice. Localitățile Iaz, Cizer și Meseșeni sînt bine cunoscute prin costumele populare cu ornamentație bogată. Dacă mergi la localitatea Meseșenii de Sus, vei găsi izvoare cu ape minerale — stațiune de interes sezonier — iar Nuș-falău punct de interes arheologic. Căile de acces sînt numeroase. Cele mai multe se ramifică spre interiorul ei din drumul european (E 15), care trece prin Defileul Crișului Repede și din drumul modernizat (D.N. 1 F) cel care leagă orașul Zalău de Cărei. Pe acest drum se află localitatea Guruslău unde Mihai Viteazu a învins în 1601, pe Sigismund Bathory. La Bocșa s-a născut Simion Bărnuțiu. Aici se găsește mormîntul său și un bust ridicat în amintirea lui.

În Munții Meseșului se găsesc locuri încîntătoare pentru odihnă și recreere. Cabana Meseș (450 m altitudine) și motelul Popasul Romanilor oferă condiții confortabile de cazare. În partea de nord a Munților Meseșului se găsește orașul Zalău, important centru industrial, creat în anii noștri. Aici se află numeroase întreprinderi și fabrici cum sînt: întreprinderea de armături industriale din fontă și oțel, întreprinderea de conductori electrici emailați, întreprinderea de produse ceramice, întreprinderea de anvelope, întreprinderea de țevi, întreprinderea de prelucrarea lemnului, Filatura de bumbac și altele. Zalău, un fost tîrg fără nici o însemnătate, este astăzi reședința județului Sălaj, cu o populație de aproape 40 000 locuitori, cu noi cartiere (Simion Bărnuțiu, Dumbrava, Traian, Păcii, Mihai Viteazu, Sărmaș și altele în perspectivă) și instituții cultural-sociale. Municipiul Zalău posedă, între altele, un muzeu de istorie, științe naturale și artă populară. Un suflu înnoitor se desfășoară în viața artistică, cu vechi tradiții. Ansamblul folcloric de muzică și dansuri „Rapsodia Sălajului” este bine cunoscut în toată țara.

POPOSIND PE DEALUL FELEACULUI

Există unele forme de relief care prin denumirile lor nu se relevă în mod deosebit de la un prim contact, însă poziția lor le impune funcții deosebite ca cea de punct dominant al regiunilor respective. Una dintre acestea este și Dealul Feleacului, cu o altitudine maximă de 832 m, care străjuiește orașul Cluj-Napoca. Feleacul are o semnificație aparte; pe o suprafață de 10 ha se întinde rezervația peisagistică Făgetul Clujului, cu însemnătate științifică. Față de vatra orașului, Feleacul se ridică cu circa 400 m, dar ceea ce-l face să iasă în evidență este, pe de-o parte, poziția sa de contact, iar pe de alta, faptul că este lipsit pe crupă de podoaba covorului forestier, aceasta îmbrățișînd pe ici și colo, în pîlcuri, părțile laterale. Feleacul, ca structură și ca formă de relief, face parte dintr-un arc de înălțimi cu două trepte care privesc spre orașul Cluj-Napoca; acest arc este întrerupt spre vest de valea largă și ușor meandrată a râului Someșul Mic. Astfel sînt, din treapta înaltă Măgura Peana care-și avîntă creasta pînă la 827 m, împădurită în cea mai mare parte cu foioase, apoi Sălcea de 824 m și ceva mai departe Săvădisla de 760 m. Treapta mai joasă o formează Dealul Gîrbău care nu ajunge decît la 570 m,

acoperit cu întinse pășuni. Mai spre est, dincolo de valea adâncă a Gîrbăului, se află vestita pădure a Mireșului care acoperă și o parte din Culmea Capului Dealului. Pădurea este constituită în principal din făgete de la care vin și diferite denumiri locale, ca cea a așezărilor omenești de pe Culmea Făget, apoi cabanele Făget-Pădure, Făget Izvor și altele, situate în poziții deosebit de pitorești. Ceea ce atrage atenția, vizitînd regiunea Feleacului este dinamica terenului. Pe unele sectoare, ca și în regiunea Subcarpatică, au avut loc deplasări de teren mai ales în anii ploioși. Bineînțeles că aici împăduririle și diferitele lucrări tehnice le-au pus stavilă. Deși este relativ înalt o șosea modernizată trece peste Dealul Feleacului, legînd municipiul Cluj-Napoca cu Turda. De pe înălțimea Feleacului priveliștea este o adevărată încîntare. Totul se prezintă în fața ochilor ca o combinație arhitecturală de o rară măreție. Jos, la poalele măgurii, se văd sclipirile argintii din valea largă a Someșului Mic pînă dincolo de Apahida.

Mozaicul urban al orașului pare o oază tăiată în două de apa Someșului Mic, și, parțial, a Nădașului, afluentul Someșului Mic care completează decorul de vale; dar, mai departe spre nord, culmile întinse din Platforma Someșeană, pline de roadele solului și brăzdate ele văi cu profil transversal dăltuit adînc, ca cea a Chintenilor și Feiurdenilor, par rezultatul unei valoroase selecții naturale.

Spre est se deschide peisajul pastelat din Cîmpia Transilvaniei, asemănător în bună măsură cu cel din colțul Podișului Someșan; dealuri cu crupa largă, cu înălțimile cuprinse între 400 și 500 m, excepție făcînd în această regiune doar cele din apropierea Feleacului ca Dealul Pleșii de 720 m de lîngă localitatea Vîlcele și Dealul Aiton de 718 m. Peisajul de pe Feleac este atrăgător, cu schimbări surprinzătoare pe linia orizontului, care-ți strecoară în inimă un sentiment de dragoste adîncă pentru aceste meleaguri ale patriei.

SUBCARPAȚII

Subcarpații alcătuiesc un ținut deluros care, sub forma unui brîu, cînd mai lat, cînd mai îngust, însoțesc marginea Carpaților Orientali și Meridionali, începînd din valea rîului Moldova pînă în valea rîului Motru. Subcarpații apar ca o treaptă mai joasă față de munții alăturați, dar mai înalți decît regiunile de podiș și cîmpie. Subcarpații au luat naștere, întocmai ca și munții, prin încrețirea scoarței, între munți și dealuri se găsesc numeroase depresiuni subcarpatice. Dacă munții cu toată sobrietatea și înălțimea lor deschid tot timpul anului porțile de primire și la toată lumea, cu atît mai mult Subcarpații, mai mici ca altitudine și natura lor mai puțin capricioasă, oferă o paletă admirabilă de culori permanent îmbietoare.

Regimul climatic mai blînd în unele depresiuni subcarpatice favorizează creșterea unor specii vegetale cu caracter termofil, pe lîngă bogăția covorului de păduri, care îmbracă mai ales spinările dealurilor. Nu lipsesc nici terenurile pentru culturi. Depresiunile și văile largi adăpostesc orașe și sate mari înconjurate de întinse livezi cu pomi fructiferi, mai cu seamă cu pruni și meri. Pe versanții dealurilor subcarpatice, expuse în bătaia razelor soarelui, se întind numeroase podgorii. Omul a locuit în Subcarpați din îndepărtate vremuri, fapt atestat de exponatele din diferite muzee. O altă trăsătură a Subcarpaților constă în existența în subsol a unor importante masive de sare, zăcăminte de lignit, gaze naturale și de petrol care constituie baza unor puternice ramuri industriale. De aceea în zona subcarpatică s-au dezvoltat multe centre industriale. În aceste locuri, sînt numeroase izvoare cu ape minerale, cu multe stațiuni de cură și odihnă, unele de interes general.

SUBCARPAȚII MOLDOVEI, OAMENI ȘI LOCURI

Subcarpații Moldovei se întind între valea Moldovei și valea Trotușului, închid spre exterior o serie de depresiuni subcarpatice. Cele mai importante sub raport fizic și antropic sînt: Depresiunea Neamțului, Cracău-Bistrița și Tazlău-Cășin.

De pe un umăr de deal dezgolit de vegetația forestieră care se desprinde din Masivul Filiorul spre nord-est, privirea surprinde cea mai mare parte din decorul policrom al Depresiunii Neamțului. Nimic nu ți se ascunde. Totul pare plin de fantezie, din îngustarea Boiștei pe unde-și face loc Ozana către larga vale a rîului Moldova, pînă spre faldurile deluroase de deasupra Bălțăteștilor. Un adevărat tablou geografic, plin de elemente străbune, cîndva scena unor importante evenimente istorice.

Depresiunea Neamțului (Nemțișor, numită și Ozana-Topolița) este situată între Munții Stînișoarei la vest și dealurile subcarpatice PZeu (911 m) și Boiștea (583 m) în est. Este străbătută de rîul Neamț (Ozana) și afluenții săi, dintre care cel mai mare este Nemțișoru, care curge și prin apropierea monumentului arhitectonic Mănăstirea Neamț.

Această depresiune este un ținut cu o istorie bogată și cu vechi tradiții, folclor și etnografie. În perioada medievală s-au ridicat aici multe monumente arhitecturale. Mănăstirea Văratec (construită în 1785), înconjurată de păduri de conifere, este o adevărată stațiune climaterică. În muzeul mănăstirii se află multe valori artistice și documente istorice. Complexul turistic Agapia, dotat cu tot confortul modern, este un excelent loc de popas. Mănăstirea Agapia, monument ridicat în secolul al XVII-lea, are o mare valoare artistică. Stîrnesc un deosebit interes picturile lui Nicolae Grigorescu, veritabile capodopere ale artei picturale din țara noastră. Tot aici se află și Muzeul memorial Alexandru Vlahuță, organizat în 1966. Regiunea Neamț cuprinde nu numai monumente arhitecturale medievale, descoperiri preistorice, ori amintiri despre clasici, dar și peisaje pitorești, deosebite, viu colorate, ape limpezi, cîmpuri și coline acoperite de culturi bogate. În apropierea mănăstirilor, pe Masivul Filiorul, s-au propus să devină rezervații forestiere două trupuri de pădure care să amintească de marele nostru poet Mihai Eminescu¹. Trupul „Codrii de aramă” în suprafață de 9,4 ha constituit mai ales din gorun, din care unele exemplare au vîrsta de peste 130 de ani, pe cînd trupul „Codrii de argint”, pe suprafață de circa 2 ha, este format numai din mesteacăn, cu arbori de peste 100 de ani.

„De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint”.

(M. Eminescu, Călin, file din poveste)

Nu departe de aceste rezervații, în aria comunei Vîntători, poți vedea o altă rezervație — rezervația de zimbri „Dragoș Vodă”. După ce treci podul peste Ozana, ceva mai departe, te întîmpină un codru secular de o rară frumusețe, constituit în principal din stejar, împreună cu alte specii de foioase proprii regiunilor de dealuri — este rezervația forestieră Dumbrava, în suprafață de 77 ha.

Splendoarea naturală a acestor regiuni se împletește cu formele realizate de om, adevărate

¹ T. Toader, C. Nițu, *Invitație la drumeție*. Editura Ceres, București, 1976, pag. 152.

capodopere, demne de a fi vizitate. Mănăstirea Neamț, ctitoria domnitorilor mușatini, este un complex monumental de mare valoare. Aceasta are un muzeu de artă feudală religioasă. În apropiere de Vinători-Neamț se află Muzeul memorial „Mihail Sadoveanu”.

Orașul Țirgu-Neamț, astăzi în plină dezvoltare, așezat la încrucișarea drumurilor (D.N. 15 B și D.N. 15 C), este un oraș vechi cu bogate tradiții, dar și cu o intensă activitate economică. În curînd va fi legat printr-o cale ferată de Pașcani. Datorită factorilor naturali, Țirgu-Neamț este și o stațiune climaterică. În cuprinsul orașului noul și vechiul își găsesc armonia. Betonul și lemnul reprezintă două epoci. În anul 1957 s-a înființat Muzeul Ștefan cel Mare în vechea Școală domnească (1852) — școală de pe vremea domnitorului Grigore Alexandru Ghica. Secția arheologică păstrătoare de arme, sigilii, ceramică, monede etc. vorbește de trecutul glorios al acestor meleaguri românești, iar cea etnografică de gustul subtil al creației populare. La dispoziția vizitatorilor s-au dat în folosință două clădiri noi pentru cazare, hotelul „Casa arcașului” și motelul „Plăieșu”.

Dacă de la Țirgu Neamț te îndrepti spre sud-est (D.C. 3), poți să ajungi la Grumăzești, așezat între niște culmi de dealuri, unde se află un frumos parc dendrologic în suprafață de circa 2 ha, sat în care a trăit multă vreme vestitul entomolog Aristide Cara d j a. Mai departe, spre est, Țirpeștii (Comuna Petricani), sat mai restrîns, este cunoscut printr-o colecție de artă populară, materiale istorice și etnografice. Aici există și statueta „Gînditorul” aparținînd neoliticului. În apropiere de Țirgu-Neamț se găsește stațiunea balneoclimaterică Oglinzi cu largi perspective de dezvoltare. În Humulești, localitatea componentă a orașului, se află Muzeul memorial „Ion Creangă”, casa în care s-a născut și unde și-a petrecut copilăria neîntrecutul povestitor (1837—1889).

Tot aici, pe versantul sudic al culmei împădurite a Pleșului, dominînd valea Ozanei, se înalță zidurile monumentale ale Cetății Neamțului, construită în timpul domniei lui Petru Mușat (secolul al XIV-lea). Aici s-au făcut lucrări de restaurare și de conservare a acestui măreț monument istoric, care a avut un rol de seamă în apărarea Moldovei. La sud de Țirgu-Neamț, într-un frumos cadru natural, este așezată stațiunea balneoclimaterică Băltătești apreciată pentru tratamentele care se fac aici. Dealtfel, Băltăteștiul este cunoscut și prin creațiile populare tradiționale (cojocăritul, țesutul și lucratul lemnului).

Dacă treci curmătura de la sud la Băltătești, corespunzătoare unei cumpene de ape tipice (D.N. 15 C), dai în Depresiunea Cracău-Bistrița, încadrată între Munții Stînișoarei și Tarcăului la vest, iar la est de dealurile subcarpatice. În depresiune se află mari și vechi așezări omenești între culturi agricole și livezi de pomi fructiferi, în timp ce dealurile sînt acoperite în mare parte de păduri de foioase, îndeosebi stejar și fag. Codrul secular de la Runcu, lîngă Buhuși a fost declarat rezervație naturală. Locurile și obiectivele de interes turistic sînt numeroase și variate în cuprinsul depresiunii.

În multe sate din zona văii Cracăului (Crăcăoani, Bodești, Dobrești, Girov) costumele populare făcute din cîneapă, bogat ornamentate, mai ales la femei și alte elemente decorative, apoi folclorul apar în diferite manifestări și întreceri locale.

În compartimentul depresionar Bistrița au avut loc, în ultimele decenii, multe și mari schimbări în peisajul natural prin construirea unor căi de comunicație, moderne, canalizarea riului Bistrița, darea în funcțiune a întreprinderii industriale de la Săvinești și Roznov în care muncesc foști ciobani din munții Tarcăului, Bistriței, Stînișoarei ori foști plutași de pe Bistrița.

Orașul Buhuși așezat pe riul Bistrița este cunoscut datorită fabricii de stofe, una din cele mai mari întreprinderi ale industriei textile din țară.

Depresiunea Tazlău-Cășin este mai joasă altimetric decît cea precedentă cu care se leagă prin înșeuarea Nichitului. Se întinde de-o parte și de alta a rîurilor de la care își trage numele, fiind mărginită spre est de culmea subcarpatică Pietricica (Virfu Pietricica 588 m). În subsol se găsesc bogate zăcămintele de petrol și sare. Acolo unde riul Tazlău, care-și adună apele din apus tocmai de sub Munții Goșmanul, face un cot și intră spre sud-est în depresiunea cu același nume, se înșiră, strînsă pe vale, localitatea Tazlău. Sat cu case frumoase, reprezintă parcă o dioramă, un tablou celebru, văzut de pe dealul din partea estică unde sondele scot zi și noapte „aurul negru” din adîncul pămîntului, închis în valea sa, în umbra bătrînului Tarcău, apare ca un loc de liniște, de tihnă desăvîrșită. Ansamblul îți dă impresia că nicăieri nu ești mai ferit de neașteptatul zgomotelor marilor șleauri. Tazlăul este satul natal al scriitorului și medicului I. I. Mironescu (1883—1933) — membru fondator al revistei Viața Românească — om de o vastă cultură, ale cărui amintiri evocă și aceste plaiuri minunate unde și-a petrecut ultimile zile.

Orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej are actul de naștere de dată recentă, a luat ființă în 1956 prin unirea unor vechi așezări rurale (Onești, Borzești și Slobozia). Situat la întretaierea unor importante căi de comunicație (D.N. 11, D.N. 11 A, D.N. 12 A), acesta este un mare centru industrial: industria energiei electrice, industria de prelucrare a petrolului, industria chimică, industria constructoare de mașini, industria de prelucrare a lemnului, industria alimentară etc., fiind, în același timp, unul din însemnatele centre ale chimiei din țara noastră. Alături de aspectul modern al industriei, al blocurilor de

locuințe, al edificiilor social-culturale noi, valoroase sînt și vechile monumente arhitecturale, păstrînd amprenta patriarhală și de glorie a vremurilor care le-au generat. Aici se află Podul de piatră construit pe vremea lui Ștefan cel Mare. În Muzeul de istorie, exponatele atestă freamătul de viață materială și spirituală de pe aceste meleaguri.

Lîngă lacul de acumulare Belei, de pe Tazlău, s-a construit un complex turistic, loc de odihnă și recreere pentru oamenii muncii din municipiu. Bazinul Cașinului se remarcă prin monumente ale naturii, monumente istorice și de artă populară.

SUBCARPAȚII DE CURBURĂ

Subcarpații de Curbură sînt cuprinși între valea Trotușului și valea Dîmboviței, înfățișarea lor este deosebită de a Subcarpaților Moldovei. Depresiunile nu mai sînt atît de largi. Aici, dealurile iau o mai mare dezvoltare.

În primul sector, cuprins între văile Trotușului și Slănicului, cea mai mare depresiune și mai importantă sub raport geografic și turistic este Vrancea (Țara Vrancei). Depresiunea Vrancea a păstrat în construcția caselor și mobilarea lor, o serie de elemente tipice ca și în port, care o deosebesc de regiunile din jur. Comorile de artă populară sînt prezente în toate satele vrîncene (Vidra, Bîrsești, Tulnici etc.). S-au construit căi de comunicații noi, s-au modernizat cele vechi dînd astfel posibilitatea practicării și turismului auto.

Pe drumul modernizat care leagă Soveja de Panciu este și comuna Cîmpuri, cu casa memorială Ion Roată, luptător pentru drepturile țărănimii. Dintre localitățile de interes turistic din partea estică a dealurilor vrîncene se numără Panciu, Jariștea, Odobești și Cotești, vestite prin podgoriile lor.

Subcarpații dintre valea Slănicului și valea Dîmboviței vin spre sud în contact cu Cîmpia Română. Aici se înalță Dealul Istrița (749 m) pe care în timpul verii se organizează nedei. La poalele Is-triței, vestit prin podgoriile sale, la Pietroasele s-a descoperit tezaurul numit „Cloșca cu puii de aur”. Pe valea Slănicului, la Lopătari, sînt „focurile nestinse” — gaze care ard continuu. De deosebită însemnătate este zona vulcanilor noroiși de la Berca-Piclele-Beciu, fenomen unic în țara noastră. În apropierea izvoarelor rîului Sărata se află stațiunea balneoclimaterică Sărata-Monteoru.

Aici îți atrage atenția mina de petrol unde țițeiul se extrage prin galerii, dealtfel singura exploatare din țara noastră care utilizează acest sistem.

Pe Dealul Ciolanu, la nord de Dealul Istria, se ridică mănăstirea Ciclanu (secolul al XVI-lea refăcută în secolul al XIX-lea), monument de artă feudală cu picturi de N. Teodorescu și Gh. Tătărescu, iar în apropiere la localitatea Măgura, Muzeul de sculptură în aer liber. Drumul modernizat (D.N.10) se îndreaptă spre nord pe valea Buzăului, trecînd prin regiuni de o rară frumusețe. Mai la vest, bazinul rîului Teleajen oferă obiective demne de vizitat, cele mai multe aflîndu-se de-a lungul drumului național modernizat (I A).

Orașul Vălenii de Munte, centru industrial și stațiune climaterică este cunoscut și prin Muzeul memorial „N. Iorga” și muzeul etnografic.

Dacă mergi mai spre nord ajungi într-un oraș al sării, exploatată din timpuri foarte vechi — orașul Slănic. Acesta este și un important centru balneoclimateric, cu izvoare și lacuri sărate. O cale ferată și un drum modernizat (ramificat din D.N. IA) îl leagă de Vălenii de Munte. Un munte de sare, monument al naturii, Grota Miresei, cu lac interior sărat, sînt des vizitate.

În apropiere de localitatea Măgurele, clădirea Hanul Roșu, a fost transformată în muzeu. Aici este și un popas turistic „Hanul Roșu”, cu bufet și parcare. Localitatea Țintea se remarcă prin băile sărate și de nămol.

În regiunea viticolă dintre Buzău și Ploiești se află localitatea Valea Călugărească. Aici s-a construit un combinat pentru vinificație și o întreprindere de îngreșăminte chimice, acid sulfuric și superfosfat.

Pe valea Prahovei, orașul Cîmpina este cunoscut nu numai ca centru industrial, dar și ca oraș de interes turistic. Muzeul memorial „N. Grigorescu”, Muzeul memorial B. P. Hașdeu, Muzeul de artă populară sînt dintre obiectivele cele mai importante. În apropiere de Cîmpina se află Telega, stațiune balneoclimaterică de interes local, avînd un izvor sulfuros și lacuri sărate formate în locul vechilor exploatări ale sării și localitatea Doftana, cu o veche închisoare transformată în muzeu. Între zidurile acestei închisori au fost deținuți cei mai buni fii ai poporului, luptători neînfrițați împotriva exploatării și opresiunii burghezo-moșierești.

Valea Doftanei, barajul și Lacul Păltinoasa oferă peisaje fermecătoare. În bazinul subcarpatic al Ialomiței se află stațiunile balneoclimaterice: Pucioasa, Vulcana Băi și Gura Ocnitei.

Orașul Moreni este un centru industrial în dezvoltare. În acest oraș se află Muzeul mișcării muncitorești și revoluționare din județul Dîmbovița.

La sud de pavăza Carpaților Meridionali, geometria formelor de relief se traduce, în linii mari, printr-o lăsară treptată către Podișul Getic. Nimic nu-ți spune pe teren că treci dintr-o regiune în alta, din Subcarpați în podiș, fiind intim legate între ele. Dacă mergi însă de la est la vest prin Subcarpați constăți modificări esențiale mai ales în Subcarpații Olteniei. În mușele, pornind de la Cîmpulung la Rîmnicu Vilcea prin Domnești-Curtea de Argeș-Milcoiu, ori pe sub poala muntelui, poți vedea, după simbolurile valorice altitudinale, o schițare și orientare a culmilor — ocupate îndeosebi cu pășuni și fînețe — de la nord la sud, într-o succesiune mult asemănătoare. Aici, variația înălțimilor și microclimatul au făcut și o triere a asociațiilor biologice, le-au etajat, le-au impus o anumită repartitie.

Deosebit interes prezintă în mușele formele depresionare, distingîndu-se unele de altele, prin poziția și gruparea elementelor care le generează specificul. Așa este Depresiunea Cîmpulung, străbătută de Rîul Tîrgului și afluenții lui, încadrată între Munții Iezer și Leaota la nord și dealurile Ciocanu (885 m) și Mioarele (1 018 m) la sud. De pe acesta din urmă (numit altă dată și Mățău) ai cea mai largă priveliște spre valea Dîmboviței. În centrul Depresiunii Cîmpulung se află orașul cu același nume, un oraș al „liniștii patriarhale”, înainte de apariția marilor întreprinderi industriale și punerea în valoare a zăcămintelor de lignit din zona periurbană. Orașul Cîmpulung este o pitorească și veche așezare urbană, fostă reședință domnească, astăzi cunoscut peste hotare pentru producția de autoturisme de teren (ARO). În apropierea orașului, în comuna Valea mare-Pravăț s-a construit un Combinat modern de lianți și azbociment. Din oraș și de pe înălțimile din împrejurimi ai o vedere clară spre Munții Iezer. Dintre obiectivele turistice se remarcă îndeosebi ansamblul arhitectonic Bărăția, (biserica mănăstirii Negru Vodă (secolul al XIV-lea) valoros monument istoric (cu mormîntul lui Nicolae Alexandru Basarab) și Muzeul orașenesc cu mai multe secții, Muzeul etnografic. În apropiere de oraș, în satul Nămăești, se află casa memorială. G. Topîrceanu. Comuna Albești de Muncel se remarcă prin rezervația geologică a calcarului de Albești. Reședința acestei comune, Bughea de Sus este o stațiune balneoclimaterică de interes local, cu ape sulfuroase și sărate. Pe valea Vîlsanului, afluent al Argeșului, se află stațiunea balneoclimaterică Brădetu, importantă și din punct de vedere istoric, avînd o ctitorie a lui Mircea cel Bătrîn, din secolul al XIV-lea.

Orașul Curtea de Argeș, așezat într-o poziție naturală încîntătoare și la o răspîntie de drumuri (D.N. 7C, D.N. 73C), este una din vechile capitale ale Țării Românești. Astăzi este un important centru industrial. Datorită monumentelor sale de arhitectură și pictură este mult vizitat. Aici se pot vedea ruinele curții domnești (secolul al XIV-lea), Biserica domnească, cel mai vechi monument istoric din țară, conservat în întregime în forma lui originală, Mănăstirea Curtea de Argeș (secolul al XVI-lea, restaurată în secolul al XIX-lea), capodoperă a arhitecturii românești, Fîntîna meșterului Manole etc. Curtea de Argeș este în același timp o importantă stațiune climaterică.

Zona subcarpatică dintre valea Oltului și valea Motrului (Subcarpații Olteniei) are cea mai mare întindere în dreptul orașului Tîrgu Jiu, mărginită spre Podișul Getic de dealurile Cărbuneșt-Uor (472 m), Bran (333 m) și Bujorescu (416 m). Clima este în general blîndă, regiunea fiind adăpostită de munții din partea nordică, fapt care explică existența castanilor cu fructe comestibile de la Tismana. Varietatea deosebită a mediului natural și dezvoltarea economică tot mai puternică din ultimii ani favorizată și de bogatele zăcămintele de lignit, petrol și sare, la care se mai adaugă și apele minerale, au contribuit ca această regiune să devină tot mai prosperă. S-au dezvoltat numeroase stațiuni de cură și odihnă în bazinul subcarpatic al Oltului, unele de însemnătate internațională. Astfel sînt stațiunile balneoclimaterice Călimănești și Căciulata, Băile Olănești, Băile Govora, Ocnele Mari și Ocnița. Valoroase monumente de arhitectură medievală sînt mănăstirile: Govora (secolul al XIV-lea) Horezu (Hurezi), minunată ctitorie a lui Constantin Brîncoveanu (secolul al XVII-lea) și altele.

Orașul Rîmnicu Vilcea a devenit în anii construcției socialiste un important centru industrial (Centrala industrială de produse anorganice, întreprinderea pentru utilaj chimic și forjă, întreprinderea minieră, Combinatul pentru prelucrarea lemnului, întreprinderea de piele și încălțăminte „Vilceana” etc.) ne demonstrează dezvoltarea pe care o cunoaște orașul în zilele noastre. De asemenea, orașul concentrează multe trasee rutiere (D.N. 64, D.N. 64A, D.N. 67, D.N. 7), fiind cunoscut și prin turismul de tranzit. În acest oraș se pot vizita monumente de arhitectură și pictură din secolele trecute. Mjzeul județean de istorie, etnografie și artă, Muzeul memorial Anton Pan, Dealul Capela, Monumentul eroilor etc.

Între valea Oltului și Gilort, depresiunile sînt mici. Mai importantă este Depresiunea Horezu, care adăpostește orașul cu același nume — Horezu, cunoscut ca stațiune climaterică, dar și prin produsele de artă populară, în primul rînd cele din ceramică.

La vest de rîul Gilort se găsesc depresiuni mai largi, cea mai întinsă fiind Depresiunea Tîrgu Jiu — Cîmpu Mare. În această depresiune se află centrul industrial municipiul Tîrgu Jiu situat la o mare

încrucișare de drumuri (D.N. 67, D.N. 66, D.N. 67D). Este un centru urban cu importante unități industriale: întreprinderea de mașini-unelte pentru presare-forjare, întreprinderea de articole ten-riche din cauciuc și cauciuc regenerat, Fabrica de produse refractare, Fabrica de sticlărie menaj, Combinatul de prelucrare a lemnului, Combinatul pentru lianți și azbociment, Fabrica de confecții și alte întreprinderi, dar cunoscut și prin opere de artă monumentală, muzee, case memoriale. Sculptorul Constantin Brîncuși, născut în satul Hobîța, a creat opere a căror faimă a trecut demult hotarele țării: „Masa tăcerii”, „Poarta sărutului” și „Coloana infinitului”, sînt dintre cele mai cunoscute, care împodobesc parcurile orașului. Casa memorială și Mauzoleul Ecaterina Teodoroiu amintesc de actele de eroism ale uneia dintre fiicele Gorjului din timpul primului război mondial.

Băile Săcelu, de pe valea Slătiniței, dezvoltate mult în ultimii ani, sînt căutate pentru calitățile terapeutice. În multe localități se află monumente istorice, elemente de interes etnografic și folcloric, monumente de arhitectură populară, ca la Tismana, Runcu, Stănești, Cârțișoara etc. În această din urmă localitate s-a organizat un muzeu etnografic în aer liber, reprezentînd modul de viață materială și spirituală al locuitorilor. Muzeele, cum sînt cele din Lelești, Arcani, Dobrița (comuna Runcu), Glogova cuprind valoroase colecții de costume, țesături, ceramică, lemn și obiecte de gospodărie. Locuințele de lemn, porțile și pridvoarele cu ornamentații tradiționale din multe localități de sub munte exprimă specificul gorjan, al creativității populare. Scoarțele și marochinăria lucrate la Tismana, țesăturile de la Arcani și din alte părți sînt cunoscute nu numai în țara noastră dar și peste hotare. Elementele decorative ale portului popular atestă talent și gust pentru frumos. În ansamblul vieții spirituale se remarcă cîntecele și obiceiurile care atrag mulți vizitatori. Nedeile sînt vechi pe aceste meleaguri, prilej de adunare nu numai pentru schimb de produse, dar și ca manifestări cu caracter artistic cum este nedeia de la Tismana (anuală, 15 august). Un obicei vechi, frumoasă manifestare folclorică, este cel de la Novaci — „Urcatul oilor la munte” — unde se valorifică specificul creației locale. Marea termocentrală de la Rogojelu, utilizează cărbunele care se exploatează la zi, la Rovinari și în alte centre, unde s-au deschis cariere mari. Cărbunele (lignitul) se scoate cu cele mai moderne utilaje.

POPAS LA ÎNTÎLNIREA SUBCARPAȚILOR OLTENIEI CU PODIȘUL MEHEDINȚII

De acolo de unde râul Motru scapă din înceștarea munților, valea se lărgeste, semn că a intrat într-o regiune alcătuită din roci cu o altă consistență. De aici mai departe, mergînd să-și unească apele cu ale Jiului, trece printr-o zonă de contact între două mari unități de relief deosebite ca geneză și alcătuire geologică, peisaj și anume între Subcarpații Olteniei din partea estică și Podișul Mehedinții în cea vestică. Nu s-ar putea spune că este un rîu mare, dar a izbutit să-și creeze o vale destul de largă pe alocuri, mai ales în regiunea de confluență cu alte ape mai mici, cum este în Depresiunea Padeș, depresiune cunoscută prin unele evenimente istorice. Aici, la sud de sat, Tudor Vladimirescu a citit, la 23 ianuarie 1821, Proclamația prin care chema poporul la luptă. Monumentul amintește acest eveniment.

Decorul regiunii din această zonă de contact — de la întîlnirea Subcarpaților cu podișul — este de o rară măreție și variație date de alcătuirea și frământările geologice care au avut loc în decursul timpurilor, înfățișarea Subcarpaților Olteniei este alta de cît a celorlalți Subcarpați Getici, cu care se leagă spre est. Pînă în valea Motrului se desfășoară o largă depresiune subcarpatică olteană la contactul cu ultimile ramificații ale munților, închisă spre sud de un șir de dealuri, după care urmează depresiunile numite intracolinare. Podișul Mehedințului, prin rocile care intră în alcătuirea sa se încadrează regiunii montane. Calcarele, mai ales din cuprinsul podișului, dau formele cele mai curioase.

Plecînd din Depresiunea Padeș, axată pe Motru, multe sînt locurile demne de vizitat, atractive prin pitorescul lor și prin munca oamenilor, care fac faima acestei regiuni. La varietatea condițiilor naturale se adaugă mărturiile existenței omenеști din cele mai vechi timpuri, tradițiile perpetuate din generație în generație, construcțiile edilitare care formează ansambluri deosebit de interesante. Dacă mergi spre nord, în susul Motrului, îți apar variate forme de relief, succedîndu-se în chip de amfiteatru. Mai întîi un cîmp larg cu finețe, culturi și pîlcuri de pădure, apoi o treaptă alcătuită din dealuri acoperite cu livezi și, pe ultimul plan, o ghirlandă de munți, cu văi adînci, pereți abrupti și înalți de sute de metri. În Masivul Pietrele Cloșanilor se ascunde o vestită peșteră — Peștera Cloșanilor — împodobită cu un decor calcaros fermecător, fiind una din cele mai frumoase nu numai din țara noastră, dar chiar din continentul european. Pentru interesul speologic pe care-l prezintă a fost declarată monument al naturii și pusă sub ocrotirea legii. Din locul de popas — satul Padeș — îndreptîndu-te spre est, pe un drum de la poalele munților, îți apare în cale o rezervație botanică situată în comuna Tismana, cu o suprafață de 237 de hectare, alcătuită între alte formații vegetale și din castani comestibili (*Castanea sativa*), cu exemplare seculare. Afară de castanii dezvoltăți spontan s-au plantat, pe o suprafață de circa 42 ha, castani comestibili care au dat rezultate bune și productivitatea mare.

Multe din frumuseți pot fi admirate și dacă te deplasezi în Podișul Mehedinți, către Baia de Aramă, localitate veche, cunoscută ca centru minier. În apropiere de Baia de Aramă, la 4 km distanță, se află vestitul pod natural de la Ponoarele, un bloc de calcar rămas deasupra unei peșteri care s-a prăbușit. Tot în această regiune se află Lacul Zăton, din care apa se scurge subteran pe circa un kilometru. Covorul vegetal al Ponoarelor este împlinit cu bogate tufe de liliac (*Syringa vulgaris*) și mojdrean (*Fraxinus ornus*). Spre sud de Ponoare — la circa 1,5 km — se află cea mai frumoasă pădure de liliac din țara noastră, rezervație forestieră, unic monument al naturii de acest fel, întinsă pe o suprafață de peste 20 de hectare, din care 10 ha zonă de protecție. În luna mai, când liliacul este înflorit, aici satele din apropiere organizează sărbătoarea primăverii. Tot la Ponoarele, meșterii locali au construit, din lemn, șapte mori la rînd, forme neobișnuite, care au căpătat valoare de simbol. Iată mărturisirea savantului I. Simionescu, care a știut să îmbine în chip atît de minunat caracterele peisajului pitoresc cu rigoarea științifică: „Colț mai plin de farmec și mai variat ca cel dintre Ponoarele și Balta mărturisesc că rar mi-a fost dat să văd în cuprinsul țării mele. Am călcat prin multe meleaguri cu variate perspective. Dar un tablou atît de original impozant și blînd totodată, sălbatic și măreț, nu de multe ori îți apare privirii”¹. Deosebit de atractive sînt plaiurile acestor regiuni în toate anotimpurile dar mai ales în anotimpul cald.

PEISAJE EXPRESIVE DIN DEALURILE VESTICE

Plaiurile largi cu altitudinea cuprinsă între 400 și 150 m, împodobite cu semănături, livezi, vii, fînețe, ici și colo cu pîlcuri din păduri de foioase, iar în locurile mai adăpostite cu așezări omenești, toate formează o combinație armonioasă la marginea mult zimțată a Carpaților Occidentali. Este un patrimoniu natural încîntător, cu înclinare generală și expunere vestică, cu un climat relativ blînd unde natura și-a conturat formele pe o arie largă cu rosturi care au îngăduit omului să se așeze din timpul istoriei nescrise după cum dovedesc exponatele din unele muzee locale și folclorul. Nota dominată a acestei cunune deluroase, scunde., o dau depresiunile cu vatra largă care se strecoară printre dealuri pe cursul uror ape mari — în special pe Timiș și Crișuri — și, mai departe, printre culmile muntoase. Principalele obiective de urmărit sînt mai mult cele antropice. Deosebit de interesant este Oravița, Este un oraș cu vechi tradiții în dezvoltarea economică și culturală. În anul 1847 s-a făcut legătura feroviară între Oravița și Baziaș de la Dunăre, fiind cea mai veche cale ferată din țara noastră. În Oravița se află și unele monumente arhitecturale, deosebit de interesante prin trecutul lor, cum este clădirea teatrului, cel mai vechi teatru din țară, construit între 1789—1817. În apropierea orașului, pe un platou calcaros, se întinde rezervația Beușnița.

O regiune deosebit de pitorească este cea din jurul comunei Carașova, de pe rîul Caraș, unde pe locurile calcaroase s-au realizat în decursul timpurilor geologice, unele din cele mai frumoase și variate fenomene carstice: chei, peșteri, doline, uvale, lapiezuri etc. Nu te poți despărți de ținutul carașovenilor fără să nu le vezi portul, ori să le auzi unele din obiceiurile tradiționale. Nu departe de sat se ridică ruinele „Cetății Turcului”, care amintesc vremuri de mult apuse. Mai sus pe valea Carașului, Cheile Prolazului și Peștera Comarnic, sînt complexe carstice de mare valoare.

Dealurile „Țării Crișurilor” se impun și prin urmele trecutului. Săpăturile arheologice au identificat vestigii geto-dacice în mai multe locuri: Tășad (Dealurile Tășadului), Căpîlna (la poalele Măgurei Răbăgani), Șilindia (bazinul mijlociu al Crișului Alb) și în multe alte părți. Ochii cuprind și alte imagini între faldurile dealurilor de aici. Dacă mergi de la Cociuba Mare, din cîmpie, spre Beiuș înțilnești localități cu vechi construcții de lemn care au porțile mari, sculptate, apoi unelte de lemn etc. Morile de apă, într-un șir de sate ca Șoimi, Urviș de Beiuș, Borz, Șuncuiuș, Finiș macină grîul cîmpurilor de cînd se știe omul prin părțile Trecătorii Borzului. Țesăturile populare, portul popular, olăritul, fierăritul, prelucrarea lemnului și altele încă sînt preocupări străbune, tradiționale. „Oamenii acestui pămînt au creat de-a lungul istoriei valori deosebite de civilizație materială și spirituală, unele păstrate intacte, altele doar parțial, autentice mărturii ale unei permanente locuri și continuității de-a lungul timpului pînă în zilele noastre”².

La contactul dintre Cîmpia Oradei și dealuri, pe valea Hidișelului, Băile Felix și Băile I Mai, cu nume de rezonanță internațională, își datoresc existența unor bogate surse de ape termominerale. Dotările de dată recentă permit primirea la tratament a mii și mii de oameni (bazine de baie acoperite, descoperite, piscine, campinguri, cluburi, hoteluri cu confort modern ș.a.). Totodată, această regiune atrage și prin alte obiective interesante. La Băile I Mai, în apa termală a Lacului Peșea — rezervație naturală — se află o plantă relictă — *Nymphaea lotus* var. *thermalis*, un melc din genul *Melanopsis* și un pește specific acestei acumulări de apă, numit de Em. Racoviță, roșioara. Nu departe de băi rezervația paleontologică Betfia cu avenul omonim, completează punctele de atracție.

¹ I. Simionescu, Pitorescul României. Editura Sport-turism, 1975, pag. 93.

² I. Godea, Caracteristici ale culturii populare din Bihor, Editura Sport-turism, București, 1977, pag. 9.

Li se poate spune pe drept cuvînt „zona din umbra ghirlandei carpatice”. Faima locurilor este condiționată de natură, peste care omul, de-a lungul mileniilor și-a pus amprenta.

Dealurile Pericarpatice interne nu s-ar putea spune că sînt numai dealuri. Ele constituie o zonă de dealuri și depresiuni care se întind între Podișul Transilvaniei și Munții Carpați.

Regiunea deluroasă Bistrița-Șieu, cu bogate livezi și podgorii, cuprinde o grupare importantă de obiective economice și turistice.

Orașul Bistrița, cu un bogat trecut istoric, are și unele vestigii atractive (ruinele unei vechi cetăți, un grup de case cu specific medieval etc.). Muzeul orașului reflectă cu mare fidelitate, prin exponatele sale, realitățile locale. Alături de acestea se ridică impunătoare clădirile noilor fabrici: Combinatul de construcții de mașini, Combinatul pentru prelucrarea lemnului, Fabrica de materiale de construcție, Fabrica de sticlă pentru menaj, Filatura de lînă pieptănată, întreprinderea de industrializarea laptelui etc. În satul Liviu Rebreanu, locul de naștere al scriitorului, pe drumul care leagă orașele Bistrița și Năsăud, s-a amenajat un muzeu memorial cu obiectele personale și opera marelui scriitor.

Orașul Năsăud este un centru economic și cultural cu bogate tradiții. Nu departe de aici se află stațiunea balneoclimaterică de interes republican Sîngeorz-Băi așezată într-o zonă pitorească, pe valea Someșului Mare.

Depresiunea Reghin este străbătută de râul Mureș și afluentul său Gurghiu. Orașul Reghin este cunoscut îndeosebi prin: întreprinderea metalurgică „Republica”, întreprinderea de utilaje și piese de schimb, și întreprinderea de prelucrare a lemnului (instrumente muzicale și articole de sport). Muzeul etnografic cu obiecte de artă populară din regiune se dezvoltă neconținut.

În Depresiunea Odorhei se află municipiul Odorheiu Secuiesc, situat pe Tîrnava Mare, oraș vechi cu multe și frumoase monumente arhitecturale medievale. Este un important centru economic, comercial și cultural. Alături de celelalte funcții cea industrială este reprezentată prin întreprinderea tehnoutilaj, întreprinderea de ață și filatură, întreprinderea de matrițe și piese turnate din fontă.

În Depresiunea Făgărașului, cunoscută și sub numele de „Țara Făgărașului” ori „Țara Oltului”, centrele urbane cu însemnătate economică și turistică sînt orașele Făgăraș, care este menționat în vechi documente istorice și orașul Victoria. În prezent orașul Făgăraș este un centru al industriei chimice (Combinatul chimic și întreprinderea de utilaj chimic). Cel mai important obiectiv turistic din Făgăraș este castelul cetate în jurul căruia s-a dezvoltat orașul medieval. Orașul Victoria este o așezare urbană nouă, din anii orînduirii noastre. Aici se află un important combinat chimic. Interesante sînt muzeele și casele memoriale din localitățile Cîrțișoara (Muzeul memorial „Badea Cîrțan”), Avrig (satul natal al lui Gheorghe Lazăr (1779—1823) etc. Frecventată mult de turiști, în timpul primăverii (mai-iunie) este poiana cu narcise de la Dumbrava Vadului (comuna Șercaia), declarată monument al naturii. Depresiunea Făgăraș este străbătută de o cale ferată și de un drum european (E 15), din acesta din urmă ramificîndu-se drumuri spre înălțimile Făgărașului, dintre care și „Transfăgărașanul”. Stațiunea climaterică Sîm-6âta, așezată la poalele muntelui, într-o poziție pitorească, este folosită ca loc de odihnă. De aici o potecă duce la Cabana Valea Sîmbăta (1 401 m), importantă bază de plecare spre munții înalți ai Făgărașului.

Depresiunea Sibiului se întinde la vest de Depresiunea Făgărașului, la poalele munților Cindrel și Șureanu. Depresiunea este străbătută de râul Cibin și afluenții săi. Atît orașele cît și unele sate din această regiune au muzee etnografice cu exponate valoroase. Stațiunile balneoclimaterice Ocna Sibiului și Miercurea Sibiului sînt mult solicitate pentru odihnă și tratament. Dar cel mai vechi și important centru industrial, cultural și turistic din depresiune este municipiul Sibiu. Veacurile prin care a trecut și-au lăsat amprenta prin multe monumente arhitectonice și culturale: resturile cetății medievale, turnurile și bastioanele de apărare, clădirile vechi ale orașului, muzeele dintre care primul loc îl ocupă ca valoare Muzeul Brukenthal (construit între 1781—1785), biblioteci, dar și realizările anilor noștri, întreprinderi mari industriale (întreprinderea Independența, întreprinderea de piese auto, întreprinderea Balanța Sibiu, întreprinderea de stofe „Libertatea”, fabrici pentru prelucrarea laptelui și a cărnii) etc. Cartierele noi Hipodrom, Vasile Aaron, Ștrand, Gh. Gheorghiu-Dej, Terezianum, Tipări — școlile, teatrele, casele de cultură etc. fac din orașul Sibiu un important centru turistic. Parcul natural Dumbrava, parcul Sub Arini, parcul Astra, Muzeul tehnicii populare și Grădina zoologică sînt vizitate în tot timpul anului.

Depresiunea Alba Iulia-Turda se întinde pe valea largă a Mureșului. Condițiile climatice sînt favorabile dezvoltării unor întinse podgorii, livezi de pomi fructiferi, culturii plantelor industriale și cerealelor de tot felul pe terasele Mureșului și pe dealurile care fac trecerea spre munți. Viile de la Sard, Igheu, Țelna, Cricău etc. sînt renumite pentru calitatea vinurilor.

Municipiul Alba Iulia este cel mai însemnat centru industrial și cultural din această regiune. Aici se găsește Uzina de utilaj, Turnătoria de fontă, Fabrica de porțelan, Fabrica de încălțăminte etc. Alba Iulia are, de asemenea, monumente arhitecturale de mare valoare istorică: Cetatea medievală (secolul al XVIII-lea), Catedrala romano-catolică (secolul al XIII-lea) cu sarcofagul lui Iancu de Hunedoara, Catedrala ortodoxă (1922) pictată de Costin Pătrașcu, palatul Muzeul de arheologie și istorie, Muzeul Unirii, Biblioteca Batthyaneum, Monumentul lui Mihai Viteazul, Monumentul lui Horea, Cloșca și Crișan etc. sînt obiective prețioase.

Fabricile și cartierele noi arată continua dezvoltare a municipiului Alba Iulia, vechiul Apulum roman.

Orașul Aiud situat la confluența Mureșului și Aiudului posedă o mare întreprindere metalurgică. El a cunoscut multe frământări istorice. În cuprinsul orașului se află biblioteca, Muzeul de istorie, Muzeul de științe naturale și o serie de clădiri vechi. În apropiere, la Mirăslău se află monumentul comemorativ al luptei date de Mihai Viteazul în anul 1600.

Municipiul Turda, vechea așezare dacică și apoi romană (Potaissa) este astăzi un oraș cu mari realizări în domeniul industrial, social-cultural și edilitar. Aici se găsește o fabrică pentru produse chimice și alta pentru fabricarea materialelor de construcții. Turda este și o stațiune balneoclimaterică cu lacuri sărate și nămol terapeutic.

Municipiul Cluj-Napoca este un oraș vechi, istoric, încă din epoca romană cînd avea denumirea de Napoca. Stînd sub coastele Apusenilor orașul oferă o splendoare de forme. Văzut de sus, de pe Dealul Feleac, apare ca o oază încadrată de dealuri, cu clădirile cele mai multe înșirate în lungul văii Someșului Mic cu o poartă larg deschisă spre Cîmpia Transilvaniei.

La Cluj-Napoca pot fi văzute urme de cetăți și bastioane, vechi monumente de arhitectură, muzee (Muzeul de istorie al Transilvaniei, Muzeul de etnografie, Muzeul de artă, Muzeul farmaciei, Muzeul zoologic al Universității Babeș-Bolyai etc.), casa Matei Corvin (secolul al XV-lea), muzee memoriale (Emil Isac, Emil Racoviță), biblioteci, parcuri, grădina botanică și multe alte obiective. Marile întreprinderi industriale: Combinatul de utilaj greu, întreprinderea „Unirea”, „Tehnofrig”, „Armătura”, întreprinderea „Carbochim”, fabrici de mobilă, confecții, porțelan etc. și noile cartiere, adevărate orașele, dau înfățișare aparte municipiului Cluj-Napoca. Băile Someșeni care fac parte din municipiu, au ape sărate și nămol terapeutic. Documentele și exponatele din muzee atestă trecutul de luptă neîntreruptă a românilor pe aceste locuri, munca și viața înfrățită a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, adîncă lor dragoste pentru tot ceea ce s-a realizat de-a lungul veacurilor.

PODIȘURILE

STRĂBĂTÎND PODIȘUL TRANSILVANIEI

Căile de pătrundere spre vatra luminoasă și atrăgătoare a Transilvaniei sînt diferite, unele joase în lungul apelor mari — Olt, Mureș, Someș — altele, și cele mai multe, aruncate din loc în loc peste culmile Carpaților.

Podișul Transilvaniei este față de lanțul muntos din jur, o mare depresiune, o adevărată citadelă care a luat naștere prin scufundare și apoi prin colmatare în timp ce se înălțau munții din jur. Tectonica Carpaților a influențat și straturile orizontale ale Depresiunii Transilvaniei. Acestea au fost larg ondulate sub formă de boltiri, nămite domuri, în care s-au acumulat zăcăminte de gaze naturale, pe baza cărora s-a dezvoltat o puternică industrie chimică. În zona marginală a podișului, încrețirea straturilor a fost mult mai puternică și a strîns, ca în clește, depozitele de sare din adîncul pămîntului, aducîndu-le spre suprafață.

Cele două subunități distincte, Podișul Tîrnavelor și Cîmpia Transilvaniei, au un peisaj atrăgător și cu schimbări surprinzătoare. În Podișul Tîrnavelor condițiile climatice și expunerea versanților favorizează cultivarea viței de vie și a pomilor fructiferi. Această regiune se remarcă prin vinurile de calitate superioară. Cu vechi tradiții sînt localitățile: Crăciunelu de Jos, Jidvei, Delenii, Daneș, Ri-chiș, Mediaș, Șeica Mică și altele. Pantele sînt prelungi, ușor de urcat și cultivat, dispunînd de condiții favorabile producției agricole. Văile Mureșului și Tîrnavelor, sculptate în roci friabile, sînt mai mult largi decît adînci și apar în chipul unor culoare depresionare. Pădurile dese de foioase urcă domol spre culmi, întrerupte din loc în loc de luminișuri. O îmbinare armonioasă, cu iscusința și chibzuință omului de a corija și dirija unele dezechilibre, se vede în multe părți.

Pornind de la est spre vest, din zona precarpatică internă, pe valea Tîrnavei Mari, șoseaua ne conduce spre orașul Cristuru Seculese (centru al metalurgiei feroase, industriei textile și alimentare). Este o așezare veche, cunoscută în documente încă din secolul al XIV-lea. În afară de platforma industrială și pitorescul natural din împrejurimi, aici se mai află unele monumente istorice, muzeul, parcul etc. Pe teritoriul orașului se găsesc și băi cu ape minerale. Municipiul Sighișoara se bucură de o poziție geografică avantajoasă, fiind la o încrucișare de căi de comunicație (E 15, D.N. 14 și altele). Are industrie constructoare de mașini, textilă de confecții, de sticlărie și faianță, alimentară etc. Sighișoara s-a impus de multă vreme ca un oraș-cetate. A fost o așezare fortificată. Este menționată pentru prima dată în anul 1191, iar în 1280, cu numele de „Castrum Sex”. Zidurile cetății, turnurile, bastioanele, unele clădiri, s-au păstrat în forma lor medievală, mai bine decît în alte orașe din țara noastră cu asemenea construcții. Muzeul de istorie, adăpostit în turnul cu ceas din cetate, vorbește prin colecțiile sale despre trecutul orașului.

Municipiul Mediaș este o așezare urbană veche — cu o cetate — și un însemnat centru industrial. Cea mai de seamă ramură industrială este industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor — întreprinderea „Automecanica”, Fabrica de relee, Fabrica de șuruburi —. Alte întreprinderi mai sînt: Emailul Roșu, Fabrica de geamuri, Vitrometan, 8 Mai, Fabrica de mobilă, la care se adaugă o fabrică de produse alimentare. Muzeul de istorie al orașului, Muzeul de etnografie și științele naturale, cîteva din turnurile și bastioanele cetății etc. sînt obiective mai importante. În apropiere de Mediaș — la circa 12 km distanță — într-o regiune de păduri și podgorii, se află stațiunea balneoclimaterică Bazna, de interes republican, cu ape care conțin sare, iod și brom.

Orașul Copșa Mică așezat pe valea rîului Tîrnava Mare este un puternic centru al industriei chimice și nod feroviar. S-a dezvoltat pe baza exploatarei gazului metan folosit ca materie primă în industrie. Se produc mase plastice și negru de fum.

Orașul Blaj situat la confluența celor două Tîrnave, are un remarcabil trecut istoric și cultural. A fost centrul „școlii ardelen”, întemeiată de Samuil Micu, Gheorghe Șineu, Petru Maior și alții. Obiectivele atractive mai importante sînt: casa în care a locuit Gheorghe Șincai, casa în care a locuit Timotei Cipariu, muzeul orașului etc. Cîmpia Libertății de lângă Blaj, prin monumentul ei, amintește de marea adunare a românilor care a avut loc aici în 3/15 mai 1848 pentru drepturi și libertăți naționale. La Blaj se află Combinatul pentru prelucrarea lemnului care s-a făcut cunoscut pe toate meleagurile țării.

Orașul Tîrnăveni, așezat pe valea Tîrnavei Mici, menționat în documente pentru prima dată în a doua jumătate a secolului al XIII-lea (1278), este cunoscut mai ales prin industria chimică (Combinatul chimic cu produse principale carbid, oxid de zinc, săruri de bariu s.a.). Industria sticlei (Fabrica de geamuri), a energiei electrice, materialelor de construcție, prelucrarea lemnului, produselor alimentare etc. cunosc o largă diversificare și creștere continuă. Cabana „Stejarul” situată la marginea localității oferă condiții bune de popas.

Municipiul Tîrgu Mureș (peste 135 000 locuitori) este cel mai mare centru economic, cultural

și turistic din Podișul Transilvaniei, după Cluj-Napoca. Este un nod feroviar și rutier principal al Podișului Transilvaniei (D.N. 15, D.N. 13). Țirgu Mureș este un centru cu funcții complexe, predominând industria, cu numeroase întreprinderi republicane (întreprinderea Electro-Mureș, întreprinderea de mașini textile, Combinatul de îngrășăminte chimice, întreprinderea de prelucrare a lemnului „23 August” etc.), locale și întreprinderi ale cooperației meșteșugărești. Documentar există din secolul al XIV-lea însă descoperirile arheologice arată că este mult mai vechi. Un rol important în istoria orașului l-au avut breslele care au contribuit la construirea primelor fortificații. Numeroase clădiri poartă pecetea trecutului: cetatea cu bastioanele sale (secolul al XV-lea), Teatrul, Palatul Culturii care adăpostește Filarmonica, Biblioteca, Casa creației populare, Muzeul de artă plastică, Palatul „Apollo” (secolul al XIX-lea) etc. Muzeul de istorie posedă colecții de materiale din viața localnicilor din cele mai îndepărtate timpuri până astăzi. În Țirgu Mureș se mai află case memoriale, Monumen-, tul ostașului român, monumentul Farkas Bolyai și Janos Bolyai, bustul lui Al. Papiu Ilarian, plăci memoriale. Parcurile orașului sînt locuri plăcute de recreere. În apropierea orașului este stațiunea balneoclimaterică Sîngeorgiu de Mureș cu ape sărate și iodurate.

În orașul Luduș funcționează o fabrică de zahăr, o întreprindere de prelucrare a cînepei și o întreprindere de industrializare a laptelui, în imediata apropiere a orașului se află campingul „Dealul Salcîmilor”. La răsărit de Luduș, lîngă comuna Iernut, s-a construit o mare termocentrală, între satele Sfîntu Gheorghe și Oarba de Mureș se înalță, pe o terasă a Mureșului, un impozant monument în memoria celor 11 000 de ostași români căzuți eroic în luptele cu trupele hitleriste pentru cucerirea înălțimilor de pe malul drept al rîului, în septembrie 1944.

Cîmpia Transilvaniei, unitate geografică bine conturată este variată ca aspect, asemănătoare cu regiunea Jijia-Bahlui din Podișul Moldovei. Ea este o regiune mai joasă decît cea a Țirnavelor formată din dealuri scunde, avînd în medie 500 m înălțime, și brăzdată de văi largi. Numele de „cîmpie” l-au dat localnicii, datorită faptului că este alcătuită din dealuri mai domoale decît cele de la sud de Mureș, pădurile sînt mai rare, se dezvoltă stepa, iar pe pantele de-a-lurilor și pe văile rîurilor se poate face agricultură în bune condiții. Multe sate care aparțin acestei regiuni, poartă numele de „cîm-pie”: Sîmihaiu de Cîmpie, Zau de Cîmpie, Miceștii de Cîmpie, Silvașu de Cîmpie, Sînpetru de Cîmpie, Căpușu de Cîmpie și altele. Este regiunea cea mai productivă a Transilvaniei. În hărțile vechi este trecută sub numele de „Cîmpia Pîinii”. Văile sînt largi, pe unele sînt lacuri cu stufăriș, ori iazuri făcute de om pentru nevoile locale. Așa sînt: Țaga, Geaca, Cătina, Zau de Cîmpie și Tăul Stînci. Acestea servesc atît pentru piscicultura cît și pentru agrement. Tăul Stînci, format prin dizolvarea unui masiv de sare, datorită florei și faunei aparte pe care o posedă, a fost declarat monument al naturii.

Clima cîmpiei este potrivită atît pentru cultivarea plantelor de cîmp cît și pentru cultivarea viței de vie. Nu sînt însă podgorii întinse ca în Podișul Țirnavelor. Centre mai importante se află pe dealurile din dreapta Mureșului, la nord de Țirgu Mureș și în jurul localității Lechința. Livezile de pomi fructiferi se întind pe suprafețe mai mari. Pentru protejarea unor specii rare din floră și faună s-au creat rezervații, cum sînt cele de la Suatu (fînețe și plante rare — de exemplu cîrcelul) și Zau de Cîmpie (bujorul românesc). În nord-vestul orașului Țirgu Mureș, pe drumul care merge din comuna Sîntana de Mureș spre Ceașii de Cîmpie și mai departe la Rîciu, între satele Bozed și Sabed, se află perimetrul experimental Sabed, o rezervatei științifică (I.C.A.S. — București) ou terenuri degradate unde se studiază comportamentul unor specii forestiere.

Așezările omenеști, îndeosebi cele urbane, sînt rare, însă mari, situate mai mult pe văi.

Orașul Gherla, așezat pe valea Someșului Mic, s-a dezvoltat, pe locul unui castru roman. În anii socialismului a intrat în funcțiune un Combinat de industrializare a lemnului, o Fabrică de sticlărie de menaj și o mare Fabrică de cărămizi. Lîngă orașul Gherla sînt băile Băița cu ape sărate și sulfuroase. Mai la sud este stațiunea balneoclimaterică Cojocna cu ape sărate, iodate și bromurate.

Beclean, oraș vechi atestat documentar de pe la începutul secolului al XIV-lea (1305), situat la o încrucișare de drumuri (D.N. 15 A, D.N. 17, D.N. 17 C) și căi ferate. Este un centru industrial în plină dezvoltare (întreprinderea metalurgică, Fabrica de nutrețuri concentrate, Fabrica de covoare și filatură, Fabrica de brînzeturi fermentate, Topitoria de in și cînepă etc.).

PESTE PLAIIURILE LARG ÎNVĂLUITE ALE PODIȘULUI SOMEȘEAN

Podișul Someșean este situat în partea de nord-vest a Transilvaniei, între Carpații Orientali și Munții Apuseni. El s-a format prin scufundarea unor munți vechi, din care astăzi se vad doar cîteva culmi cristaline: Culmea Codru (580 m), Dealul Prisnel (651 m), Culmea Breaza (974 m), Dealul Preluca (810 m) și altele mai mici, apărînd din formații sedimentare. Culmile podișului adăpostesc depresiuni străbătute de rîuri. Depresiunea Lăpușului și Depresiunea Almașului sînt dintre cele mai mari. Pilcuri compacte de păduri de foioase ocupă din loc în loc culmile dealurilor; cultura cerealelor, pomicultura și viticultura sînt ocupațiile de bază ale localnicilor. În subsolul se găsesc cărbuni, roci de

construcție și ape minerale. Așezările omenеști, majoritatea de tip adunat, împînzesc poalele dealurilor ori se înșiră în lungul văilor mai largi. Privind înapoi vedem, după “vestigiile arheologice” și istorice, că a, trecut prin etape diferite în dezvoltarea sa. În ultimele decenii transformări adînci s-au petrecut în aspectul industrial, rural și urban al regiunii.

Municipiul Dej este un important centru industrial și comercial așezat la confluența Someșului Mare cu Someșul Mic și la o încrucișare de căi de comunicație. Muzeul de istorie, marile întreprinderi industriale, Fabrica de unt și brînzeturi, Fabrica de conserve etc. sînt obiective importante.

Acolo unde Someșul face un mare cot spre sud se află localitatea Jibou, nod rutier și feroviar, cu întreprinderi de industrie locală („Silvania”), ape minerale, o grădină botanică, muzeu etnografic și un vechi castel. La 19 km de orașul Dej se află Monumentul de pe Dealul Bobîlna. Aici a fost tabăra țăranilor români și maghiari răsculați în 1437 împotriva nobilimii exploatoare.

Cehu Silvaniei este așezat pe valea Sălajului. Orașul are dezvoltată industria de prelucrare a lemnului și a maselor plastice cît și cea locală.

Municipiul Zalău, reședința județului Sălaj, este o localitate veche, transformată în anii construcției socialiste într-un centru industrial important, cu mari întreprinderi republicane (întreprinderea de armături industriale din fontă și oțel, întreprinderea de conductori electrici emailați, Filatura de bumbac, întreprinderea de produse ceramice, întreprinderea de anvelope, fabrici de produse alimentare etc.). Are o așezare pitorească, la poalele Munților Meseșului. Muzeul de istorie, etnografie și artă plastică cuprinde numeroase exponate. În apropiere, la nord-est de Zalău, este satul Moi-grad, cu urmele castrului și ale municipiului roman Porolissum.

PODIȘUL MOLDOVEI PE TREAPTA NOILOR DIMENSIUNI

Plenitudinea formelor majore de relief — dealuri, depresiuni, culoare depresionare — a celui mai întins podiș din țara noastră, apare în mod evident ca rezultat al unor sinteze naturale. Nu numai atît, dar Podișul Moldovei implică și o particularitate structurală, stă pe cel mai vechi fundament al străfundurilor pămîntului românesc. Fie că pătrunzi în Podișul Moldovei dinspre vest prin una din trecătorile aruncate peste coamele Carpaților Orientali, fie că vii dinspre sud pe șleaurile bătătorite de pe valea Siretului sau a Bîrladului, privirea-ți alunecă pe același peisaj variat, vesel și primitor; dealuri mai mari sau mai mici acoperite cu petice de „codri deși”, apoi ogoare, livezi și vii în lungul văilor — orașe și sate, mai rar răspîndite pe locurile mai înalte. Acestea sînt plaiurile pitorești ale „Țării Moldovei”, cum spune cronicarul, care au inspirat pe cele mai mari genii ale culturii românești, plaiuri pe care s-au petrecut multe și mari evenimente din istoria neamului nostru.

Vestitul geograf, istoric și filozof Dimitrie Cantemir vorbind de ținuturile moldovenești arată că: „înalțimile sînt aici acoperite cu copaci și alți pomi cu roade care cresc peste tot de la sine și care în alte țări trebuie sădiți de mîna omului; printre înălțimi curg pîraiele cele mai limpezi, ce se rostogolesc ici și colo din vîrfurile munților cu un murmur plăcut. Aceste locuri par niște grădini dintre cele mai frumoase; cîmpiile dau din belșug roade pe care aerul răcoros de munte le mîngîie în voie”¹.

În totalitatea lor, contrastele peisagistice ale Moldovei nu sînt altceva decît reflectarea modului propriu de asociere a factorilor geografici pe fondul cărora s-au suprapus rezultatele activității omenеști — și acestea sînt dintre cele mai mărețe ca aspect și mai variate în conținut. Suma bogățiilor și frumuseților este mare. Despre Moldova este greu să-ți poți face o idee de ansamblu dintr-o dată. Dar te întrebi: unde se poate vedea mai bine specificul moldovenesc? Pentru că oricît s-ar spune, fiecare provincie istorică românească își are mai mult sau mai puțin, specificul său, iar acesta nu se poate surprinde în toată plinătatea lui fără a fi urmărit pe unitățile mari, componente.

Călătorind în nordul Moldovei, în partea numită de istorie „Țara de sus”, unde dealurile de podiș se sprijină deoparte de marginea munților, se întinde Podișul Sucevei, între valea Siretului și valea Moldovei.

Peisajul pitoresc, pădurile, monumentele naturii, stațiunile climaterice, orașele, satele mari cu numeroase obiective atrag din ce în ce mai mulți vizitatori. În Podișul Sucevei au fost declarate monumente ale naturii rezervația de finețe de la Ponoare (Bosanci), rezervația de cerbi lopătari de la Pătrăuți, Lacul Dragomirna, pădurea de agrement de la Adîncata și parcul dendrologic de la localitatea Ciprian Porumbescu. Stațiunile climaterice de interes local Solea și Cacica, unde sînt și ape sărate, sînt așezate într-un cadru natural încîntător. Locuri de popas și baze de plecare mai departe pe bătătoritele drumuri ale Bucovinei, sînt motelul (cabană, căsuțe, restaurant) de la Ilișești (D.N.17), campingul Rădășeni (D.N.9) și hanul Drăgușeni (E 20).

Podișul Sucevei are multe și valoroase vestigii istorice și artistice, îndeosebi în orașe. Comuna Baia și orașele Siret, Rădăuți și Suceava sînt menționate de documente, ca vechi capitale ale Moldovei,

¹ Dimitrie Cantemir, 1967, București, pag. 95.

amplasate tocmai acolo unde munții vin în contact cu dealurile de podiș. Baia, prin așezarea sa geografică, a oferit condiții favorabile în acele timpuri de început ale încheșării statului moldovenesc, pentru a fi capitală.

De pe șoseaua Mihăileni — care urmărește îndeaproape larga vale a Siretului — privirea cuprinde nestingherită pitorescul tablou al unei localități însemnate astăzi pe hărți cu semnul de oraș. Este localitatea Siret. Numele unor străzi evocă diferite momente mărețe ale trecutului său istoric. În peisajul orașului mărginit deoparte de versanții înverziți ai Siretului, ceea ce-ți atrage atenția în mod deosebit este noutatea care se vede pretutindeni. Fabrica de covoare plușate, secțiile de confecții tricotate, de prelucrări mecanice și alte secții formează zestrea industrială de dată recentă. Șantierele de construcții se înmulțesc; instituțiile de cultură și administrative trăiesc entuziasmul prefacerilor contemporane. Proiectele prevăd o dezvoltare treptată a acestui oraș de frontieră.

În Moldova de Nord, Rădăuțiul se înscrie pe aceeași linie a vechilor localități unde au existat, după cum mărturisesc documentele istorice, curți domnești, adică oraș-capitală. Amplasat în depresiunea cu același nume, străjuită de ultimele culmi ale Obcinei Mari, orașul Rădăuți — la început un sat — se dezvoltă treptat. Orașul actual, cu moștenirile trecutului, având una din cele mai vechi mănăstiri din Moldova (din secolul al XIV-lea) prezintă fața unei așezări moderne, cu o industrie în plin progres. Ar fi suficient să enumerăm: Fabrică de tricotaje. Fabrica de mobilă, Fabrica de alcool — toate acestea ridicându-i simțitor nivelul economic.

Municipiul Suceava — leagăn de istorie și legendă — este un oraș vechi, întemeiat de domnitorii mușatini, cu numeroase obiective de interes istorico-geografic.

Spre Suceava se îndreaptă multe căi rutiere (E 20, D.N. 17, D.N. 29 A), feroviare și aeriene. Interes deosebit trezesc ruinele cetății de scaun, atestată documentar din 1388, dar mărită și întărită în timpul glorioasei domnii a lui Ștefan cel Mare. În Suceava se află: Muzeul de istorie, Muzeul de vânătoare, casa marelui folclorist Simion Florea Mărin, Parcul central cu statuia lui Ștefan cel Mare ș.a. Suceava vremurilor trecute se completează cu Suceava prezentului. În afară de realizările edilitare, blocuri de locuințe, rețeaua comercială, o largă dezvoltare au căpătat instituțiile social-culturale (școli de diferite grade, între care și un institut de învățământ superior, cinematografe, teatre, muzee, biblioteci etc.). Industria cunoaște o amploare deosebită, întreprinderea de utilaje și piese de schimb, întreprinderea mecanică, întreprinderea de materiale de construcție, Fabrica de sticlă, Combinatul de prelucrare a lemnului, Combinatul de celuloză și hârtie, Fabrica de tricotaje „Zimbru”, întreprinderile industriei alimentare, au transformat Suceava într-un mare centru industrial.

POPAS PE VALEA ȘOMUZULUI MARE

Plaiurile Moldovei de Nord variate ca forme, culori și așezări omenești, în toate timpurile au fost motiv de inspirație pentru poeți, cîntăreți, pictori, dar au atras totodată și pe geografi, naturaliști și alți oameni de știință. Podișul Fălticenilor, brăzdat de cele două Șomuzuri, Șomuzul Mare în partea sudică și Șomuzul Mic în cea nordică, ambele rîulețe afluenți pe dreapta ai Siretului, este o unitate de relief bine definită care se încadrează în peisajul Moldovei de Sus. Dacă Șomuzul Mic, așa după cum îl arată și numele, este mai mult un pîrîu care în timpul verii își pierde aproape toată apa, Șomuzul Mare are o desfășurare mai largă, cuprinzînd între ramurile sale cea mai mare parte din Podișul Fălticenilor, subunitate a Podișului Sucevei. Șomuzul Mare își are punctele de pornire din dealurile de deasupra localității Ilișești (comuna Ciprian Porumbescu), din partea sud-vestică a Sucevei, primind în bazinul său superior o serie de afluenți mai mici ca Frumoasa, Stupea, lazuri și alții, dar care și-au creat văi adînci pînă la 100 m în unele sectoare. Apă prea multă nu are nici Șomuzul Mare, deoarece localnicii pe ambele rîuri au construit iazuri, oprind apa care se scurgea în zadar, ceea ce a dus nu numai la satisfacerea nevoilor de apă, la pescuit, dar și la înfrumusețarea ținutului, la schimbarea microclimatului. Cîmpurile roditoare au astăzi apă din belșug, iar revărsările Șomuzului au fost oprite. În bazinul lui superior se întinde Depresiunea Liteni. Lîngă satul Frumoasa din comuna Moara, se află o rezervație, la fel de interesantă ca cea de la Ponoare cu elemente valoroase central europene, central asiatice și mediteraneene. De acolo de unde Șomuzul face un mare cot tîind mai departe, în curmeziș, Podișul Fălticenilor, dacă-ți arunci privirea spre vest, pe crupa largă a Dealului Tîrgului și a altora încă, cu altitudinea de circa 300 metri) vezi panorama orașului Fălticeni, vatră veche de locuire, așezată la răscrucea unor unități fizico-geografice diferite și a unor mari șleauri moldovenești. Istoria întemeierii acestei localități, ca așezare de tip urban, nu se duce mult în trecut, acum 200 și ceva de ani. Documentele vorbesc de oarecare activitate economică în faza; inițială, reprezentată printr-un iarmaroc de vară, care dura ca și în alte orașe moldovenești două-trei săptămîni: „cînd tîrgul periodic s-a transformat într-unul permanent”, prin 1780, s-au pus bazele orașului. Linia ferată Dolhasca-Fălticeni, dată în exploatare în 1886, pe valea Șomuzului Mare a impulsionat dezvoltarea orașului. Profunde înnoiri a cunoscut abia după anul 1948 cînd au început să se dezvolte cîteva unități industriale: o

filatură de in și cânepă, un mare combinat forestier, o fabrică de plăci aglomerate din lemn, o fabrică de glucoza, o fabrică de sticlărie, apoi de mobilă și binală, o fabrică de conserve din fructe și multe secții ale industriei locale. În partea sud-estică a Fălticeniilor, la Săldănești, s-a înălțat de curînd (1981) o nouă platformă chimică. În „locul unde altă dată nu se întîmpla nimic” astăzi este un oraș plin de viață nouă. Pe lângă casele cu cerdac și flori, astăzi se înalță blocuri, iar, mai încolo, parcul impunător prin noutățile floristice. Este vie încă amintirea unor mari mînuitori ai condeiului ca I. Creangă, M. Sadoveanu, N. Gane, A. Gorovei și alții, care au zugrăvit în tablouri deosebit de sugestive vechiul tîrg al Fălticeniilor. „Nada Florilor”, „împărăția apelor” și altele încă au rămas să amintească imagini apuse. Muzeul de istorie, etnografie și științele naturii, Muzeul de vînătoare sînt obiective care duc departe faima orașului. Jos în lunca Șomuzului Mare cu mai multă umiditate, cîmpuri bine cultivate, cu grîne bogate, contrastează cu întinderea livezilor cu pomi de tot felul din jurul Fălticeniilor, ceea ce face ca această regiune să fie, pe drept cuvînt, considerată unul din cele mai importante bazine pomicole din Moldova. Este o deosebită desfătare, o adevărată sărbătoare pentru cel care pășește într-un miez de primăvară pe larga vale a Șomuzului Mare, cînd îi apar în cale pe la Preutești, Leucușești și în alte locuri, podoaba pomilor înfloriți.

Alte localități care au dus departe faima Podișului Sucevei sînt: satul Ciprian Porumbescu, fost Stupea (comuna Ciprian Porumbescu) în care se află Muzeul memorial Ciprian Porumbescu (1853—1883) și un bust al compozitorului. Dintre lucrările mai cunoscute amintim: „Balada”, „Serenada” și opereta „Crai Nou”. Comuna Marginea este cunoscută în toată țara prin ceramica neagră.

Municipiul Iași. Nu poți spune că vizitînd Moldova, ai înțeles cu adevărat geografia, istoria, etnografia și folclorul local, dacă nu faci un popas și în Iași, în orașul de la poalele Dealului Repede. Municipiul Iași (peste 270 000 locuitori), fostă capitală a Moldovei, este așezat la o răscruce de drumuri (D.N. 24, D.N. 28, D.N. 24 C) și de căi ferate. O linie aeriană îl leagă de Bacău și de București.

Văzut de pe vîrfurile coastei de la Repede (Dealul Păun — 407 m altitudine), tabloul Iașului își găsește rar asemănare. O fragmentată formă depresionară de relief, cu deschiderea mai pronunțată spre est, prezintă contururile generale; cadrul ei, schimbările făcute de om creează particularități care nu se pot reedita în alte locuri. Cît poți cuprinde cu privirea, dealuri mai mari sau mai mici cu spinări largi, cu numeroase sate, podgorii, livezi sau ogoare cu rod bogat dau ocol vetrei orașului: Cetățuia, Galata, Miroslava, Bucium, Șorogari, Cine, Breazu, Aroneanu etc. În amănunt, teritoriul orașului prezintă o mare varietate, alcătuit din șesuri aluviale și terase — opera Bahluiului și Nicolinei — la care se mai adaugă numeroase curi de dejecție sau îngemănate. Orașul este răsfrînt acolo unde marginea nordică a Podișului Central Moldovenesc vine în contact cu Depresiunea Jijia-Bahlui.

Iașul, ca așezare omenească, are o mare vechime. Documentele istorice îl plasează ca fiind din primele secole ale erei noastre. Cînd și cum a evoluat înainte de a deveni capitală în anul 1564, pe vremea lui Alexandru Lăpușneanu, este mai greu de spus. Însă o dată ajuns „oraș de scaun”, diferiți domnitori consemnează o serie de evenimente prin ridicarea unor edificii a căror faimă a ajuns departe în afara granițelor, cum este biserica Trei Ierarhi, ctitoria lui Vasile Lupu, apoi Golia, Călata, Cetățuia ș.a. Iașul se face cunoscut nu numai printr-o frămîntată viață politică în trecut, ci și ca însemnat centru comercial și mai ales cultural. De aici s-au ridicat o serie de oameni de știință, poeți și artiști care au făcut fala neamului nostru. Iată cum caracteriza Barbu Delavrancea, încă în 1915, capitala Moldovei: „Iașul — cetatea școlilor, a oamenilor culți, ceteata de pe urmă a voievozilor moldoveni și primul așezămînt al Sfîntului Ștefan cel Mare, fost pururea lăcașul răsfrînt al măiestrilor moldoveni și primul și al elocinței. Aici s-au împărțit frunze de stejar oamenilor distinși de altădată”¹.

Iașul a fost locul unde au apărut primele cercuri revoluționare — 1874—1875 — iar ulterior, în 1920, aici au avut loc puternice mișcări muncitorești. Urmele celui de-al doilea război mondial s-au imprimat adînc în peisajul urbanistic al orașului. În zilele noastre, Iașul s-a refăcut, îmbrăcînd haina transformărilor radicale, un capitol inedit deschizîndu-se în istoria sa. Atmosfera timpurilor trecute nu se poate surprinde decît doar în edificiile refăcute după datele istoriei. La Iași se află palate mai vechi sau mai noi. Cel mai important este Palatul Culturii, în stil gotic, construit în 1905. În Iași sînt numeroase muzee (Muzeul Unirii) și case memoriale, plăci memoriale, în amintirea multor oameni de vază. Dintre casele memoriale amintim „Bojdeuca lui Ion Creangă”, Casa Octav Băncilă (1872—1944), Casa Iacob Negruzzi (1843—1932), Casa Pogor și altele.

Municipiul Iași este un însemnat centru cultural. Posedă o universitate, institute de învățămînt superior, o filială a Academiei R. S. România, teatre, operă, filarmonică, case de cultură, biblioteci, ziare, reviste, studio de radio etc.; cele mai multe sînt realizări din anii socialismului. Municipiul Iași a devenit în prezent unul din marile centre industriale ale țării, cu mari întreprinderi republicane (Uzina metalurgică, Combinatul de utilaj greu, Uzina de prelucrare a maselor plastice, întreprinderea

¹ „Epoca” nr. 305, din 5 noiembrie 1915.

„Tehnoton”, Fabrica de medicamente. „Penicilina”, întreprinderea pentru prelucrarea lemnului „Mobila”, Fabrica „Moldova-Tricotaje”, Fabrica de ulei „Unirea”, Fabrica de bere etc.). Orașul s-a transformat complet, numărul locuitorilor a crescut, s-au construit cartiere noi de locuințe (Nicolina, Socola, Păcurari, Tătărași, Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn, Dacia), clădiri monumentale pentru diferite instituții, statui, monumente și parcuri.

Rîul Bahlui care la ploile de primăvară mai abundente își revarsă apele departe de matcă — așa cum s-a întîmplat în anul 1932, cînd apele au inundat gara Iași și toată partea de jos a orașului — a fost regularizat în tot cursul inferior, prins între maluri de fier și beton. Cartierele odinioară insalubre Nicolina și Socola au devenit adevărate orașe moderne. Dar cum era? O vie imagine din vremurile trecute (1844) ne-o prezintă V. Alecsandri:

„Adeseori departe de-a lumii triste valuri,
Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod,
Bahlui! locaș de broaște! rîu tainic, fără maluri,
Ce dormi, chiar ca un pașă pe patul tău de glod”,

(V. Alecsandri, Odă către Bahlui)

Grădina Copou, cu teiul lui Mihai Eminescu, pădurea și Lacul Cîric la nord de oraș, rezervația paleontologică Repede, pădurea Bîrnova la sud de Iași, fînețele din Valea lui David (comuna Leț-cani, la vest de Iași), rezervația Valea Lungă la est de oraș etc. sînt ocrotite de lege. S-au construit hoteluri, restaurante, campinguri („Bucium”, la 10 km de oraș, „Cîric” la 5 km), cabana „Bîrnova” în pădurea Bîrnova la sud de oraș etc.

CENTRE VECHI CU FAȚĂ NOUĂ

Orașul Botoșani este așezat la o încrucișare de drumuri (D.N. 29, D.N. 29 D, D.N. 28 B). Era un vechi tîrg de cereale al Moldovei feudale, care s-a dezvoltat mult din punct de vedere industrial în ultimele decenii. În Botoșani se găsesc numeroase întreprinderi industriale ca: întreprinderea de utilaje și piese de schimb (I.U.P.S.), întreprinderea mecanică, întreprinderea „Electrocontact”, întreprinderea de fire de melanj, Fabrica de prefabricate, întreprinderea textilă „Moldova”, Fabrica de lapte praf, Fabrica de conserve de carne etc. În acest oraș se mai află casa amenajată ca muzeu memorial „N. Iorga” în care s-a născut savantul, muzeul județean (istorie, științele naturii și artă plastică), bustul lui Mihai Eminescu, monumentul eroilor din primul război mondial etc. La Ipotești se află muzeul memorial „Mihai Eminescu” și bustul lui Mihai Eminescu. La sud de Botoșani (pe D.N. 28 B) există localitatea Flămînzii de unde, în primăvara anului 1907, a pornit Scînteia marii răscoale țărănești. Monumentul răscoalei din 1907 și un muzeu ne amintesc de lupta țărănimii noastre împotriva exploatarei capitaliste.

Orașul Dorohoi, situat în bazinul superior al rîului Jijia, este un centru industrial nou, unde se fabrică: piese necesare în construcția mașinilor, corpuri de iluminat, sticlărie de menaj, materiale de construcție, confecții, produse alimentare etc. Muzeul orașenesc, muzeul memorial George Enescu, bustul lui Mihail Kogălniceanu, bustul lui V. A. Urechia etc. sînt obiective principale de atracție ale orașului. În satul George Enescu (fost Liveni) este casa memorială care amintește de locul unde s-a născut marele compozitor și dirijor român.

Pe latura vestică, acolo unde Cîmpia Jijiei vine în contact cu Podișul Sucevei, se află vestita regiune viticolă Cotnari și în apropiere orașul Hîrlău cu urmele curții domnești (secolul al XV-lea). El posedă și unele unități industriale.

La poalele dealurilor din Șaua Ruginoasa s-a dezvoltat Tîrgu Frumos, atestat documentar din secolul al XV-lea. În trecut a predominat agricultura și comerțul. Astăzi orașul este în transformare, iar industria se dezvoltă tot mai mult (industria alimentară, industria mătăsii (naturale și artificiale), Tîrgu Frumos este un nod rutier important, fiind așezat la întretăierea a patru drumuri naționale, într-o regiune pitorească. Aici s-a născut poetul T. h. Neculuță și criticul literar G. Ibrăileanu. În satul Ion Neculce, din apropiere, este mormîntul cronicarului Ion Neculce. La sudvest de Tîrgu Frumos (D.N. 28) se află stațiunea balneoclimaterică Strunga, cu ape minerale bicarbonate, sulfatate, magneziene și sulfuroase. Vizitatorii pot fi cazați la campingul „Strunga” (căsuțe, restaurant).

Dacă te îndrepti spre partea de mijloc a Moldovei, privirea se oprește pe tăpșane largi, sculptate ici și colo de firul unor ape care în multe cazuri se opresc în iazuri. Natura atrage prin contraste de culori, verdeața pădurilor ornamează culmile dealurilor. Poate că nici într-o parte termenul de „podîș” nu explică mai clar ceea ce reprezintă.

Podișul Bîrladului se numește astfel după rîul care-l brăzdează și cuprinde părțile de mijloc ale Moldovei. Cele mai mari înălțimi se găsesc în partea nordică, unde apar rocile tari. În general, Podișul Bîrladului este puternic fragmentat de văi. Aici se cultivă mai ales porumb și floarea-soarelui. În Podișul Bîrladului se deosebesc unele rezervații botanice și geologice: rezervațiile silvice Hîrboanca

(satul Brăhăsoaia) din lunca Bîrladului și cea de lângă gara Bălteni (comuna Bălteni), punctele fosilifere Malușteni, Hulubăț, Mînjesti (județul Vaslui) și Mînzăți (Colinele Tutovei).

În centrele urbane se păstrează o serie de monumente istorice importante cum sînt clădirile vechi, curțile domnești etc. Orașul Bîrlad, unul din cele mai vechi orașe din Moldova este în prezent un important centru industrial (întreprinderea de rulmenți, întreprinderea de elemente pneumatice și aparate de măsură, întreprinderea de materiale abrazive (pietre de polizor), întreprinderea de confecții, întreprinderea de uleiuri vegetale, întreprinderea de produse lactate, întreprinderea „Vigonia” etc. Din Bîrlad s-au ridicat oameni de știință, poeți, oameni politici (Al. Philippide, Ioan Petrovici, George Tutoveanu, Victor Ion Popa). La liceul din Bîrlad a învățat și scriitorul Alexandru Vlahuță. În Bîrlad se mai află un muzeu de istorie, etnografie și artă, casa memorială Gh. Gheorghiu-Dej, parcuri, grădină zoologică, statui etc.

Orașul Vaslui este așezat într-o regiune de coline, pe prelungirea sudică a Dealului Morii, la confluența pirului Vaslui cu râul Bîrlad. A fost altădată loc de popas pe drumul comercial care lega Dunărea cu localitățile din nordul Moldovei, fiind și reședință domnească pe vremea lui Ștefan cel Mare. Astăzi, orașul Vaslui este în continuă înnoire. O serie de edificii mari și moderne se găsesc în oraș. A devenit un însemnat centru industrial (întreprinderea de aparate de măsură și control, întreprinderea de ventilatoare și reductoare, Filatura de bumbac, Combinatul de fire sintetice, întreprinderea de prelucrare a lemnului, Fabrica de produse lactate etc.). La sud de oraș s-a inaugurat, în 1975, impozanta statuie ecvestră a lui Ștefan cel Mare, pe locul unde cu cinci secole în urmă, la Podul Înalt, oastea marelui voievod a înscris una din cele mai glorioase pagini din istoria luptelor purtate de poporul român de-a lungul veacurilor pentru libertate și independența patriei.

În diferite localități din Podișul Bîrladului se găsesc și alte importante obiective. Astfel, la Solești este mormîntul Doamnei Elena Cuza, în satul Emil Racoviță este casa memorială Emil Racoviță, la est de Codăești locul istoric Movila lui Burcel.

Orașul Huși, ascuns într-o regiune pitorească de dealuri acoperite cu podgorii și codri seculari (pe D.N. 24 B), este important pentru trecutul lui și mai ales pentru prezent. Orașul este în plină dezvoltare industrială (întreprinderea de confecții-tricotaje „Moldotex”, Filatura de bumbac, Fabrica de conserve, întreprinderea de încălțăminte „Hușana”, întreprinderea de virificare a strugurilor etc.). La Huși se află un palat construit pe vechile temelii ale curții domnești a lui Ștefan cel Mare, muzeu complex ș.a.

Culoarul Siretului a fost din vechi timpuri o frecventată cale a circulației între porturile dunărene și cetatea de scaun a Sucevei. În lungul culoarului trec un drum european (E 20) și o cale ferată care leagă mai multe centre urbane.

Orașul Pașcani, așezat într-o regiune pitorească, a devenit oraș în secolul al XIX-lea dintr-un vechi sat atestat documentar în secolul al XV-lea. Astăzi este în plină transformare. La Pașcani se încrucișează mai multe șosele și căi ferate. Orașul devine un centru industrial avînd unele întreprinderi mari (Uzina de reparat material rulant, Fabrica de tricotaje și perdele, Fabrica de zahăr etc.). Este orașul în care s-a născut Mihail Sadoveanu, a cărui casă natală se păstrează. În apropiere de Pașcani, la Ruginoasa, este un palat, fostă reședință a Domnitorului Alexandru I. Cuza. Pe valea Siretului se află satul Mircești, cu muzeul memorial și mausoleul lui Vasile Alecsandri. Aici a trăit și a creat o parte din opera să marele poet („... Șacel rege al poeziei, veșnic tînăr și ferice, / Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice, / Ce cu basmul povestește — veselul Alecsandri,... din „Epigonii” de Mihai Eminescu). La confluența râului Moldova cu Siretul se află Municipiul Roman. Acesta este unul din cele mai vechi târguri ale Moldovei. A fost întemeiat de Roman Mușat pe vatra unui străvechi sat în care s-a construit curtea domnească, iar în timpul lui Ștefan cel Mare o cetate nouă. Acțiunea de refacere și de profunde transformări din anii socialismului a schimbat complet aspectul orașului. Roman este în prezent un centru urban reînnoit, cu numeroase și însemnate întreprinderi industriale (Industria metalurgică — întreprinderea de țevi, industria construcțiilor de mașini, industria materialelor de construcții, industria textilă și a confecțiilor, industria alimentară).

Municipiul Bacău este așezat pe malurile Bistriței, aproape de confluența acesteia cu râul Siret. Este unul din marile orașe ale Podișului Moldovei. La Bacău se încrucișează șoselele care vin de la Piatra-Neamț (D.N. 15), Roman (D.N. 2 — E 20), Vaslui (D.N. 2 F), Gheorghe Gheorghiu-Dej (D.N. 11) și Adjud (D.N. 2 — E 20). Este și un nod feroviar, iar liniile aeriene îl leagă de București, Suceava și Iași. Este un puternic centru industrial, cu mari întreprinderi republicane plasate în oraș și în împrejurimi (industria constructoare de mașini, materialelor de construcție, prelucrarea lemnului, îngrășăminte chimice, celuloză și hîrtie, pielărie și încălțăminte, textile, produse alimentare ș.a.). La Bacău se pot vizita numeroase obiective: ruinele curții domnești (ridicată de Alexandru fiul lui Ștefan cel Mare), muzeul județean de istorie, muzeul de științele naturii, galeria de artă, expoziția permanentă George Bacovia, casa memorială a pictorului Nica Ene și multe altele. În împrejurimile orașului sînt poziții foarte pitorești. Lacul de acumulare Șerbănești, unde se află una din hidrocentralele de pe

Bistrița, situat în marginea Bacăului, este un plăcut loc de agrement.

Orașul Adjud este un nod rutier și feroviar. Alături de acestea s-a dezvoltat și industria reprezentată prin Fabrica de beton celular autoclavizat, Combinatul de celuloză și hârtie, Integrata de țesături groase. Punctul muzeistic conține exponate cu caracter istoric și paleontologic. Mai la sud se află orașul Mărășești, unde se întâlnesc mai multe șosele (D.N. 2 — E. 20, D.N. 24 etc.) și căi ferate. Este o localitate cu însemnătate istorică unde se află mausoleul ridicat în memoria eroilor căzuți în luptele din vara anului 1917 și muzeul militar. Orașul își schimbă înfățișarea odată cu dezvoltarea industriei și transporturilor. Aici se găsește întreprinderea „Chimica” unde se produc cleiuri din oase și piele, grăsimi pentru fabricarea săpunurilor, îngrășăminte chimice, vopsele etc.

DIN TRECUTUL ȘI PREZENTUL PODIȘULUI GETIC

Înfățișarea nouă a Podișului Getic — așa cum este modelat de tractoare, de tășurile buldozerelor, de cupele excavatoarelor — dă expresia schimbărilor de nerecunoscut în locurile unde altădată domnea „liniștea patriarhală”. Noul apare la fiecare pas: în locul unor râpi au apărut livezi de pomi fructiferi, vii ori pâlcuri de păduri. Nu trebuie să mergi prea mult, ca să vezi în interiorul ori la marginea unor orașe înălțându-se zvelte furnalele fumegînde ale noilor fabrici sau siluetele impunătoare ale unor ansambluri de locuințe. Podișul Getic este un ținut deluros, tăiat de râurile Argeș, Olt, Jiu și afluenții lor, cu văi largi, pe alocuri în chip de culoar, mărginite de terase pe care sînt așezate orașe și sate. În podiș, condițiile naturale sînt favorabile culturilor de cereale, plantelor tehnice, pomilor fructiferi și viței de vie. Renumite sînt viile din podgoriile Pitești (Ștefănești) și Drăgășani.

Vegetația naturală care îmbracă dealurile mai înalte se compune din păduri de foioase în care predomină cerul și gîrnița. În partea nordică a podișului pe solurile de pădure apare și fagul în alternanță cu alte specii de foioase. În jumătatea sudică, în locul pădurilor s-au întins terenurile agricole. Animalele de interes vîntătoresc sînt: căprioara, mistrețul, iepurele, cerbul lopătar colonizat și diferite specii de păsări, mai ales fazanul. Pentru ocrotirea elementelor floristice rare s-au organizat și rezervații naturale, cum este parcul dendrologic de la Mihăești, pe valea Rîului Tîrgului (județul Argeș) cu arbori, arbuști și plante ierboase rare. În subsol s-au descoperit și pus în exploatare, în anii construcției socialiste, zăcăminte de petrol, gaze naturale și cărbuni.

Podișul Getic prezintă astfel aspecte variate, foarte pitorești, fiind o regiune în continuă dezvoltare.

Municipiul Pitești este cel mai mare și mai important centru industrial de pe valea Argeșului. Aici se întâlnesc șase drumuri naționale și o autostradă. Autostrada (A 1) și D.N. 7 îl leagă de capitală.

De asemenea, este un nod feroviar important. Așezare veche, datînd de pe vremea lui Mircea cel Bătrîn, Municipiul Pitești s-a dezvoltat în anii noștri ca un puternic centru industrial (construcții de mașini, chimică, materiale de construcții, prelucrarea lemnului, textilă, alimentară etc.). Aspectul edilitar al orașului, parcurile (parcul Trivale întins pe circa 27 ha), clădirile cu o arhitectură originală, teatrul, Muzeul județean, Galerile de artă, Casa de cultură etc. atrag atenția vizitatorilor.

În împrejurimile orașului sînt și alte importante obiective. În localitatea Valea Mare-Podgoria se află casa memorială a scriitorului Liviu Rebreanu. Muzeul din Golești, organizat în casele familiei Golescu, are și exponate legate de revoluția condusă de Tudor Vladimirescu. Tot la Golești se află și un muzeu național în aer liber de oenologie, viticultură și pomicultură. La Colibași se află întreprinderea de autoturisme „Dacia”. La sud-vest de Pitești se întind dealurile din Platforma Cotmeana, străbătută de Vede și afluenții săi. Este o regiune cu sate numeroase, grupate în comune mari. Între acestea s-a dezvoltat și comuna Scornicești ca centru agrar-industrial; este comuna în care s-a născut tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România. La Scornicești se află întreprinderea de confecții și întreprinderea de piese și subansamble auto avînd ca obiectiv fabricarea pompelor de apă, de ulei și de alimentare pentru motoare de autovehicule și tractoare. Tot aici, este un popas turistic (cabană, căsuțe) și o cabană de vîntătoare. În comuna Cotmeana se află un monument de arhitectură din secolul al XIV-lea. Orașele Drăgășani, centru viticol vestit în toată țara și nou centru industrial (întreprinderea de talpă și încălțăminte din cauciuc) și fialș s-au dezvoltat industrial în ultimul timp. La Balș se află o mare întreprindere unde se fabrică osii și boghiuri necesare vagoanelor de cale ferată. Tot aici mai există o întreprindere unde se produc mașini și utilaje pentru agricultură și instalații de irigații. Orașul Filiași, pînă în 1968 comună, nod de cale ferată și tîrg cu oarecare activitate comercială a devenit centru industrial, producînd piese de schimb și utilaj forestier, cherestea și parchete, transformatoare mici și motoare electrice, produse alimentare. La circa 5 km de Filiași se află Mănăstirea Gura Motrului, ctitoria lui Matei Basarab (1653), cu pictură din timpul lui Constantin Brîncoveanu (1705). Popasul turistic „Gura Motrului” (căsuțe, bufet) este așezat în lunca Motrului, la șoseaua principală. Orașul Strehaia (pe D.N. 6 — E. 94) are un caracter mai mult agrar, dar este bine dezvoltată și industria locală. La Strehaia se poate vedea

bustul lui Mihai Viteazul fost bănișor de Mehedinți cu reședința la Strehaia, înainte de a fi domn al Țării Românești.

Motru este un oraș minier, apărut ca urmare a descoperirii și valorificării cărbunelui (lignit), care se exploatează în minele din localitățile ce alcătuiesc orașul. Din anul 1981 a devenit centru industrial-agrar, cuprinzând orașul Motru, comunele Cătunele, Mătăsari, Drăgotești și Samarinești.

În circuitul economic au intrat de curînd și alte localități mai mici ca: Rovinari care în 1982 a devenit oraș — centru industrial-agrar, Țirgu Cărbunești, Țicleni care s-au dezvoltat datorită unor bogate zăcăminte petrolifere și carbonifere. Dealurile din jur sînt foarte pitorești. În pădurea Cărbunești s-a construit Cabana „Strejeret” (220 m altitudine). Interesante sînt serbările folclorice asemănătoare nedeilor care au loc pe plaiurile munților: la Cleanov comuna Carpen-Dolj „Sărbătoarea teiului”, la Plenița „Sărbătoarea bujorului”. Acest omagiu adus naturii este o dovadă elocventă a sensibilității poporului nostru.

ASPECTE DIN NATURA PODIȘULUI MEHEDINȚI

O călătorie în Podișul Mehedinți îți scoate în față diferite aspecte care dau farmec munților reduși de moara timpului la o treaptă de relief mijlocie. Prin altitudine (500—650 m) se aseamănă cu dealurile, prin alcătuirea geologică, îndeosebi calcare și conglomerate, aparține munților. Acolo unde masa calcarelor este groasă și mai întinsă, fenomenele carstice abundă. Vremea a dăltuit formele cele mai curioase: peșteri, doline, polii, văi subterane etc. care reprezintă puncte atractive pentru drumeții. Culmile largi, pe alocuri netede, sînt acoperite cu livezi, păduri de foioase și pășuni. Climatul este fără variații bruște de temperatură, ceea ce permite creșterea unor specii vegetale aparte, ca liliacul sălbatic, numit local „iorgovan”, cărpinița, mojdreanul, nucul sălbatic, castanul cu fructe comestibile etc.

Podișul Mehedinți este un colț de natură bogată, avînd peisaje atrăgătoare, apărînd ca un adevărat parc. În scopul ocrotirii și conservării unor elemente naturale, aici s-au organizat mai multe rezervații în care întîlnim felurite specii de plante din zona temperată și submediteraneană, ori roci. În partea sudică a podișului, între valea Jidojdiței și valea Bahnei, se află rezervația botanică Guro Văii-Vîrciorova, întinsă pe aproximativ 300 ha. Dacă mergi pe valea Bahnei în sus, poți vedea, aproape de localitatea Bahna rezervația paleontologică Bahna-Ilovița cu calcare recifale, corali, briozoare și alte fosile. Mergînd pe drumul dinspre comuna Cireșu și mai departe spre comuna Godeanu, întîlnești, lîngă satul Păunești, frumoasa rezervație forestieră Borovăț în suprafață de 57 ha, unde vegetează pinul negru și mojdreanul, alături de fag și alte specii locale constituite din subarboret ca salcia căprească, scumpia, liliacul, cărpinița etc. În bazinul superior al Topolniței, în arealul comunei Balta, se află „Cîmpul Peșterii” o regiune calcaroasă cu variate forme carstice. Nu mai puțin interesant este Izbucul Isvemei de lîngă comuna Isverna. Elementele etnografice și folclorice sînt interesante și originale.

În Podișul Mehedinți se mai află Peștera Topolnița, monument al naturii, una din cele mai lungi peșteri din țară (10,6 km), stațiunea balneoclimaterică Bala, cu ape mezotermale și Peștera Cloșani — rezervație speologică.

PE MAGISTRALELE DOBROGEI

Multe sînt particularitățile geografice-turistice ale ținutului dintre „Dunăre și Mare”. Să cunoaștem și noi cîteva dintre ele. Aici, pe cele mai vechi formațiuni geologice din cuprinsul țării noastre s-au suprapus din timpuri imemorabile, datorită poziției, culturi și civilizații, arătate de numeroasele vestigii arheologice. Unele se găsesc în muzee, altele se văd pe locul lor inițial. Oriunde vei merge și posibilitățile de deplasare sînt multiple, datorită rețelei rutiere densă și modernizată — în Dobrogea înaltă (Munții Dobrogei de Nord), în Dobrogea joasă (Podișul Dobrogei de Sud), în zona litoralului, ori în zona dunăreană, vei întîlni elemente de mare interes.

Dobrogea înaltă, muntoasă, abia atinge înălțimea unor dealuri joase (467 m în Vîrful Greci din Munții Măcinului). Sînt resturile unor munți foarte vechi care acopereau odinioară mare parte din Europa Centrală trecînd și peste teritoriul țării noastre, dar care s-au prăbușit cu timpul, concomitent erodați, lăsînd la suprafață doar cîteva cioturi. Culmile care se continuă din Munții Măcinului spre est sînt largi, cu altitudini mai scăzute; Culmea Niculițelului 364 m), acoperită cu păduri și întinse podgorii, ca cele din jurul localităților Niculițel și Sarnica, nu are aspect muntos decît după rocile din care este alcătuită. De asemenea, Dealurile Tulcei, pierd treptat din înălțimi spre est pînă în vecinătatea deltei.

La sud de acești munți rezultați prin cutarea hercinică se află „Podișul Casimcei”, la origine tot munte, însă mai vechi decît munții hercinici. Din dealurile Dobrogei de Nord se exploatează roci de construcție: granit (Iacobdeal-Turcoaia, Măcin, Greci) cuarțite (Greci), calcare (Mahmudia), gresii ș.a. La Somova se exploatează baritină, iar din Mina Altîn-Tepe, pirite.

Majoritatea culmilor sînt foarte ușor de urcat, fiind puncte de belvedere spre depresiuni, întinderile lacustre din valea Dunării ori spre Mare.

Multe sînt colțurile de natură îmbietoare din Dobrogea, dar partea ei nordică respiră parcă mai mult pitoresc peisagistic, apărînd, ca cea mai plină de surprize, așa cum sînt dealurile de pretutindeni. Pe o porțiune restrînsă de teren „masivele stîncose”, miniaturale — s-ar putea spune față de Carpați — multe izolate, poate altă dată, cu sute și sute de milioane de ani în urmă, erau mai înalte decît Făgărașul, Alpii sau chiar Himalaya, oferă astăzi tablouri mereu schimbate. Nici nu bănuiești privind nordul dobrogean de departe, de pe malul înalt al Dunării, de la Galați ori Brăila, cîte fațete ale frumosului ascunde, înălțimile accesibile, ruinele vechilor cetăți și așezările omenești constituie un adevărat imbold pentru drumeție. Spre nordul muntos se fac traversări cu bacurile peste Dunăre prin punctele Smîrdan și 23 August. Un punct de concentrare a drumurilor și de popas este orașul Măcin. Este o așezare veche de prin secolele al IV—III-lea î.e.n. După cum arată rezultatele săpăturilor arheologice, aici a fost un castru roman numit în acea epocă Arrubium, avînd atunci și funcție strategică. În evul mediu era punct de vamă. Astăzi, Măcinul este un oraș agro-industrial, în plină dezvoltare. Aici există o fabrică de conserve de legume și fructe, o întreprindere piscicolă și diferite ateliere meșteșugărești. Nu poți părăsi Măcinul fără să nu vezi ruinele cetății Arrubium, dar și salba de lacuri din împrejurimi unde se practică pescuitul. Ajuns la Măcin se poate alege, pentru a merge mai departe, unul din cele două drumuri, pe la Cerna-Horia-Nalbant — (D.N. 22 D), ori pe la Jijila-Luncavița-Isaccea (D.N. 22) și apoi pe la Niculițel spre Depresiunea Nalbant, pe ambele avînd posibilitatea să vezi locuri minunate. Dacă mergi pe acest din urmă drum, întâlnești mai multe sate mari și vechi așezate pe zona de contact a dealurilor cu lunca largă a Dunării. Lîngă satul Garvăn, pe Insula Bisericuța, se află ruinele cetății Dinogetia, iar mai departe, la Luncavița, pe valea pîrîului cu același nume, la Valea Fagilor se întinde o pădure unică în țara noastră, o „curiozitate a naturii” cu fagi seculari — fagul european, fagul tauric, teiul argintiu, carpenul și alte specii. Este o rezervație forestieră de importanță științifică. Tot la marginea înălțimilor, pe malul Dunării, se găsește orașul Isaccea, numit pe timpul romanilor Noviodunum, care atrage prin poziția sa dar și prin unele obiective de interes istoric — urme de așezări geto-dacice.

La fel de atractivă este și regiunea plină de podgorii Niculițel-Sarica, vestită în toată țara. Aici sînt dealuri acoperite cu viță de vie și păduri de tei. În nord-estul Dealului Sovevei se află satul Minerii, unde s-a născut în anul 1872 geograful Constantin Brătescu. În sud-estul Podișului Slavelor, orașul Babadag, așezat pe malul Lacului Babadag, prezintă interes prin muzeul de artă populară, și construcțiile de dată recentă (clădiri și întreprinderi industriale).

Campingul și cabana „La doi iepurași” (D.N. 22), amenajate lîngă o pădure tot atît de atrăgătoare, îndeamnă la popas, împrejurimile Babadagului prezintă interes pentru ruinele cetății Heraclea, pentru satul și cherhanaua Jurilovca care este și un punct de plecare spre alte cherhanale. Excursii foarte plăcute se pot face la Gura Portiței, Capul Doloșman, Capul Iancina etc. locuri de un pitoresc aparte.

Nici bazinul mijlociu al Casimcei nu este lipsit de elemente naturale atractive, din „lumea tăcerii”. Bunăoară, lîngă localitatea Cheia — rezervație complexă — se cunoaște o peșteră „Peștera la Izvor” cu urme de viață omenească din cuaternar, iar în cea de la „Pietrele Scrise”, din arealul localității Casian, s-au identificat scrieri cu litere grecești. În calcarele de la Tîrgușor se află rezervația Gura Dobrogei, cu peșterile „La Adam” și „Lilieilor” — rezervații speologice — unde cercetările au scos la iveală dovezi materiale de existența vieții omenești pe aceste meleaguri cu circa trei sute de mii de ani în urmă.

Mai la est se află Istria, vestită localitate istorică pe marginea Lacului Sinoie. Primele săpături arheologice au fost făcute aici de către savantul român Vasile Pîrvan. Săpăturile se continuă și în prezent, descoperindu-se și punîndu-se în valoare noi mărturii istorice de mare însemnătate documentară și artistică. Istria a devenit un prestigios monument în aer liber, cunoscut pe plan mondial, punct de atracție pentru turiștii din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Și la localitatea Agighiol, din nordul Lacului Razim, se află un punct fosilifer declarat rezervație științifică. În multe locuri pitorești s-au construit diferite popasuri. În apropiere de comuna Topolog se află popasul „Cerbulele”, iar lîngă Ciucurova și Horia s-au organizat campinguri. Interes prezintă și bazinul mijlociu al Taiței. În satele Izvoarele, Alba și Iulia portul și preocuparea pentru arta ceramică se disting în mod deosebit. Creația populară tradițională se remarcă prin valoarea sa artistică și documentară. Folclorul — cîntecele, baladele, dansurile și obiceiurile — reflectă modul de viață din această parte a țării, cu o istorie atît de veche.

Punctele de trecere peste Dunăre în Dobrogea sudică sînt pe impozantele poduri de la Giurgeni-Vadu Oii și Fetești-Cernavoda, ori cu bacurile între Călărași și Ostrov. După ce treci podul rutier de la Giurgeni-Vadu Oii, nu peste mult timp ajungi în Hîrșova, oraș frumos, cu străzi curate și cu flori pe margini, cu clădiri noi, ridicat pe locul cetății romane Carsium, nume de origine traco-getă.

Este port la Dunăre, fiind așezat la încrucișarea drumurilor (E. 15, 22 A). În apropierea orașului sînt două rezervații „Canaralele Hîrșovei” și „La Cetate”, aceasta din urmă rezervație arheologică se află pe locul unde a fost altădată cetatea Carsium.

În orașele Cernavoda — situat pe locul fostei cetăți Axiopolis — și Medgidia, pe locul tîrgului Carașu, ca peste tot în Dobrogea noul și modernul se înalță printre urmele de așezări vechi. Orașul Cernavoda astăzi în plină ascensiune economică, la capătul monumentalului pod peste Dunăre, va deveni și „port maritim” nu numai „fluviatil”, prin realizarea Canalului Dunărea-Marea Neagră. La Cernavoda există o fabrică de ciment. Aici este în construcție prima centrală nuclearo-electrică din țara noastră.

Dacă mergi spre est, pe drumul (D.N. 22 C), paralel cu calea ferată, întâlnești orașul Medgidia, situat tot pe zona Canalului Dunărea-Marea Neagră, își arată prezența de departe prin fumul coșurilor unor fabrici. Altădată a fost o așezare neînsemnată pe valea Carașu, un tîrg unde se țineau iarmaroace de două ori pe an, plin de praf și cu case mici înghesuite unele în altele. În anii socialismului s-a transformat într-un centru industrial și port de tranziție. La Medgidia se află întreprinderea metalurgică de utilaje (I.M.U.), un mare combinat care fabrică ciment, o fabrică de cărămizi, o întreprindere de industrializare a laptelui etc.

Toată partea de mijloc a Dobrogei este în prezent o încintare; pe valea Carașu, de-o parte și de alta, se găsesc livezi în care predomină piersicul și caisul, alternînd cu întinsele podgorii. De ia Basarabi pînă la Cernavoda se întinde vestita „Podgoria Murfatlar”. În apropiere de Basarabi, la sud de localitate, se află pe o suprafață de 63 km² rezervația naturală Fîntînița—Murfatlar, cu specific botanic. Elementele endemice ca spinul, roșcuța, inul dobrogean și altele — toate purtînd pe lîngă numele lor botanic și cel de „varietatea Murfatlar”, — găsesc condiții prielnice de dezvoltare ca și unele rarități floristice (bujorul de stepă, migdalul pitic, cimbriul ș.a.).

Latura dunăreană a Podișului Dobrogei de Sud deține multe aspecte naturale și antropice demne de luat în seamă. Stepă din partea mijlocie a Dobrogei este înlocuită aici cu pîlcuri largi de pădure, adică cu silvostepă. Unele păduri prezintă mult interes peisagistic, dar în același timp și științific. Așa este pădurea Dumbrăveni, de lîngă localitatea cu același nume, declarată rezervație naturală, între altele aici este protejată și broasca țestoasă dobrogeană (*Testudo graeca iberica*). În apropiere de localitatea Dăneasa o creștătură cioplită de ape în masa calcaroasă, apărînd ca o cetate medievală, poartă numele de „Canaraua Fetei”, trezind interesul nu numai prin aspectul ei curios, dar și prin generozitatea naturii care a îmbrăcat formele brute de relief într-o mantie multicoloră de vegetație forestieră.

O priveliște încîntătoare este oferită de valea asimetrică a Dunării și zona ei de influență dintre Ostrov și Cernavoda, cu pitorescul natural sporit de existența unor podgorii.

Pe șoseaua ce unește Constanța cu Ostrov, prin Cobadin, (D.N. 3) în bazinul pîrului Urluia, pe un umăr de deal se află un grandios monument, datînd din secolul al II-lea, Monumentul triumfal (*Trophaeum Traiani*) de la Adamclisi (județul Constanța), ridicat de Traian în anul 109 e.n. cu scopul de a evoca importanța luptelor purtate de romani cu dacii și a victoriilor obținute. Monumentul *Trophaeum Traiani* a fost reconstruit din plăci de piatră care imită elementele ornamentale originale. Piese originale se păstrează într-un muzeu în comuna Adamclisi. Reconstruirea acestui măreț monument are o importanță deosebită, fiind o dovadă a latinității noastre și a prezenței permanente a românilor în toate ținuturile carpato-dunărene.

CÎMPIILE

CÎMPIILE PE COORDONATELE PREZENTULUI

Dacă în spațiul cîmpiilor — cu aparentă monotonie în zarea lîmpede — bogăția frumuseților naturale este mai restrînsă, în schimb peisajul rezultat din munca și priceperea omului este de o rară măreție, impunîndu-se în mod deosebit. Un ritm clocotitor de viață se simte pretutindeni, ori încotro îți îndrepti pașii pe dunga cenușie, netedă și lucioasă a șoselelor modernizate. Decorul policrom al cîmpului, instalațiile pentru udat lanurile de cereale, pădurile de sonde în unele locuri, petice ale unor codri bătrîni, oglinzile scîlbitoare ale unor lacuri artificiale și stîlpii monumentali care susțin firele ce transportă kilowații, se înscriu cu claritate pe linia orizontului. Ele fac parte din patrimoniul noului, din profundele transformări pe care le cunoaște țara noastră în toate direcțiile, contrastînd cu imaginea vremurilor apuse din „Ciulinii Bărăganului” (Panait Istrati), Setea de frumos îți este satisfăcută în egală măsură de frumusețea arhitecturală, originalitatea construcțiilor satești, dar mai ales de cele din centrele urbane. Marile centre în toate timpurile au fost puncte de atracție.

Cîmpiile din țara noastră, acele plămuiuri luminoase cu frumuseți nebănuite, prezintă altitudini medii cuprinse între 15 și 200 m. Există însă sectoare de cîmpii joase, unde altitudinea medie este sub 15 m, ca, de exemplu, în Cîmpia Siretului Inferior și Delta Dunării și sectoare de cîmpie înalte cum sînt: Cîmpia Piteștilor, Cîmpia Tîrgoviștei, zona de contact a Cîmpiei Române cu Subcarpații ori cu Podișul Getic, unde altitudinea atinge 300 m. Totuși sînt lipsite de contraste mari. Cîmpiile prezintă și denivelări, cum sînt văile rîurilor cu zăvoaie de sălcii și arini și forme joase rezultate prin tasarea rocilor, numite crovuri, care sînt de diferite dimensiuni.

În țara noastră sînt cunoscute două mari cîmpii: Cîmpia de Vest și Cîmpia Română. Ele s-au format prin depuneri de sedimente în mările sau lacurile care le-au acoperit pînă la începutul cuaternarului. Rocile sedimentare care acoperă cîmpiile pînă la suprafață au fost depuse de apele mărilor, apoi de rîuri și de vînt. Văile s-au adîncit în general cu 30—40 m în depozitele cîmpiilor. Constituția geologică este reprezentată prin argile, pietrișuri, nisipuri și loess.

CÎMPIA DE VEST

Omul a ilustrat treptat prin noi opere chipul acestei trepte de relief din spatele Carpaților Occidentali care pierde ușor din înălțime către vest. Direcția generală a apelor curgătoare o confirmă, deși cursul lor, în multe părți nehotărît, mult meandrat, a determinat ici și colo înmlăștiniri. Bătrîni își mai aduc aminte de terenurile cu prea multă apă, greu de lucrat, de valurile de nisipuri pe care le muta vîntul din loc în loc după forța și direcția lui de prin Cîmpia Brîului ori a Careiului. Tinerii nu le știu. Mocirlele s-au schimbat în pămînt roditor, dunele au fost stabilizate, livezi de pomi și vie le îmbracă culmile, apelor li s-au creat maluri, cursurile au fost rectificate. Apa merge pe canale după necesitățile omului, plantele au umezeala care le trebuie. Lacuri naturale au rămas mai puține; cele antropice sînt mai numeroase, pentru piscicultura, satisfacerea alimentărilor cu apă, pentru irigații ori pentru atenuarea viiturilor, ocupînd unele din ele sute de hectare, ca lacul de lîngă localitatea Cefa (700 ha), Tămajda (200 ha), luând (170 ha), Homo-roș (105 ha) din județul Bihor. Numeroase lacuri pentru reținerea apei se află în partea sudică a Cîmpiei de Vest (Gearmata, Dumbrăvița, Satchinez, Bazosu Vechi, Topolovățul Mare ș.a. — din județul Timiș). Zona mlăștinoasă de lîngă localitățile Satchinez și Becicherecu s-a schimbat în scurtă vreme, balta a devenit un lac atractiv pentru recreere.

Împletind pitorescul cîmpului deschis cu vestigiile trecutului și potențialul mereu tînăr și viguros al prezentului, puternicile aglomerări urbane, așezate cele mai multe pe văile apelor, constituie permanente și irezistibile atracții.

Timișoara, situat pe canalul Bega, se remarcă prin funcțiile sale industriale, administrative și culturale. În acest oraș se află multe întreprinderi industriale, instituții de învățămînt superior, numeroase muzee, monumente istorice care reprezintă importante obiective: Muzeul Banatului, Casa cu copacul de fier, Castelul Huniazilor etc. Principalele ramuri industriale sînt: industria construcțiilor de mașini (Uzinele mecanice), întreprinderea de aparate de măsură, Fabrica de tramvaie, industria electrotehnică („Electromotor”), industria de aparatură electrică (Electrotimiș), industria chimică („Solventul”), Industria de prelucrare a maselor plastice („Dermatina”), industria încălțămîntei („Banatul”), industria textilă („Bumbacul”), industria alimentară („Fructus”) etc.

Este un oraș cu vechi tradiții. Trecutul lui cuprinde multe evenimente importante. Nu de mult s-au sărbătorit 700 de ani de existență. Numit „orașul florilor și al parcurilor”, nici un moment nu-și desminte această titulatură. Posedă ape minerale, termale, utilizate nu numai în diferite instalații balneare dar și la încălzitul unor sere.

În Cîmpia Banatului sînt numeroase centre de atracție. Șoselele modernizate îți dau posibilitatea să o străbați în lung și în lat. Acolo unde Dealurile Silagiului vin în contact cu Cîmpia Timișului se află stațiunea balneoclimaterică Buziaș care se remarcă prin instalațiile balneare complexe și prin parcul cu arbori a căror vîrstă depășește un secol. O altă stațiune balneoclimaterică de interes local este cea de la Călacea — din Cîmpia Vingăi. Originalitatea unor elemente ale naturii a mărit grija pentru conservarea lor. Rezervația ornitologică de la Satchinez, cea cu vegetație halofilă de la Diniș, parcul dendrologic de la Bazosu Nou, rezervațiile floristice de la Clopodia, Cerna, Banloc și din alte părți, odihnesc privirea și te îndeamnă la contemplare, deschizînd porțile înțelegerii unor secrete ale naturii din cîmpul bănățean.

În afară de ceea ce vezi în orașe ca Sînnicolau Mare (industrie, muzeu cu vestigii dacice și romane, castel ș.a.), Jimbolia, Deta (industrie, muzee, hoteluri, hanuri ș.a.), în multe din așezările rurale elementele etnografice și folclorice rămase nealterate, produc prin bogăția lor, o vie admirație și recunoștință pentru cei ce le-au înfăptuit. „Strigarea peste sat”, balade, ritualuri în legătură cu munca și cu viața, au mare putere de expresie.

Arad, situat în Cîmpia Mureșului, (peste 178 000 de locuitori) este reședința județului cu același nume. Aici se întîlnesc drumurile care vin din Cîmpia de Vest cu drumurile de pe Culoarul Mureșului. Săpăturile arheologice au descoperit existența pe acest teritoriu, a omului neolitic. În Cetatea Aradului, monument de arhitectură, au fost întemnițați în 1784 o parte din țărani care participaseră la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan. Este un oraș cu vechi tradiții culturale și numeroase obiective turistice ca Cetatea Aradului, Palatul culturii ș.a. În prezent este un important centru industrial al țării cu multe fabrici (întreprinderea de vagoane, întreprinderea de mașini-unelte din Arad, întreprinderea textilă Arad (U.T.A.), unități ale industriei chimice, Fabrica de zahăr, Fabrica de mobilă etc. Vastele sale sere legumicole dau trufandale tot anul. Ștrandul de pe malul Mureșului, pădurea Ceala, Insula Cetății, sînt locuri apreciate pentru agrement. Campingul Ceala, cabana și restaurantul din Insula Cetății, popasul Sălașul de la Răscruce oferă adăpost turiștilor.

În Cîmpia Mureșului sînt localități cunoscute prin specificul artei populare, a unor monumente de arhitectură medievală, rezervații naturale, la care se asociază și apele minerale. Afară de Lipova, intrată de multă vreme în circuitul balneoclimateric, se mai înscriu Păuliș, Mocrea și altele, puse de curînd în valoare. Rezervația de egrete de la Prundu Mare, cea de la Bezdin cu nufăr alb (în apropiere de Pecica), parcurile dendrologice de la Mănăștur și Neudorf, sînt colțuri de natură cu însemnătate științifică.

Oradea reprezintă o străveche așezare, situată pe Crișul Repede, într-o zonă de contact a Dealurilor Vestice cu Cîmpia de Vest. Interesul vizitatorilor este stimulat de bogăția elementelor urbanistice-edilitare, de monumentele de arhitectură, Palatul baroc (secolul al XVIII-lea), Cetatea Oradei, Muzeul de Istorie, etnografie, științele naturii și artă, Muzeul memorial „Iosif Vulcan”, Muzeul memorial „Ady Endre”, parcurile ș.a. Șosele modernizate, căi ferate și linii aeriene, o leagă de celelalte regiuni ale țării. Oradea este cunoscută și prin bazinele cu ape termale de zăcămint, folosite în diferite scopuri. Alături de construcțiile în stil baroc și neoclasice, documente de epocă care fac parte din arhitectura specifică, se înalță o serie de realizări noi, moderne, care demonstrează vizitatorilor munca și viața înfrățită a oamenilor muncii români, maghiari și de alte naționalități. Oradea este un mare centru industrial, cu întreprinderi industriale (întreprinderea de mașini-unelte „înfrățirea”, întreprinderea de tricotate „Miorița”, Combinatul de prelucrarea lemnului, „Sinteza”, „Solidaritatea” etc.) ce dau o largă gamă de produse.

Cîmpia Crișurilor, cu decor de viață nouă, drenată de argintul rîurilor cu al căror nume se potrivește, deși puțin diferențiată ca relief, nu este însă zgîrcită în farmec și tablouri originale, îmbinate în felurite forme, încotro privești, pînă-n limita orizontului panorama largă a cîmpului liniștit pare o grădină. Doar tăcînitul ritmic al mijloacelor mecanice dacă se aude în miez de vară, strîngînd aurul holdelor. Din loc în loc apare cîte un petec de pădure și așezări omenеști cuprinzătoare, unde vechiul și noul se împletesc în armonia peisajului. Ineu așezat pe Crișul Alb, cu o economie în plină dezvoltare, se remarcă prin industria de prelucrare a lemnului și industria alimentară. Elementele tradiționale sînt reprezentate printr-un monument, un castel feudal și portul popular cu motive expresive. La Chișineu-Criș atrag instalațiile cu ape minerale cît și industria orașului în plin avînt. Salonta (pe D.N. 79) este un oraș vechi (atestat documentar în 1332), cu o activitate economică intensă, pe o platformă industrială. Pe lîngă industriile vechi „Lemnul” și „Metalul” au apărut recent „Forja” și „Țesătoria de in și cînepă”. Din vestigiile vechii cetăți a Salonte se poate vedea astăzi doar „Turnul ciuntit”, în care se află Muzeul memorial al poetului maghiar Arany Janos, născut în această urbe (1817—1882). Nu departe, spre est de Salonta, pe valea Crișului Negru, stațiunea balneoclimaterică Tîncă se profilează din ce în ce mai mult ca un centru căutat. Marghita este un orș nou (1968), în plină dezvoltare, la încrucișare de drumuri, într-un peisaj relativ omogen generat de relief.

Grija pentru păstrarea naturii rezidă și în organizarea unor rezervații. În arealul localității

Gurbediu, în pădurea Goroniște, clin bazinul inferior al Crișului Negru, se poate vedea rezervația de narcise sălbatice de o rară frumusețe; la Valea lui Mihai (Cîmpia Carei), Cădea (Cîmpia Barcăului), Batăr (Cîmpia Miersigului) se află parcuri dendrologice destinate cercetărilor științifice dar și pentru odihnă și recreere.

Cîmpia larg deschisă a Crișurilor se continuă spre nord cu Cîmpia Someșului. O limită vizibilă pe teren între ele nu există, doar numele se schimbă după riurile care le brăzdează, întinderea cîmpiei de aici, aproape toată îndiguită și desecată, aduce aminte de cea din bazinul inferior al Siretului. După ce iese din ținutul dealurilor, bătrînul Someș își mișcă alene undele spre vest. Așezările omenești se apropie mult de vadurile lui.

Municipiul Satu Mare se afirmă ca un important centru industrial, social-cultural cu funcții multiple și nod de comunicație rutiere, feroviare și aeriene. S-a dezvoltat pe locul unor vechi așezări de pe terasele Someșului (Sătmar, Cetatea, Mintiu) integrate localității, istoria lui coborînd cu peste o mie de ani în urmă. Deține statut de oraș cu începere din secolul al XIX-lea. Cu timpul își lărgește perimetrul și se corectează albia Someșului spre a feri orașul de inundații, se execută aducții de apă și canalizare, străzi ș.a.

În anii socialismului municipiul Satu Mare a cunoscut o adevărată împlinire îmbogățindu-se prin noi cartiere de locuințe și pe stînga Someșului nu numai pe dreapta (Someș, Solidarității, Carpați ș.a.) prin punerea în funcție a unor moderne capacități de producție și dezvoltarea celor existente (întreprinderea UNIO — constructoare de mașini, întreprinderea de prelucrarea lemnului, întreprinderea de confecții „Mondiala”, întreprinderea „Tricotex”, întreprinderea textilă „Ardeleana”, întreprinderea „23 August”, întreprinderea „Solidaritatea” și alte unități din industria materialelor de construcții și alimentară). În locul unei dezvoltări urbanistice haotice cu o rețea stradală încilcită s-a trecut la deschiderea unor magistrale care leagă noile cartiere. Aici se cunosc școli care datează de pe la mijlocul secolului al XVI-lea. Posedă monumente de arhitectură din secolul al XVII-lea, muzeu ș.a. Existența unor ape minerale și instalațiile efectuate, plasează orașul în rîndul stațiunilor balneare.

Orașul Cărei se înscrie în peisajul geografic al cîmpiei ca un centru industrial și agro-zootehnic în plină evoluție. Noua să platformă economică include Filatura de bumbac, întreprinderea „Ardealul” (uleiuri comestibile), Complexul de valorificare a legumelor și fructelor ș.a.

În orașul Cărei pot fi vizitate Parcul dendrologic cu specii din flora țării noastre, „Castelul Fortăreață” zidit încă din secolul al XV-lea, unde se află în prezent Muzeul de istorie și științele naturii, și Monumentul ostașilor români, o impresionantă operă de artă care cinstește memoria eroilor căzuți în lupta pentru eliberarea orașului de sub dominația fascistă.

Pe întinsul Cîmpiei Someșului nu rare sînt locurile care opresc privirea, fie prin Vestigiile arheologice ori istorice, fie prin rezervațiile naturale. Pădurea Noroieni — în apropiere de Satu Mare — este o rezervație de cerbi lopătari, iar la Medieșul Aurit se află o rezervație arheologică.

ARMONIA PEISAJULUI DIN CÎMPIA ROMÂNĂ

Spațiul, cu aparență de monotonie, cuprins între centura dealurilor de podiș și șanțul uriaș al Dunării, nu este mai puțin bogat în frumuseți și chemări decît celelalte mari trepte de relief ale țării noastre, într-adevăr, în regiunea muntoasă și în cea deluroasă îmbinarea contrastelor este mai accentuată, relieful mai variat, supunîndu-ne însă la eforturi fizice mai mari. În cîmpie înfățișarea pămîntului roditor, resursele naturale ale solului și subsolului asociate cu rezultatele muncii omului, îți dau o deplină mulțumire, și-ți însuflă un sentiment de înaltă mîndrie patriotică pentru tot ce s-a realizat. Sînt locuri și așezări omenești, în Cîmpia Română, în care s-au plămădit evenimente importante din istoria poporului nostru. Cei care o străbat se pot convinge ușor de frumusețea și farmecul întinderilor liniștite, cunoscînd în același timp și pe constructorii uriașelor înfăptuiri din anii socialismului. De-a lungul anilor, unele așezări rurale de pe Cîmpia Română au fost transformate în centre urbane, iar la cele existente s-a adăugat măreția peisajului industrial. Bătrînele orașe au fost racordate astfel la dimensiunile Progresului, îmbrăcînd straie noi.

Deși un teritoriu larg, cu orizont deschis, Cîmpia Română a fost locuită încă din timpul istoriei nescrise, după cum dovedesc elementele arheologice (Cultura Gumelnița, Boian etc.).

În Cîmpia Română, natura și-a avut stilul ei de lucru. Aspectele particulare din cîmpie sînt rezultatul conlucrării factorilor fizico-geografici în decursul timpului. Deosebirea anumitor regiuni este rezultatul mai ales al factorului climatic și al așezării. Denumirile unor subunități ale cîmpiei provin fie din apele care le drenează, fie de la unele localități aflate în cadrul lor.

POPAS ÎN CÎMPIA SIRETULUI INFERIOR

Valea inferioară a Siretului prezintă multe particularități geografice rezultate din poziție,

modul ei de desfășurare, geneză și evoluție în timpul erelor geologice. Aproape în totalitate se suprapune capătului nord-estic al întinsei Cîmpii Române.

În bazinul inferior al Siretului se împletesc mai multe unități de relief care se opresc la marginea cîmpiei, prin care riul își poartă apele domoale, în largi meandre, către Dunăre. Podișul Moldovei din partea nord-estică se termină printr-un mal abrupt, care se vede de departe ca un covor colorat în verde și galben, atunci cînd treci de la Mărășești spre Tecuci. Spre apus cîmpia este dominată de ultimele ramuri ale Subcarpaților de Curbură, dintre care Măgura Odobeștilor (altitudine 996 m), acoperiți în părțile înalte cu un veșmînt de întunecate păduri de foioase, iar spre poale cu bogate podgorii. După ce Siretul trece de Adjud, spre vărsare, valea râului se lărgeste treptat la nivelul unei întinse cîmpii. Apa se scurge mai domol, zăvoaiele de sălcii, plopi, arini și alte specii iubitoare de umezeală acoperă malurile, iar mai departe, contrastul de culori îți arată la tot pasul felul semănăturilor. Totul îmbracă aspectul unei cîmpii largi, irigate, fără forme pronunțate de relief. În această parte Siretul curge — cu excepția Deltei — pe cel mai jos teren din cadrul țării noastre, spre care se îndreaptă, atrase de altitudinea mică, râurile Bîrlad, Șușița, Putna, Rîmnicu Sărat și Buzăul. Odată cu bogăția apelor vin spre cîmpie și nisipurile purtate de vînt care, pe alocuri, au format dune, (la Ivești, Hanu Conachi), acoperite cu păduri de sălcim.

„Ținutul întreg de aici, din valea inferioară a Siretului — spunea marele cărturar Ion Simionescu — e locul bălăliei apelor revărsate din munți, dar și a războiului din urmă¹ în care însuflețirea și vitejia ancestrală a soldatului român a biruit organizația tehnică modernă a armatelor dușmane ... Sus, pe terasa de la Mărășești, se înalță mausoleul ridicat în amintirea jertfelor omenești, care ne-au dat Unirea”²... Astăzi, Cîmpia Siretului Inferior, stropită cu singele înaintașilor, clocotește de viață. Din nodul de cale ferată Mărășești se desprind artere de comunicație spre toate direcțiile: Iași, Suceava, Galați, Focșani, Făurei. Terenurile cu grădini de zarzavat, culturile de grîu și porumb, excavatoarele care scormonesc nisipul din terasa inferioară a Siretului și-l încarcă în vagoane sau camioane, coșurile unor fabrici din care se înalță fumul în valuri, toate acestea arată belșugul și roadele muncii oamenilor.

ECOURI DIN „CÎMPUL LINIȘTEI”

Bărăganul, cel mai important grînar al țării noastre, a intrat mai mult în literatură și știință decît alte sectoare ale Cîmpiei Române. Îl cunoaștem din diferite opere literare. Al. Odobescu, C. Sandu-Aldea și Panait Istrati mai ales, i-au consacrat pagini tulburătoare prin frumusețea și subtilitatea lor, îmbinînd fondul natural cu viața omului, îl știm din operele unor clasici ai geografiei — Emm. de Martonne, G. Vâlsan — ori ai geologiei — Gr. Ștefănescu, L. Mrazec, Gh. Munteanu-Murgoci și alții. Efigia Bărăganului — e mult de atunci, „a fost odată” — se rezuma la fîntîna cu cumpănă și la apa puțină, pe întinderea pustie și înfierbîntată de soare, la vînturi care măturau nisipul și fugăreau ciulinii, la drumuri prăfoase și bordeie săpate în pămînt. Liniștea cîmpului, cu energie de relief redusă, desfășurat la nesfîrșit, devenise proverbială.

Peisajul natural al Bărăganului se schimbă puțin de la un loc la altul. Ceea ce însă impresionează astăzi sînt schimbările mari petrecute în Cîmpia Bărăganului. Cine-l străbate azi prin partea mijlocie, pe șosele ori pe calea ferată, avînd în față îmbinările din tabloul proaspăt și strălucitor al cîmpului, nu-și poate imagina cum era altădată. Bărăganul era considerat ca un ținut sărac în resurse ale subsolului. Forajele executate în anii socialismului au descoperit acumulări de hidrocarburi. Dintre acestea semnalăm cîmpurile petrolifere Urziceni-Bordei Verde-Oprișenești în exploatare, prelungite în aria Colelia-Grindu și din alte regiuni. Din stepa „ciulinilor”, Bărăganul s-a transformat într-o pădure de sonde. Prospekțiunile geologice au descoperit și ape cu calități minerale — cum sînt cele de la Însurăței, Ciulnița, Dichiseni etc. Localitățile Lacu Sărat și Amara au devenit adevărate complexe balneoclimaterice. Lucrările hidrotehnice au regularizat cursurile apelor din Bărăgan, au scos de sub inundații mari terenuri agricole. Terenurile nisipoase din bazinul Călmățuiului au devenit fertile. Lipsa apei în perioadele secetoase este astăzi compensată de o țesătură de canale de irigații moderne, care dau apa necesară vieții plantelor. Metamorfoza Bărăganului s-a înfăptuit într-un timp relativ scurt. Peisajul urbanistic, foarte sărac altădată, care se rezuma doar la două ȋrguri, s-a amplificat. Slobozia, din inima Bărăganului, un fost ȋrg de vite și cereale, s-a dezvoltat treptat trecînd la oraș cu specific industrial. Urziceni, netrecut pe vechile hărți are astăzi înfățișarea orașului modern, ca și Țăndărei, transformat tot dintr-un sat. Procesul de înnoire al Bărăganului este evident și în multe din așezările rurale care capătă noi valențe.

¹ Referire la primul război mondial, (n.n.)

² I. Simionescu, Pitorescul României, Editura Sport-turism 1975, București, pag. 224.

PRIN REȚEAUA DE AȘEZĂRI URBANE ALE CÎMPIEI ROMANE

Afară de verdele cîmpurilor, de sistemele de irigație, de căile de comunicație modernizate, aceeași surprindere stînesc mai ales așezările urbane, cu obiective economice, culturale și turistice de mare atracție.

MUNICIPIUL BUCUREȘTI¹

Capitala Republicii Socialiste România, este cel mai mare oraș al țării și cel mai important centru politic, administrativ, economic, cultural și turistic. Are peste 2 milioane locuitori, cuprinde 6 sectoare urbane și Sectorul agricol Ilfov din jurul orașului. Este situat în Cîmpia Vlăsiei, cîmpie care păstrează și astăzi pîlcuri din codrii de odinioară. În București își au sediul Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Marea Adunare Națională, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România, guvernul, ministerele și instituțiile juridice centrale.

În București se află un număr mare de întreprinderi din toate ramurile industriei, fiind cel mai puternic centru industrial al țării. Aici se află numeroase întreprinderi ale căror produse sînt cunoscute atît în țară cît și peste hotare (întreprinderea „23 August”, întreprinderea de mașini grele, întreprinderea de mașini-unelte și agregate, întreprinderea „Semănătoarea”, întreprinderea „Electronică”, întreprinderea „Autobuzul”, întreprinderea „Republica”, întreprinderea de confecții și tricotaaje București), întreprinderile din București produc acum doar în șase zile cît produceau într-un an întreprinderile din București în urmă cu 38 de ani. Tot aici mai sînt instituții și asociații culturale, științifice și profesionale, institute de studii, cercetări și proiectări, Academia Republicii Socialiste România, instituții de învățămînt (școli generale, licee), institute de învățămînt superior, universitatea etc. Este orașul cu cel mai mare flux turistic datorită numărului mare de obiective și varietății lor. Istoria Bucureștiului se leagă de istoria întregii țări. În București, s-a ținut, la 8 mai 1921, Congresul care a consfințit întemeierea Partidului Comunist Român, eveniment cu o deosebită importanță în istoria mișcării muncitorești, a poporului nostru. Cunoașterea și înțelegerea trecutului de luptă al clasei muncitoare sub conducerea Partidului Comunist Român este scoasă în evidență și de monumentele și plăcile comemorative de pe casele memoriale care evocă momente și locuri însemnate cu singele eroicului nostru popor. Astfel, sînt Monumentul Eroilor Patriei din Piața Eroilor, Monumentul eroilor luptei pentru libertatea poporului și a patriei, pentru socialism, din Parcul Libertății; apoi placa pusă în memoria muncitorilor căzuți la 13 decembrie 1918 în piața fostului Teatru Național, placa comemorativă din calea Griviței de unde s-a tras în muncitorii ceferiști la 16 februarie 1933, casa din strada Sf. Apostoli unde a funcționat Consiliul General al Sindicatelor unitare din România 1928—1929; în strada Soldat Candea a fost sediul tipografiei ilegale P.C.R. 1939—1940, în care s-a tipărit ziarul Șcînteia și Lupta de clasă. Pe strada Școala Fioareasca nr. 34, în perioada 1941—1944 a fost tipografia ilegală a C. C. al P.C.R., în cadrul căreia a apărut în 1943 ziarul patriotic „România Liberă”. Pe strada Armenească la nr. 14 a avut loc în 1944, în noaptea de 13 spre 14 iunie, ședința conspirativă organizată de P.C.R. În cadrul căreia a fost însușit planul elaborat de partid în vederea răsturnării dictaturii fasciste antonesciene. Aleea Alexandru este un loc care amintește de bătălia eroică dată de formațiunile de luptă patriotică în timpul insurecției de la 23 August 1944 și unde funcționa comandamentul formațiunilor de luptă patriotică.

Sînt, de asemenea, numeroase alte locuri ce amintesc de eroismul formațiunilor de luptă patriotice și ale armatei, care au dus lupte grele pentru zdrobirea trupelor hitleriste din București.

Strîns legate de istoria patriei sînt unele construcții, străzi și piețe cu nume semnificative ca: Bulevardul 1848, Piața 1848, Bulevardul Mărășești, Piața și Parcul Libertății, Strada 11 Iunie, Piața Unirii, Parcul și stadionul 23 August, șoseaua Ștefan cel Mare etc. Nenumărate opere de artă, colecții de tot felul, descoperiri arheologice etc. pot fi admirate în muzee și expoziții. Nici unul din orașele țării nu posedă o rețea mai bogată de muzee de istorie, de științele naturii și case memoriale decît Capitala. Printre acestea menționăm: Muzeul de istorie a Partidului Comunist și a mișcării revoluționare și democratice din România, Muzeul de istorie al R. S. România, Muzeul de artă al R. S. România.

Tot în rîndul instituțiilor de cultură putem menționa și teatrele al căror nume ne amintește de mari artiști și clasici ai culturii românești: Ion Luca Caragiale, Lucia Sturza Bulandra, C. Nottara, Vasile Alecsandri, Ion Creangă etc. apoi săli de spectacole cu arhitectură monumentală ca: Sala Palatului, Sala Ateneului Român, Sala de concerte a radio-televizunii, Teatrul de operă și balet, etc.

Partidul și statul nostru acordă o mare importanță îngrijirii sănătății oamenilor muncii; în acest scop funcționează nenumărate policlinici și spitale spațioase (Brîncovenesc, Colțea, Prof. dr. I. Cantacuzino, Colentina, Fundeni, Prof. dr. Gh. Marinescu, Panduri, Municipal etc.). București oferă, în acelasi timp, parcuri și păduri pentru recreere: parcurile Cișmigiu, Herăstrău, Tineretului, Băneasa, Floreasca, Tei, Cernica, Libertății, Pădurea Băneasa, Grădina Botanică etc. O serie de clădiri și construcții monumentale împodobesc peisajul urban al capitalei: Palatul Republicii, Palatul telefoanelor, Casa Centrală a Armatei, Palatul C.E.C., Palatul justiției, Hotelul „Intercontinental”,

¹ Documentele istorice arată că prima însemnare despre existența lui este din 1459 într-un act dat de Vlad Țepeș, iar ca reședință de scaun este menționat în 1465 (14 octombrie).

Palatul sporturilor și culturii, Teatrul Național, Arcul de Triumf, Aeroportul internațional București—Otopeni, Palatul C.F.R., etc. La acestea se adaugă și unele monumente de artă românească și feudală. Tot în București se găsește Casa Scînteii cel mai mare combinat poligrafic al țării. Aici se tipăresc zeci de milioane de cărți, albume, reviste, ziare, și cele mai multe dintre manualele școlare și revistele pentru copii.

Noile cartiere cu blocuri, complexe comerciale, cinematografe, parcuri construite în locul unor periferii insalubre sînt tot aștepta puncte de un viu interes (Titan, Drumul Taberei, Militari, Grivița, Jiul-Scînteia, Colentina, Pantelimon, Berceni etc.).

Prin dezvoltarea sa rapidă, capitala patriei noastre devine tot mai frumoasă și mai primitoare. Ea este îndrăgită de locuitorii ei, cît și de locuitorii întregii noastre țări, Republica Socialistă România.

Municipiul Ploiești este așezat pe cîmpia înaltă a Ploieștilor clădită din pietrișurile și nisipurile depuse de râurile Prahova și Teleajen la ieșirea lor din Dealurile Subcarpatice. Ploieștiul are un bogat trecut istoric cu vechi tradiții de luptă revoluționară a muncitorilor petroliști. Ca așezare este menționat prin 1503. S-a dezvoltat și datorită poziției la încrucișare de drumuri, căi ferate și în zona „aurului negru”. Prezența i se anunță de departe prin pana de fum din coșurile unor fabrici. Este unul din cele mai mari centre industriale din țară și mai ales de industrie petrolieră și utilaj petrolier. S-au construit noi întreprinderi și s-au dezvoltat și modernizat cele vechi: Combinatul petrochimic de la Brazi, întreprinderea de utilaj petrolier „I Mai”, întreprinderea de utilaj chimic Ploiești, întreprinderea de reparații Teleajen, Rafinăria Ploiești. Aspectul industrial al municipiului cuprinde și alte întreprinderi ca: întreprinderea textilă „Dorobanțul”, întreprinderea „Flacăra”, întreprinderea „Feroemail”, întreprinderi ale industriei alimentare ș.a.

Dezvoltarea economică și socială a contribuit și la progresul învățămîntului și culturii. În afară de școli generale și licee, din anul 1967 funcționează și o unitate de învățămînt superior (Institutul de Petrol și Gaze). În mișcarea culturală un rol important îl au Teatrul municipal, Filarmonica de stat, bibliotecile, casele de cultură, etc. care caută să satisfacă noile exigențe spirituale ale etapei prezente. În Muzeul republican al petrolului se poate vedea evoluția extracției și utilizării lui de-a lungul timpului. În Palatul Culturii există o serie de muzee cu exponate deosebit de interesante, adunate de-a lungul anilor.

Municipiul Craiova (peste 227000 de locuitori) este așezat pe malul stîng al Jiului, în nordul Cîmpiei Olteniei. Este unul din orașele mari ale țării noastre, care în anii construcției socialiste s-a dezvoltat, devenind un însemnat centru industrial, cultural și turistic din țara noastră. Acest oraș s-a înființat pe locul unei așezări geto-dacă numită Pelendava, trecînd apoi prin multe și zburcimate evenimente istorice. A funcționat un timp ca reședința „Băniei”, reședința banilor Olteniei. Este unul din cele mai puternice centre industriale, cu mari întreprinderi republicane și ale industriei locale (întreprinderea „Electroputere”, întreprinderea de tractoare, mașini și utilaje agricole; întreprinderea de utilaj greu, întreprinderea de autoturisme «Oltcit». Întreprinderea „Independența”, Combinatul „Oltenia” — produce zahăr și ulei etc.) în apropiere de Craiova, la Ișalnița, s-a construit un important Combinat chimic și o termocentrală. Municipiul Craiova are și numeroase edificii publice, culturale, de artă, care mărturisesc forța prezentului cît și evenimentele trecutului. Dintre acestea se relevă patrimoniul muzeistic (Muzeul de artă, „Muzeul Olteniei” etc.), Casa Băniei, ridicată de Constantin Brîncoveanu (secolul al XVII-lea) și Casa Glogovenilor din secolul al XVIII-lea, casele memoriale Traian Demetrescu și Elena Farago. La numărul acestor obiective se adaugă și o serie de monumente istorice și arhitectonice. Dintre instituțiile culturale se remarcă Universitatea, centre și institute de cercetări, licee. La Craiova se editează reviste, ziare, cărți. Tot aici funcționează un studio de radio. În oraș își mai desfășoară activitatea Teatrul Național, Teatrul de păpuși, Filarmonica „Oltenia”, case de cultură, ansambluri artistice. Grădina botanică și Parcul Poporului care este unul din cele mai frumoase parcuri din țară, au importanță științifică, dar sînt și locuri de agrement. La Craiova se încrucișează multe șosele și căi ferate (D.N. 65—E 94, D.N. 55, D.N. 56), drumuri locale modernizate, căi ferate duble și electrificate. Municipiul Craiova este legat de București și printr-o linie aeriană.

Municipiul Slatina, situat într-o frumoasă poziție pe terasele rîului Olt, este menționat ca așezare rurală în diferite documente din secolul al XIV-lea. A funcționat multă vreme ca centru de schimb al produselor agricole. Capătă o mare dezvoltare industrială și urbană prin intrarea în funcțiune a întreprinderilor: întreprinderea de aluminiu, întreprinderea de prelucrate a aluminiului, întreprinderea: de produse cîrbunoase, întreprinderea de cabluri electrice, întreprinderea de utilaj alimentar, întreprinderea „Textila”, întreprinderea de piese turnate din aluminiu și pistoane auto, Fabrica de produse lactate etc. Transformările economice, monumentele istorice, muzee (Muzeul de istorie și etnografie — cu exponate privind Revoluția de la 1848 și Unirea) — cartierele noi de locuințe etc. fac din Slatina un oraș din ce în ce mai bogat și mai frumos.

Bufta, situat pe malul Colentinei, a devenit oraș în anul 1968, important pentru centrul de producție cinematografică. În orașul Bufta se găsesc: o fabrică de conserve de legume, o fabrică de

produse lactate, o fabrică de vată și o fabrică de ambalaje.

Dacă mergi de la Ploiești spre est, pe zona de contact dintre cîmpie și Subcarpații de Curbură îți înțilnești, cîteva orașe — unele reședințe de județ — care înviorează tabloul general al naturii prin structura lor, prefacerile înfăptuite în ultimile decenii, dar fiecare cu personalitatea sa.

Municipiul Buzău, așezat pe partea dreaptă a râului cu același nume, în marginea Bărăganului, străjuit spre nord-vest de Măgura Istriței (749 m), un fost tîrg de vite și cereale, vestit în bilciuri, este astăzi o puternică forță industrială; în 1976 a sărbătorit împlinirea a 1600 de ani de la atestarea documentară. Transformări fundamentale au avut loc în toate domeniile de activitate în cadrul orașului, dar o pondere însemnată o are industrializarea din diferite ramuri. Două mari platforme industriale poți vedea în prezent în Buzău, cu multe unități de interes național. Dacă mergi în partea nordică pe platforma Buzău—nord îți apar următoarele întreprinderi: întreprinderea de prelucrare a maselor plastice, întreprinderea de con-tactoare (întreprindere electronică), Filatura de lînă pieptănată, întreprinderea de tricotaje, întreprinderea de industrializare a laptelui, întreprinderea de construcții-montaj, ș.a. Dacă intri în oraș prin partea sudică îți înțilnești platforma Buzău-sud cu întreprinderea de utilaj tehnologic, întreprinderea „Metalurgica”, întreprinderea de sîrmă și produse din sîrmă, întreprinderea de aparate de cale (singura din țara noastră), întreprinderea de geamuri, întreprinderea de tîmplărie metalică și produse pentru construcție din materiale plastice etc. Cadrul industrial este completat de monumente de arhitectură (secolul XVI, XVII), muzeul de istorie, parcul „Crîngul” ș.a., Rîmnicu Sărat, așezat pe partea stîngă a râului omonim, pe locul unui vechi sat menționat prin secolul al XV-lea. Urbanistic s-a dezvoltat lent. În anii socialismului face progrese însemnate, întreprinderile și blocurile de locuințe au schimbat fața orașului. Pe platforma industrială, nou creată se află mai multe unități și secții cu o activitate intensă (întreprinderea de garnituri de frînă și etanșare, întreprinderea de organe de asamblare, Turnătorie de fontă, întreprinderea de confecții, întreprinderea de țigarete, Fabrica de regenerare a uleiurilor minerale și întreprinderea pentru producerea nutrețurilor combinate).

În orașul Rîmnicu Sărat poți vedea complexul brîncovenesc, muzeul local cu exponate de artă și etnologie, gara construită după planurile întocmite de inginerul Anghel Saligny, constructorul primului pod peste Dunăre de la Cernavodă.

Municipiul Focșani, oraș vechi, așezat în Cîmpia Siretului Inferior, este și la o încrucișare de drumuri care vin din Moldova, Transilvania și Muntenia. Orașul a jucat un rol important în istoria țării noastre după cum arată și monumentele locale. O serie de realizări de dată recentă în industrie și urbanistică i-au dat o față modernă, o îmbinare armonioasă între trecut și prezent. Ramurilor tradiționale ale industriei li s-au adăugat unități noi și mari (Combinatul pentru industrializarea lemnului, întreprinderea de confecții, întreprinderea de dispozitive, stanțe, matrițe și scule așchietoare, întreprinderea de prelucrare a maselor plastice, Fabrica pentru preparate din carne și altele). Orașul Focșani posedă monumente de arhitectură din secolele trecute, muzee, busturi etc. În Piața Unirii, pe vechiul hotar dintre Moldova și Țara Românească, desființat pentru totdeauna prin Unirea Principatelor, a fost înălțat un important monument inaugurat la 24 ianuarie 1976. În apropiere este popasul turistic „Căprioara”.

Municipiul Tîrgoviște este așezat pe valea Ialomiței, la ieșirea acesteia din zona dealurilor. Orașul s-a dezvoltat ca așezare în trecut datorită faptului că era situat la o încrucișare de drumuri comerciale, ca loc de popas și apoi drept capitală a Țării Românești, din 1396 pînă în jurul anului 1660, cînd scaunul domnesc a fost mutat la București. De aceea monumentele de arhitectură și pictură sînt numeroase și foarte importante pentru trecutul nostru. Tîrgoviște a fost întărit în trecut cu o cetate care constituie astăzi un important obiectiv turistic al orașului. Cu cîteva sute de ani în urmă Macarie a înființat aici prima tipografie din Țara Românească. La Tîrgoviște au fost tipărite multe cărți. Frații Văcărești, Vasile Cîrlova, Grigore Alexandrescu, Ion Heliade-Rădulescu, Ion Al. Brătescu Voinești și alți poeți și scriitori ne-au lăsat opere nepieritoare. O serie de întreprinderi noi au dat un puternic impuls dezvoltării industriale a acestui oraș. (Combinatul de oțeluri speciale, întreprinderea de utilaj petrolier, întreprinderea „Romlux”, întreprinderea de strunguri, întreprinderea de exploatare industrială a agregatelor minerale pentru construcții și altele).

Vestigiile arheologice și monumentele istorice ne arată momente importante din lupta poporului nostru dusă de-a lungul veacurilor. La Călugăreni, troița ridicată de Șerban Cantacuzino în 1682 și cele două inscripții de pe pod, evocă lupta victorioasă din 1595 împotriva oștilor otomane. Monumentul istoric de la Islaz, ruinele palatului domnesc din Mîronești (comuna Gostinari — județul Giurgiu) construit de postelnicul Constantin Cantacuzino în 1668, palatul de piatră de la Herăști (Hotarele — județul Giurgiu) construit de Udriște Năsturel în secolul al XVII-lea și multe altele, prilejuiesc cunoașterea moștenirii trecutului.

Legat tot de trecutul istoric al poporului nostru sînt și alte monumente de artă arhitecturală și picturală: așa sînt Mănăstirea Sna-gov pe o insulă în Lacul Snagov, Mănăstirea Căldărușani, pe malul lacului cu același nume, ctitoria lui Matei Basarab (secolul al XVII-lea) care păstrează picturi de N.

Grigorescu, Mănăstirea Cernica, construită în 1608 de marele vornic Cernica Știrbei, situată pe două insule în mijlocul Lacului Cernica.

În seria atracțiilor turistice se mai înscriu și casele memoriale sau cu specific local. În unele sate sînt și puncte muzeistice: Castranova, Cernătești, Leu, Celaru, Sadova (județul Dolj) etc. De mare atractivitate sînt monumentele naturii ca pădurea Snagov, rest din Codrul Vlăsiei cu esențe amestecate, pădurea Comana declarată rezervație forestieră cu elemente sudice, păduri de șleau, cerete, tei, salcîmi etc.

PE DUNĂRE ÎNTRE PORȚILE DE FIER — GALAȚI

Pe oriunde vei ajunge în vadurile Dunării priveliștile pitorești te vor încînta, dîndu-ți momente de o deplină mulțumire. Valurile Dunării, cu mersul lor legănător, au sensibilizat profund sufletele artiștilor creînd opere nemuritoare, au inspirat pe poeți, pe creatorii anonimi care i-au închinat stihuri pline de avînt. Din timpurile cele mai îndepărtate ulucul Dunării a fost locuit de oameni. Cercetările arheologice au descoperit unelte, arme, ceramică, arătînd prezența omului încă din paleolitic. Dunărea a fost permanent o axă de viață trepidantă, de circulație, comerț, o zonă activă sub toate raporturile. Ea a oferit omului în anumite momente istorice adăpost și hrană. Exemple concludente sînt numeroase. Pe malurile Dunării s-au zidit cetăți, valuri de apărare, ale căror urme se mai văd și astăzi.

Călătorul, care a trecut printre stîncile clisurilor și de ecluza hidrocentralei Porțile de Fier I unde valea bătrînului Istros a fost modificată profund, este întâmpinat de un orizont larg, un tablou captivant prin măreția și culoarea operelor naturii. Un popas de cale lungă s-a statornicit din timpuri străvechi, acolo unde Traian a aruncat pod peste Dunăre, la Drobeta-Turnu Severin. Orașul poartă cu mîndrie urmele trecutului, prezente în Muzeul „Porțile de Fier” și „Parcul arheologic”. Drobeta-Turnu Severin este numit și orașul florilor și al monumentelor istorice. Aici, de-a lungul falezii înalte a Dunării, se găsesc o serie de parcuri și grădini publice¹.

Mai departe, după ce Dunărea intră în cîmpie, lunca se lărgește; pe partea stîngă apar unele bălți, păduri de sălcii cît vezi cu ochii și în unele locuri dune de nisip. Dacă Dunărea, cu peisajul ei încîntător, este un dar al naturii, aspectul ei de ansamblu poartă în multe locuri amprenta de excepție a spiritului creator, caracteristic omului societății socialiste. În dreptul Ostrovului Mare i s-a pus stavilă fluviului; aici se înalță 6 nouă hidrocentrală — „Porțile de Fier 2” — sistem hidroenergetic și de navigație ce se construiește tot în comun — Republica Socialistă România și R.S.F. Iugoslavia. Pe măsură ce mergi spre est decorul văii se amplifică, privirea răzbește de pe firul Dunării pe planul luncii cu bălți strînse între diguri, cu dune nivelate și acoperite de belșugul de semănături, iar stațiile de pompă care apar din loc în loc trimit apă cîmpului, după necesități. Așezările omenești, cele mai multe vechi dar cu aspect nou, nu se îndepărtează mult de albia minoră. Orașul Calafat, un vechi tîrg și schelă pentru încărcatul șlepurilor, a devenit un port important de tranzit, cu feribot, care face legătura feroviară cu R.P. Bulgaria.

Este un oraș liniștit și frumos. I se spune orașul trandafirilor. La Calafat a intrat în funcțiune o fabrică de conserve de legume și fructe, precum și o fabrică textilă.

Deosebit interes prezintă și alte porturi care se înșiră de-a lungul Dunării, apoi urmele de castre romane ori de veche locuire. Ruinele așezării dacice Sucidava se văd și astăzi în cartierul Cefeiului din orașul Corabia, cunoscut ca un pitoresc și activ port dunărean. Corabia este și un centru industrial reprezentat prin: întreprinderea de fire și fibre sintetice, întreprinderea de tăbăcărie minerală și de o fabrică de zahăr.

Municipiul Turnu Măgurele este așezat în apropiere de confluența Oltului cu Dunărea. Aici se concentrau drumuri din nord pe unde veneau care cu mărfuri și apoi erau trecute peste Dunăre (Drumul oii de la Sibiu, Drumul Sării de la Ocnele Mari, Drumul de la Roșiori de Vede pentru cereale etc.). În anii socialismului a devenit un important centru al industriei chimice (Combinatul de îngrășăminte chimice). Tot aici se mai găsește o fabrică de mobilă, o fabrică de conserve de legume și fructe și o fabrică de prefabricate din beton. Orașul Zimnicea este port la Dunăre, fiind cea mai sudică localitate din țara noastră. În urma seismului din 1977 a fost distrus complet, dar a devenit în timp foarte scurt un oraș modern. La Zimnicea a intrat în funcțiune întreprinderea de țevi sudate și întreprinderea de panglici. Municipiul Giurgiu este un important oraș-port, centru pentru turismul de tranzit pe „Podul Prieteniei” și plimbări de agrement pe Dunăre.

Orașul Oltenița este așezat pe locul vechii cetăți romane Daphne din secolul al III—II î.e.n. Astăzi este un port însemnat pentru încărcarea cerealelor și centru industrial cu un șantier naval care construiește și vase de mare tonaj, cu industrie textilă, alimentară etc. Se pot face excursii plăcute pe Dunăre și în împrejurimi. Municipiul Călărași, un fost tîrg de cereale și vite pe malul Dunării, a devenit

¹ V. Cucu, Ana Popova-Cucu, Județul Mehedinți, Editura Academiei R.S.R., 1980, pag. 117.

un important centru economic în continuă transformare. Au apărut noi cartiere de locuințe iar în marginea să se ridică un mare combinat siderurgic, între punctul Ghiciu și Ostrov, acesta din urmă vestit prin podgorii, trecerea de pe un mal pe altul al Dunării se face cu bacul.

Municipiul Brăila este așezat în partea de nord-est a Cîmpiei Brăilei, care face parte din Cîmpia Română, fiind un important port și centru industrial. Are o istorie veche. S-a dezvoltat în jurul unei cetăți de pe malul stîng al Dunării. Aici poți vedea o rețea stradală radial-semicirculară, unică în țara noastră, între cele două războaie mondiale Brăila avea doar cîteva întreprinderi economice și totul se baza pe comerțul cu cereale, lemne etc. În anii construcției socialiste s-au modernizat și reutilat vechile fabrici și s-au construit altele noi. (întreprinderea Laminorul, Uzina de utilaj greu „Progresul”, Combinatul de celuloză și hîrtie, Combinatul de industrializare a lemnului. Fabrica de confecții, Fabrica de nutrețuri concentrate, întreprinderea de bere și amidon, și altele. În Șantierul naval se construiesc remorchere, tancuri petroliere, vase pentru transportul stufului etc.).

Pe baza unor schițe de sistematizare s-au rectificat unele străzi și s-au construit un nou centru și noi cartiere (Viziru I, Viziru II, Viziru III, Apollo, Obor, Victoriei, Hipodrom, Piața 23 August). De la Brăila se pot face excursii spre orașul Măcin, pe Canalul Filipoiu din Insula Mare a Brăilei unde se află o cherhana pentru pescarii amatori. Pînă la Brăila pot circula navele maritime.

Municipiul Galați este cel mai mare port la Dunărea maritimă. Este așezat pe malul stîng al Dunării fiind locul de înfîlnire a căilor de comunicații din nord-vest și est. S-a dezvoltat în ultimul timp ca un puternic centru al industriei siderurgice și al construcțiilor navale, pe terasele Dunării și în partea sudică a Colinelor Co-vurluiului. Platforma industrială Smîrdan, din partea de sus a orașului, unde se află Combinatul siderurgic, cea mai mare „cetate de foc a țării”. În zona industrială din „Valea orașului” (Valea Dunării) se află Șantierul naval a cărui faimă este bine stabilită prin construcții de mare tonaj, platforme de foraj marin etc., docurile și silozurile. Tot la Galați se mai află: Laminorul de tablă, întreprinderea mecanică navală, întreprinderea de sîrmă, cuie și lanțuri, întreprinderea textilă Galați, o fabrică de pîine, de produse lactate etc. Toate acestea fac să fie considerat cel mai important oraș dunărean din bazinul inferior al fluviului.

DELTA DUNĂRII

Delta Dunării sau „Țara Apelor” cu chipul ei geometric, veritabil muzeu natural, este cea mai nouă și cea mai joasă regiune a țării noastre. Este un unicat în Europa prin floră și faună. Delta Dunării s-a format pe locul unui golf marin care treptat s-a transformat în liman, apoi a devenit deltă, formă incomplet consolidată. Delta propriu-zisă este cuprinsă între brațele Dunării, Chilia, Sulina și Sfîntu Gheorghe, la care se adaugă complexul lagunar Razim. Din totalul suprafeței deltei de 4 340 km², 10% sînt terenuri rar sau deloc inundate cu apă, 12% terenuri deseori inundate cu apă și 78o/o terenuri aproape permanent acoperite cu apă, toate reprezentînd invitații la cunoaștere. Aici, neastîmpărul apelor și uscatului, într-o neîncetată căutare de echilibru, își fac schimb de poziție și altitudine. În împărăția bălților și stufului, grindurilor, cordoanelor litorale și păienjenishului canalelor poți pătrunde fie pe apă, venind dinspre Mare pe la Sulina, ori pe puternicile brațe ale fluviului, fie pe uscat, prin orașul Tulcea — port la Dunăre.

Ori încotro te îndrepti, pe brațele principale, canale naturale sau artificiale, lacuri și bălți cu apa limpede, mărginite de tumultul vegetației, plaur plutitor, sălînd ușor sub unduirea valurilor, toate te impresionează, creîndu-ți o imagine unică asupra acestei opere fragile. Vegetația este reprezentată îndeosebi prin stuf — gigantul bălților — care ajunge pînă la 6 m înălțime (principală bogăție a deltei), plaur adică insule plutitoare formate prin împletirea rădăcinilor de stuf și papură, pe care le deplasează curenții. Pe grinduri se află zăvoaie de salcie, răchită, cătină, plantații de plop negru, iar între dune sînt păduri încălcite numite de localnici hasmacuri, compuse din stejari, ploi albi, ploi cenușii, ploi tremurători, frasin pufoși, ulmi, plante agățătoare, mai ales vița sălbatică.

Fauna, prin bogăția și varietatea ei, a făcut din deltă un adevărat „paradis al păsărilor”. La Maliuc funcționează un institut de cercetări în domeniul florei și faunei deltei. Cele mai numeroase reprezentante ale faunei sînt păsările care numără peste 300 de specii, majoritatea considerate monumente ale naturii. Astfel sînt: flamingo care vin din Delta Nilului, pelicani, lebede, lopătari, apoi berze, rațe și gîște sălbătice, liște, stîrci, cocori, egrete, călifari, cormorani, păsări răpitoare ca acvila, codalbul, vulturul alb etc. Numeroase sînt și mamiferele: vulpi, lupi, mistreți, cerbi, pisici sălbătice, nurci, vidre, iepuri, bizami, hermine albe etc. Foarte importantă este bogăția de pește a deltei. Pentru ocrotirea florei și faunei rare s-au creat o serie de rezervații și zone de refugiu, care însumează circa 40 000 ha. Rezervația Roșca-Buhaiova-Merhei-Hrecisca încadrate, în Delta fluviatilă (15 400 ha) cuprinzînd mlaștini, ghioluri cu plaur, grinduri, gîrle etc., Sfîntu Gheorghe-Palade-Perișor în Delta fluvio-marină (14 200 ha), Periteasca-Leahova-Portița, Insula Popina, Săraturile de la Murighiol și de la Istria — Lacu Sinoie. Cea mai însemnată rezervație forestieră, cu monumente ale naturii se află pe

grindul Letea, una din cele 177 ecosisteme reprezentative, inclusă din anul 1979 în rețeaua mondială a rezervațiilor biosferei — decizie luată în cadrul programului internațional de studii „Omul și biosfera” de pe lângă U.N.E.S.C.O., ca o recunoaștere a importanței științifice excepționale. De un interes deosebit aici este pădurea de stejari, cu aspecte subtropicale, dezvoltată pe dunele de nisip ca și colonia de pelicani — cea mai mare din cuprinsul Europei — în hățișul vegetal al ghiolurilor și gîrlelor. Rezervația Caraorman — pădure (stejar, frasin, plop, ulm) de lângă localitatea cu același nume, are rol de protecție a dunelor de nisip.

Delta Dunării este una dintre principalele zone de agrement. În cadrul deltei s-a dezvoltat mult turismul de vînătoare și pescuit sportiv, în care scop s-au creat baze cinegetice cum este cea de la C. A. Rosetti. Alte atracții sînt așezările omenești, plajele maritime, plimbările cu barca sau cu vaporul, mîncărurile specifice pescărești etc.

Spații de cazare sînt numeroase și diverse; hoteluri la Tulcea „Delta”, Maliuc, Sulina, hotelul „Lebăda” din inima Deltei Dunării, cabane turistice la: Ilgani, Uzlina, Maliuc, Crișan, Sulina și campingul modern „Pelicanul” pe malul Lacului Murighiol.

Municipiul Tulcea este așezat într-o poziție deosebit de pitorească, la contactul podișului dobrogean cu valea Dunării. Este un centru piscicol și poarta principală a Deltei. Ca așezare orașul este foarte vechi. În trecut era un neînsemnat tîrg ca multe altele de pe malul Dunării. Elementele noului apar după anul 1944. Prin nimic nu se mai aseamănă cu ce a fost în trecut. Totul s-a transformat. Doar Muzeul „Delta Dunării” mai păstrează între expozate unele vestigii. Tulcea a devenit în anii construcției socialiste un important centru industrial. Aici se află Combinatul metalurgic, Șantierul naval, întreprinderea pentru construcții și reparații nave și utilaje, Fabrica de marmură, Fabrica de cherestea, Fabrica de conserve de pește, Fabrica de conserve de legume și fructe, întreprinderea de industrializare a cărnii, întreprinderea de industrializare a laptelui etc. Orașul mai posedă debarcaderul și cheiul portului, antrepozitul frigorific unde se descarcă traulerele românești cu peștele oceanic și altele. Toate acestea scot în evidență ascensiunea vertiginoasă industrială a orașului Tulcea. În acest loc se întîlnesc căile de comunicație din Dobrogea cu cele fluviale. Vapoarele speciale pentru excursii circulă pe canale, ghioluri și brațele Dunării în tot sezonul călduros. O linie aeriană îl leagă și de capitala țării.

Sulina este orașul propriu-zis al Deltei, orașul din capătul de est al țării. În trecut era un sat de pescari acolo unde brațul Sulina sevarsă în Mare. Astăzi s-a transformat într-un oraș modernizat cu hotel, restaurante, casă de cultură, capabil să primească turiști care doresc să cunoască tainele și vraja Deltei. Are un șantier naval, un atelier pentru confecționat piese de schimb și o modernă fabrică de conserve de pește. Digul și farul din secolul al XIX-lea, plaja maritimă, bustul dirijorului și compozitorului George Georgescu sînt obiectivele turistice principale ale orașului.

LITORALUL MĂRII NEGRE

Printre cele mai frumoase și mai ademenitoare locuri din țara noastră se numără, fără îndoială, și litoralul Mării Negre. Aici vin oameni de pretutindeni și gustă binefacerile soarelui și ale mării. Litoralul Mării Negre său „Cetea soarelui” se întinde între brațul Sfîntu Gheorghe și localitatea Vama Veche, pentru turismul intern și internațional fiind valorificați 91 km. În lățime se întinde de la tîrmul mării pe o distanță de 5—20 km. Zona de litoral reprezintă cel mai complex ținut dobrogean prin relief, climă, ape, vegetație și formele antropice. Caracteristice în acest sens sînt următoarele elemente: clima, calitatea excepțională a plajei, a apelor și mai ales dotările tehnico-economice. Clima este un factor cu deosebită importanță aici, deosebindu-se prin caracterele ei particulare de alte zone climatice. Este climatul cel mai secetos din țara noastră, favorabil curei heliomarine. Valoarea energiei insolației trece de 2 280 ore anual. Numărul anual al zilelor fără soare este mic (de exemplu Constanța 62) predominînd timpul senin, iar variațiile de temperatură nu sînt mari. Deasupra litoralului, mai ales vara, au loc mișcări de aer continental și aer maritim cu caracter alternativ — brizele termice de zi și de noapte. Media anuală a precipitațiilor atmosferice este de 350—400 mm, iar stratul de zăpadă se menține foarte puțin pe sol. De multe ori în timpul iernii limita litoralului spre vest este indicată de lipsa zăpezii.

Litoralul românesc, cu numeroasele sale stațiuni noi ce strălucesc în soare și care atrag nenumărați vizitatori din toată țara și de peste hotare, pentru odihnă și tratament, constituie principală zonă turistică a țării. Fiecare dintre cele 15 stațiuni prezintă caracteristici diferite, atît în ceea ce privește arhitectura construcțiilor cît și aspectul și lățimea plajelor. Acest lucru trezește interesul turiștilor pentru „a vizita în fiecare an alte locuri. În general, stațiunile de la nord de Constanța sînt amenajate pentru turism de odihnă și recreere, iar cele de la sud și pentru turismul balnear. Năvodari, orașul taberelor de elevi și pionieri, este situat la tîrmul mării și al Lacului Tașaul. Orașul Năvodari a devenit și un centru industrial. Aici se află Combinatul de îngreșăminte chimice și un mare Combinat

petrochimic. Mai la sud, între Lacul Siutghiol și Marea Neagră, se află stațiunea Mamaia, cu o plajă lungă de circa 8 km și împărțită în mai multe sectoare care poartă numele complexelor de hoteluri (Neptun, Sirena, Ovidiu, Cazino, Tomis, Internațional, Pa-las etc.), cu o capacitate de peste 10 000 locuri. Este una dintre cele mai vechi stațiuni ale litoralului. A apărut în 1906 și pînă în anii socialismului s-a dezvoltat foarte lent (în 1944 avea doar două hoteluri). Astăzi este una din cele mai frumoase stațiuni, denumită pe drept cuvînt „Perla Mării Negre”. Aici făuritorii de viață nouă din patria noastră, precum și oșpeții din multe țări străine, se bucură de binefacerile și frumusețile naturii, de confortul vilelor și hotelurilor, de o atenție deosebită din partea gazdelor.

Constanța (279 000 locuitori) este așezată pe ruinele vechiului oraș Tomis — cel mai mare port maritim al țării noastre. Constanța, centru balnear și de vilegiatură, la o răscruce de drumuri comerciale, deschide țării noastre o poartă largă către toate mările și oceanele lumii. O caracteristică a orașului o reprezintă trăsăturile urbanistice ale cartierelor, mulțimea magazinelor, a monumentelor vechi și a altor atracții care satisfac cele mai diverse preferințe.

Constanța este un oraș cu multe întreprinderi industriale, construite sau modernizate în anii socialismului, și anume: Șantierul naval maritim, cel mai mare din țară, întreprinderea mecanică navală (IMN), Fabrica de celuloză și hîrtie, întreprinderea integrată de lînă, Fabrica de ulei, Fabrica de conserve de pește, întreprinderea de industrializare a laptelui, Fabrica de bere, întreprinderea de morărit și panificație, întreprinderea de prelucrare a lemnului etc. Portul comercial, cu o mare capacitate de încărcare-descărcare apare ca o adevărată operă de artă. Este cel mai modern port românesc de la Marea Neagră. Din portul turistic Tomis pleacă¹ și sosesc neconținut vase de coastă care fac legătura între Constanța și celelalte stațiuni balneoclimaterice de pe litoral. Monumentele istorice, muzeele, îndeosebi Muzeul de arheologie al Dobrogei, edificiul roman cu mozaic (secolul al III—IV-lea), farul genovez, planetarul, clădirile, monumentele mai noi, statuile etc. sînt obiective care atrag un mare număr de turiști.

Căile de acces spre Constanța — rutiere, feroviare, aeriene, maritime — sînt numeroase; toate căile rutiere care trec Dunărea (pe la Ostrov D.N.3, pe la Giurgeni — Vadu Oii E 15, pe la Brăila D.N.22, pe la Galați D.N.22), calea ferată Fetești — Cernavoda și căile ferate de la Tulcea și Mangalia, converg spre Constanța.

Agigea este cunoscută prin rezervația de floră și faună (broasca țestoasă), dune marine și un sanatoriu. Eforie (Nord și Sud) este o stațiune cu moderne, complexe de blocuri și hoteluri cu mare capacitate de cazare; s-au amenajat spații verzi și parcuri pline cu flori multicolore.

Stațiunea Techirghiol, situată pe malul de nord-vest al lacului cu același nume, se remarcă prin calitățile terapeutice ale nămolului și ale apei, de cîteva ori mai sărată decît a mării. Costinești este o importantă bază a taberelor studențești și de tineret. Urmează spre sud stațiunile — Olimp, Neptun, Jupiter, Aurora, Venus, Saturn, ou hoteluri moderne, cu restaurante, baruri, campinguri, complexe sportive, avînd în apropiere și sate de vacanță care le măresc farmecul.

Mangalia situată pe locurile ocupate de vechea așezare Callatis este o stațiune balneară complexă, cu un modern sanatoriu, datorită existenței în apropiere a unor izvoare cu ape termale, sulfuroase. Mangalia este așezată în cea mai călduroasă regiune a țării. Aici temperatura medie lunară nu coboară sub zero grade, de aceea liliacul, caisul, piersicul înfloresc mai devreme decît în alte regiuni. Orașul este în continuă transformare, devenind port la mare și un însemnat centru al construcțiilor de nave. Urmele cetății Callatis, monumentele și necropolele vechi, muzeul de arheologie, Lacul Mangalia etc. sînt obiective care îmbie la cunoaștere. La extremitatea vestică a Lacului Mangalia se află rezervația forestieră Hagieni, în suprafață totală de 585 ha. Aspectul plăcut al peisajului, cu multe plante de origine pontică și mediteraneană, cu valoare științifică deosebită atrag tot anul mulți vizitatori.

Rezervațiile floristice, faunistice etc. sînt considerate bunuri ale întregului popor, adică bun obștesc. De aceea trebuie păstrate cu multă grijă de noi toți. Atunci cînd ne găsim în fața unor astfel de rezervații să le ocrotim și să învățăm și pe alții s-o facă. În acest fel ne vom îndeplini o înaltă datorie patriotică.

Satul 2 Mai cu un camping și satul Vama Veche închid spre sud șirul stațiunilor balneoclimaterice ale litoralului românesc.

Dincolo de linia țărmului, spre est, cu salba strălucitoare de stațiuni litorale, privirea alunecă ușor înspre largul Mării Negre¹ care pune țara noastră în legătură cu restul lumii prin intermediul altor mări și oceane. Nu poți părăsi frumoasa zonă a litoralului fără să nu faci o călătorie în larg cu vaporul,

¹ Marea Neagră are o suprafață de 412.000 km²; dacă aproape de țărm adîncimea este mică, spre centrul geometric ajunge la maxima de 2 258 m. Țărmul românesc al Mării Negre se întinde pe 245 km. Denumirea mării a variat în decursul timpurilor; romanii îi spuneau Marea cea Mare, iar turcii — în comparație cu apele albastre ale Mării Mediterane — Marea Neagră.

fie de la Sulina la Constanța ori Mangalia și invers, fie numai între porturile litoralului fără Delta Dunării.

Este o deosebită încântare, ca din largul mării să privești și să admiri într-o zi senină de vară sclipirea litoralului cu îmbrăcămintea lui aleasă de adevărate monumente arhitecturale, măreț tablou în minunate culori. Dacă privești în zare, departe de țărm, vei vedea pe luciul de apă de pe seiful continental platformele de foraj marin. creații tehnice de o mare complexitate, adaptate necesităților de foraje și extracție, executate în Șantierul naval de la Galați. Ele scot la suprafață din adâncurile pământului submarin „aurul negru”.

Prima platformă petrolieră lansată la apă, în anul 1978, a fost denumită „Gloria”, urmată în 1980 de „Orizont I” și apoi de încă trei platforme.

Platforma continentală a litoralului românesc se întinde pe o suprafață de circa 30 000 km². Prin platforma continentală, numită și seif continental, se înțelege marginea submersă a litoralului pînă la adîncimea de 200 m, care se înclină ușor de la linia de țărm spre povîrnișul continental, adică spre abrupt (porțiune de teren submarin cu înclinare foarte mare) dincolo de care începe regiunea abisală corespunzătoare adîncimilor mari. Platforma continentală este în general netedă, sculptată pe unele locuri de văi submerse (văi sub nivelul mării).

Nu departe de țărmul mării se poate observa în larg, la 1,5 km depărtare de stațiunea Mamaia, un turn pentru măsurători automate privind calitățile apei mării (turn oceanografie denumit „Tempo I”). Platformele de foraj, înalte cît un bloc cu șase etaje, sînt construite în așa fel încît ele să poată face față celor mai mari valuri și vînturi care cuprind cîteodată suprafața mării.

Și aici, ca și în alte părți, ale țării, totul constituie pentru minunatul nostru tineret și o lecție. Gradul tălmăcirii prin muncă se citește oriunde, înnoirile sînt vizibile din cele mai avîntată creste ale munților pînă la marea cea mare, deschizîndu-se posibilități nelimitate oamenilor de a se bucura de binefacerile civilizației socialiste, la care poporul nostru harnic privește cu încredere.

GLOSAR SELECTIV DE TERMENI GEOGRAFICI

Acumulare Proces de depunere, de obicei pe baza versanților, a materialelor rezultate prin acțiunea agenților externi și transportate de ape, vînturi, ghețari etc. Forme de acumulare: luncile, terasele, deltele, morenele, dunele etc. Acumularea antropică se datorează acțiunii omului de depozitare a diverse materiale.

Agent extern Denumit și agent exogen, care modelează suprafața scoarței terestre, avînd sursă de energie (radiația solară, atracția universală) în afara acesteia.

Agent intern Denumit și agent endogen, care modelează relieful, avînd sursă de energie în interiorul Pământului.

Aglomerat vulcanic Rocă alcătuită din fragmente vulcanice de diferite dimensiuni, rezultate din exploziile vulcanice și cimentate cu un material fin. tot vulcanic.

Aluviune Material alcătuit din nisip, mîl, pietriș, transportat și depus de apele curgătoare.

Anticlinal Cută de teren cu partea axială ridicată în formă de boltă.

Aven Fîntînă în carst, de diferite dimensiuni, care comunică în partea inferioară cu o peșteră sau galeriile unor peșteri.

Baie Expresie regională care semnifică mină.

Bazalt Rocă vulcanică, de culoare închisă, cu proprietăți de a se desface în coloane prismatice.

Bîtcă Formă de relief rotunjită, vîrf de deal ori munte.

Bazin de recepție Parte componentă a unei ape curgătoare, în cele mai multe cazuri în formă de pîlnie, de unde-și adună afluenții.

Calderă Crater vulcanic, foarte extins, cu aspect aproape circular și cu pereții abrupti.

Carst Ansamblul proceselor de dizolvare a rocilor solubile — mai ales calcarele — de către apele de suprafață sau din interiorul lor, cît și a formelor de relief pe care le-au generat. Forme specifice: lapiezuri, doline, avenuri, peșteri, chei, polii etc.

Carstificare Acțiune complexă de dizolvare a rocilor solubile — îndeosebi calcare — de transport și depunere a produselor de către apele de circulație superficială sau subterană.

Circ glaciatic Depresiune în formă circulară, sculptată prin eroziune de ghețari la obîrșia văilor glaciare sau pe versanții văilor.

Clastocarst Formă de relief asemănătoare celor carstice, dezvoltată pe depozitele de loess, argile, roci vulcanice etc.

Clăbucet Munte de altitudine mijlocie, bine împădurit.

Clisură Expresie locală care semnifică sector de vale îngustă pe culoarul transcarpatic dunărean.

Con de dejecție Formă de relief acumulativă, rezultată din depunerea materialului aluvionar transportat de un râu sau de un torent, la locul unde acestea au o pantă mult micșorată.

Conglomerat Rocă sedimentară provenită din cimentarea naturală a prundișurilor.

Crater Deschizătură circulară, situată în partea superioară a unui con vulcanic, prin care se revarsă lava.

Cratogen Arie rigidă, ștearsă, consolidată, a scoarței terestre, relativ stabilă, constituită din roci cristaline, contrastând cu zonele instabile. (Asemenea porțiuni din scoarța terestră sînt cunoscute și sub numele de scuturi.)

Cumpăna apelor Linie care separă bazinele hidrografice a două râuri vecine.

Cută diapiră îndoitură a straturilor de sare care datorită presiunii laterale a străbătut stratele acoperite de altă natură petrografică.

Denudație Totalitatea proceselor de dizlocare a particulelor de roci dintr-o regiune și transportarea acestora prin intermediul gravitației, apelor, vînturilor etc. În zonele de acumulare.

Depresiune antropică Depresiune formată prin acțiunea omului.

Depresiune de descopertare vulcanică Depresiune sculptată în roci de origine vulcanică de către agenții externi.

Depresiune de eroziune Depresiune care a luat naștere prin acțiunea agenților externi, într-o regiune alcătuită din roci friabile, înconjurată de regiuni înalte cu roci mai dure.

Depresiune de eroziune diferențială Depresiune care s-a format printr-un proces de modelare de către agenții externi în roci cu proprietăți diferite.

Depresiune de eroziune glaciară Depresiune care s-a format prin eroziunea efectuată de către ghețarii montani.

Depresiune tectonică Depresiune care s-a format datorită unor prăbușiri a scoarței terestre.

Depresiune tectono-vulcanică Depresiune care a luat naștere prin coborîrea unei porțiuni din scoarța pămîntului, ca urmare a evacuării unei mari cantități de lavă din interior.

Dolină Formă depresionară mică, cu înfățișare de pîlnie, formată într-o regiune calcaroasă.

Drenaj Acțiunea de curgere a apelor pe un anumit teren.

Endemism Însușire proprie unor specii de animale și vegetale care trăiesc numai într-un anumit loc.

Energia reliefului Diferența dintre înălțimea maximă și minimă între două puncte vecine de pe teren.

Eruptivul nou Este vorba de lanțul vulcanic care se află în partea vestică a Carpaților Orientali și unde erupțiile au avut loc în era terțiară.

Etnografie Disciplină științifică care studiază felul de trai, viața materială și spirituală a popoarelor.

Facies petrografică Ansamblu de însușiri petrografice pe care le prezintă un depozit geologic și reflectă modul de formare.

Facies Față; aspectul general al unui organism. Particularitățile unui depozit sedimentar etc.

Falie Ruptură a scoarței terestre în lungul căreia cele două sectoare de teren opuse suferă deplasări una față de alta pe verticală.

Filon Formă rezultată prin depunerea unui minereu într-o crăpătură a scoarței terestre.

Folclor Totalitatea tradițiilor, a obiceiurilor și a creațiilor artistice populare dintr-o regiune oarecare.

Formațiuni sedimentare Materiale petrografice care rezultă în urma proceselor de depunere mecanică, chimică sau biotică în mări ori lacuri.

Fragmentare Acțiunea de îmbucătățire a reliefului de către agenții externi.

Geosinclinal Regiune, în cele mai multe cazuri, la originea lanțurilor de munți; este reprezentată printr-o depresiune enormă, alungită, cu mare mobilitate, în care s-au acumulat sedimente cu grosimi de mai multe mii de metri și care au fost ulterior cutate și înălțate în chip de munți.

Gilma Formă de relief de dimensiuni mici; mai este denumită și bitcă.

Glocis Formă de relief ușor înclinată la baza unui versant de munte sau deal, alcătuită prin acumularea de materiale transportate de ape de pe acestea.

Graben Depresiune rezultată din sculptarea unei porțiuni a scoarței terestre, delimitată de falii.

Grohotiș Fragmente colțuroase de roci, de dimensiuni diferite, provenite prin dezagregare și adunate la un loc.

Haldă Formă pozitivă de relief datorită activității omului; această formă este rezultată din depozitarea materialului steril provenit de la lucrările miniere sau din unele activități de prelucrare industrială.

Horjuri Mase de grohotișuri. Termen regional folosit pentru desemnarea grămezilor de grohotișuri din munții Piatra Craiului și Făgărași.

Horst Porțiune a scoarței terestre înălțată deasupra regiunilor vecine, mărginită de falii.

Interfluviu Regiune cuprinsă între două văi vecine.

Intruziune Cantitate de magmă ajunsă în partea superioară a scoarței terestre, unde s-a răcit și s-a consolidat.

Izbuc Punct de țîșnire naturală a apei — izvor permanent ori cu intermitență — dintr-o masă calcaroasă

pe o vale seacă.

Lavă Magmă apărută la zi în timpul erupțiilor vulcanice; prin consolidare se formează roci ca andezitul, bazaltul etc.

Lapiezuri Forme mici de relief, cu înfățișare de șanțulețe ori găuri, create prin eroziune.

Magmă Materie fluidă din interiorul Pământului care, supusă la presiuni mari, străpunge scoarța în punctele ei mai slabe, producând erupții vulcanice; pierzind substanțele volatile se transformă în lavă.

Martor de eroziune Formă pozitivă de relief rezultată prin eroziune dintr-un relief mai vechi.

Meandru. Sinuozitate mare a unei ape curgătoare în locurile unde panta este redusă.

Mișcări epirogenice negative Mișcări lente de coborîre ale scoarței terestre.

Mișcări epirogenice pozitive Mișcări lente de înălțare ale scoarței terestre.

Mișcări neotectonice Mișcări tectonice de dată recentă; mai noi decât ultimile cutări care au afectat o regiune oarecare (mișcările pliocene și cuaternare se consideră a fi neotectonice).

Mișcări tectonice Mișcări ale scoarței terestre care au ca rezultat cutarea, fragmentarea, înălțarea și deplasarea unor sectoare din scoarță.

Mlaștini eutrofe Mlaștini cu apă bogată în substanțe minerale nutritive, capabile să alimenteze multe viețuitoare (de ex. mlaștina de lângă localitatea Hărman — Țara Birsei).

Mlaștini oligotrofe Mlaștini cu apă săracă în substanțe minerale; viețuitoarele sînt în număr redus (de ex. Lacul Sf. Ana din Masivul Cîmna).

Mofete Emanatii de bioxid de carbon (CO_2), care apar în faza de sfîrșit a activității vulcanice.

Morenă Material transportat de ghețar și depus acolo unde se topește gheața. Muscele Dealuri cu o formă alungită, culmea teșită și versanții ușor înclinați, cum sînt în zona subcarpatică dintre Dîmbovița și Cerna Oltețului, Neck Formă pozitivă de relief vulcanic, ca un stîlp, provenit din umplutura coșului vulcanic; fiind mai dur decît rocile din jur a opus rezistență la eroziune.

Nivel de bază Locul de vărsare, terminal, al unei ape curgătoare în mare, lac sau alt rîu.

Obcină Culme muntoasă, prelungă, rotunjită, cu înălțime mijlocie.

Orogen Regiune mobilă a scoarței terestre, care a suferit mișcări în decursul erelor geologice, din care au rezultat lanțurile muntoase.

Orogeneză Ansamblu de fenomene și procese care determină formarea munților.

Peneplenă Suprafață de nivelare cu aspect de cîmpie ușor ondulată, deasupra căreia pot să apară din loc în loc martori de eroziune.

Periglaciatic Noțiune care se referă la o regiune cu condiții climatice asemănătoare celor situate la periferia unei mase de gheață și la formele de relief create în trecut și prezent în condiții în care înghețul și dezghețul au un rol important.

Piemont Formă de relief situată la contactul dintre o regiune înaltă — montană — și o regiune joasă — cîmpie —, rezultată prin acumulare în urma unor conuri de dejecție.

Piroclastite Roci formate din diferite particule solide provenite din erupțiile vulcanice.

Platformă de eroziune Suprafață relativ plană de relief realizată pe strate de roci dure.

Platou structural Formă de relief cu suprafața orizontală sau puțin înclinată constituit dintr-un strat de roci dure de pe care a fost înlăturată cuvertura de roci friabile.

Platou vulcanic Formă pozitivă de relief, cu suprafața plană, provenită din materialele erupțiilor vulcanice și modelată de către agenți externi.

Polie Depresiune carstică, închisă, alungită, mărginită de versanți abrupti, provenită prin unirea mai multor doline ori prăbușirea tavanului unor peșteri.

Ponor Gol carstic prin care circulă în subteran apele de suprafață.

Prislop Trecătoare îngustă și înaltă între doi munți.

Relief de acumulare Ansamblul formelor de relief dintr-o regiune oarecare provenite în urma proceselor de acumulare. (Poate fi relief de acumulare glaciatică, marină, fluvială etc.).

Relief carstic Relief care s-a format, în general, pe seama rocilor solubile și mai ales pe rocile calcaroase.

Sediment Formațiunea geologică care se naște în urma proceselor de depunere mecanică, chimică etc. în mediu marin sau lacustru.

Sinclinal Cută de teren cu partea axială în formă de scobitură îndreptată în sus.

Sohodol Vale uscată în regiunile calcaroase.

Sorb Loc pe unde dispare apa de la suprafață mergînd în subteran, frecvent în regiunile carstice.

Stei Colț de stîncă prăpăstios.

Suprafață de eroziune Numită și suprafață de denudație. Treaptă de relief formată de acțiunea agenților externi.

Surduc Trecătoare strîmtă între doi munți.

Tinov Loc mlăștinos unde cresc plante de baltă ori cele care pot genera zăcămintele de turbă. În Munții Apuseni tinovul este numit molhaș, iar în Maramureș, mlaacă.

Toponimic Nume de oraș, sat, apă, cîmpie, deal, munte etc.

Vad Loc pe cursul unui râu unde malul este mai jos, apa puțin adîncă, permițînd trecerea dintr-o parte în alta.

Vale antecedentă Vale situată într-o regiune în care s-au produs mișcări tectonice de ridicare; valea s-a adîncit pe loc, pe același traseu, deoarece regiunea s-a ridicat.

Zona aureolei mofetice Zona cu ape mineralizate — de diferite tipuri — subteran care-și datorește mineralizarea ultimelor manifestări ale vulcanismului neogen.

CUPRINSUL

Pământul și poporul românesc

Carpații

Pitorescul plaiurilor și farmecul văilor

Legătura dintre om și mediul carpatic

Pe plaiurile Carpaților Maramureșeni

Maramureșul izvor de farmec natural și păstrător de tradiție

În pragul Prislopului

Puncte peste colosul de lave al Gutâiului

Baia Mare — un colț original de țară

Din pitorescul Țării Oașului

Pe valea Sălăuței

Chemarea înălțimilor rodnene

Culoarul Bistriței Aurii

Pe cărările de piatră ale Suhardului dornean

Traversînd ținutul Dornelor

Printre craterele sfărîmate ale Călimanului

Prin codrii Munților Gurghiului

Depresiunile de la poalele vestice ale Munților Gurghiului

Bazinul depresionar Glăjărie. Depresiunea Vârșag

Depresiunea Sovata

Raid pe platourile Harghitei

Atrăgătoarele forme ale Munților Cucu

Pe calea Virghișului în sus

Semnificații geografice din „Țara Frigului”

Acolo unde ia ființă Mureșul

Borsec — o „țară” a apelor minerale

File din Depresiunea intracarpatică a Ciucului

Cheile Oltului de la Tușnad

Obcinele bucovinene, plaiuri pline de farmec și istorie Pe calea străbună a Mestecănișului

Invitație la drumeție în Munții Dornelor

Codrii Slătioara

Pe calea transversală a Bistriței Moldovenești

Masivul Ceahlău — sursă de inspirație

Pe culmilele unor văi din jurul Ceahlăului

Culoarul Bicazului

Taina genezei Lacului Roșu

Prin steiurile Hășmașului

În Munții Neamțului pe urmele unor scriitori

Între Bicaz și Oituz

De la Tarcău la Ardeluța

Prin grupa montană Oituz—Nemira—Ciuc

Slănic Moldova

De la Bixadul de pe Olt la Turia, priveriști și culori noi

Pe cărările Munților Baraoltului

Depresiunea Plăieși (Cașin), vatră de veche sălășluire

Murgul Mare și băile din umbra lui

De la Tulnici la Ojdula

Între Munții Siriului și Munții Penteleu

Acolo unde Buzăul își frînge cursul

Munții Ciucașului — tur de orizont

Pagini din cetatea naturală a Curburii Carpaților

Orașul Brașov — trecut și prezent

Din ciudățeniile Cîmpiei Bîrsei

Dunele de la Reci

Grupa Munților Bucegi — uriaș muzeu de istorie naturală

La obîrșia Ialomiței

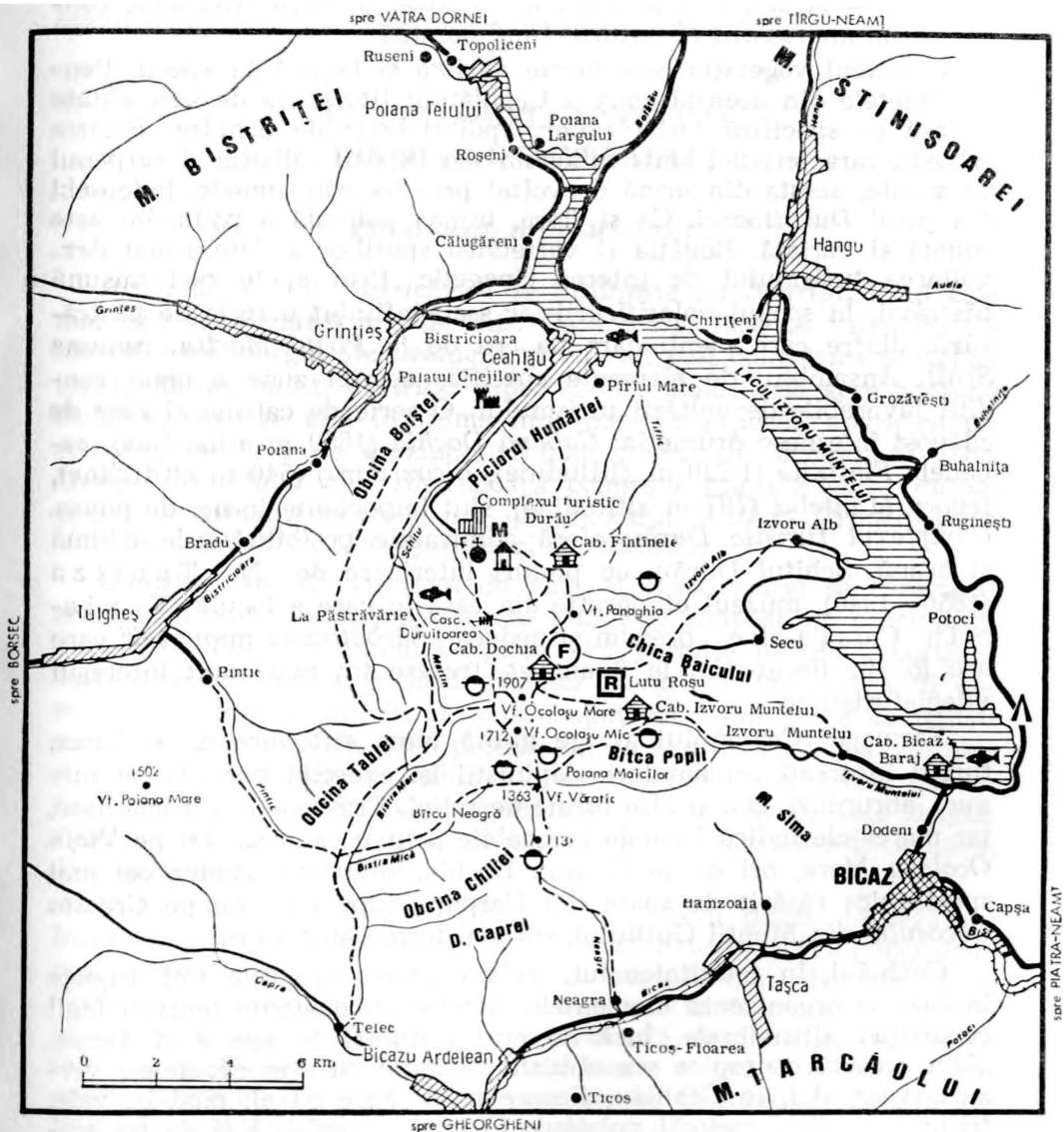
Munții Leaota

Masivul Piatra Craiului

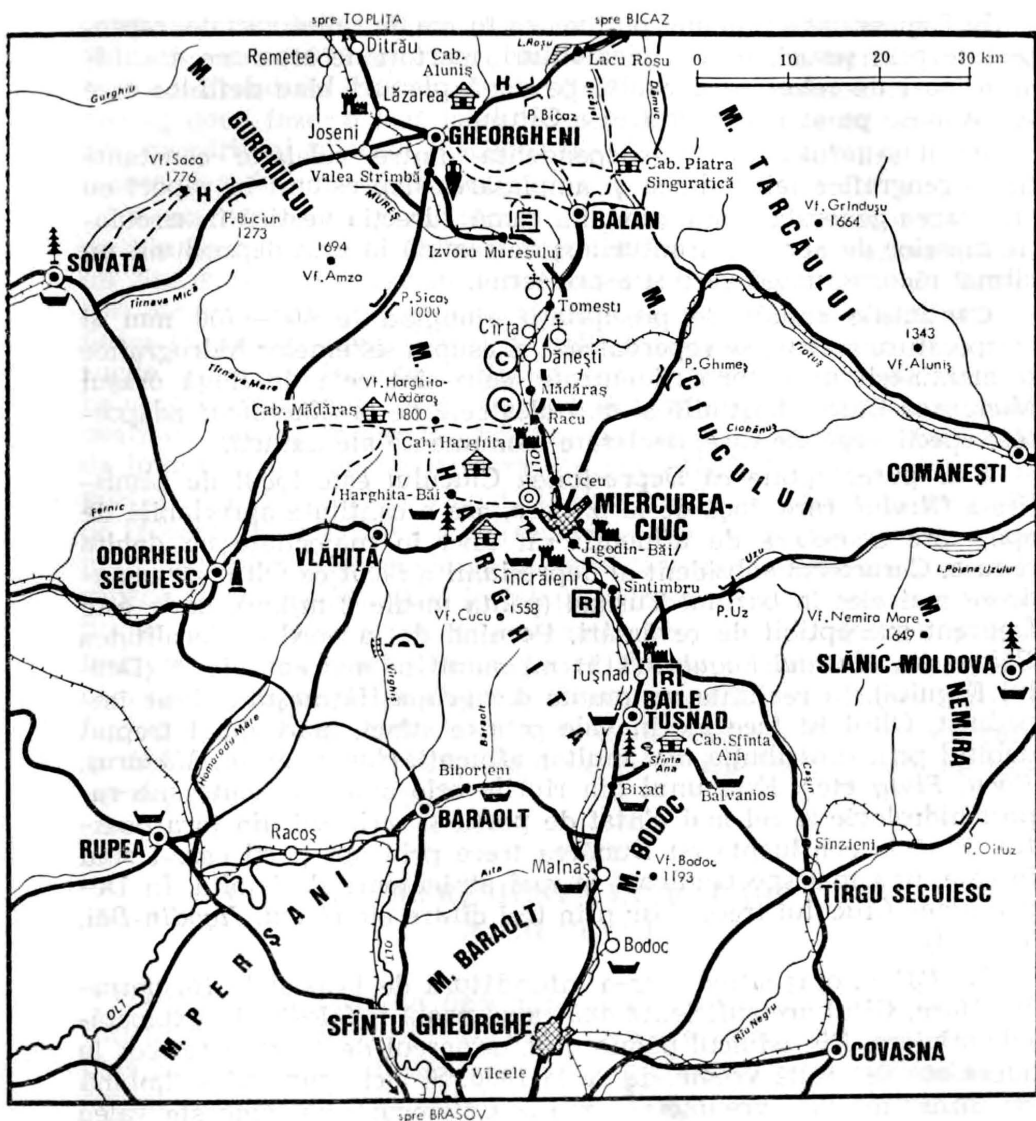
Culoarul depresionar Rucăr—Bran
 Pe acoperișul Iezerului
 Traversînd Făgărașul
 Parîngul de azi și ieri
 Zona Parîngului — Căpățîinii
 Zona Șureanu
 Zona Cindrel—Lotru
 Excursie în Parîng cu profesorul Mihai David
 Depresiunea Loviștei
 Valea Lotrului
 Valea Oltului
 Pe valea largă a culmilor Retezatului
 Prin cheile Șușitei Verzi
 Prin Depresiunea Petroșani și Depresiunea Hațegului
 Depresiunea Petroșani
 Depresiunea Hațegului sau „Țara Hațegului”
 Popas geografic în Munții Banatului și Poiana Ruscă
 Inscripții noi pe harta Defileului Dunării
 Prezent și trecut pe plaiurile Munților Apuseni
 Țara Moților
 Pe sub Vulcan
 Munții periferici și depresiunile din partea vestică și nordică a Munților Apuseni
 Defileul Crișului Repede
 Poposind pe Dealul Feleacului
Subcarpații
 Subcarpații Moldovei, oameni și locuri
 Subcarpații de Curbură
 Subcarpații Getici
 Popas la întîlnirea Subcarpaților Olteniei cu Podișul Mehedinți Peisaje expresive din Dealurile Vestice
 Dealurile Pericarpatice interne
Podișurile
 Străbătînd Podișul Transilvaniei
 Peste plaiurile larg învălurate ale Podișului Someșan
 Podișul Moldovei pe treapta noilor dimensiuni
 Popas pe valea Șomuzului Mare
 Centre vechi cu față nouă
 Din trecutul și prezentul Podișului Getic
 Aspecte din natura Podișului Mehedinți
 Pe magistralele Dobrogei
Cîmpiile
 Cîmpiile pe coordonatele prezentului
 Cîmpia de Vest
 Armonia peisajului din Cîmpia Română
 Popas în Cîmpia Siretului Inferior
 Ecouri din „Cîmpul Liniștei”
 Prin rețeaua de așezări urbane ale Cîmpiei Române
 Municipiul București
 Monumentele istorice și naturale evocatoare Pe Dunăre între Porțile de Fier — Galați
 Delta Dunării
 Litoralul Mării Negre

Redactor: Prof. ȘTEFAN POPESCU Tehnoredactor: ELENA PETRICA
 Hărți: ION BANULESCU și DOREL STĂNESCU Coperta: VICTOR WEGEMANN

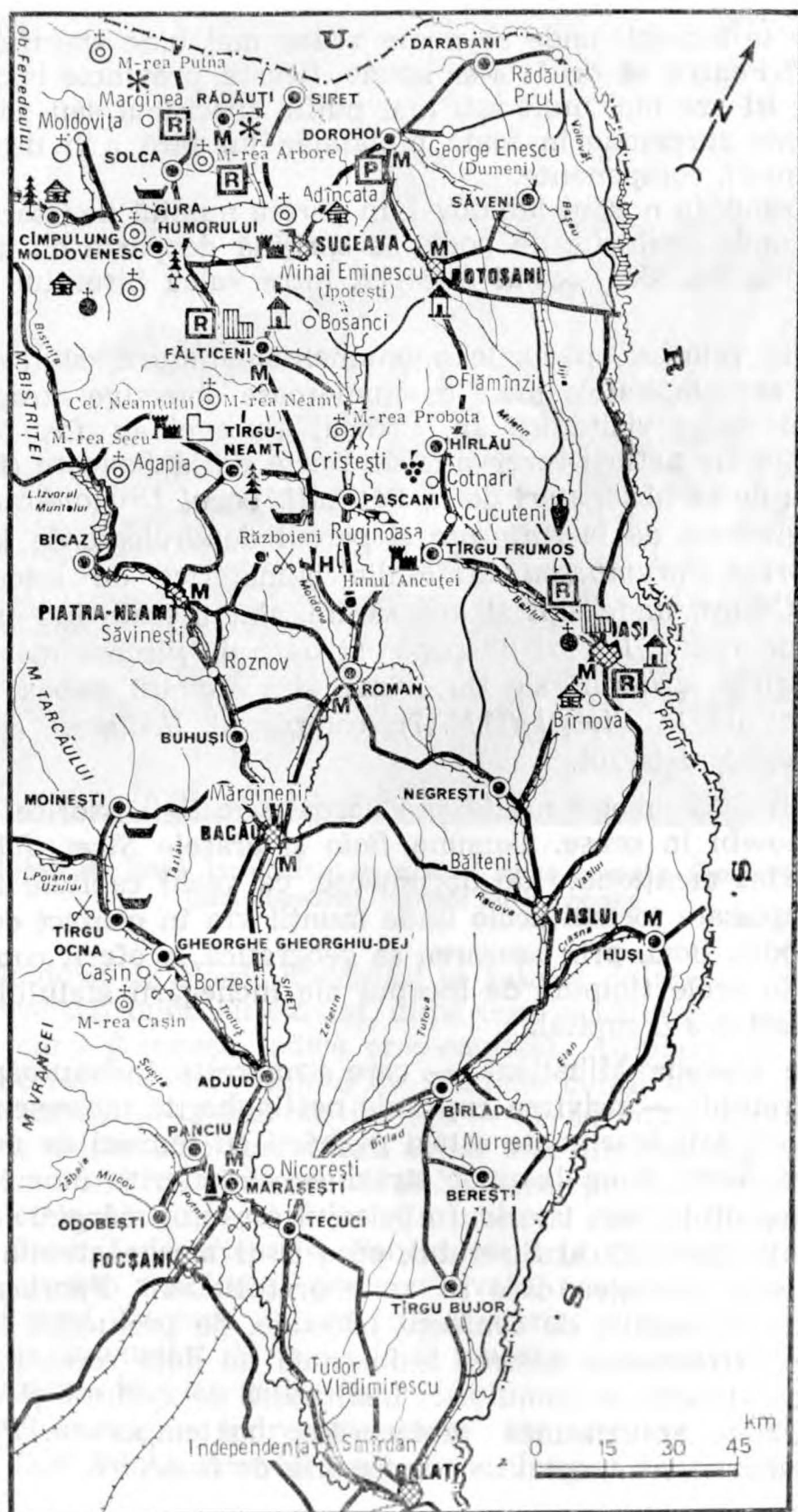
Coli de tipar: 16,5. Format: 16/61x86: Bun de tipar: 10.XI.1982. Nr. plan: 7066. Ediția: 1982.
 Tiparul executat sub comanda nr. 327/1982, la Întreprinderea Poligrafică „Crișana”, Oradea,
 str. Moscovei nr. 5 Republica Socialistă România

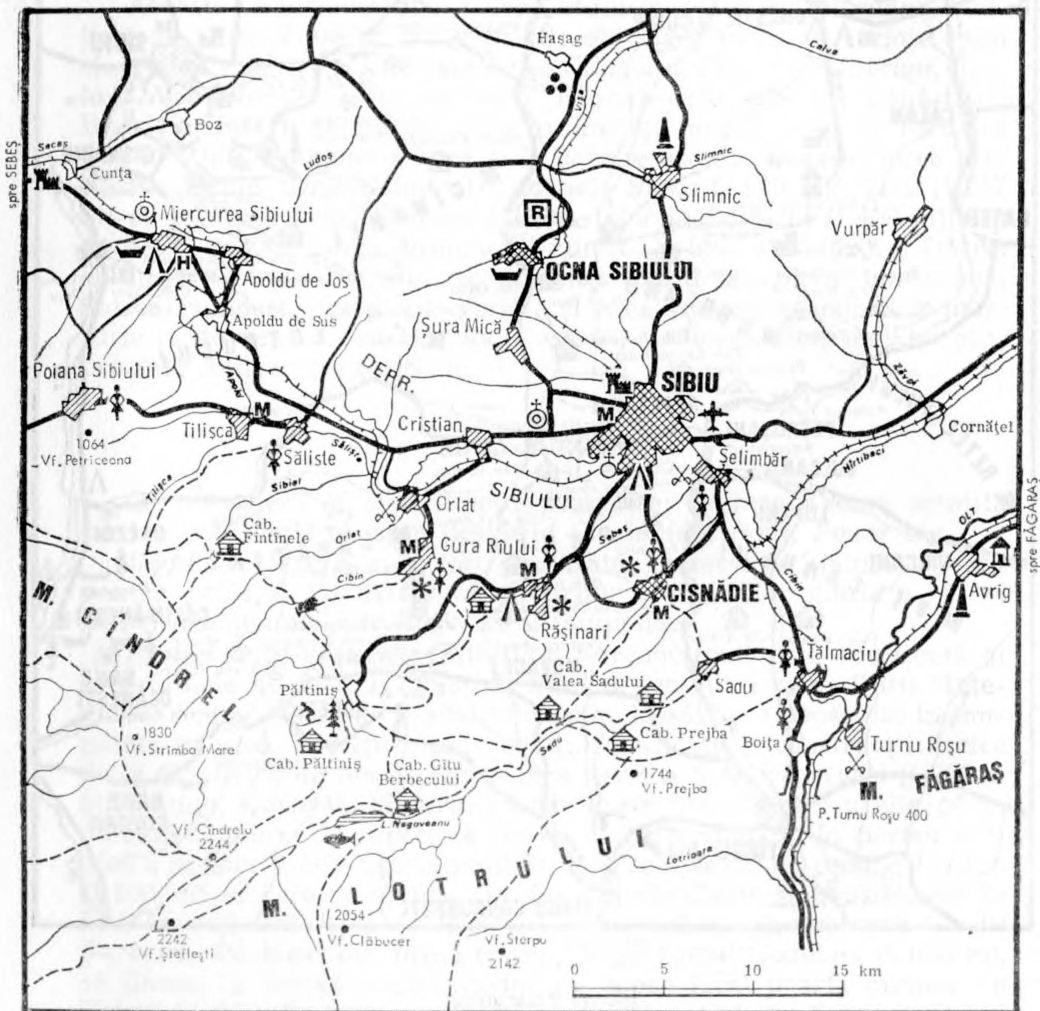
Masivul Ceahlău

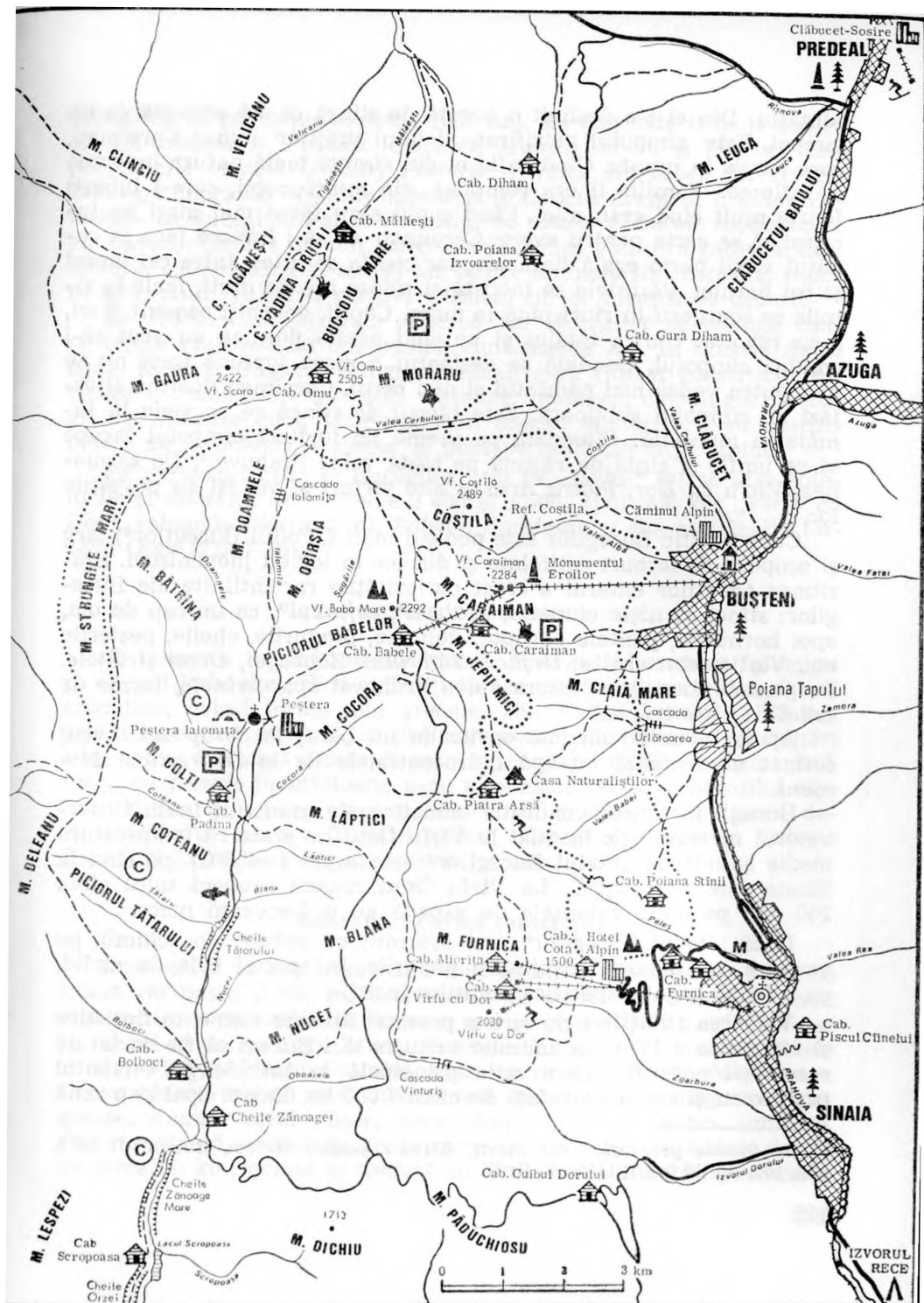
Depresiunea Ciucului și împrejurimile

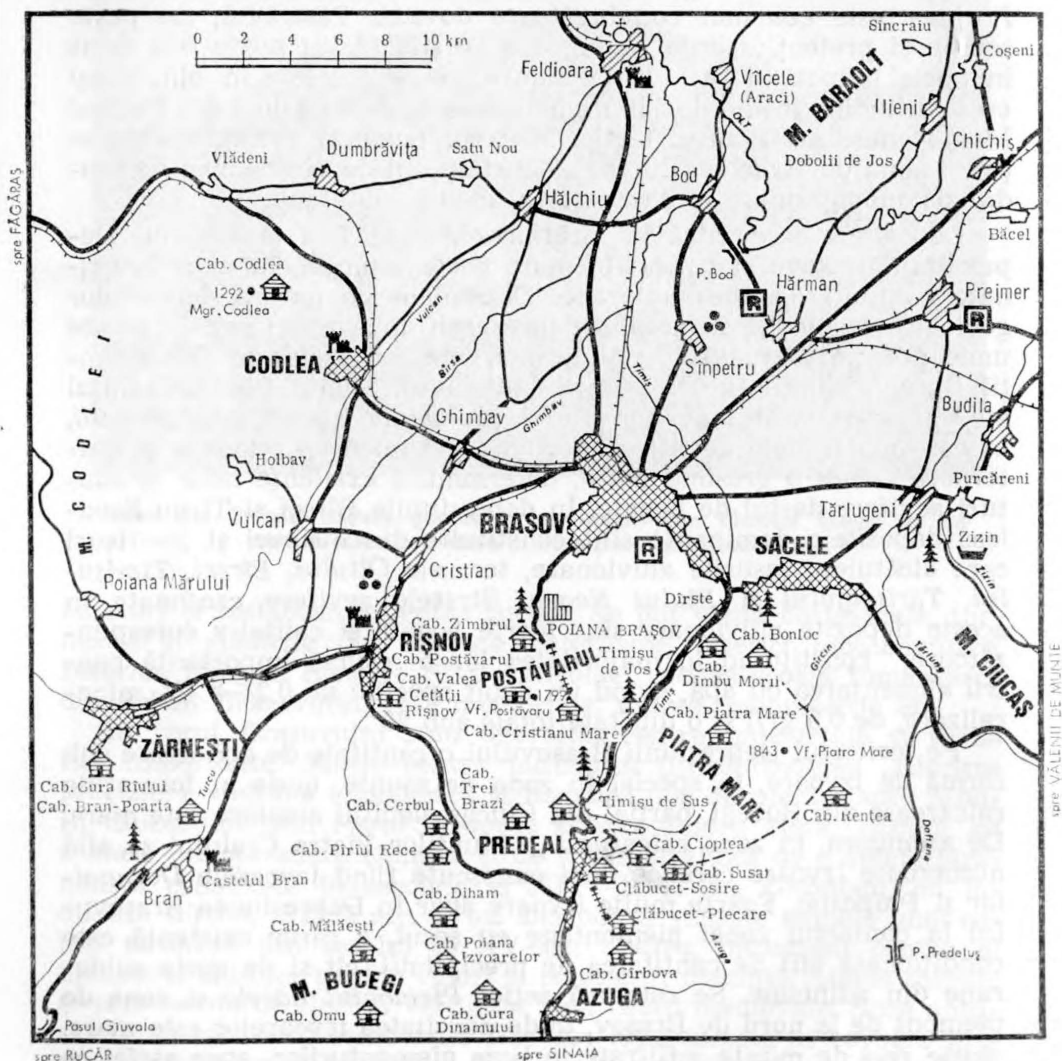
Podișul Moldovei

Zona Sibiului – Munții Cindrelului

Munții Bucegi

Braşovul şi împrejurimile

Pasul Mestecăniș (1099 m alt.) străbătind peisajul specific al Obcinelor Bucovinene (C.P.C.S.)

Masivele Adam și Eva (rezervație geologică) din apropiere de localitatea Pojorita din valea Moldovei; atrag atenția prin forma lor conică

Municipiul Miercurea Ciuc. Vedere generală. Centru industrial, al sporturilor de iarnă, cunoscut prin izvoarele cu apă minerală și vestigiile trecutului (C.P.C.S.)

Creasta Cocoșului din masivul vulcanic Gutii. Vedere parțială. Imbiator monument al naturii de mare prestigiu (C.P.C.S.).

Municipiul Piatra-Neamț, cu edificii moderne. Vedere parțială (C.P.C.S.)

Piatra-Neamț. Casa memorială Calistrat Hogaș, neobositul călător prin „Munții Neamțului”

**Piatra Unică din Masivul Hășmaș, cu turnuri monumentale, ispiti-
toare, ieșind din mantia verde a pădurilor de conifere**

Cheile Bicazului, cele mai frumoase din Carpații Orientali, prin care trece o șosea modernizată

Masivul Ceahlău. Partea centrală. Vîrfurile Ocolășu Mare (1907 m alt.) „Piatra nestemată a Moldovei” cum i-a spus D. Cantemir (C.P.C.S.).

Barajul și o parte din lacul de acumulare de la Bicăz, lac în care Ceahlăul își oglindește țăncurile (C.P.C.S.)

Aspect din codrul multi-secular de la Slătioara, jud. Suceava. Rezervație forestieră de mare importanță științifică.

Răcoșu de Jos (jud. Brașov), impresionant monument de coloane bazaltice (C.P.C.S.)

Nehoiu (jud. Buzău). Este o localitate de munte prosperă de pe valea riului Buzău.

Soveja, stațiune climaterică, jud. Vrancea, motelul oferă o plăcută găzduire.

Valea Turiei în apropiere de ieșirea din Munții Bodocului spre Depresiunea
Țirgu Secuiesc

Bușuși. Fabrica de postav, dincolo de care se desfășoară valea Bistriței, străjuită de dealurile subcarpatice (C.P.C.S.)

Casa lui Avram Iancu, pe valea Arieșului, păstrind imaginea celui ce a fost „craiu munților” (C.P.C.S.)

Ghețarul din Peștera Scărișoara.
Munții Apuseni (C.P.C.S.)

Municipiul Deva. În ultimul plan Cetatea Devei, cetate medievală, pe un nek
vulcanic (371 m altit.). În partea dreaptă valea Mureșului (C.P.C.S.)

Munții Făgărașului; zona
Podragu cu amprente
alpine

Municipiul Brașov. Vedere generală. În ultimul plan Masivul Timpa de pe
care privirea surprinde o mare parte din Țara Birsei

Ighiu (jud. Alba) vestită zonă viticolă care încintă privirea prin bogăția producției

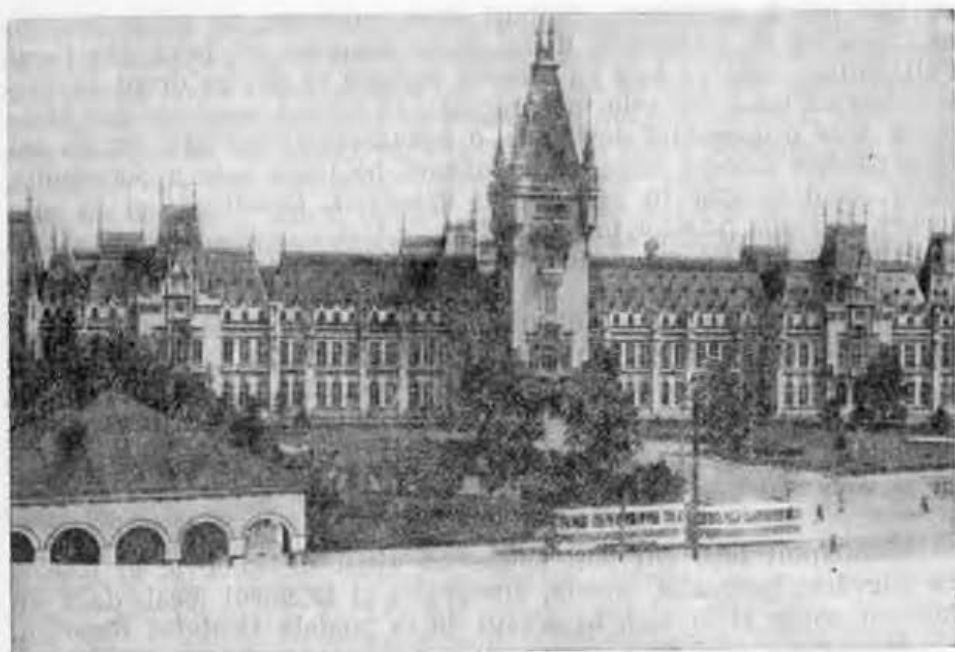
Vedere asupra regiunii Ponoarele, din Podișul Mehedinți, cu multe și variate fenomene cars-tice

Gara Rimnicu Sărat construită de Anghel Saligny, vestitul inginer român care a construit și primul pod peste Dunăre de la Cernavoda

Palatul restaurat al lui Alexandru I. Cuza, comuna Ruginoasa, jud. Iași

Iași. Palatul Culturii în care se află Muzeul de artă, Muzeul de istorie a Moldovei, Muzeul de etnografie a Moldovei, Muzeul politehnic (C.P.C.S.)

Orașul Fălticeni. Vedere de ansamblu. Prezent în opera sadoveniană și a altor scriitori moldoveni (C.P.C.S.)

Motelul Ilișești de lângă localitatea cu același nume comuna Ciprian Porumbescu (jud. Suceava), ispășitor loc de popas